Bogdan-Lucian Stoicescu

CONVORBIRI LA LUMINA GÎNDULUI

Bogdan-Lucian Stoicescu

CONVORBIRI LA LUMINA GÎNDULUI

despre fragilitatea vieţii, iubire,
prietenie şi alte închipuiri

Ediţie ne varietur îngrijită de
Mihai Vasile

Ploieşti • Editura **MYTHOS** • 2016

Această carte apare sub patronajul
Festivalului artelor
NICHITA LA ECHINOCȚIU
ediţia a XI-a, martie 2016

Coperte: **Vali CRAINA**
Prezentarea grafică: **Mihai VASILE**
Consilier editorial şi corectura: **Constantin MARIN**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
STOICESCU, BOGDAN-LUCIAN
Convorbiri la lumina gîndului : Despre fragilitatea vieţii, iubire, prietenie şi alte închipuiri / Bogdan-Lucian Stoicescu ; ed. îngrij. de Mihai Vasile. - Ploieşti : Mythos, 2016
Conţine bibliografie
ISBN 978-606-8467-30-6

I. Vasile, Mihai (ed.)

821.135.1.09(047.53)

Soţiei mele,
Anca
şi
fiului nostru,
Vlad-Mihai,
fără de care
nimic
n-ar fi fost...

„Toate îşi au vremea lor şi fiecare lucru de sub ceruri îşi are timpul lui. Naşterea îşi are timpul ei, şi moartea timpul ei; săditul îşi are timpul lui, şi smulgerea celor sădite timpul ei; uciderea îşi are timpul ei, şi vindecarea timpul ei; dărîmarea îşi are timpul ei, şi zidirea timpul ei; plînsul îşi are timpul lui, şi rîsul timpul lui; bocitul îşi are timpul lui, şi jucatul timpul lui; aruncarea cu pietre îşi are timpul ei, şi strîngerea pietrelor timpul ei; îmbrăţişarea îşi are timpul ei, şi depărtarea de îmbrăţişări timpul ei; căutarea îşi are timpul ei, şi pierderea timpul ei; păstrarea îşi are timpul ei, şi lepădarea timpul ei; ruptul îşi are timpul lui, şi cusutul timpul lui; tăcerea îşi are timpul ei, şi vorbirea timpul ei; iubitul îşi are timpul lui, şi urîtul timpul lui; războiul îşi are timpul lui, şi pacea timpul ei…”

Eclesiastul (3, 1-8)

„*Cartea ca urmă* – iată igiena scrisului.
Laşi urme: copii, iubiri, drame, amintiri, scîrbe, cărţi.
Dar a pune cartea ca scop şi conţinut de viaţă e tot atît de ridicol cu a lua drept ţel oricare din performanţele contingente ale unei existenţe. Cînd nu-ţi resimţi cărţile drept reziduuri, cînd le idolatrizezi (şi te idolatrizezi pe tine în ele), ele devin, pe nesimţite, cărţi-evaziune, cărţi-camuflaj (pentru infinite demisii şi turpitudini), cărţi-scuză, cărţi-ornament, cărţi-carieră, sau biete cărţi-salahorie, morminte ale unei hărnicii inerţiale, în care sufletele se îngroapă (uneori candid) într-o violentă uitare de sine.
„Cărturarul”, cărturarul în sine, nu e decît hipertrofia unei urme, dilatarea nelegitimă a unei *funcţiuni secundare a spiritului*.
A trăi pentru a scrie cărţi e totuna cu a trăi halucinat de propria ta umbră.
E fatal să laşi o umbră, cînd stai în soare.
Dar decisiv, esenţial, obligatoriu este faptul de a sta în soare, de a te mişca liber în lumina lui.”

Andrei Pleşu

Frunze

Domnului Bogdan Starcescu

Dacă-am avea un prilej de cunoaștere
Pentru toată materia
Ar fi lumina și materia
De-o ceață ușoară pierdută
Ar lăsa-o în urmă.
Pentru care tuturor,
ne-ar iubi, ne
stăruim

La Tine cerem

cu drag,
Nic. Steinhardt

21 mai 1988

Frunze

Domnului Bogdan Stoicescu

Dacă-am avea un organ de cunoaştere
Pentru toată materia
Ar fi frunzele şi mizeria
De-a creşte pe părţi
Am lăsa-o în cărţi
Pentru care trăim
şi iubim, şi
sîntem
La Tine cherem.

Cu dragoste,
Nino Stratan
21 sept. 1998

Acasa poetului
(întruparea cuvîntului din visare)

unu

Stop-cadru: fotografie de Tudor Jebeleanu. Subiect: Ion Stratan. Zîmbitor, privind departe, undeva spre dreapta. Fruntea albă i se topeşte în păru-i negru, tăiat scurt, mult mai scurt, ca-n vremurile de demult. Apoi, *mustaţa de palicar** peste barba deasă, tunsă perie, ieşind din fularul încolăcit peste gulerul ridicat al paltonului.

doi

Citesc sub sus-descrisa imagine în alb-negru: de acelaşi autor – *Ieşirea din apă* (Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1981), *Cinci cîntece pentru eroii civilizatori* (Editura „Albatros", Bucureşti, 1983), *Lumină de la foc* (Editura „Cartea Românească", 1990), *Lux* (Editura „Albatros", 1993), *Ruleta rusească* (Editura „Cartea Românească", 1994), *Desfacerea* (Editura „Eminescu", 1995), *O zi bună pentru a muri* (Editura „Pontica", Constanţa, 1996), *Cîntă, zeiţă, mînia…* (Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1996), *La roulette russe* (Editura „Creaphis", Royaumont, France, 1995).
Nu citesc sub sus-descrisa fotografie în alb-negru, că tot acelaşi autor este prezent cu poeme alături de Traian T. Coşovei, Mircea Cărtărescu şi Florin Iaru în *Aer cu diamante* (Editura „Litera", Bucureşti, 1982), dumnealui aflîndu-se în pole position, REGELE DE INIMĂ ROŞIE: „Inima lui a pulsat pentru jocul aparenţelor, sîngele lui a curs în memoria lor, creionul lui a gîndit pentru alte judecăţi. Ocolind grădini, a cules dediţei din care îşi compusese o coroană în amintirea vremurilor trecute. Luă

inima roşie şi o prăji la microundele apusului de soare.” (din volumul *Mai mult ca moartea*, Editura „Axa”, Botoşani, 1997)

trei

În care poetul Ştefan Augustin Doinaş, la anul de graţie una mie nouă sute nouăzeci şi nouă, alcătuieşte poetului Ion Stratan, următoarea **Efigie**: „Ca pentru a confirma realitatea eficientă a unui genius loci, Ion Stratan (...) este singurul continuator adevărat al poetului «Necuvintelor». Întocmai ca la acesta, în lirica lui Stratan asistăm la miracolul spiritualizării cuvintelor: fără a-şi pierde nimic din concreteţea lor sugestivă şi muzicală (…), cuvintele lui joacă la limita abstracţiunii. E jocul poeţilor autentici cu limbajul, e jocul lumii înseşi care se face cu graţie, mister şi tristeţe mîntuitoare. Ion Stratan e un poet ludic la graniţa metafizicului.”

patru

Patruzeci şi trei de inele s-au închis în fiinţa poetului în prima zi a lui octombrie a acestui an. S-a deschis al patruzeci şi patrulea. E sănătos, mai viu ca niciodată, cu o molipsitoare poftă de viaţă, „fermecător în paradox şi în lacrimă, speranţă dintîi a poeziei noastre” (Nichita Stănescu), sclipitor, ba mai mult, dragul nostru Nino ne oferă cu generozitate, doza zilnică şi sine qua non de *cafea cu sare*, adică acea licoare sublimă, distilată din cristale de spirit pur, de noi legumită şi savurată la ceasuri de taină, în clipe de tihnă, dătătoare de energii nebănuite, regeneratoare, pentru care îi mulţămim şi-l sărutăm pe fruntea inimii domniei sale.

cinci

Aici se încheie *Pentameronul* meu. Fără *Argument* şi fără *Post Scriptum*. Şi să mai ierţi, „Bătrîne Urs”, faptul că,

într-o zi mai cenuşie din acest început de toamnă sub ploaie, am îndrăznit să-ţi trec pragul casei, încercînd să-ţi îndulcesc preţ de cîteva clipe – aşa cum m-am priceput mai bine – apăsarea timpului „în tîmplă-în inimă-în rană”, luînd cu mine la plecare o petală, o singură petală din *lumina de la foc.*

(Ploieşti, octombrie, 1998)

***** „Ion Stratan are o mustaţă de palicar şi un zîmbet de fecioară.” (Nicolae Manolescu în „Bilete de papagal”, prefaţă la volumul *Aer cu diamante*, Editura „Litera”, Bucureşti, 1982)

convorbiri
-1-

ion
stratan

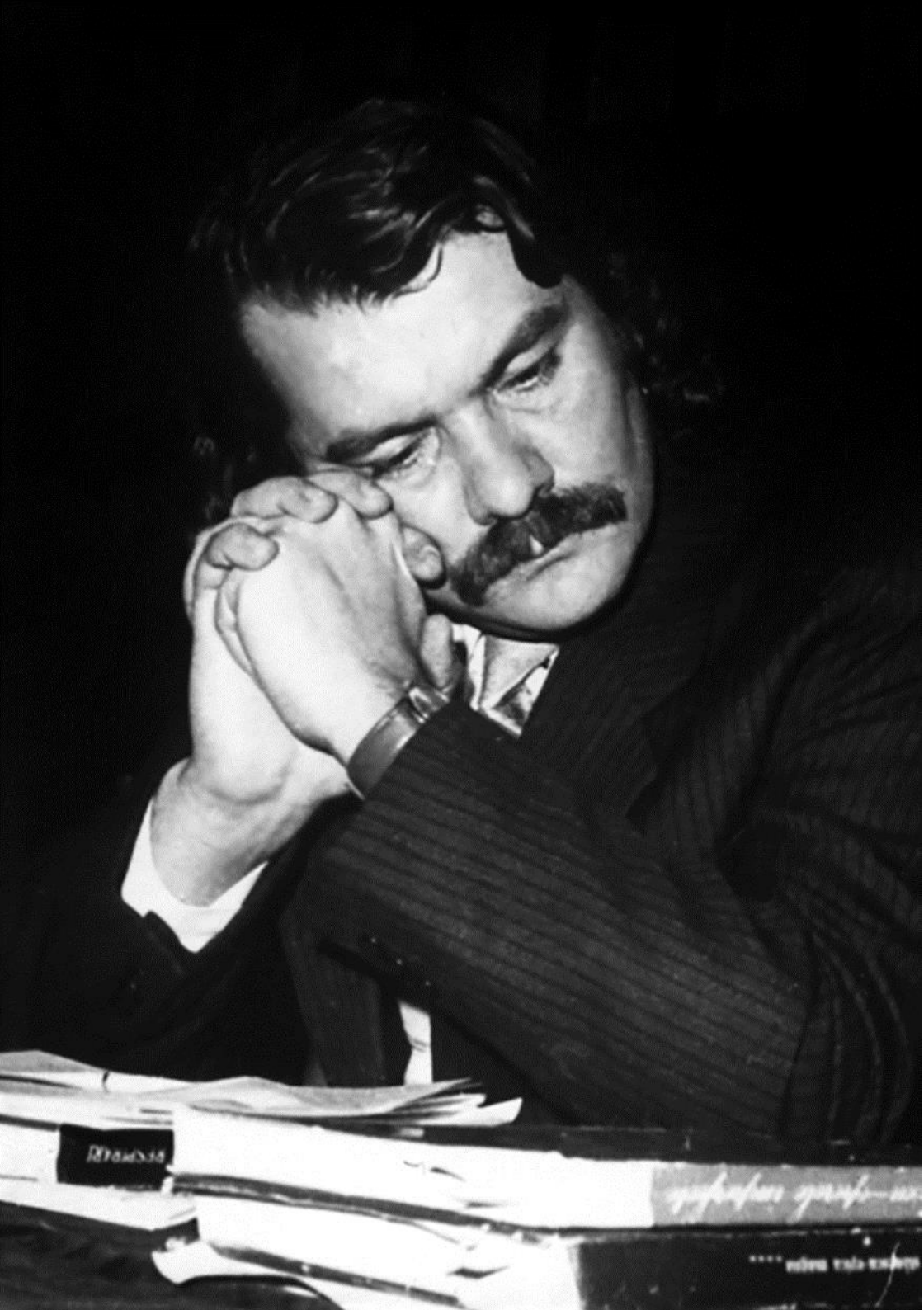

Ion Stratan (n. 1 octombrie 1955, comuna Izbiceni, judeţul Olt − m. 19 octombrie 2005, Ploieşti) a absolvit Liceul „Al. I. Cuza” din Ploieşti şi Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti • A fost membru al „Cenaclului de Luni”, al Cenaclului „Amfiteatru” din Bucureşti şi al Cenaclului „I.L. Caragiale” din Ploieşti • A debutat publicistic în anul 1972 în revista „Amfiteatru” • A debutat editorial cu volumul *Ieşirea din apă* (la Editura „Cartea Românească”, Bucureşti, 1981) • A semnat următoarele volume de poezie: *Aer cu diamante* (volum colectiv, Editura „Litera”, 1982), *Cinci cîntece pentru eroii civilizatori* (Editura Albatros, 1983), *Lumină de la foc* (Editura „Cartea Românească”, Bucureşti, 1990), *Lux* (Editura „Albatros”, Bucureşti, 1992), *Ruleta rusească* (Editura „Cartea Românească, 1993), *Desfacerea* (Editura „Eminescu”, 1994), *O zi bună pentru a muri* (Editura „Pontica”, Constanţa, 1995), *Cîntă, zeiţă, mînia…* (Editura „Cartea Românească”, Bucureşti, 1996), *Mai mult ca moartea* (Editura „Axa”, Botoşani, 1997, ediţia a II-a, 2003), *De partea morţilor* (Editura „LiberArt”, Ploieşti, 1998), *Apa moale* (Editura „Albatros”, 1998), *Celebra specie umană* (antologie, Editura „Helicon”, Timişoara, 1999), *Oameni care merg* (Editura „Premier”, Ploieşti, 1999), *Crucea verbului* (Editura „Paralela 45”, Piteşti, 1999), *Zăpadă noaptea* (Ploieşti, 2000), *Biblioteca de dinamită* (antologie, Editura „Cartea Românească”, Bucureşti, 2001), *Jocurile tăcute* (Editura „Călăuza”, Deva, 2001), *O lume de cuvinte* (Editura „Limes”, Cluj, 2001), *Spălarea apei* (Editura „Eminescu”, Bucureşti, 2001), *Biserica ploii* (Editura Fundaţiei „Gheorghe Cernea”, Ploieşti, 2001), *Ţara dispărută* (Editura „Orfeu”, Bucureşti, 2003), *Pămînt vinovat* (antologie, Editura „Premier”, Ploieşti, 2003), *Cartea ruptă* (Editura „Premier”, Ploieşti, 2005). Postum, i-au apărut volumele: *Cafeaua cu sare II* (paradoxuri şi parafraze, Editura „Premier”, Ploieşti, 2005), *Cimitirul de maşini* (antologie, Editura „Grinta”, Cluj-Napoca, 2005),

Crimele din strada cerului (poeme în proză, antologie şi prefaţă de Mihai Vasile, Editura „Libertas", Ploieşti, 2013) şi *Cafeaua cu sare II* (paradoxuri şi parafraze, ediția a doua, îngrijită de Mihai Vasile, Editura „Mythos, Ploieşti, 2015) • În anul 1998 a apărut la Editura „Athenaeum" din Ploieşti, volumul de aforisme paradoxale *Cafeaua cu sare* • Volumul *Ruleta rusească* a fost tradus în limba franceză (*La roulette russe*, Editura „Royaumont", Paris, 1995) • A scris poezie, eseuri, critică literară, traduceri, publicistică politică, în majoritatea revistelor literare din ţară şi în reviste din străinătate • Este prezent în numeroase antologii de poezie din România şi: Canada, Franţa, Anglia, SUA, Serbia, Macedonia, Germania • A primit Premiul „Nichita Stănescu" al Fundaţiei „Nichita Stănescu" (1990), Premiul pentru Literatură al oraşului Slobozia (1993), Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1993), Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române (1995), Premiul „Frontiera Poesis" (Satu Mare, 1999), Premiul „Marin Sorescu", la Festivalul Internaţional de Poezie „Europa Km 0" (Sighetul Marmaţiei, 2001), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti, pe anul 2001, Premiul pentru Poezie al Asociaţiei Scriitorilor Profesionişti din România – ASPRO (2002), Premiul „Radu Enescu", al revistei „Familia" (Oradea, 2002), Premiul „Dafora", la Zilele revistelor din Transilvania şi Banat (Mediaş, 2002), Premiul Fundaţiei „Constantin Stere" (Ploieşti, 2003), Premiul „Orient-Occident" (pentru arte), acordat de Fundaţia şi Organizaţia de Utilitate Publică „Orient-Occident", pentru întreaga operă poetică (Curtea de Argeş, 2004) • Ion Stratan a fost membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al ADELF (Association des Écrivains de Langue Française) • A fost redactor-şef adjunct al revistei „Contrapunct" a Uniunii Scriitorilor din România • Avea în pregătire volumele de poeme *Viteza vieţii*, *Criminalii şi crinii* şi *Ridicarea privirii* precum şi romanul *Concertul de Crăciun*.

„Ion Stratan – spirit deschis, cu alonjă intelectuală, fermecător în paradox şi în lacrimă, speranţă dintîi a poeziei noastre.”

Nichita Stănescu

„Poeziile îi sunt laconice, invenţia e fonologică şi morfologică mai degrabă decît lexicală, iar sintaxa trăieşte din elipse. Ceea ce arată la Stratan vocaţia modificării structurilor limbii, la nivelul nucleelor şi al imenselor forţe ce sălăşluiesc în ele.”

Nicolae Manolescu

„Poet deplin constituit, imprevizibil, refuzînd imobilitatea unui tipar textual, Ion Stratan «joacă» la ruleta rusească precum la un instrument din care încearcă – şi reuşeşte – să scoată un «sunet din trecutul de demult»”.

Traian T. Coşovei

„Poezia lui Ion Stratan se articulează în secvenţele unei «epopei scripturale», ale unei «Iliade a semnelor», pe parcursul căreia anecdotica cotidiană cea mai banală se transformă pe neaşteptate în alegorie a actului textual.”

Octavian Soviany

„Eu sînt cărţile mele…”

Ion Stratan, eşti primul poet ploieştean laureat al prestigiosului Premiu de Poezie „Frontiera” al revistei „POESIS” din Satu Mare…

Aşa este. Acest premiu se acordă pentru o carte originală, apărută în cursul anului respectiv. În ceea ce mă priveşte, am fost nominalizat pentru volumul *Celebra specie umană*, apărut în 1999 la Editura „Helicon” din Timişoara, o antologie din şase volume ale mele.

Din primele tale şase volume…

Este o onoare pentru mine, deoarece la Satu Mare există un centru de poezie deosebit. Acolo este editată prima şi singura revistă exclusiv de poezie din ţară, condusă de domnul George Vulturescu, el însuşi poet. Premiul „Frontiera” mi s-a acordat şi pentru volumul *Apa moale*, care este o selecţie de poeme în proză despre avatarurile unei persoane numită Antonia, într-un fel de luptă a vieţii pe care spiritul feminin îl duce cu desăvîrşirea în perioada contemporană, cînd lucrurile sînt într-o mutaţie de valori, cînd valorile se mută în lucruri, cînd ideea de valoare este pusă sub semnul întrebării.

Ai pomenit de spiritul feminin. Ce loc ocupă el în poezia ta? Ce reprezintă el ?

Reprezintă enorm. Marea teoreticiană a literaturii, care este Susan Sontag, spune că poezia contemporană este, pur şi simplu, o declaraţie de dragoste. Deci, consideră că după poezia de cunoaştere, după aceea experimentalist-formală, după cea gramaticală, după cea socială, poezia la sfîrşit de mileniu este declaraţie de dragoste. Eu cred că spiritul feminin porneşte de la chipul îngeresc al mamei mele, al

verişoarei mele şi al soţiei mele Letiţia, ei bine, spiritul feminin – nu neapărat ca în cazul lui Faust, pe care îl înalţă în tării – privit sub chipul Maicii Domnului, privit în termeni creştini, este un simbol de complementaritate şi de regăsire a propriului sine de către fiecare creator.

Volumele tale Apa moale *şi* Celebra specie umană, *despre care ai pomenit, dar şi cele anterioare, sînt construite din cicluri, unele dintre ele fiind prezente aidoma unui* liant, *între două sau mai multe cărţi.*

Aşa este. Eu sînt un autor care porneşte conceptual. Poemul este „una cosa mentale". Se poate ca aceste cicluri să fi fost sugerate de o situaţie reală – am versuri care se numesc, de exemplu, „Deasupra de McDonalds" – şi care, ca într-o suită pentru pian, se acordează în grupaje de 5–10 poeme. Ele îşi „răspund" unele altora, sînt complementare, se întregesc, sînt eliptice, unele faţă de altele… Este o dialectică a spiritului...

Sînt cicluri care închid şi cicluri care deschid…

Evident. Unele deschid – cum e, bunăoară, *Cimitirul de maşini* – altele închid, cum sînt cele din *Apa moale*. Eu n-aş putea trăi fără aceste cicluri. Ele sînt aidoma unor structuri. Lumea este o structură. Lumea văzută poetic – aşa cum bine ai observat – apare sub forma unor structuri. Aşa cum am nevoie de cercuri, aşa am nevoie de cicluri.

Să mai zăbovim o clipă asupra acestor cicluri. Ştiu că, de ceva timp, traduci o serie de poeme din Baudelaire…

Da. Lucrez la nişte traduceri din Baudelaire. Acum trei ani, am încheiat un ciclu de zece poeme. Acum, am în lucru 20 de poeme pe care, poate, cîndva, le voi publica în revista „Contrapunct".

Ai volume care îţi sînt mai aproape de suflet. Care sînt acestea?

Cinci cîntece pentru eroii civilizatori, apărut în ’83 la Editura „Albatros”, *Ruleta rusească*, din ’93, la Editura „Cartea Românească” şi *Mai mult ca moartea*, din ’97, de la Editura „Axa”, din Botoşani.

Şi atunci, care dintre ele sînt reprezentative pentru arta ta poetică?

Reprezentativă este, fatal, antologia *Celebra specie umană*. Însă, cea mai reprezentativă este *De partea morţilor*, apărută în ’98 la Editura „LiberArt”, volum care, de altfel, încheie un ciclu al morţii, început cu *O zi bună pentru a muri* şi continuat cu *Mai mult ca moartea*. Este un volum de trecere, de rememorare, de construcţie, este un volum de încercare, ca fiecare volum al meu. Un raid în inarticulat.

Ai simţit, vreodată, moartea, ca pe acea „stare de dinainte de a te naşte”*, aşa cum o definea poetic Nichita Stănescu?*

Nu. Pentru mine, sentimentul morţii este o definiţie subiectivă. Este o delimitare. Este modul în care eu mă aşez, ca fiinţă gînditoare, în cercul lucrurilor finite şi al timpului infinit.

Te mai consideri optzecist?

Da. Dar poezia mea este o dialectică cu poezia interbelică. Deci, nu este experimentalistă, ca a lui Mircea Cărtărescu, nu este ludică, aidoma celei a lui Florin Iaru, nu este sentimentală, ca a lui Traian T. Coşovei. Poezia mea este o dialectică permanentă cu poezia interbelică a lui Arghezi, Barbu şi Blaga, avîndu-l în prim-plan pe sfîntul literaturii româneşti, George Bacovia. Bacovia este sfîntul preacurat al versului românesc, după părerea mea, iar poeziile pe care le scriu sînt sentimentale şi conceptuale, ele aflîndu-se sub

girul acestei sensibilităţi moldave, care este un eminescianism de sfîrşit de secol, o sinestezie, în sens baudelairian, şi o încercare de engramare a Universului într-un sistem de culori şi sunete.

Să înţeleg, deci, că sentimentul tău poetic este unul bacovian…

Sentimentul meu este bacovian, este unul mai ascuns, mai apropiat de unele zone poetice ale sufletului. Depinde, însă, de ceea ce înţelegem prin poetic. Putem spune, bunăoară, că poetic este romantismul. Apoi venim şi spunem: nu, poetic este simbolismul. Eu cred că fiecare perioadă are o poeticitate a sa. Traian T. Coşovei este un poet de un simbolism „tîrziu", în timp ce Bacovia este un poet de un expresionism „devreme". Eu mă consider un expresionist „devreme". Deci, cît mai este tinereţe în mine, eu o alătur expresionismului „devreme" al lui Bacovia. Acolo este situat criteriul poeticului meu.

Defineai puţin mai devreme, lapidar, poezia prietenilor şi colegilor tăi de generaţie. Cu voia ta, să mai zăbovim puţin în această zonă.

Bine. Aşa cum spuneam, la Florin şi la Mircea sînt experimente. La Traian, nu. Este mai mult sentiment. Cred că Florin şi Mircea sînt puri experimentatori lexicali. Cred că lor le lipseşte dimensiunea afectivă. Traian este un poet ornant, baroc şi sentimental. Am îndrăznit să spun într-un articol despre unul din volumele sale, că este un poet rococo cu o bună regie în ceea ce priveşte sentimentul în poezie. Traian vrea să placă cu orice preţ.

Cu toate acestea, de multe ori, am simţit din versurile tale, că şi tu vrei să placi…

Aşa este. Dar eu vreau să plac pentru unele mici – le spun eu – geneze de birou sau abisuri personale...

Dar, se pare că, totuşi, Traian scrie o poezie sentimentală, pe placul multor cititori…

Da, el scrie o poezie sentimentală, pe placul multora. Însă, sentimentul lui este unul explicit, de tip minulescian. Despre sentimentul meu am vorbit.

Eşti un tip polemic. O recunosc prietenii, cititorii şi exegeţii tăi. De curînd, ai împlinit 44 de ani. Simţi, uneori, că spiritul tău polemic a început să dea semne de oboseală?

Nici vorbă. Polemica mea urmează acum o dialectică socială. Mă preocupă problemele sociale, sînt solidar cu suferinţele semenilor mei, sînt foarte îngrijorat de revenirea comunismului la putere. Sînt foarte preocupat de alegerile următoare.

Preocupat, în ce sens?

Dincolo de scris poezie îmi păstrez libertatea de a publica şi cîte un articol social în care să numesc, aşa cum cred eu, pericolul comunismului, care este, încă, foarte mare.

Să revenim la poezie. Ce a reprezentat pentru tine premiul „Frontiera”? Este el o recunoaştere şi, deci, o încununare a operei tale poetice?

Eu am primit şi premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române, precum şi premiul Uniunii Scriitorilor din România. Consider premiul „Frontiera”, drept o încununare a creaţiei mele poetice de pînă acum. Şi el este un premiu de la poet la poet. Apreciez mult pe domnul George Vulturescu, dar şi revista „Poesis”. De altfel, domniei sale i-am dedicat un poem. Ca şi dumitale – în semn de solidaritate a sfintei noastre prietenii – în volumul *Crucea verbului*, care urmează să apară la Editura „Paralela 45”.

Lucrezi foarte mult în ultima vreme. Am scris cîndva că eşti un tip viu…

Da, sînt un tip viu, dar şi literal. În revista „Luceafărul", a apărut un articol foarte bun, scris de Octavian Soviany, „Cimitirul de semne", în care autorul vorbeşte despre „literalitatea" şi „textualismul" poeziei mele. Am fost foarte încîntat. Sînt un tip viu, atît cît pot fi de viu. Am scris pamflete împotriva lui Ion Iliescu. Am plătit pentru duşmanii pe care mi i-am făcut, dar m-a bucurat mult faptul că poezia mea este privită sub un unghi textual şi literal.

Mulţi confraţi – şi nu numai! – spun că eşti un tip incomod…

Sînt incomod. Am fost înjurat în '83 de Corneliu Vadim Tudor, în revista „Săptămîna", numai pentru că fusese descoperit plagiatul lui Eugen Barbu de către Nicolae Manolescu iar noi, toată generaţia optzecistă, am plătit pentru asta. „Cenaclul de luni" era atacat tot timpul de „Săptămîna". Unii dintre noi – precum Cărtărescu – s-au acomodat. Eu, nu. Apoi, Nicolae Manolescu a ajuns să călătorească cu Ion Iliescu şi Corneliu Vadim Tudor, în Africa de Sud. Sigur că am fost incomod atunci cînd am pomenit în scris despre această călătorie. Mi s-a părut o capitulare a domnului Manolescu.

Ce a reprezentat pentru tine „Cenaclul de luni?" Pentru acea perioadă din viaţa ta de atunci şi nu neapărat pentru poetul Ion Stratan…

A însemnat mult. În primul rînd, o socializare. Eram foarte prieteni. Ne întîlneam la Traian – care pe atunci era disc-jokey la Universitate şi se plimba cu toate fetele care dansau frumos – iar Florin citea tot timpul, la toate ceaiurile. Aveam poemele noastre puse pe pereţi şi, cînd unul dintre noi citea o poezie, Traian spunea: „Cînd citesc poeziile voastre, îmi vine să-mi deschid venele de invidie…" Apoi,

fiecare pleca acasă şi se întorcea, la cenaclul următor, cu o poezie şi mai bună. Aşa l-am încurajat pe Mircea (Cărtărescu – n.m.), care ne-a dezamăgit. *O seară la operă*, volumul său care făcea antologia poeziei româneşti, era o idee luată – fără s-o recunoască şi criticîndu-ne – din *Aer cu diamante*, unde eu pomenesc de Coşbuc, de Eminescu şi de nu mai ştiu cine, într-un singur mugur de idee a poeziei româneşti. „Cenaclul de luni" a mai însemnat, pentru mine, un exerciţiu de tinereţe, nişte versuri mai grăbite, o experienţă primăvăratică...

Cît a durat primăvara?

Patru ani. Nu ca la Praga! Pînă cînd a fost înăbuşită de tovarăşa Clătici, de la Centrul Universitar.

Nu e o metaforă...

Nu. A fost oprit la propriu de această tovarăşă, care era secretara de partid a Centrului Universitar Bucureşti.

Cît de mult e Ploieştiul în inima ta ?

Iubesc enorm de mult Ploieştiul. Mi-e tare drag. Aici, la „Galeriile Comerciale", mi-am petrecut tinereţile, bînd şi cinci cafele pe zi, atunci cînd scăpam de la bibliotecă. Librăriile îmi sînt dragi iar buchinişti ca aici, n-am găsit decît la Paris. Cărţile de aici sînt cu mult mai interesante. Acolo sînt tot felul de cărţi vechi, la preţuri halucinante. Îmi este drag parcul, îmi este dragă Catedrala, Casa Sindicatelor, Palatul Culturii şi Sala Sporturilor…

...unde jucai tenis!

…Da, unde timp de patru ani, jucam cîte patru ore pe zi tenis de cîmp. Am pierdut la Comănescu, în „Cupa Galea", cu 2-6, 2-6 şi atunci s-a încheiat cariera mea de jucător

profesionist. Am agăţat racheta de junior în cui şi m-am apucat de învăţat gramatică.

Cînd ai început – venind la „fileu" – să scrii poezie ?

Eu am scris poezie încă de la 10 ani, inspirat de acel „Zeppelin" de prins muşte: „Şi cu aer sînt umplute / Şi-s din cînepă făcute…" Era prin '65. Uimit de ce este acela un „Zeppelin", am scris prima mea poezie. Apoi am scris poezii inspirat fiind de Corabia, locul unde mi-am petrecut copilăria. Am debutat în clasa a X-a, în revista „Amfiteatru", cu poeme în proză, „Căutătorii de perle". Era momentul schimbării generaţiei dogmatice şi erau la modă poemele în proză. Scriam şi noi poeme în proză, nu făceam rău nimănui!

Ce loc ocupă femeia în viaţa ta?

Eu am o teorie disjunctă între creier şi fratele trup. Nu sînt un tip senzual. Sînt un cerebral. Sînt şi un ideatic, dar stările mele sînt afective. Femeia, dragostea sînt atmosferă. O înlesnire a vieţii. O grijă. Este grija pe care femeia o acordă bărbatului singuratic, care atunci când scrie are nevoie de linişte, de-o cafea, de-o ţigară. Femeia este un bun conducător de poezie.

Ai revenit la Ploieşti de puţină vreme. Cum vezi fenomenul poetic actual de aici?

Foarte frumos şi foarte divers. Îmi plac poeţii români. Îi admir pe toţi poeţii contemporani. Sînt poeţi străluciţi, de la Constantin Abăluţă la Mihai Ursachi, de la Mircea Ivănescu la Gellu Naum. Sînt poeţi cu adevărat străluciţi. Admir întreaga poezie românească. Inclusiv pe toţi colegii mei de generaţie. Cu micile animozităţi cu tot.

Te-ai despărţit greu de Bucureşti?

Nu. Eu sînt un ploieştean deschis. Am experienţe aici, noi orizonturi.

Vorbeai un pic mai devreme de Paris. Ai fost vreodată tentat să te stabileşti acolo?

Da, am fost tentat, dar n-am putut rămâne. Am fost tentat de frumuseţea oraşului şi de frumuseţea graiului francez. N-am rămas pentru că este o experienţă dificilă, din punct de vedere poetic. Nu puteam face faţă, deoarece o limbă învăţată este o limbă învăţată. Nu poţi scrie poezie într-o limbă învăţată.

Dulce-amăruie mai e Cafeaua cu sare…

E o culegere de paradoxuri şi parafraze, pornind de la situaţia noastră politică. Prin *Cafeaua cu sare* mi-am cîştigat, timp de patru ani pîinea, într-o rubrică plătită cu 100 de lei, zece paradoxuri, la revista ,,Contrapunct". Era o rubrică de umor, de spirit. În care vorbeam despre Petre Roman şi Majestatea S.A., despre dezvelirea bustului Pamelei Ewing, despre Vadim, care nu suportă nici mozaicul de la Constanţa, în antisemitismul lui. Despre astfel de lucruri. Toate sînt strînse într-un volum – în afara celui pe care, cu graţie, mi l-ai editat în 1998 şi pentru care îţi mulţumesc – predat acum patru ani la Editura ,,Cartea Românească", şi care strînge „cafelele" publicate timp de patru ani, între '92 şi '96.

Eşti un personaj paradoxal sau îţi place doar să cultivi paradoxul, în ceea ce scrii?

Poezia este paradoxală şi viaţa este paradoxală. Poezia este paradoxală pentru că propune un gen de sensibilitate, care nu urmează cursul logic al evenimentelor. O sensibilitate selectată, în funcţie de *viaţa* cuvintelor. În funcţie de

blocurile lexicale. În funcţie de dialectică şi literatură. În funcţie de dialectica faţă de numele volumului. În funcţie de dialectica propriilor cărţi. Cu vîrsta. Ş.a.m.d.

Ştiu că prietenii ocupă în viaţa ta un loc privilegiat...

Ei sînt pentru mine aproape totul. Stau şi tremur ca o frunză cînd aştept să vină un prieten, mă întristez ca o mătrăgună cînd întîrzie, mă usuc şi cad ca o frunză după ramură cînd nu vin, mă îngălbenesc cînd îmi spun la telefon că au uitat să vină şi înfloresc atunci cînd îi văd.

Ce este Biblioteca?

Înseamnă chiar totul. Sînt un om care crede că viaţa există pentru a ajunge la o carte. Eu sînt un bibliotecar imperfect, chiar cu propria mea bibliotecă, de acasă, unde găsesc cu greu anumite volume, uneori.

Ce citeşti acum?

Cercul mincinoşilor. Povestiri filosofice din toată lumea, excepţional transpusă de Jean-Claude Carière, care reia o carte pe care am avut-o, *Basmele popoarelor Asiei*, în care am regăsit cîteva fabule şi întîmplări cu tîlc din *Cercul mincinoşilor*.

Eşti un heideggerian?

În măsura în care Heidegger spune că graiul este casa fiinţei iar modernul satelit este o gîndire a condiţiei umane, în sensul în care condiţia umană poate fi urmărită şi la televizor, nu neapărat mergînd prin pieţe sau fiind la putere, da. Cred foarte mult în forţa cuvîntului românesc de a da un sens real moralului şi cred că sistemele de comunicare mass-media – cum spune şi Heidegger – ne apropie pe unii de alţii.

Eşti un om de dreapta?

Nu ştiu. Sînt de dreapta pentru că n-am fost membru de partid şi sînt de stînga pentru că muncesc. Muncesc cu spiritul…

Aşa cum spuneai într-un poem de-al tău din Aer cu diamante...

Da. Chiar dacă mai traduc, chiar dacă mai scriu proză, poezia mea – atîta cîtă este – reprezintă rodul unui travaliu spiritual. Un exerciţiu şi o îmbunătăţire – atît cît se poate – a unui travaliu spiritual.

Te simt un om al momentului social sau, cum se spunea pe vremuri, „om al cetăţii", ca să folosesc acea sintagmă demonetizată...

Termenul a fost demonetizat de utecism. Sînt un om al momentului social în măsura în care omul, ca fiinţă metafizică proiectată înspre afectivitate, nu are cum să nu pună la inimă drama economică a socialului, recrudescenţa violenţei sau o slăbire a posibilităţilor ca, prin cultură, să ai un trai decent, cum se spune printr-o altă vorbă demonetizată. Prin trai decent înţelegînd acel trai puţin burghez…

Care este poziţia ta faţă de sentimentul naţional?

Există un sentiment abisal al sufletului românesc, care te face să fii mîndru de unele realizări ale spiritului românesc, de la Brâncoveanu încoace. Sînt mîndru cînd Cantemir este considerat o personalitate europeană, sînt mîndru cînd Bălcescu este considerat o personalitate europeană, cînd Mircea Eliade este considerat o personalitate mondială. Sînt un om căruia nu-i place să fie terfelit sentimentul naţional. Fără să fiu naţionalist. Nu sînt naţionalist, deoarece culpele colaboraţioniste ale generaţiei ’60 sînt evidente. Nu-mi

place să fie terfelit sentimentul naţional, fără să fiu anti-maghiar. Maghiarii îmi par persoane foarte plăcute, chiar dacă au răutăţile lor. A-ţi face o platformă din antimaghiarism – precum face revista „România Mare" – este la fel de grav ca a nu mai pomeni nimic de Basarabia. Corneliu Coposu, bunăoară, a lăsat cu limbă de moarte, ca reîntregirea ţării să constituie o problemă definitorie pentru PNŢ. Sînt dezamăgit de prestaţia nemernică a lui Vadim Tudor, care m-a înjurat şi după revoluţie, într-o revistă ca „România Mare", care se ţine numai de băgat „strîmbe", dar care, în schimb, nu pomeneşte nimic de reîntregirea cu Basarabia.

Cum vezi realizarea acestei reîntregiri?

Nu ştiu. E foarte greu. Nu cred că va fi posibilă, de-acum în trei generaţii. Nu-mi pun, deocamdată, această problemă. Mai vorbim la anul. Atîta vreme cît basarabenii stau la lampa de gaz, n-au de mîncare şi nu-şi primesc salariile de ani de zile, mi-e foarte greu să mai sper ceva.

În fond, cine eşti tu, Ion Stratan?

Eu sînt cărţile mele. Cred că, pînă acum, sînt 16. Ţin la ele, chiar ca la nişte copii, pe care îi mai întrebi din cînd în cînd ce mai fac, deschizîndu-le şi răsfoindu-le.

Şi-n rest?

În rest? Vreme trece, vreme vine...

La bună vedere.

(noiembrie 1999, Ploieşti)

„Frumuseţea va mîntui lumea”

(decembrie 2002)

Dragul meu prieten Ion Stratan, anul 2002 a fost fructuos pentru activitatea dumitale poetică!

Stimate prieten, dragul meu coleg Bogdan Stoicescu, lumina prieteniei noastre a *relucit*, să spun aşa, odată cu volumul *Biserica ploii*, pe care l-am alcătuit împreună, apărut la Editura Fundaţiei „Gheorghe Cernea”. Îţi datorez, pe lîngă prietenia şi curiozitatea intelectuală care te caracterizează (alături de seriozitate) şi imboldul de a alcătui această carte dragă mie.

Cum a început „seria” de cinci volume de poezie din 2001, încununată, iată, cu nu mai puţin de patru premii literare?

Impulsul primului volum, *Jocurile tăcute*, apărut la Editura „Călăuza”, din Deva, a fost generat de dorinţa de a dedica mamei mele dragi − care a trecut printr-o cumplită încercare existenţială şi de sănătate − o carte. Deci, *Jocurile tăcute* sînt închinate mamei mele, cu o sărutare de mînă. *O lume de cuvinte* a apărut la Editura „Limes” de la Cluj, cu o contribuţie a mea, în condiţii grafice excelente. *Biblioteca de dinamită*, de la Editura „Cartea Românească”, este o antologie de autor. Volumul care a întrunit sufragiile juriilor premiilor „Dafora”, de la Mediaş”, şi al Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti este *Spălarea apei* şi este dedicat amintirii poetului prahovean **Dan David**, dispărut tragic la Slănic Prahova, la numai 39 de ani. Premiul care a deschis seria recunoaşterii valorii volumului *Spălarea apei* este cel acordat de „Asociaţia Scriitorilor Profesionişti din România” (ASPRO), care mi-a fost înmînat de criticul Ion

Bogdan Lefter, directorul revistei „Observator cultural”, în urma deliberării unui juriu condus de criticul Adrian Marino. Premiul mi-a fost acordat la Tîrgul de Carte „Bookarest”, din primăvară. Pentru ansamblul celor 26 de volume pe care am avut onoarea să le public, redacţia revistei „Familia”, prin poetul Ioan Moldovan, preşedinte al juriului, mi-a acordat premiul „Radu Enescu”, înmînat la Oradea. Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti mi-a fost decernat în cadrul unei ceremonii fastuoase, în prezenţa Primului Ministru, asta şi pentru că Guvernul a susţinut material valoarea premiului. Mi-am revăzut colegii pe care îi „întîlnesc” în presă, confraţii de Uniune şi condei. Dragul meu prieten Bogdan Stoicescu, închei prin a (re)aminti un premiu special, „Dafora”, de la Mediaş, unde am întîlnit mulţi scriitori din Ardeal, din Moldova şi chiar din Basarabia şi Bucovina. Preşedintele juriului este un spirit strălucit al criticii literare, domnul Al. Cistelecan, a cărui revistă „Vatra” aduce căldură şi... lumină în suflete! Îţi mulţumesc pentru atenţia acordată.

Şi eu îţi mulţumesc pentru amabilitatea cu care mi-ai împărtăşit aceste gînduri pe care, cît de curînd, le vom relua într-un dialog mai amplu!

(decembrie 2002)

„Poetul este un fel de asistent social”

Cele mai recente volume de versuri purtînd semnătura ta se numesc, în ordinea apariţiei lor: Ţara dispărută *(la Editura „Noul Orfeu” din Bucureşti),* Mai mult ca moartea *(la Editura „Axa” din Botoşani) şi* Pământ vinovat *(la Editura „Premier” din Ploieşti).* Ţara dispărută *cuprinde poeme noi,* Mai mult ca moartea *este ediţia a doua a volumului apărut în anul 1997 iar* Pământ vinovat *este o antologie cuprinzînd poeme din volumele* Ieşirea din apă (1981), Cinci cîntece pentru eroii civilizatori (1983), Lumină de la foc (1990), Lux (1991), Ruleta rusească (1993), Desfacerea (1994) *şi* Cîntă, zeiţă, mînia… (1996). *Te rog să-mi spui cîteva cuvinte despre aceste volume.*

Dragul meu prieten Bogdan Stoicescu, pentru mine, titlul unui volum este foarte important, pentru că este o metaforă revelatorie, care aruncă o anumită lumină asupra întregii cărţi. Eu nu pun titluri pentru a fi un fel de listă a ceea ce se întîmplă în volum, ci caut să prind în copcile tropilor, asemenea gînduri, definitorii pentru carte. *Ţara dispărută* s-a *revelat* ca fiind nimerit să poarte acest nume de-a lungul scrierii volumului. Poeziile dintr-un ciclu ideal italian – nu am fost în Italia, bineînţeles! – ca şi acele poeme mai lungi, pe care le-am publicat de-a lungul anilor în revistele „Convorbiri Literare”, „Familia”, „România Literară” sau „Vatra”, au ajuns să-mi creeze senzaţia unui fel de îndepărtare a marginilor ţării, în mod spiritual, spre o zonă mai „fumegoasă”, mai întunecată, aproape apocaliptică. Este un reflex al dramelor şi dilemelor societăţii, este un reflex al maturizării mele, în exigenţa mea într-o postură etică mai radicală, în faţa spiritelor care se ocupă de cultură, este o oglindă a melancoliei care mă cuprinde, gîndindu-mă la numeroasele ipostaze benefice pe care un şir de conjuncturi le-au oprit în desfăşurarea timpului istoric. *Mai mult ca moartea* este un volum la care ţin foarte mult (la fel de mult cum ţin la *Ţara dispărută*, *Ruleta rusească* şi *Cinci cîntece pentru eroii civilizatori*), pentru că are ceva de

ruptură şi de continuitate, în acelaşi timp. E vorba şi de nişte poeme în proză, care, sub o formă nouă, meditează – avînd aici şi o susţinere epică – asupra temelor esenţiale ale scrisului meu, care sînt *sacrul* şi *cuvîntul*. Apoi mai sînt şi cîteva serii de poeme religioase, numite *O zi din viaţa lui Iisus*: 24 de secvenţe ale acestei ipostaze temporale, alături de 28 de psalmi, o încercare pentru fiecare poet român, aşa cum o încercare ar fi, bunăoară, şi traducerile din Baudelaire (de altfel, din Baudelaire au tradus mai mulţi poeţi români, printre care mă număr, acum, eu aflîndu-mă în etapa restructurării versiunilor în limba română). Volumul mai cuprinde şi alte două serii de poezii, *The Globe* şi *Cimitirul de maşini*.

Aş dori să zăbovim puţin asupra acestor ultime cicluri şi îndeosebi asupra celui de-al doilea, Cimitirul de maşini*, prezent, de altfel, în mai toate volumele tale din ultima perioadă.*

Primul ciclu reprezintă o lumină aruncată asupra tipului de mecanicism pe care-l presupune lectura paralelă a textului teatral şi a mişcării actorilor, într-un paralelism care mie mi s-a părut sugestiv pentru dilemele intelectuale, atît ale scriitorului de dramă, cît şi ale actorului şi regizorului. *Cimitirul de maşini* este o formă radicală a ciclului meu care, o voi spune acum pentru prima oară, nu reprezintă o apologie a tehnicii, fiind o căutare a umanului în cadrul acestei puneri la îndemînă, cum spune gînditorul, pentru om, care este tehnica, dar care este, aşa cum spunea Ion Barbu, un zbor tăcut în jurul perfecţiunilor poliedrale. *Cimitirul de maşini* este şi o meditaţie asupra timpului, asupra faptului că şi vehiculele strălucitoare vor îmbătrîni şi vor rugini, aşa cum şi noi sîntem prinşi într-un cerc cronologic.

Spune-mi, ce criterii ai avut în vedere la alcătuirea volumului Pămînt vinovat*, o antologie venind după celelalte*

*trei de pînă acum (*Jocurile tăcute, Celebra specie umană *şi* Biblioteca de dinamită), *însă fundamental deosebită de ele?*

Este o antologie ieşită din „condeiul" strict personal, fără să mă consult cu nimeni altcineva. Am gîndit ca antologia să conţină acea poezie a mea, nu foarte întinsă ca spaţiu, dar foarte tensionată afectiv. Am eliminat poeziile baroc-lexicale şi am lăsat poemele legate de tensiunea afectivă pe care am simţit-o în acel moment între idee şi sentiment, sau între percepţie şi sentiment, sau între cuvînt şi/sau între lume şi cuvînt. Spun asta pentru că poetul gîndeşte cele patru elemente care definesc universul său – *zeii*, *cerul*, *pămîntul* şi *cuvîntul* – dintre care doar unul singur este preponderent, unul singur pare a fi în mijlocul „scenei". Bunăoară, în *Lumină de la foc* şi în *Lux*, zeii erau aceia care dirijau destinele, pe cînd în *Mai mult ca moartea*, zeii lasă locul, încet-încet, cuvintelor. Poemele în proză, ritmul şi rima psalmilor, alăturarea din poemele shakespeariene fac ca verbul să fie preeminent. În seriile de poeme, cum sînt cele din *Ţara dispărută* şi *Pămînt vinovat*, pămîntul este cel care poartă suma dramelor, tragediilor şi tensiunilor noastre. Ideea esenţială este că pămîntul este vinovat că noi suferim. Dacă zeii erau vinovaţi în volumele mai sus-amintite, dacă cuvîntul era răspunzător în *Mai mult ca moartea*, dacă cerul era cel care, în *Celebra specie umană* sau în *Jocurile tăcute* dicta voluta lirică, aici, în *Pămînt vinovat*, pămîntul, cel care ne poartă cu suferinţele noastre, este vinovat pentru că suferim, este vinovat destinul, este vinovat pămîntul pentru că ne-a zămislit, el este vinovat pentru că din pămînt ne-am născut şi în pămînt ne vom întoarce. Pe scurt, *pămîntul este vinovat pentru că vom muri.*

Se prea poate ca Ţara dispărută *să fie începutul unui nou ciclu, după cele ale apei* (Ieşirea din apă, Apa moale, Spălarea apei), *luminii* (Lumină de la foc, Lux) *şi morţii* (O zi bună pentru a muri, Mai mult ca moartea, De partea morţilor) *sau reprezintă o etapă în ciclul de evoluţie al spaţiului tău poetic? Ori, aşa cum aminteai într-o*

convorbire mai veche de-a noastră, este tot un volum de trecere, de rememorare, de reconstrucţie, de încercare?

Este posibil ca *Ţara dispărută* să fie una dintre limitele „atinse" ale poeziei mele. Aşa cum ai remarcat, distinse prieten, *Ţara dispărută* şi *Pământ vinovat* sînt două oglinzi în care privesc sensurile finitudinii noastre, cauzele metafizice sau mobile ale suferinţelor noastre, în care încerc să oglindesc o parte din tensiunile tragediei trăite de poet şi îmi spun între ce margini obiective se situează aceste dileme, aceste întrebări şi tensiuni. Dacă am gîndi metaforic, nu este vorba de ţara noastră dispărută, poate fi dispariţia *ţării poeziei*, poate fi însăşi poezia un fel de ţară dispărută, de Atlantidă pe care o mai căutăm numai cîţiva donquijoteşti rătăcitori în spaţiul limbii române, se poate să fie o limită istorică în care poezia, asemeni acelor săruri rare care s-au dizolvat pînă acum în lichidul sufletesc, acum să nu mai fie posibil să se disipe, adică să fie *saturaţie de poezie* în sufletul şi căutarea cititorului, se poate, de asemenea, ca multe alte lucruri, de la preocuparea pentru probleme sociale pînă la politică şi economie, pînă la felul în care se înţelege la ora actuală cultura, să facă din poezie o ţară dispărută.

În convorbirea noastră de acum, nu am cum să nu amintesc şi foarte importantul fapt că în scrisul tău explorezi şi alte teritorii în afara celui al poeziei: acela al eseisticii – plecînd de la anumite evenimente ale universurilor tale lăuntrice şi înconjurătoare sau de la operele unor scriitori importanţi – în rubrica ta permanentă, „La colţ", *din revista* „Axioma". *Apoi, mai scrii şi proză. Eseistica şi proza sînt elemente complementare, sine qua non, ale unei estetici personale sau ele reprezintă doar simple exerciţii ale spiritului tău, aflat într-o perpetuă căutare, aidoma unor punţi întinse spre alte zone ale poeticului?*

Dragul meu Bogdan Stoicescu, aceste texte din rubrica *La colţ,* în mare parte – pentru că acum m-am centrat exclusiv

pe comentarea cărţilor, deci nu pe idei generale sau alte probleme – reprezintă o parte din opţiunile mele estetice legate de proza pe care încerc să o scriu. Deci, am ales persoane independente, cum au fost Salman Rushdie, Nina Berberova sau Andrei Makine, pentru a ilustra necesitatea libertăţii în momentul în care abordăm prin proză fenomenul existenţei. Romanul *Concertul de Crăciun* pe care l-am terminat, ca şi celelalte texte ale mele sînt, pentru a le numi aşa, post-moderne. Dacă în poezie există un modernism, în cel puţin jumătate din ceea ce am scris în proză, încercările mele sînt postmoderne, mergînd pînă la *Trafic*, adică cele douăzeci de pagini pe care mi le-a publicat revista „Viaţa Românească" luna aceasta. Ele sînt încercări ale acelui tip de proză *fără centru*, la modul psihologic şi cognitiv-abstract cu care ne-au obişnuit Hortensia Papadat-Bengescu sau Camil Petrescu. Sînt proze ale unui simţ generalizat al continuei interacţiuni ale faţetelor realităţii, sînt proze ale epocii relativităţii, sînt proze ale cuvîntului care circulă tranzitiv, direct informaţional, în lumea metaforelor şi oglindindu-se în stil, sînt şi proze ale actualităţii, în sensul bombardamentului mass-media asupra noastră, sînt şi proze ale amestecului de dulce şi amar, ale rezultatului *anecdoticului* condiţiei contemporane.

În acelaşi context sau ca o continuare a întrebării anterioare, de relativ puţină vreme eşti editorialistul unei reviste lunare concepute şi scrise de un grup de tineri şi foarte tineri iubitori ai cuvîntului scris. În ce raport te afli cu tînăra generaţie de scriitori, în general şi de poeţi, în special?

Eu nu am destul de mult timp pentru a urmări toate debuturile şi primele volume ale tinerilor. Îi urmăresc cu simpatie, cordialitate, solidaritate şi, dacă aş putea, i-aş ajuta pe toţi. În afară de *Marius Ianuş*, *Doina Ioanid*, *Adela Greceanu* sau *Ion Buteanu*, nu ştiu foarte multe despre ei. La revista „Atitudini" sînt tineri aflaţi la terminarea liceului

şi care îşi folosesc condeiul mai mult ca nişte oameni care vor să scrie şi să citească, exersînd practica scris-cititului ca atare, fără mari bovarisme de natura unei cariere artistice copleşitoare. Ei sînt oameni care asimilează, sînt oameni care citesc, care fac un schimb de informaţii despre literatură, fără pretenţii foarte mari, doar cu unele reuşite metaforice şi cu bucuria faptului că se ocupă de această liniştit-lucitoare zonă a esteticului în faţa lumii dezlănţuite, care ne vînează în toate sensurile, avînd satisfacţia că îmbunătăţesc comunicarea prin limba română – fiindcă ei citesc şi scriu literatură – şi, desigur, aflaţi în aşteptarea tipului de idee şi de sentiment care să însemne, în mod desăvîrşit, poezie.

Ştiu că acum reciteşti cîteva volume fundamentale ale lui Borges, eseist şi prozator remarcabil, dar, în acelaşi timp, un poet de neignorat. La un moment dat, el a fost întrebat dacă se gîndeşte la moarte. A răspuns că da, şi încă plin de speranţă. L-aş întreba pe Ion Stratan: cum se gîndeşte el la moarte?

Ai avut bunăvoinţa să aminteşti de acel ciclu al morţii, cuprins în cele trei volume ale mele. Eu nu mă gîndesc la moarte ca la o privaţiune de real. Aceasta este deosebirea, în mare parte, dintre unele *tensiuni poetice* şi *coerenţa* realităţii din proză. Eu mă gîndesc la moarte ca la întreruperea procesului meu ficţional de transfigurare a lumii. Problema morţii pentru mine este o problemă de lipsire a persoanei mele de ceea ce este mai important în mine, capacitatea – în măsura în care este – de a transfigura realul, concretul, ideea, sentimentul. Este, în primul rînd, o *lipsire de cuvînt*. În primul şi în primul rînd, *pentru mine moartea este o lipsire de cuvînt.* De aceea pentru mine este... mortală.

Şi pentru că am vorbit despre această lipsire de cuvînt şi despre sentimentul tău thanatic – cum într-o convorbire avută mai demult, îmi vorbeai despre sentimentul tău poetic

bacovian – ştiu că ai în pregătire, la Editura „Cartea Românească”, un nou volum, Viteza vieţii. *Te-aş ruga să-mi vorbeşti despre el.*

Viteza vieţii conţine un poem pe care l-am scris în cîteva zile, la care ţin foarte mult. Un poem amplu, de 40 de pagini, numit *La umbra Greciei în floare*. Este un poem plasat în seria nonconformismului ciclului italian din *Ţara dispărută.* Este un volum mult mai puţin grav decît *Ţara dispărută*, este un volum mai mult al unui fel de perplexitate în faţa existenţei. Tonul metaforelor suprarealiste este mai accentuat, în sensul acesta nemaiavînd atîtea mărci culturale, trimiteri livreşti, referiri la persoane importante pentru mine, la familie, la lucruri de reperat în societate. Este mai deschis, mai luminos, este o meditaţie subînţeleasă asupra faptului că existenţa noastră trece foarte repede.

De ce scrie poezie Ion Stratan? Ar putea trăi el fără poezie?

Eu scriu poezie pentru că simt nevoia să transmit nişte sentimente şi pentru că, pe de o parte, cred că am un dram de talent. Nu am impus nimănui să ia unul din volumele mele, dacă nu doreşte. Nu am cerut nimănui să mă asculte recitînd. Nu am cerut nimănui vreo cronică şi nu sunt prezent în nici unul din sistemele de *discutare* şi *rafinare* a teoriilor din mass-media. Nu sînt un poet popular. În cadrul în care eu simt această chemare către poezie, pe care încerc să o *sculptez*, s-o *liniez* cît mai sever pentru a nu fi lipsită de armonie, luînd în considerare faptul că parametrii de receptare nu sînt niciodată impuşi, forţaţi sau dincolo de dorinţa cititorului, cred că este o acţiune estetică şi morală.

Îţi mulţumesc, dragul meu Nino şi la bună revedere, într-o nouă convorbire viitoare…

(februarie 2004)

„Expresivitatea şi opiniile artiştilor nu iau niciodată concediu”

„E în noi ceva
mai adînc
decît noi înşine”.
Sfîntul Augustin

Dragul meu Ion Stratan, te-aş ruga să-mi spui cîteva cuvinte despre acest festival[1] *desfăşurat între 7 şi 13 iulie – de unde te-ai întors recent – şi, nu în ultimul rînd, despre* Marele Premiu Orient-Occident (Pentru Arte)*, acordat ţie de Consiliul acestuia…*

Am avut marea onoare să mă număr printre invitaţii acestei a opta ediţii a festivalului. De-a lungul timpului, el s-a constituit într-o alăturare benefică de opinii critice, de studiere a problematicii traducerii, recitaluri şi întîlniri între poeţii diferitelor culturi. Acest an, după cum cu bucurie am putut constata, alături de organizatori, a fost acela al unei participări substanţiale şi în sensul implicării invitaţilor la dezbateri, tema festivalului fiind *Sacralitatea*. De altfel, o bună parte dintre participanţi, care pot fi regăsiţi în antologia[2] festivalului, a dovedit o mare pregătire teoretică, o aprofundare şi o bună înţelegere a problemelor impuse de ipotezele ideii de sacru în poezia contemporană, realizîndu-se şi o mare deschidere în recitări, dar şi în nuanţarea traducerilor, pentru ca să se înţeleagă cît mai mult şi cît mai bine din viziunea versurilor domniilor lor. A fost vorba despre o inefabilă coincidenţă de gînduri şi idei între purtătorii fiorului liric veniţi din spaţii culturale diferite.

Te-aş ruga să-mi spui, în acest context, din ce ţări au venit participanţii la acest prestigios festival internaţional?

Înainte de a răspunde la întrebarea ta, stimate prieten Bogdan Stoicescu, aş vrea să recomand tuturor, încă o dată, antologia de care pomeneam mai devreme, cuprinzînd poeziile tuturor participanţilor, traduse în limbile engleză şi franceză, însoţite şi de prezentările bio-bibliografice ale autorilor. Astfel, cititorul român îşi poate face o imagine despre poezia contemporană, în special asupra celei europene. Aş alătura această carte *Atlasului de sunete fundamentale,* antologia poeziei contemporane a lui A. E. Baconsky, de exemplu. În privinţa ţărilor de origine, îmi voi permite să încep prin a enumera, în primul rând într-o ordine cronologică, poemele care m-au atins. M-a impresionat dificila şi controversata poetă din Ucraina, tînăra *Oksama Zabuzkho*, ale cărei poeme sînt o îmbinare de dialogare de tip scenic cu model livresc. Apoi, poetul norvegian *Sigurd Helseth*, adept al eseului poetic, coagulînd concepte şi imagini ale expresiei senzoriale cu o morală izvodită din secolul care tocmai s-a încheiat. Un poet care s-a bucurat de un mare succes a fost *Abdellouahab Errami*, din Maroc, care îşi cînta în mare parte poeziile. Un cîntec pierdut, nostalgic, misterios, al deşertului din nordul Africii. Din România au participat, printre alţii, strălucitul poet *Cezar Ivănescu*, laureat cu premiul pentru poezie şi prietenul meu de la Sighetul Marmaţiei, poetul *Echim Vancea*. Aş mai remarca prezenţa *Lanei Dercač*, din Croaţia, de o mare sensibilitate şi, culmea, scriind poeme de compasiune şi solidaritate cu cei din Bosnia, lucru care pe mine m-a impresionat foarte mult. Nu pot să nu-i amintesc pe delicatul poet *Marian Grzeszak,* din Polonia, un însingurat şi un virulent moralizator în versuri şi pe poeta albaneză *Afroviti Gusho*, care conduce şi o organizaţie neguvernamentală de emancipare a femeilor şi al cărei volum bilingv a fost tipărit în acest an la Editura „Orient-Occident”. Deci, o poetă care poate fi percepută în româneşte şi la ale cărei versuri trimit din toată inima. Nu pot încheia fără a remarca prezenţa poetei *Lana,* din România, care a dat o notă de culoare şi de prospeţime întîlnirii, precum şi pe cea a compozitorului *Lex Gillen,* din

Luxemburg, care după un an de stat în Australia şi vînat canguri lîngă un trib, ne-a cîntat la un instrument special, *dijeridoo*. Eu, personal, n-am ascultat tot ce a cîntat el, dar se pare că au fost lucruri foarte interesante.

Care a fost atmosfera acestei întîlniri speciale, de-o mare sensibilitate, din cîte pot deduce?

Totul a fost bine organizat. La Gala finală, ni s-a permis chiar să fumăm în Sala de Consiliu a Primăriei, ceea ce consider că a fost o experienţă pozitivă, ce ar trebui amplificată (!) iar premiile acordate, de la *Charles Dobzynski* pînă la *Oksama Zabuzkho*, au făcut ca atmosfera celor cinci zile ale festivalului, într-un oraş torid (peste 40 de grade!) să reprezinte o mare plăcere. Festivalul este un lucru făcut cu efort iar pentru a avea o imagine şi mai clară despre ceea ce se întîmplă acolo (chiar dacă nu este uşor accesibilă financiar), recomand călduros antologia serilor de poezie de la Curtea de Argeş, ediţia din 2004.

Să zăbovim acum, dragul meu Nino, asupra prezenţei tale la Curtea de Argeş, alături de ceilalţi poeţi români pe care i-ai amintit mai devreme. Apoi, să-mi spui asupra căror poeme din creaţia ta s-au oprit (şi de ce) Dumitru M. Ion *şi* Carolina Ilica*, asta pe de o parte, iar pe de alta, te-aş ruga să-mi spui cîteva cuvinte despre premiul pe care l-ai luat, tu fiind – din cîte ştiu – primul poet ploieştean care devine laureat al acestui festival.*

Festivalul a debutat cu un recital la Casa Scriitorilor din Bucureşti, în Sala Oglinzilor. Poemele alese de Dumitru M. Ion şi Carolina Ilica fac parte din ciclul *Cimitirul de maşini*, apărut în Franţa, într-o traducere bună, la care am participat personal, cîteva săptămîni, la „Atelierul Royaumont". Sînt trei poeme în limba franceză din *Cimitirul de maşini*. Mai sînt trei poeme, nu foarte întinse, în româneşte şi la început un poem la care ţin foarte mult, pe care aproape că îl uitasem, *Tornadă din Lună* şi pe care l-a tradus domnul

Dumitru M. Ion. Acesta, de altfel, a avut amabilitatea să se aplece asupra mai multor volume din ceea ce am scris. Am vrut ca în momentul recitalului să subliniez o latură, pe de o parte accesibilă, prin traducerile care sînt în volum, pentru că toţi aveau cartea şi, pe de altă parte, să ofer o imagine (prezentă, de altfel, în carte), traducerea neputîndu-se face pe loc. De aceea am ales un al patrulea poem din *Cimitirul de maşini*, care este asemănător cu celelalte (cadenţă, ritm, simbolistică şi sens de parabolă), el fiind însă de final de ciclu (al 13-lea poem).

L-am citit în prima zi, la recitalul tuturor poeţilor. E vorba despre poezia în care misterul poemei e întruchipat în inefabilul unei maşini care se descompune sub presiunea unei prese de licurici. Al doilea recital s-a desfăşurat în salonul de recepţii al hotelului „Posada", din Curtea de Argeş, unde am stat. Iar acolo am recitat unul dintre poemele care sînt traduse şi în franceză, în volum. Al treilea recital a avut loc în sala de consiliu a Primăriei. Fiecare poet a citit ce a vrut şi pentru că am avut o traducătoare excelentă în engleză, eu am optat pentru *Tornadă din Lună*. Al patrulea recital a fost la întîlnirea prilejuită de vernisajul unei expoziţii a Primăriei (care a fost filmat în întregime), cînd mi-am permis să citesc un poem din *Cimitirul de maşini*, direct în franceză. Pentru că ei înţelegeau, în mare parte, limba franceză, deoarece se vorbea la paritate cu engleza şi pentru că, ştii şi tu, numai în culturile umaniste mari şi cu prilejul unor asemenea colocvii se mai vorbeşte franceza. Distincţia pe care au binevoit să mi-o acorde se numeşte „Marele Premiu pentru Arte al Academiei Internaţionale «Orient-Occident»". Juriul a fost alcătuit dintr-o seamă de personalităţi naţionale, precum şi din cadre universitare de la Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj. Ce aş vrea să-ţi spun în continuare este faptul că, avînd şi experienţa celorlalte premii luate pînă acum, personal, nu sînt de acord cu procedura nominalizării. Şi la premiul pe care l-am primit la Curtea de Argeş au fost nominalizaţi bunii mei prieteni *Lana Dercač*, organizatoarea unui festival în Croaţia – o fiinţă de o aleasă

şi de o extremă sensibilitate – şi *Lex Gillen* din Luxemburg – cîntăreţul din *dijeridoo* –, un suflet mare şi un spirit foarte deschis, activ (îţi imaginezi că, dacă a putut sta un an cu aborigenii din Australia, nu e un om care să nu se familiarizeze cu taximetriştii din Curtea de Argeş!). Aşa că, Lana şi Lex fiind prietenii mei, a trebuit să iau eu premiul în locul lor. Fiind şi „localnic", pe deasupra! Aici nu e ca la Wimbledon, unde trebuie neapărat să ia Henman turneul! Dar, a fost o umbră de întristare… Ceea ce vreau să spun, cum spun de fiecare dată, indiferent dacă se întîmplă să cîştig sau să pierd (cum a fost şi cu premiul Uniunii Scriitorilor), rămîn împotriva nominalizărilor. Nu este bine pentru încrederea în sine, nu este bine pentru propriul profil, nu este bine pentru relaţiile dintre scriitori, **nu este bine**, este un fel de „întărîtă-i drace, că şi mie-mi place!!!"

Şi totuşi, şi totuşi, trecînd peste toate aceste lucruri despre care mi-ai vorbit şi cu care sînt de acord întru totul, ce înseamnă acest premiu pentru tine, acum?

Înseamnă o frumoasă statuetă de alamă, cu un graţios contur, la a cărei umbră, cu ajutorul lui Dumnezeu, în toamnă, voi mai scrie cîteva versuri...

Spune-mi, te rog, dragul meu Nino, în aceste zile, la Curtea de Argeş, dincolo de numeroasele întîmplări fericite, alături de prietenii tăi poeţi, ai avut – pentru a cîta oară? – şi şansa palpării – pe cord deschis – unor spaţii culturale, în general şi poetice, îndeosebi, din Europa – şi nu numai! – timpului de azi. Ce se întîmplă acum cu poezia, în Europa, la noi şi aiurea? Comunică aceste spaţii sau sînt asemenea unor „recipiente" închise, care nu pot „respira", şi care trebuie permeabilizate permanent prin manifestări precum „Nopţile de poezie de la Curtea de Argeş"? *Care este starea de fapt a poeziei actuale? Cum o percepe Ion Stratan? Cum o vede el cu ochii săi poetici?*

Eu am aceeaşi percepţie asupra poeziei aşa cum am avut-o şi acum zece ani, cînd am participat la „Atelierele de Traducere de la Royaumont", unde am văzut multe cărţi şi unde s-a tradus *Ruleta rusească* de către gazde, şi unde m-am întîlnit cu foarte mulţi poeţi, de la ruşi la portughezi (strălucitul *Nuño Judice*), de la japonezi pînă la americani. Şi atunci, ca şi acum, am constatat acelaşi lucru: în fiecare ţară poezia reprezintă altceva. Cel mai semnificativ lucru a fost spus acum de poetul *Charles Dobzynski*: domnia sa a subliniat un fapt extrem de important şi anume acela că în Franţa, cartea de literatură nu este un produs comercial. Ea este **apă vie** pentru toată lumea: creatori, editori, cititori, critici**. Ea este apă vie**. Cartea nu este considerată, inclusiv de sistemul legislativ, un alt fel de obiect comercial. E ca şi cum eu ţi-aş oferi o floare şi tu m-ai întreba cît costă. Cam acesta este dialogul neegal. Cînd spun toate acestea, evident că nu mă gîndesc la mine, care sînt trecut prin ciur şi prin dîrmon. Mă gîndesc, în primul rînd, la ce ar însemna pentru tinerii poeţi acest lucru: **cartea să nu fie obiect comercial.** Nu ştiu cît de încântaţi ar fi editorii, în schimb scriitorii ar fi absolut fericiţi. Nu putem merge o viaţă întreagă ducînd în spate bolovanul faptului că producem un paralelipiped de hîrtie! Nu este un paralelipiped de hîrtie!!! Este o carte care are un sens, care aparţine istoriei limbii române, care aparţine istoriei literaturii, care aparţine istoriei vieţii spirituale şi culturale româneşti! Nu producem paralelipipezi de hîrtie! Producem nişte idei, nişte imagini şi nişte forme, care sînt vii, între acele coperţi, necesitînd celuloză. Şi nu este vorba numai despre cartea noastră! Literatura străină la noi, nevorbind numai de eterna traducere a literaturii noastre în lume, este binevenită. Eu mă bucur că am participat acum 10 ani la „Festivalul Internaţional «Ars Amandi»*"*, de la Constanţa, unde au fost prezenţi foarte mulţi poeţi valoroşi. La noi, fiecare festival, cred că trebuie să-şi facă o datorie de onoare prin invitarea scriitorilor străini. E inadmisibil să se cheltuiască miliarde pentru bannere, pentru propagandă şi pentru o serie de „proiecte" megalomane şi megalitice în spirit, în

detrimentul organizării unor asemenea întîlniri între poeţi şi oameni care să se cunoască prin cărţile lor, prin viaţa lor. Ei trebuie să se întîlnească pentru a se cunoaşte mai bine între ei. Nu face nimeni trafic de valută, nu se vînd blugi, nu se cumpără gumă de mestecat. Repet: e foarte important ca poeţii să se întîlnească. Nu-i nici un secret de stat, nu-i nici un fel de ideologie. Este vorba de libera circulaţie a scriitorului, care şi ca ziarist, şi ca editor – cum se întîmplă la tîrgurile de carte –, şi ca traducător, şi ca membru al unor asemenea foruri (festivaluri, organizaţii, fundaţii, academii etc.), trebuie, în mod obligatoriu, să intre în contact cu confraţii săi. Nu mai este timpul unui monolog în Babilon de tip Philippide, care oricum a circulat, a umblat şi a cunoscut toată literatura lumii. Este timpul corespondenţei. Îmi fac un titlu de onoare de a trimite imediat – am copiat o serie din poemele mele traduse de-a lungul anilor în diferite antologii şi reviste – noilor mei prieteni de la Curtea de Argeş: Lana, Afroviti, Charles şi celorlalţi. Aşa am procedat şi cu volumul meu apărut în Franţa, pentru prietenii mei de atunci din Norvegia şi Maroc.

Să nu uităm faptul că, mai nou, creatorii în general – dar nu numai ei! –„circulă", se „întîlnesc" şi fac schimb de informaţii şi prin mijlocirea internetului, această pe cît de miraculoasă pe atît de înşelătoare plăsmuire a tehnicii acestor timpuri…

Internetul este şi el un lucru, indiscutabil, util, însă cartea, cuvîntul scris, reprezintă cu totul altceva. Internetul, această virtualitate cibernetică, poate deveni un fel de semidoctism, care în nici un caz nu elimină cartea. Cartea aparţine aristocraţiei spiritului, în timp ce internetul aparţine miracolului tehnicii, aşa cum foarte bine ai observat. Cînd spun că ea aparţine aristocraţiei spiritului, mă gîndesc că sensul ar fi acela al vechimii, al atestării sale ca funcţionare pentru istorie şi îmbogăţirii necontenite, spiritual vorbind, a acelora care se ocupă de ea.

Este o mică pledoarie a ta faţă de cartea ca obiect estetic, ca obiect în sine…

Da. Şi ca obiect în sine. Dar pînă la cartea privită şi ca obiect estetic mai avem. De altfel, toate cărţile ar putea fi obiecte estetice, dar cu o condiţie, ca în Franţa: să nu fie tratate ca obiecte comerciale. Impozitate ca pe crustacee sau fructe de mare, într-un restaurant oarecare. Şi nici să aibă preţurile parfumurilor. Ştii şi tu cum arată cărţile occidentale. Sînt senzaţionale. Nici la noi nu arată rău, dar preţurile sînt enorme în raport cu posibilităţile materiale ale cititorilor. În orice caz, eu, care sînt un sceptic, cred că se vor face multe lucruri bune în domeniul cărţii, mai cu seamă în al cărţii de poezie, care intră greu în marile librării. Dar şi pentru cele de proză. Însă regimul prozei e altul. Poate chiar pentru că el este legat de cerere. Atunci cînd cineva vinde 5000 de exemplare dintr-un roman, se intră într-un regim cvasi-comercial. Şi cu traducerile, lucrurile stau cam la fel. Cam aşa stau lucrurile în privinţa acestei ocupaţii serafice, de a picta pe aripi de libelulă: lirismul şi spiritul poetic…Nu ştiu… Japonezii şi-au păstrat tradiţia şi frumuseţea pînă şi în ritualul de scriere a literelor. Care este ea însăşi o artă, o meserie, un complementar al haikuurilor care s-au transmis de sute şi sute de ani. Nu trebuie să ezităm în luarea nici unei măsuri radicale – nu mă refer aici direct la guvernanţi sau mai ştiu eu la ce – dar noi, ca spirite cercetătoare ce ne aflăm, să spunem un **da** cărţii tipărite. Oricît de fascinant ar fi internetul, oricît de fascinantă ar fi televiziunea sau muzica, în general cu toate mijloacele ei tehnice extraordinare, de redare sau sportul, dacă vrei, marele rival al literaturii. Pentru a nu mai vorbi de „prietena" noastră, politica, aceea care ne face mai mult rău decît bine.

Păstrînd contextul, însă schimbînd puţin ordinea ideilor, ştiu că recent ţi-au fost traduse o serie de poeme – fapt care te-a bucurat –, ele fiind incluse într-o antologie apărută în Suedia, graţie poetului şi editorului de excepţie care este

Ion Miloş. *Vorbeşte-mi, te rog, despre pătrunderea poetului Ion Stratan în spaţiul cultural suedez…*

Nu este vorba de pătrunderea mea singulară acolo. Această antologie a domnului Miloş, de care aminteai, cetăţean suedez, care ştie foarte bine limba română, o puteam întîmpina în urmă cu doi ani la Turnu Severin – primisem atunci un premiu al primăriei locale – unde a avut loc şi lansarea ei, dar din motive obiective, eu nu am putut participa. Am văzut această antologie la un prieten de-al meu, un poet norvegian. Sînt antologaţi poeţi români din toate epocile şi perioadele – interbelici şi contemporani, inclusiv generaţia ’80 – fără nici un fel de partizanat, fără bisericuţe sau alte asemenea criterii. Sînt în jur de 40 de poeţi importanţi, printre care mă număr şi eu: am trei-patru poeme din volumele mele *Ieşirea din apă* şi *Cinci cîntece pentru eroii civilizatori*. Eu sunt foarte bucuros. Asta nu înseamnă pentru mine ceva specific suedez, o etapă, o zare sau mai ştiu eu ce altceva. Înseamnă, pur şi simplu, că o altă cultură s-a interesat de cultura noastră. Şi asta este foarte bine. Este pentru mine o bucurie la fel de mare, dacă vrei, ca şi apariţia mea în *Dicţionarul scriitorilor români*, coordonat de profesorul Mircea Zaciu**,** unde sunt onorat să fiu alături de toţi scriitorii români de pînă în ’89, în prezentarea criticului şi strălucitului poet clujean Ion Pop. Cît despre antologia domnului Miloş, în ea mă uit cum un anumit element al poeziei mele, care ca-ntr-un suav mendeleevian tablou, a intrat în reacţie cu un element din spaţiul scandinav!

Să revenim, după acest intermezzo, la „Serile de Poezie de la Curtea de Argeş”. *Pe ce anume subiect(e) s-au centrat, cu precădere, discuţiile celor prezenţi la acest festival?*

Problemele prezentate de domnul Charles Dobzynski aparţin tuturor poeţilor din ţări aşa-zis democratice. O chestiune care a ocupat foarte mult spaţiu, acordîndu-i-se multă atenţie – şi a fost foarte bine că s-a întîmplat aşa – a

fost aceea a poeţilor de naţionalitate română din spaţiul ex-iugoslav. Bunăoară, doamna *Ileana Ursu*, din Serbia (căreia, şi pe această cale, îi transmit un salut, ca şi prietenului meu *Corneliu Antoniu*) a spus: mie, în Bosnia, mi se spune „românca" iar aici, în România, mi se spune „sîrboaica". Domnia sa a prezentat drama traducerii. Cînd cunoşti româna din copilărie, problema traducerii nu se mai reduce la o simplă transpunere a unor termeni în alţi termeni absolut echivalenţi. Devine o adevărată problemă de creaţie, pe lîngă cea de devotament. Scriitorii români care locuiesc în fosta Iugoslavie au ridicat, aproape la unison, chestiunea unei literaturi române paralele, în acel spaţiu binecuvîntat poetic în care ei trăiesc. Deci, traducerile lor sînt atît de puternice, posibilităţile de apariţie a cărţii sînt atît de puternice, realitatea impactului cărţii în etnia română este atît de puternică, afectiv şi pozitiv, încît literatura sîrbă este ca un copil al literaturii române. Este şi o literatură soră, complementară. E mai mult decît atît. Este o problemă de creaţie şi aproape de autenticitate de autor a traducătorului, care are limba română în sînge, cum se zice. El traduce ca şi cum şi-ar crea propriul poem. Acesta este cazul Ilenei Ursu şi tuturor celor aidoma ei din spaţiul ex-iugoslav, care cunosc limba română. Ce se întîmplă acolo, ulterior războiului, reprezintă un creuzet incredibil de credinţe, de prezenţe, de graiuri, de artă, de influenţe şi atitudini. Cred că este vorba despre unul dintre cele mai interesante locuri spirituale în care se nasc şi se refac societăţile din Europa. Am convingerea, pe de altă parte, că această problemă dezbătută aici ar putea foarte bine face obiectul unui colocviu de sine stătător. Problemele de tensiune existenţială şi de zdrobire a fiinţei de către absurdul istoriei, pe care le ridică poeţii ex-iugoslavi, sînt de ordin sublim şi cathartic. Vreau să amintesc şi numele celorlalţi prieteni ai mei veniţi din ex-Iugoslavia, în afara celor deja pomeniţi: poetele *Nevena Vitoşevici* (din Muntenegru) şi *Stevka Kozici* (din Republica Sârpska, Bosnia şi Herţegovina) şi excentricul poet croat *Simo Mraovici*. Ei bine, în acest

spaţiu de unde vin ei, interesul pentru cultură, cînd armele tac, este extraordinar.

Pentru final, te rog să-mi spui la ce lucrezi, ce scrii în clipa de faţă?

Transcriu din carnetul meu, aflat în permanenţă pe colţul mesei: metafore, imagini, însemnări, cuvinte, sunete pentru un posibil volum viitor, *Ridicarea privirii*. Cu Dumnezeu înainte.

Îţi mulţumesc foarte mult pentru aceste gînduri, dar şi pentru că ţi-ai ridicat privirile, preţ de cîteva minute, asupra noastră: asupra mea şi a tuturor acelora care vor avea plăcerea să citească aceste rînduri.

(iulie 2004)

1. Festivalul Internaţional „Nopţile de Poezie de la Curtea de Argeş", ediţia a 8-a. Organizator: Fundaţia şi Organizaţia de Utilitate Publică „Academia Internaţională Orient-Occident". Preşedinte: Dumitru M. Ion, director artistic: Carolina Ilica. Tema: sacralitate.

2. POESYS 8. Sacralitate. Antologia Festivalului Internaţional „Nopţile de Poezie de la Curtea de Argeş", Editura Academiei Internaţionale „Orient-Occident", Bucureşti, 2004, 422 p., trilingv. Ediţie îngrijită şi tălmăciri de Dumitru M. Ion şi Carolina Ilica. Cuvînt înainte de Carolina Ilica.

Interviu cu final deschis

Acest *text-colaj* a fost realizat dintr-o serie de fragmente extrase din convorbirile avute cu Ion Stratan între 1998–2004 şi publicate de-a lungul anilor în *Repere* (supliment cultural al săptămînalului *Ploieştii*) şi revistele *Axioma* (literatură, arte, ştiinţe, religie) şi *Atelier 21* (revistă de literatură şi arte vizuale). În această formă definitivă el a fost publicat în *Almanahul Atelier 21* pe anul 2005. Am revăzut împreună toate dactilogramele convorbirilor noastre, selecţia şi modificările fiind operate de comun acord. Tot atunci i-am propus poetului proiectul unui volum purtînd titlul ***Convorbiri la lumina gîndului*** (*despre fragilitatea vieţii, iubire, prietenie şi alte închipuiri*), idee îmbrăţişată de el fără rezerve, cu entuziasm chiar şi o bucurie nedisimulată. În februarie-martie 2005, cînd pregăteam pentru tipar acest text (ce avea să fie, din păcate, ultimul pe care aveam să-l mai lucrez cu Nino), n-aveam de unde şti că Ursitoarele îi hărăziseră, deja, un cu totul alt destin. (B.-L.S.)

„Femeia este un bun conducător de poezie”

Ion Stratan, te mai consideri un poet optzecist?

Da. Dar poezia mea este o dialectică cu poezia interbelică. Deci, nu este experimentalistă ca a lui *Mircea Cărtărescu*, nu este ludică aidoma celei a lui *Florin Iaru*, nu este sentimentală ca a lui *Traian T. Coşovei*. Poezia mea este o dialectică permanentă cu poezia interbelică a lui Arghezi, Barbu şi Blaga, avîndu-l în prim-plan pe sfîntul literaturii româneşti, George Bacovia. Bacovia este sfîntul preacurat al versului românesc, după părerea mea iar poeziile pe care le scriu sînt sentimentale şi conceptuale, ele aflîndu-se sub girul acestei sensibilităţi moldave, care este un eminescianism de sfîrşit de secol, o sinestezie în sens baudelairian şi o încercare de engramare a Universului într-un sistem de culori şi sunete.

Înţeleg, deci, că sentimentul tău poetic este unul bacovian…

Sentimentul meu este bacovian, este unul mai ascuns, mai apropiat de unele zone poetice ale sufletului. Depinde însă

de ceea ce înţelegem prin *poetic*. Putem spune, bunăoară, că poetic este *romantismul*. Apoi, venim şi spunem: nu, poetic este *simbolismul*. Eu cred că fiecare perioadă are o poeticitate a sa. Traian T. Coşovei este un poet de un simbolism „tîrziu", în timp ce Bacovia este un poet de un expresionism „devreme". Eu mă consider un expresionist „devreme". Deci, cît mai este tinereţe în mine, eu o alătur expresionismului „devreme" al lui Bacovia. Acolo este situat criteriul poeticului meu.

Cu lapidaritate, îmi vorbeai despre poezia prietenilor şi colegilor tăi de generaţie. Cu voia ta, să mai zăbovim puţin în această zonă.

Bine. Aşa cum îţi spuneam, la Florin şi la Mircea sînt experimente. La Traian, nu. Este mai mult sentiment. Cred că Florin şi Mircea sînt puri experimentatori lexicali. Cred că dimensiunea afectivă, lor le lipseşte. Traian este un poet ornant, baroc şi sentimental. Am îndrăznit să spun într-un articol despre unul din volumele sale, că este un poet rococo, cu o bună regie în ceea ce priveşte sentimentul în poezie. Traian vrea să placă cu orice preţ.

Simt, totuşi, că şi tu vrei, de multe ori, să placi…

Aşa este. Dar eu vreau să plac pentru unele mici – le spun eu – *geneze* de birou sau abisuri personale.

Dar se pare că, totuşi, Traian scrie o poezie sentimentală pe placul multor cititori…

Da, el scrie o poezie sentimentală, pe placul multora. Însă, sentimentul lui este unul explicit, de tip minulescian. Despre sentimentul meu am vorbit.

Eşti o fire polemică. O recunosc prietenii, cititorii şi exegeţii tăi. Simţi, uneori, că spiritul tău polemic a început să dea semne de oboseală?

Nici vorbă. Polemica mea urmează acum o dialectică socială. Mă preocupă problemele sociale, sînt solidar cu suferinţele semenilor mei, sînt foarte îngrijorat de revenirea comunismului la putere. Sînt foarte preocupat de alegerile următoare.

Preocupat, în ce sens?

Dincolo de scris îmi păstrez libertatea de a publica şi cîte un articol social în care să numesc, aşa cum cred eu, pericolul comunismului, care este, încă, foarte mare.

Eşti un tip incomod…

Sînt un tip incomod. Am fost înjurat în ’83 de Corneliu Vadim Tudor în revista „Săptămîna”, numai pentru că fusese descoperit plagiatul lui Eugen Barbu de către Nicolae Manolescu iar noi, toată generaţia optzecistă, am plătit pentru asta: „Cenaclul de luni” era atacat tot timpul de „Săptămîna”. Unii dintre noi – precum Cărtărescu – s-au acomodat. Eu, nu. Apoi, Manolescu a ajuns să călătorească cu Ion Iliescu şi Vadim Tudor, în Africa de Sud. Sigur că am fost incomod atunci cînd am pomenit în scris despre această călătorie. Mi s-a părut o capitulare a domnului Manolescu.

Ce a însemnat pentru tine „Cenaclul de luni”? Pentru acea perioadă din viaţa ta de atunci şi nu neapărat pentru poetul Ion Stratan…

A însemnat mult. În primul rînd, o socializare. Eram foarte buni prieteni. Ne întîlneam la Traian – care pe atunci era disc-jokey la Universitate şi se plimba cu toate fetele care dansau frumos – iar Florin citea tot timpul, la toate ceaiurile. Aveam poemele noastre puse pe pereţi şi, cînd unul dintre noi citea o poezie, Traian spunea: „Cînd citesc poeziile voastre, îmi vine să-mi deschid venele de

invidie…" Apoi, fiecare pleca acasă şi se întorcea la cenaclul următor cu o poezie şi mai bună. Aşa l-am încurajat pe Mircea, care ne-a dezamăgit. *O seară la operă,* volumul său care făcea antologia poeziei româneşti, era o idee luată – fără s-o recunoască şi criticîndu-ne – din *Aer cu diamante*, unde eu pomenesc de Coşbuc, de Eminescu şi de nu ştiu mai cine, într-un singur mugur de idee a poeziei româneşti. „Cenaclul de luni" a mai însemnat, pentru mine, un exerciţiu de tinereţe, nişte versuri mai grăbite, o experienţă primăvăratică.

Cît a durat primăvara ?

Patru ani. Nu ca la Praga. Pînă cînd a fost înăbuşită de tovarăşa Clătici, de la Centrul Universitar.

Nu e o metaforă...

Nu. A fost oprit la propriu de această tovarăşă, care era secretara de partid a Centrului Universitar Bucureşti.

Cît de mult e Ploieştiul în inima ta ?

Iubesc enorm de mult Ploieştiul. Mi-e tare drag. Aici, la „Galeriile Comerciale" mi-am petrecut tinereţile, bînd şi cinci cafele pe zi, atunci cînd scăpam de la bibliotecă. Librăriile îmi sînt dragi iar buchinişti ca aici, n-am găsit decît la Paris. Cărţile de aici sînt cu mult mai interesante. Acolo sînt tot felul de cărţi vechi, la preţuri halucinante. Îmi este drag parcul, îmi este dragă Catedrala, Casa Sindicatelor, Palatul Culturii şi Sala Sporturilor…

Cînd ai început – venind la „fileu" – să scrii poezie ?

Eu am scris poezie încă de la 10 ani, inspirat de acel „Zeppelin" de prins muşte: „Şi cu aer sînt umplute / Şi-s din cînepă făcute…" Era prin '65. Uimit de ce este acela un „Zeppelin", am scris prima mea poezie. Apoi am scris

poezii inspirat fiind de Corabia, locul unde mi-am petrecut copilăria. Am debutat în clasa a X-a în revista *Amfiteatru* cu poeme în proză, *Căutătorii de perle*. Era momentul schimbării generaţiei dogmatice şi erau la modă poemele în proză. Scriam şi noi poeme în proză, nu făceam rău nimănui!

Ce loc ocupă femeia în viaţa ta?

Eu am o teorie disjunctă între creier şi fratele trup. Nu sînt un tip senzual. Sînt un cerebral. Sînt şi un ideatic, dar stările mele sunt afective. Femeia, dragostea sînt atmosferă. O înlesnire a vieţii. O grijă. Este grija pe care femeia o acordă bărbatului singuratic, care atunci cînd scrie are nevoie de linişte, de-o cafea, de-o ţigară. Femeia este un bun conducător de poezie.

Ştiu că prietenii ocupă în viaţa ta un loc privilegiat.

Ei sînt pentru mine aproape totul. Stau şi tremur ca o frunză cînd aştept să vină un prieten, mă întristez ca o mătrăgună cînd întîrzie, mă usuc şi cad ca o frunză după ramură cînd nu vin, mă îngălbenesc cînd îmi spun la telefon că au uitat să vină şi înfloresc atunci cînd îi văd.

Ce este Biblioteca?

Înseamnă chiar totul. Sînt un om care crede că viaţa există pentru a ajunge la o carte. Eu sînt un bibliotecar imperfect, chiar cu propria mea bibliotecă de acasă, unde găsesc cu greu anumite volume, uneori.

În fond, cine eşti tu, Ion Stratan?

Eu sînt cărţile mele. Cred că sînt, pînă acum, 16. Ţin la ele, chiar ca la nişte copii, pe care îi mai întrebi din cînd în cînd ce mai fac, deschizîndu-le şi răsfoindu-le.

„Poetul este un fel de asistent social”

Cele mai recente volume de versuri purtînd semnătura ta se numesc, într-o ordine a apariţiei lor: Ţara dispărută *(la Editura „Noul Orfeu” din Bucureşti),* Mai mult ca moartea *(la Editura „Axa” din Botoşani) şi* Pământ vinovat *(la Editura „Premier” din Ploieşti).* Ţara dispărută *cuprinde poeme noi,* Mai mult ca moartea *este ediţia a doua a volumului apărut în anul 1997 iar* Pământ vinovat *este o antologie cuprinzînd poeme din volumele* Ieşirea din apă (1981), Cinci cîntece pentru eroii civilizatori (1983), Lumină de la foc (1990), Lux (1991), Ruleta rusească (1993), Desfacerea (1994) *şi* Cîntă, zeiţă, mînia… (1996). *Te rog să-mi spui cîteva cuvinte despre aceste volume.*

Dragul meu prieten Bogdan Stoicescu, pentru mine, titlul unui volum este foarte important pentru că el este o metaforă revelatorie, care aruncă o anumită lumină asupra întregii cărţi. Eu nu pun titluri pentru a fi un fel de listă a ceea ce se întîmplă în volum, ci caut să prind în copcile tropilor, asemenea gînduri, definitorii pentru carte. *Ţara dispărută* s-a *revelat* ca fiind nimerit să poarte acest nume de-a lungul scrierii volumului. Poeziile dintr-un ciclu ideal italian – nu am fost în Italia, bineînţeles! – ca şi acele poeme mai lungi pe care le-am publicat în timpul anilor în revistele literare („Convorbiri Literare”, „Familia”, „România Literară” sau „Vatra”), au ajuns să-mi creeze senzaţia unui fel de îndepărtăre a marginilor ţării, în mod spiritual, spre o zonă mai „fumegoasă”, mai întunecată, aproape apocaliptică. Este un reflex al dramelor şi dilemelor societăţii, este un reflex al maturizării mele, în exigenţa mea într-o postură etică mai radicală în faţa spiritelor care se ocupă de cultură, este o oglindă a melancoliei care mă cuprinde gîndindu-mă la numeroasele ipostaze benefice pe care un şir de conjuncturi le-au oprit în desfăşurarea timpului istoric. *Mai mult ca moartea* este un volum la care ţin foarte mult (la fel de mult cum ţin la *Ţara dispărută*, *Ruleta rusească* şi *Cinci cîntece pentru eroii civilizatori*),

pentru că are ceva de ruptură şi de continuitate în acelaşi timp. E vorba şi de nişte poeme în proză, care sub o formă nouă, meditează – avînd aici şi o susţinere epică – asupra temelor esenţiale ale scrisului meu, care sînt **sacrul** şi **cuvîntul**. Apoi, mai sînt şi cîteva serii de poeme religioase numite *O zi din viaţa lui Iisus*: 24 de secvenţe ale acestei ipostaze temporale, alături de 28 de psalmi, o încercare pentru fiecare poet român, aşa cum o încercare ar fi, bunăoară, şi traducerile din Baudelaire (de altfel, din Baudelaire, au tradus mai mulţi poeţi români, printre care mă număr, acum, eu aflîndu-mă în etapa restructurării versiunilor în limba română).Volumul mai cuprinde şi alte două serii de poezii, *The Globe* şi *Cimitirul de maşini*.

În convorbirea noastră de acum, nu am cum să nu amintesc şi foarte importantul fapt că în scrisul tău explorezi şi alte teritorii în afara celui al poeziei: acela al eseisticii – plecînd de la anumite evenimente ale universurilor tale lăuntrice şi înconjurătoare sau de la operele unor scriitori importanţi – în rubrica ta permanentă, La colţ, *din revista* Axioma. *Apoi, mai scrii şi proză. Eseistica şi proza sînt elemente complementare, sine qua non, ale unei estetici personale sau ele reprezintă doar simple exerciţii ale spiritului tău neliniştit, aflat într-o perpetuă căutare, aidoma unor punţi întinse spre alte zone ale poeticului?*

Dragul meu Bogdan Stoicescu, aceste texte din rubrica *La colţ,* în mare parte – pentru că acum m-am centrat exclusiv pe comentarea cărţilor, deci nu pe idei generale sau alte probleme – reprezintă o parte din opţiunile mele estetice legate de proza pe care încerc să o scriu. Deci, am ales persoane independente, cum au fost Salman Rushdie, Nina Berberova sau Andrei Makine, pentru a ilustra necesitatea libertăţii în momentul în care abordăm prin proză fenomenul existenţei. Romanul *Concertul de Crăciun* pe care l-am terminat, ca şi celelalte texte ale mele sînt, pentru a le numi aşa, post-moderne. Dacă în poezie există un modernism, în cel puţin jumătate din ceea ce am scris în

proză, încercările mele sînt post-moderne, mergînd pînă la *Trafic*, adică cele douăzeci de pagini pe care mi le-a publicat revista *Viaţa Românească* luna aceasta. Ele sînt încercări ale acelui tip de proză *fără centru*, la modul psihologic şi cognitiv-abstract, cu care ne-au obişnuit Hortensia Papadat-Bengescu sau Camil Petrescu. Sînt proze ale unui simţ generalizat al continuei interacţiuni ale faţetelor realităţii, sînt proze ale epocii relativităţii, sînt proze ale cuvîntului care circulă tranzitiv, direct informaţional, în lumea metaforelor şi oglindindu-se în stil, sînt şi proze ale actualităţii, în sensul bombardamentului mass-media asupra noastră, sînt şi proze ale amestecului de dulce şi amar ale rezultatului *anecdoticului* condiţiei contemporane.

Ştiu că acum reciteşti cîteva volume fundamentale ale lui Borges, eseist şi prozator remarcabil, dar în acelaşi timp, un poet de neignorat. La un moment dat, a fost întrebat dacă se gîndeşte la moarte. El a răspuns că da, şi încă plin de speranţă. L-aş întreba pe Ion Stratan: cum se gîndeşte el la moarte?

Ai avut bunăvoinţa să aminteşti de acel ciclu al morţii cuprins în cele trei volume ale mele. Eu nu mă gîndesc la moarte ca la o privaţiune de real. Aceasta este deosebirea, în mare parte, dintre unele *tensiuni poetice* şi *coerenţa* realităţii din proză. Eu mă gîndesc la moarte ca la întreruperea procesului meu ficţional de transfigurare a lumii. Problema morţii pentru mine este o problemă de lipsire a persoanei mele de ceea ce este mai important în mine, capacitatea – în măsura în care este – de a transfigura realul, concretul, ideea, sentimentul. Este, în primul rînd, o lipsire de cuvînt. În primul şi în primul rînd, **pentru mine moartea este o lipsire de cuvînt**. De aceea pentru mine este ... mortală!

De ce scrie poezie Ion Stratan? Ar putea trăi el fără poezie?

Eu scriu poezie pentru că simt nevoia să transmit nişte sentimente şi pentru că, pe de o parte, cred că am un dram de talent. Nu am impus nimănui să ia unul din volumele mele, dacă nu doreşte. Nu am cerut nimănui să mă asculte recitînd. Nu am cerut nimănui vreo cronică şi nu sînt prezent în nici unul din sistemele de *discutare* şi *rafinare* a teoriilor din mass-media. Nu sînt un poet popular. În cadrul în care eu simt această chemare către poezie, pe care încerc să o *sculptez,* s-o *liniez* cît mai sever, pentru a nu fi lipsită de armonie, luînd în considerare faptul că parametrii de receptare nu sînt niciodată impuşi, forţaţi sau dincolo de dorinţa cititorului, cred că este o acţiune estetică şi morală.

„Expresivitatea şi opiniile artiştilor nu iau niciodată concediu"

Dragul meu Ion Stratan, te-aş ruga să-mi spui cîteva cuvinte despre acest festival[1] *desfăşurat între 7 şi 13 iulie – de unde te-ai întors recent – şi, nu în ultimul rînd, despre* „Marele Premiu Orient-Occident" (Pentru Arte), *acordat ţie de Consiliul acestuia…*

Am avut marea onoare să mă număr printre invitaţii acestei a opta ediţii a Festivalului. De-a lungul timpului, el s-a constituit într-o alăturare benefică de opinii critice, de studiere a problematicii traducerii, recitaluri şi întîlniri între poeţii diferitelor culturi. Acest an, după cum cu bucurie am putut constata alături de organizatori, a fost acela al unei participări substanţiale, şi în sensul implicării invitaţilor la dezbateri, tema festivalului fiind „Sacralitatea". De altfel, o bună parte dintre participanţi, care pot fi regăsiţi în antologia[2] festivalului, a dovedit o mare pregătire teoretică, o aprofundare şi o bună înţelegere a problemelor impuse de ipotezele ideii de sacru în poezia contemporană, realizîndu-se şi o mare deschidere în recitări, dar şi în nuanţarea traducerilor, pentru ca să se înţeleagă cît mai mult şi cît mai

bine din viziunea versurilor domniilor lor. A fost vorba despre o inefabilă coincidenţă de gînduri şi idei, între purtătorii fiorului liric veniţi din spaţii culturale diferite.

Asupra căror poeme din creaţia ta s-au oprit (şi de ce) Dumitru M. Ion *şi* Carolina Ilica, *asta pe de o parte iar pe de alta, te-aş ruga să-mi spui cîteva cuvinte despre premiul pe care l-ai luat, tu fiind – din cîte ştiu – primul poet ploieştean care devine laureat al acestui festival.*

Festivalul a debutat cu un recital la Casa Scriitorilor din Bucureşti, în Sala Oglinzilor. Poemele alese de Dumitru M. Ion şi Carolina Ilica fac parte din ciclul *Cimitirul de maşini*, apărut în Franţa într-o traducere bună, la care am participat personal cîteva săptămîni, la „Atelierul Royaumont". Sînt trei poeme în limba franceză din *Cimitirul de maşini*. Mai sînt trei poeme, nu foarte întinse, în româneşte şi, la început, un poem la care ţin foarte mult, pe care aproape că îl uitasem, *Tornadă din Lună*, pe care l-a tradus domnul Dumitru M. Ion. Acesta, de altfel, a avut amabilitatea să se aplece asupra mai multor volume din ceea ce am scris. Am vrut ca în momentul recitalului să subliniez o latură, pe de o parte accesibilă, prin traducerile care sînt în volum, pentru că toţi aveau cartea şi, pe de altă parte, să ofer o imagine (prezentă, de altfel, în carte), traducerea neputîndu-se face pe loc. De aceea, am ales un al patrulea poem din *Cimitirul de maşini*, care este asemănător cu celelalte (cadenţă, ritm, simbolistică şi sens de parabolă), el fiind însă de final de ciclu (al treisprezecelea poem). L-am citit în prima zi, la recitalul tuturor poeţilor. E vorba despre poezia în care misterul poemei e întruchipat în inefabilul unei maşini, care se descompune sub presiunea unei prese de licurici. Al doilea recital s-a desfăşurat la Salonul de recepţii al hotelului „Posada", din Curtea de Argeş, unde am stat. Iar acolo am recitat unul dintre poemele care sînt traduse şi în franceză, în volum. Al treilea recital a avut loc în sala de consiliu a Primăriei. Fiecare poet a citit ce a vrut şi pentru că am avut o traducătoare excelentă în engleză, eu am optat

pentru *Tornadă din Lună*. Al patrulea recital a fost la întîlnirea prilejuită de vernisajul unei expoziţii a Primăriei (care a fost filmat în întregime), cînd mi-am permis să citesc un poem din *Cimitirul de maşini*, direct în franceză. Pentru că ei înţelegeau, în mare parte, limba franceză, deoarece se vorbea la paritate cu engleza şi pentru că, ştii şi tu, numai în culturile umaniste mari şi cu prilejul unor asemenea colocvii se mai vorbeşte franceza. Distincţia pe care au binevoit să mi-o acorde, se numeşte „Marele Premiu pentru Arte al Academiei Internaţionale «Orient-Occident»". Juriul a fost alcătuit dintr-o seamă de personalităţi naţionale, precum şi din cadre universitare de la Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj. Ce aş vrea să-ţi spun, în continuare, este faptul că, avînd şi experienţa celorlalte premii luate pînă acum, personal, nu sînt de acord cu procedura nominalizării. Şi la premiul pe care l-am primit la Curtea de Argeş, au fost nominalizaţi bunii mei prieteni *Lana Dercač*, organizatoarea unui festival în Croaţia – o fiinţă de o aleasă şi de o extremă sensibilitate – şi *Lex Gillen*, din Luxemburg – cîntăreţul din *dijeridoo* –, cu un suflet şi un spirit foarte deschise, activ (îţi imaginezi că, dacă a putut sta un an cu aborigenii din Australia, nu e un om care să nu se familiarizeze cu taximetriştii din Curtea de Argeş!). Aşa că, Lana şi Lex fiind prietenii mei, a trebuit să iau eu premiul în locul lor. Fiind şi „localnic", pe deasupra! Aici nu e ca la Wimbledon unde trebuie neapărat să ia Henman turneul! Dar, a fost o umbră de întristare… Ceea ce vreau să spun, cum spun de fiecare dată, indiferent dacă se întîmplă să cîştig sau să pierd (cum a fost şi cu premiul Uniunii Scriitorilor), rămîn împotriva nominalizărilor. Nu este bine pentru încrederea în sine, nu este bine pentru propriul profil, nu este bine pentru relaţiile dintre scriitori, **nu este bine**, este un fel de „întărîtă-i drace, că şi mie-mi place!!!"

Spune-mi, te rog, dragul meu Nino, în aceste zile, la Curtea de Argeş, dincolo de nenumăratele întîmplări fericite, alături de prietenii tăi poeţi, ai avut – pentru a cîta oară? – şi şansa palpării – pe cord deschis – unor spaţii culturale,

în general şi poetice, îndeosebi, din Europa – şi nu numai! – timpului de azi. Ce se întîmplă acum cu poezia, în Europa, la noi şi aiurea? Comunică aceste spaţii sau sînt asemenea unor „recipiente" închise, care nu pot „respira" şi care trebuie permeabilizate permanent prin manifestări precum „Nopţile de poezie de la «Curtea de Argeş»*"? Care este starea de fapt a poeziei actuale? Cum o percepe Ion Stratan? Cum o vede el cu ochii săi poetici?*

Eu am aceeaşi percepţie asupra poeziei aşa cum am avut-o şi acum zece ani, cînd am participat la „Atelierele de Traducere de la Royaumont", unde am văzut multe cărţi şi unde s-a tradus *Ruleta rusească* de către gazde şi unde m-am întîlnit cu foarte mulţi poeţi, de la ruşi la portughezi (strălucitul *Nuño Judice*), de la japonezi pînă la americani. Şi atunci, ca şi acum, am constatat acelaşi lucru: în fiecare ţară, poezia reprezintă altceva. Cel mai semnificativ lucru a fost spus acum de poetul *Charles Dobzynski*: domnia sa a subliniat un fapt extrem de important şi anume acela că în Franţa, cartea de literatură nu este un produs comercial. Ea este **apă vie** pentru toată lumea: creatori, editori, cititori, critici. Ea este **apă vie**. Cartea nu este considerată, inclusiv şi de sistemul legislativ, un alt fel de obiect comercial. E ca şi cum eu ţi-aş oferi o floare şi tu m-ai întreba cît costă. Cam acesta este dialogul neegal. Cînd spun toate acestea, evident că nu mă gîndesc la mine, care sînt trecut prin ciur şi prin dîrmon. Mă gîndesc, în primul rînd, la ce ar însemna pentru tinerii poeţi acest lucru: cartea să nu fie obiect comercial. Nu ştiu cît de încîntaţi ar fi editorii, în schimb scriitorii ar fi absolut fericiţi. Nu putem merge o viaţă întreagă ducînd în spate bolovanul faptului că producem un paralelipiped de hîrtie! Nu este un paralelipiped de hîrtie!!! Este o carte, care are un sens, care aparţine istoriei limbii române, care aparţine istoriei literaturii, care aparţine istoriei vieţii spirituale şi culturale româneşti! Nu producem paralelipipezi de hîrtie! Producem nişte idei, nişte imagini şi nişte forme, care sînt vii, între acele coperţi, necesitînd celuloză. Şi nu este vorba numai despre cartea noastră!

Literatura străină la noi, nevorbind numai de eterna traducere a literaturii noastre în lume, este binevenită. Eu mă bucur că am participat, acum 10 ani, la „*Festivalul* Internaţional «Ars Amandi»", de la Constanţa, unde au fost prezenţi foarte mulţi poeţi valoroşi. La noi, fiecare festival, cred că trebuie să-şi facă o datorie de onoare prin invitarea scriitorilor străini. E inadmisibil să se cheltuiască miliarde pentru bannere, pentru propagandă şi pentru o serie de „proiecte" megalomane şi megalitice în spirit, în detrimentul organizării unor asemenea întîlniri între poeţi şi oameni care să se cunoască prin cărţile lor, prin viaţa lor. Ei trebuie să se întîlnească pentru a se cunoaşte mai bine între ei. Nu face nimeni trafic de valută, nu se vînd blugi, nu se cumpără gumă de mestecat. Repet: e foarte important ca poeţii să se întîlnească. Nu-i nici un secret de stat, nu-i nici un fel de ideologie. Este vorba de libera circulaţie a scriitorului, care şi ca ziarist, şi ca editor – cum se întîmplă la tîrgurile de carte –, şi ca traducător, şi ca membru al unor asemenea foruri (festivaluri, organizaţii, fundaţii, academii etc.), trebuie, în mod obligatoriu, să intre în contact cu confraţii săi. Nu mai este timpul unui monolog în Babilon, de tip Philippide, care oricum a circulat, a umblat şi a cunoscut toată literatura lumii. Este timpul corespondenţei. Îmi fac un titlu de onoare din a trimite imediat – am copiat o serie din poemele mele traduse de-a lungul anilor în diferite antologii şi reviste – noilor mei prieteni de la Curtea de Argeş: Lana, Afroviti, Charles şi celorlalţi. Aşa am procedat şi cu volumul meu apărut în Franţa, pentru prietenii mei de atunci, din Norvegia şi Maroc.

Să nu uităm faptul că, mai nou, creatorii în general – dar nu numai ei! –„circulă", se „întîlnesc" şi fac schimb de informaţii (şi) prin mijlocirea internetului, această pe cît de miraculoasă, pe atît de înşelătoare plăsmuire a tehnicii acestor timpuri…

Internetul este şi el un lucru, indiscutabil, util, însă cartea, cuvîntul scris, reprezintă cu totul altceva. Internetul, această

virtualitate cibernetică, poate deveni un fel de semidoctism, care în nici un caz nu elimină cartea. Cartea aparţine aristocraţiei spiritului, în timp ce internetul aparţine miracolului tehnicii, aşa cum foarte bine ai observat. Cînd spun că ea aparţine aristocraţiei spiritului, mă gîndesc că sensul ar fi acela al vechimii, al atestării sale ca funcţionare pentru istorieşi îmbogăţirii necontenite, spiritual vorbind, a acelora care se ocupă de ea.

Este o mică pledoarie a ta faţă de cartea ca obiect estetic, ca obiect în sine…

Da. Şi ca obiect în sine. Dar pînă la cartea privită şi ca obiect estetic, mai avem. De altfel, toate cărţile ar putea fi obiecte estetice, dar cu o condiţie, ca în Franţa: să nu fie tratate ca obiecte comerciale. Impozitate ca pe crustacee sau fructe de mare, într-un restaurant oarecare. Şi nici să aibă preţurile parfumurilor. Ştii şi tu cum arată cărţile occidentale. Sînt senzaţionale. Nici la noi nu arată rău, dar preţurile sînt enorme în raport cu posibilităţile materiale ale cititorilor. În orice caz, eu, care sînt un sceptic, cred că se vor face multe lucruri bune în domeniul cărţii, mai cu seamă în al cărţii de poezie, care intră greu în marile librării. Dar şi pentru cele de proză. Însă regimul prozei e altul. Poate chiar pentru că el este legat de cerere. Atunci cînd cineva vinde 5000 de exemplare dintr-un roman, se intră într-un regim cvasi-comercial. Şi cu traducerile, lucrurile stau cam la fel. Cam aşa stau lucrurile în privinţa acestei ocupaţii serafice, de a picta pe aripi de libelulă: lirismul şi spiritul poetic…Nu ştiu… Japonezii şi-au păstrat tradiţia şi frumuseţea pînă şi în ritualul de scriere a literelor. Care este ea însăşi o artă, o meserie, un complementar al haikuurilor, care s-au transmis de sute şi sute de ani. Nu trebuie să ezităm în luarea nici unei măsuri radicale – nu mă refer aici direct la guvernanţi sau mai ştiu eu la ce – dar noi, ca spirite cercetătoare ce ne aflăm, să spunem **da** cărţii tipărite. Oricît de fascinant ar fi internetul, oricît de fascinantă ar fi televiziunea sau muzica, în general, cu toate mijloacele ei tehnice extraordinare de

redare, sau sportul, dacă vrei, marele rival al literaturii. Pentru a nu mai vorbi de „prietena" noastră, politica, aceea care face mai mult rău decît bine…

Pentru final (un final deschis, evident!), te rog să-mi spui la ce lucrezi, ce scrii în clipa de faţă?

Transcriu din carnetul meu, aflat în permanenţă pe colţul mesei: metafore, imagini, însemnări, cuvinte, sunete pentru un posibil volum viitor, *Ridicarea privirii*. Cu Dumnezeu înainte!

Îţi mulţumesc foarte mult pentru aceste gînduri, dar şi pentru faptul că ţi-ai ridicat privirile, preţ de cîteva minute, asupra noastră: asupra mea şi a tuturor acelora care vor avea plăcerea să citească aceste rînduri.

(februarie - martie 2005)

1. Festivalul Internaţional „Nopţile de Poezie de la Curtea de Argeş", ediţia a 8-a. Organizator: Fundaţia şi Organizaţia de Utilitate Publică „Academia Internaţională Orient-Occident". Preşedinte: Dumitru M. Ion, director artistic: Carolina Ilica. Tema: Sacralitate.

2. POESYS 8. Sacralitate. Antologia Festivalului Internaţional „Nopţile de Poezie de la Curtea de Argeş", Editura Academiei Internaţionale „Orient-Occident", Bucureşti, 2004, 422 p., trilingv. Ediţie îngrijită şi tălmăciri de Dumitru M. Ion şi Carolina Ilica. Cuvînt înainte de Carolina Ilica.

Lipsirea de cuvînt

„Omul e ceea ce rămîne din el
după ce lumea din jur
îl desfiinţează.”
Constantin Noica

„Un prieten care dispare
este repetiţia generală
a propriului tău sfîrşit.”
Gabriel Liiceanu

„Înţelegi în măsura în care pierzi.”
Dan Ciachir

Visul. Ajunsesem la Nino, ca de obicei, trecînd prin întunecosul hol de la intrare, din care apoi pătrundeam direct în minuscula sufragerie cu pereţii „patinaţi” de norii groşi ai fumului de ţigară. Lucrurile toate păreau a fi la locul lor: uriaşul televizor aşezat pe servanta bătrînă, avînd alături bicicleta medicinală nefolosită, fotoliul, biblioteca înţesată de cărţi, fotografia-tablou din care Nino zîmbeşte ştrengăreşte de dincolo de timp, aşezat lîngă blînda sa mamă, apoi vitrina plină de alte fotografii, diplomele, medaliile şi trofeele ultimilor premii literare obţinute, dulăpiorul burduşit cu manuscrise şi decupaje din ziare, cu calculatorul deasupra, ventilatorul îngheţat, în dreptul ferestrei, prin perdeaua căreia se zărea doar o pată murdară de cer, printre ramurile copacului ce întotdeauna mi se părea că se sprijină, ca un bătrîn lipsit de echilibru, de balustrada balconului şi de zidul vechi, spălat de ploi, al Catedralei din apropiere. Pe peretele dinspre răsărit al sufrageriei, se odihneşte, prinsă într-un cui, o candelă veche, de care stă aninată o coroniţă împletită din frunze de salcie, uscată şi prăfuită, alături de splendida pictură a Patriciei Popescu, un Crist eterat, plutind parcă desprins de pe crucea dispărută, undeva, în întunecimile fundalului. Nino, aşezat pe vechiul

său pat, adus de spate, învăluit într-un nor gros de fum de ţigară, bate de zor la antediluviana sa maşină de scris, din care ies cu o viteză ameţitoare coli de hîrtie, care se aştern pe albul imaculat al feţei de masă, foşnind uşor, aidoma frunzelor uscate desprinse de pe ramuri. Fără să mă aşez pe scaunul pe care de obicei stăteam, m-am aplecat şi am luat o foaie. Apoi alta şi alta. Am înlemnit: toate erau acoperite cu scrisul de mînă al lui Nino. Ieşeau din maşină cu scrisul lui. Am rămas cu acele pagini în mîini pînă în clipa în care i-am auzit vocea, înfundată, venind parcă de undeva din spatele unui zid gros. M-a întrebat fără să mă privească: «Cum ţi se par, Bătrîne Urs? Merg?» Pînă să apuc să-i răspund ceva, a început să rîdă în hohote. Apoi rîsul s-a auzit din ce în ce mai slab, pînă ce s-a stins cu totul. Foile din mîinile mele au început să dispară, una cîte una. Apoi cele de pe masă şi, rînd pe rînd, le-au urmat toate celelalte lucruri din cameră. Dispăreau pur şi simplu, ca absorbite de-o forţă nevăzută, uriaşă. Iar în clipa în care rîsul s-a stins cu totul, încăperea a rămas pustie. Doar într-un colţ, sprijinită de un perete, fotografia lui, alături de mama sa, din care, de dincolo de timp, Nino părea că îmi zîmbea ştrengăreşte. Am ieşit, lăsînd uşa deschisă…

Criminalii şi crinii. Am fost obsedat zile în şir de acest vis. Intenţionam chiar, la un moment dat, să i-l relatez, spre a mă elibera, într-un fel sau altul. Însă, varii motive, cele mai multe independente de voinţa noastră – în marea lor majoritate induse de pletora care în ultimii ani ai vieţii îl parazita zdravăn, cu sistemă chiar, în sînul căreia cîţiva indivizi crapuloşi s-au întrecut în a face tot ce le stătea în putinţă spre a-i îneca sufletul cu tot felul de poncifuri, care de care mai „docte", profitînd de tot mai desele sale accese de abulie din ultima vreme – la care s-au adăugat şi unele derapaje generate de anumite stări contorsionate, plecate dinlăuntrul nostru, cel uneori atît de obosit şi mult prea înnegurat de nemernicia vremurilor pe care le traversam –, ne-au ţinut cîteva luni (nu multe, însă, din păcate, pentru Nino, aveau să fie chiar ultimile ale vieţii!) departe unul de

celălalt. De parcă o ghilotină fabuloasă retezase brutal orice canal de comunicare. Timp în care, nici unul, nici altul nu mai avusesem puterea, îndrăzneala, răbdarea, ori poate cîte puţin din toate acestea laolaltă, să facă primul pas spre o reconciliere care „plutea" în aer. Uneori, chiar eram bîntuit de gîndul că, poate, un *time out* ar fi fost binevenit, după ani buni, în care întîlnirile ne-au fost, cu rare excepţii, zilnice. Ca un fel de respiro al unei empatii indelebile dintre doi oameni pe care-i apropia, dincolo de preocupările comune, singurătăţi şi trăiri asemănătoare. Am sperat, ca şi-n alte dăţi, că *timpul* va fi acela care va polisa, într-un fel sau altul, orice asperitate. N-a fost să fie aşa: din nefericire, tot el, *timpul*, a oferit soluţia. De această dată, pe cea mai necruţătoare cu putinţă…

Convorbiri la lumina gîndului. Am avut privilegiul ca în ultimii 7-8 ani ai vieţii sale să mă prenumăr printre acei foarte puţini care să se bucure din plin de *generozitatea* lui Nino. Ar fi, cred, mult prea mult s-o numesc *prietenie*. Pentru el, ca şi pentru mine, de altfel, noţiunea era/este extrem de complexă. Deşi o folosea cu destulă larghеţe, ori de cîte ori i se ivea prilejul, plăcîndu-i să repete, poetizînd, aproape obsesiv: *Prietenii sînt pentru mine aproape totul. Stau şi tremur ca o frunză cînd aştept să vină un prieten, mă întristez ca o mătrăgună cînd întîrzie, mă usuc şi cad ca o frunză după ramură cînd nu vin, mă îngălbenesc cînd îmi spun la telefon că au uitat să vină şi înfloresc atunci cînd îi văd*... Pentru ca, imediat, să revină şi, de nenumărate ori, în lungile noastre ceasuri de taină, sub o formă sau alta, să-mi spună că, pentru a dura o prietenie adevărată, numai una singură, nu-ţi ajunge o viaţă. O prietenie, îmi mai spunea, reprezintă un fel de edificiu pe care puţini dintre noi au priceperea şi puterea de-al duce la bun sfîrşit, desăvîrşindu-l. Tot aşa, continua el, se întîmplă şi cu dragostea adevărată, care e ucisă, de cele mai multe ori, de „instituţia" numită căsătorie. Şi mă ruga, cu o undă de tristeţe în glas, să-l cred – şi chiar îl credeam, gîndul ducîndu-mă, inevitabil, la eşecurile din viaţa sa de cuplu – că are experienţă multă şi

în această privinţă. Mi-a mărturisit, la un moment dat: „*Eu am o teorie disjunctă între creier şi fratele trup. Nu sînt un tip senzual. Sînt un cerebral. Sînt şi un ideatic, dar stările mele sînt afective. Femeia, dragostea sînt atmosferă. E vorba despre o înlesnire a vieţii. O grijă. Este grija pe care femeia o acordă bărbatului singuratic, care atunci cînd scrie are nevoie de linişte, de-o cafea, de-o ţigară. Femeia este un bun conducător de poezie.*" Şi o spunea răspicat, sporind parcă din inflexiunile vocii greutatea fiecărui cuvînt al ultimei propoziţii. Deseori, îi spuneam că, pentru mine, mai presus de dragostea în sine, primează prietenia absolută. Cu alte cuvinte, construirea acelor punţi afective (şi nu numai!), profunde, indisolubile, între cei doi parteneri, care să dea viabilitate cuplului. Îmi dădea dreptate şi discuţiile în jurul acestor subiecte continuau ore în şir, trecînd apoi, uşor-uşor, de la nivelul experienţelor şi trăirilor personale, la cel al feluritelor concepte, spre a sfîrşi, invariabil, în teritoriile literaturii, acolo unde el se simţea extrem de în largul său. Era fericit cînd ne citeam notele de lectură sau unele pasaje mai ample din textele ce ne apăruseră recent prin te miri ce revistă. Însă, în clipele în care îmi citea „cafelele cu sare", articolele (mai mult sau mai puţin polemice!), eseurile dar mai cu seamă poemele pe care tocmai le terminase de scris, se transfigura pur şi simplu. «Merg, bătrînelule?», mă întreba de fiecare dată, după ce-şi termina lectura, fiind extrem de curios să-mi afle părerile. Avea o strălucire anume în priviri atunci cînd îi ieşea un text (uneori, nu mai avea răbdare să ajung la el şi mi-l citea la telefon). Apoi, mă ruga să-i citesc din ce scriam eu. După care, de obicei, urmau comentariile şi observaţiile, din partea amîndurora, momente în care atmosfera se detensiona uşor (acum era clipa cînd, aproape ritualic parcă, apăreau şi cafelele aburinde, pregătite cu mînă de maestru de îngerul nostru păzitor, cel numit de el *Blînduţ*, adică mama sa; de altfel, doamna profesoară *Elena Stratan* – o prezenţă mai mult decît discretă, care de multe ori asista la discuţiile noastre, intervenind foarte rar şi numai atunci cînd i se părea că spiritele s-au încins peste măsură – era tot

timpul atentă să nu ne lipsească nimic: sucuri, mîncare, dulciuri, cafele, ba chiar şi ţigări, deşi cu acestea nu prea era de acord, deoarece Nino fuma enorm, 3-4 pachete pe zi. Majoritatea ideilor, pe care, ulterior, le dezvoltam în articolele sau eseurile noastre, se năşteau chiar în timpul acestor lungi conversaţii, care, nu de puţine ori, se transformau în adevărate şedinţe de lucru pe text. Ne notam multe dintre gîndurile care ne bîntuiau, uneori dăruindu-ne, pur şi simplu, cu drept de „folosire exclusivă" (!), metafore, cuvinte, sunete, imagini... Bunăoară, aşa s-au născut, printre altele, o parte dintre dialogurile noastre, publicate ulterior, fragmentar, în reviste precum *Repere*, *Axioma* sau *Atelier 21*. Plănuisem scrierea în tandem a unui prim volum, *Convorbiri la lumina gîndului*, care să strîngă o parte dintre convorbirile noastre cele mai izbutite, alături de alte cîteva dialoguri avute de mine cu unii dintre prietenii noştri scriitori. De altfel, în *Almanahul Atelier 21*, apărut în primăvara anului 2005, am publicat un fragment-colaj din acest proiect comun, purtînd titlul „*Interviu cu final deschis*", care cuprinde o selecţie operată împreună, din convorbirile noastre din perioada 1999-2004. Din nefericire, Nino nu a mai putut fi martorul finalizării acestui volum, pe care, între timp, Bunul Dumnezeu mi-a dat puterea de a-l duce, singur, la bun sfîrşit.

Eu sînt cărţile mele. Am avut bucuria să lucrez nemijlocit („culegerea" textului, corectura, tehnoredactarea, concepţia grafică) la cel puţin două volume, care lui Nino îi erau tare dragi: *Cafeaua cu sare* (o selecţie de o sută de paradoxuri şi parafraze, un fel de aforisme paradoxale, publicate timp de un an într-o gazetă locală), care a constituit debutul – în luna decembrie a anului 1998 – colecţiei *Cărticica de buzunar* (apărută la Editura *Athenaeum* sub egida Bibliotecii „Nicolae Iorga" din Ploieşti) şi *Biserica ploii*, volumul de poeme apărut în anul 2001, la Editura Fundaţiei „Gheorghe Cernea". Din echipa noastră a făcut parte şi pictorul *Valter Paraschivescu*, un artist deplin, cel care a creat şi polisat înfăţişarea artistică a celor două volume, el

realizînd, de altfel, şi sugestivele ilustraţii ale coperţilor, atît de în ton cu carnea textelor şi a versurilor. Pentru mine cel puţin, elaborarea acestor două cărţi a reprezentat o experienţă nepereche, vizavi de modul în care îşi gîndea/trata Nino cărţile. Discutam ore în şir, aplecîndu-ne asupra fiecărui amănunt. Ne asculta cu atenţie, extrem de concentrat, notîndu-şi cele mai multe dintre sugestiile şi observaţiile noastre. Reveneam iar şi iar asupra fiecărui cuvînt din interiorul versului, asupra arhitecturii fiecărui poem, aranjării lui în pagină. Vizualizam zeci de tipuri de fonturi, pentru a ne opri, în final, asupra aceluia al cărui corp de literă părea a fi cel mai lesne lizibil, dar care, în acelaşi timp, să confere o anume spaţialitate textului. Selectam cu grijă referinţele critice, alegîndu-le atent din impresionanta sa arhivă. Şi acestea urmau să apară în volum doar într-o anumită succesiune. În funcţie de autorii lor, de anul de apariţie, mergînd chiar pînă la împrejurarea în care acestea fuseseră scrise. În paralel, mă ocupam de alcătuirea bio-bibliografiei. Apoi, alegeam din maldărele de fotografii doar pe acelea care să-l reprezinte şi care să fie în consonanţă cu ansamblul volumului. Ne citea prezumtivele mottouri, care şi ele erau indisolubil legate de titlul volumului. Despre importanţa acestuia din urmă îmi vorbea deseori: „Titlul unui volum este foarte important pentru că este o metaforă revelatorie, care aruncă o anumită lumină asupra întregii cărţi. Eu nu pun titluri pentru a fi un fel de listă a celor care se întîmplă în volum, ci caut să prind în copcile tropilor, asemenea gînduri, definitorii pentru carte.” În sfîrşit, dar nu în ultimul rînd, foarte importante erau pentru el dedicaţiile, care apăreau la începutul anumitor poeme. Cum la fel de puternică era legătura dintre poem (sau chiar volum) şi persoana căreia acesta îi era dedicat. Era destul de parcimonios în a dedica un poem cuiva, însă, atunci cînd se întîmpla, făcea gestul cu bucurie şi, mai presus de orice, cu o totală sinceritate. Cum îi plăcea să spună, „din inimă”. Nu ştiu care erau criteriile în urma cărora îşi alegea persoana căreia îi dăruia versurile. Îmi mărturisea, fără nici o urmă de patetism, că, pentru el, o

dedicaţie nu însemna altceva decît a dărui, într-un fel anume, versurile sau volumul unei persoane, în semn de prețuire și de aducere aminte cu dragoste (de altfel, îi plăcea tare mult să dăruiască diferite lucruri la care el ţinea foarte mult, în mod deosebit cărţi: şi pe ale altora, însă mai cu seamă pe ale lui. Mi-a mărturisit, la un moment dat: „nici nu ştii, bătrînelule, ce trist e să nu ai cui dărui o carte...”). Cu siguranţă că gestul său ţinea de anumite resorturi intime, numai de el ştiute. Şi aceasta, alături de multe altele, reprezenta tot o formă de manifestare a unui tip special de generozitate a sa, de care aminteam ceva mai devreme. Odată definitivat volumul şi predat tipografiei, începea, poate, cea mai dificilă perioadă pentru el (şi pentru noi, dar în cu totul alt fel): o adevărată febră a aşteptării, care se încheia în clipa în care avea cartea acasă. Ne suna fericit şi ne invita să ne-o ofere. Sărbătoream: bere și/sau vin (noi, prietenii), ţigări scumpe (de regulă, trabucuri şi havane), cafele, dulciuri, toate dintre cele mai fine cu putinţă. Un festin regesc: cu Nino, în rolul principal, *Regele de inimă roşie*. La o astfel de întîlnire mi-a spus: „Eu sînt cărţile mele. Țin la ele, chiar ca la nişte copii, pe care îi mai întrebi, din cînd în cînd, ce mai fac, deschizîndu-le şi răsfoindu-le...”

Multe ar mai fi de spus. O voi face, cu siguranţă, cînd va fi să vină vremea potrivită.
Mă voi opri, deocamdată, aici. Nu înainte de a mai spune că, iată, în acest miez de octombrie, s-au împlinit, o, tempora!, 10 ani de la plecarea intempestivă şi vremelnică a lui Nino dintre noi.
Și că mi-e, cum ar fi spus Emil Botta, un continuu *dor fără saţiu* de el. Cum la fel de dor îmi este, să-l mai aud, spunîndu-mi, măcar o singură dată, aşa cum numai el ştia s-o facă: „Te îmbrăţişez, Bătrîne Urs!…”

(2015)

Mormîntul său zburător...

(...) nu sînt mai mult decît inima mea
cea făcută să bată, cea făcută să stea.

Eu
moartea mă vorbeşte de
rău...
Ion Stratan

Ion Stratan nu mai este.

Vestea morţii sale năprasnice i-a amuţit pe toţi, prietenii şi neprietenii săi. Într-un miez de februarie al lui 2005, la doar cîteva zile după dispariţia fulgerătoare a unui alt drag prieten, poetul *Ioan Flora*, mă întrebam dacă la acea „Cină de Taină a Poeţilor", încă mai sînt locuri goale. Dar nici în ruptul capului nu-mi puteam închipui că, dragul nostru Nino, avea să vină atît de grăbit să se aşeze lîngă *Daniel Turcea, Virgil Mazilescu, Dan David, Cristian Popescu, Călin Angelescu, Mariana Marin, Ioan Flora...*

Inexplicabilă graba sa, dar cu mult mai de neînţeles îmi pare, în aceste clipe, drumul pe care şi l-a ales pentru a ajunge alături de bunii săi prieteni întru poezie. El, paradoxalul, s-a întrecut pe sine, oferindu-ne, ca într-un final apoteotic de spectacol, gestul ultim, disperat şi tragic, cu care şi-a curmat existenţa, la doar cîteva zile după moartea blîndei sale mame şi la alte cîteva zile după ce rotunjise 50 de ani. Nu înainte de a mai grafia şovăielnic, pe un petec de hîrtie, un singur rînd: „VIAŢA ASTA NU-I DECÎT UN CIRC".

Scriam textul *Acasa poetului* în urmă cu şapte ani, tot într-un prag de octombrie, la puţină vreme după ce prietenul meu Nino părăsise Bucureştiul – *cel mai mare oraş de provincie al ţării*, cum atît de mult îi plăcea să spună lui Traian T. Coşvei – pentru a se stabili defintiv la Ploieşti, oraşul său de adopţie, pe care-l iubea nespus.

Ne revedeam atunci, după cîţiva ani – nu mulţi – în care întîlnirile ne fuseseră sporadice, pentru că drumurile vieţilor noastre ne călătoreau, nu fără motiv, în direcţii preponderent divergente, în căutarea propriilor noastre himere.

I-am telefonat lui Nino la Bucureşti şi l-am invitat, împreună cu prietenul său, poetul Ioan Vieru, să-şi întîlnească vechii cunoscuţi, prietenii şi cititorii, în sala de lectură „Nichita Stănescu" a Bibliotecii „Nicolae Iorga" din Ploieşti, un loc mult drag inimii sale. Era o splendidă zi într-un miez de martie al anului 1998, în care Nino a dat strălucire unei întîlniri nepereche, care pentru cei de faţă (în marea lor majoritate, prieteni vechi de-ai săi), avea să se transforme într-un moment de neuitat. În final, cu generozitatea-i binecunoscută, Nino a oferit tuturor celor prezenţi cîte un exemplar din cel mai recent volum al său, *Mai mult ca moartea* (apărut cu un an înainte la editura botoşăneană „Axa"), pe care a aşternut din belşug, dedicaţii şi autografe.

Revenise acasă, se simţea extrem de bine, era fericit, părînd a fi un copil căruia, în sfîrşit, i se cumpărase jucăria mult dorită.

De altfel, „acasa" sa, Ploieştiul, se afla în chiar centrul de greutate al inimii sale.

Ploieştiul era oraşul în care, aşa cum deseori îmi spunea în lungile noastre ceasuri de taină – de zi ori de noapte – petrecute întotdeauna doar la plăpînda lumină a gîndului, îşi vieţuise cei mai frumoşi ani şi-şi scrisese cărţile lui cele mai dragi, în care-şi plăsmuise acea miraculoasă **lume de cuvinte**.

Oraşul în care a iubit şi oraşul în care, obosit parcă de atîta viaţă, a murit.
Dar, mai cu seamă, oraşul în care (premonitoriu, parcă) scria: „Nu mai ştiu. Nu mai ştiu. / M-au pus în sicriu. Eram viu./ Amîndoi / Pierdusem pe Dumnezeu. / El privea prin

orbita mirată / A craniului meu. // N-am sculptat. N-am pictat / Am iubit. / M-a uitat. M-a murit."

Chiar dacă trupu-i cel de oase şi carne i se va odihni în alt loc, Nino va continua să trăiască aici, printre dragii lui ploieşteni, la fel de viu, risipit cîte puţin în noi, adică în toţi aceia care l-am cunoscut şi iubit.

În rest, *Bătrîne Urs*, peste vremurile trecute şi cele ce vor fi să vină, se va aşterne doar pulberea cu sclipiri diamantine a versurilor tale:

(...) pelticii
Piticii, miticii tăcură. O, tu, seară
dură din cenuşile de mai an

Tu, curgere luminoasă a vremii
în o mie de stele, steluţe

Aplecaţi cu privirea de rouă
Cînd sufletul se taie-n două
în timpul dus şi în timpul ce vine

Unii beau, alţii nasc, alţii
Pur şi simplu păşteau şi ne pasc

Va fi o moarte fără viaţă
Şi o seară fără dimineaţă

(...)
Cine a fost
Întîi, viul sau mortul?
Întreabă-mă după ce părăsim
Cortul.

le roy est mort

Lui Nino

Sus se văd zeii jucînd la zaruri necazuri şi haruri.
Ion Stratan

prin anii rotunzi
din trupul sfîrşit
trecu o străfulgerare

recele ascuţiş

uriaşul
gemînd prelung
se prăbuşi
cu braţele sfîşiind cerul

în jur
vuiet de teamă

acum
obosit de-atîta viaţă
regele de inimă roşie
odihneşte
frînt

dinspre
mormîntul său *zburător*
înveşmîntat în cuvinte
o adiere îmi aduse
un tainic
murmur:

ce dor nebun
mă va cuprinde
de paserile tale,
cerule!

convorbiri
-2-

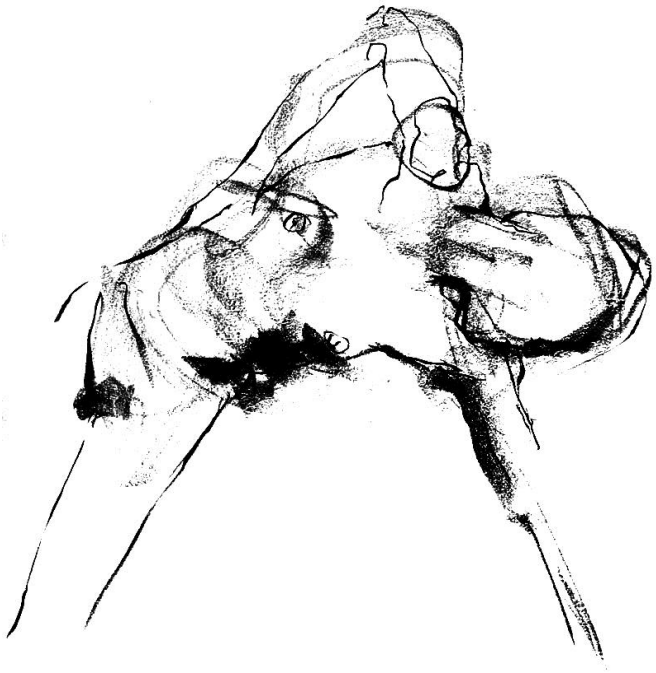

traian
t.
coșovei

Traian T. Coşovei

28 noiembrie 1954. Se naşte în Bucureşti • **1978.** Absolvă Facultatea de Filologie (secţia română-engleză) a Universităţii din Bucureşti, cu o lucrare de licenţă despre poezia americană contemporană („Generaţia Beat") • În timpul studenţiei, participă la şedinţele „Cenaclului de luni", condus de profesorul şi criticul literar Nicolae Manolescu. Debutează cu versuri în revistele „România literară" şi „Luceafărul", girat – aşa cum el însuşi mărturiseşte – de Nicolae Manolescu şi Grigore Hagiu • **1979.** Debutează editorial cu volumul *Ninsoarea electrică* (Editura „Cartea Românească"), pentru care primeşte Premiul Uniunii Scriitorilor (pentru debut) • În **1980** devine membru al Uniunii Scriitorilor din România • Pînă în **1989**, a colaborat la revistele „Amfiteatru" şi „Suplimentul literar şi artistic al Scînteii Tineretului" (SLAST) • A lucrat în calitate de redactor, publicist, comentator sau şef de secţie la publicaţiile: „Viaţa Românească", „Evenimentul zilei", „Zig-zag", „Expres Magazin", „Contemporanul–Ideea Europeană", „Azi", „Tomis", „Cotidianul", „Veşti proaste", „Adevărul", „Punga de-un kil" (publicaţii de la care, aşa cum îşi aminteşte, „a plecat de bunăvoie sau a fost concediat pe motive de insubordonare!") • Din anul **1996** lucrează la Muzeul Naţional al Literaturii Române din Bucureşti (MNLR, departamentul de relaţii cu publicul) şi în redacţia revistei „Museion", înfiinţată de el şi editată de MNLR • **1998**. Iniţiază, la MNLR, „Institutul de glasuri" (prelecţiuni în spirit junimist), o suită de manifestări la care participă personalităţi marcante ale culturii româneşti contemporane • **2002**. Înfiinţează Cenaclul (exclusiv de proză) „La formarea ideilor". Participă ca redactor (pentru limba engleză) la CD-ROM-ul Mihai Eminescu • **2003.** Coordonator editorial al siteului „www.calendarnichita.ro", dedicat Anului Nichita Stănescu • Volume publicate: *1,2,3*

sau… (Editura Albatros, Bucureşti, 1980); *Cruciada întreruptă* (Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1982), *Aer cu diamante* (Editura Litera, Bucureşti, 1982 – antologie colectivă alături de Ion Stratan, Mircea Cărtărescu, Florin Iaru, cu grafica, desene şi fotografia coperţii a IV-a de Tudor Jebeleanu), *Poemele siameze* (Editura „Albatros", Bucureşti, 1983), *În aşteptarea cometei* (Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1986), *Rondul de noapte* (Editura „Militară", Bucureşti, 1987), *Pornind de la un vers* (Editura „Eminescu", Bucureşti, 1990 – critică literară), *Bătrîneţile unui băiat cuminte* (Editura „Pontica", Constanţa,1994), *Mickey Mouse e mort* (Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1994), *Ioana care rupe poeme* (Editura „Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti" & Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1996), *Patinează sau crapă* (Editura „Axa", Botoşani, 1997), *Ninsoarea electrică* (ediţia a II-a, Editura „Vinea", Bucureşti, 1998; reia volumele *Ninsoarea electrică* din 1979 şi *1, 2, 3 sau…* din 1980, conţinînd şi o addenda cu 3 poeme scoase de cenzura vremii din ultimul), *Percheziţionarea îngerilor* (Editura „Crater", Bucureşti, 1998), *Lumină de la frigider* (Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1998), *Bună dimineaţa, Vietnam!* (Editura „Călăuza", Deva, 1999), *Hotel Urmuz* (Editura „Călăuza", Deva, 2000), *Mahalaua de azi pe mîine* (împreună cu Dan Mircea Cipariu; Editura „Vinea", Bucureşti, 2000, cu o prefaţă de Nicolae Ţone), *Les annees folles du socialisme* (proză – împreună cu Ştefania Coşovei, Editura „Asociaţia Scriitorilor" & Editura „Eminescu", Bucureşti, 2000), *Pisica neagră, pisica moartă* (împreună cu Bogdan O. Popescu; Editura „Crater", Bucureşti, 2001), *Institutul de glasuri* (antologie, Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 2002, colecţia „Hyperion", serie nouă, cu o postfaţă de Dan Cristea), *Vînătoarea pe capete* (Editura „Libra", Bucureşti, 2002, poeme inedite), *Greva căpşunelor* (Editura „Libra", Bucureşti, 2004, poeme inedite), *La formarea ideilor* (Editura „Contemporanul– Ideea Europeană", Bucureşti, 2005 – critică literară), *Aerostate plîngînd* (Editura „Tracus Arte", Bucureşti,

2010), *Jurnalul morilor de vînt* (Editura „Tracus Arte", Bucureşti, 2012), *Aritmetica pleoapelor* (Editura „Tracus Arte", Bucureşti, 2013) • Este prezent în *Streiflicht – Eine Auswahl zeitgenössischer rumänischer Lyrik* (81 rumänische Autoren) – *Lumina piezișă*, antologie bilingvă, cuprinzînd 81 de autori români, în traducerea lui Christian W. Schenk, Dionysos Verlag 1994 • A primit diplome de studii internaţionale la Praga (1983) şi Salzburg (1986) şi premii pentru literatură ale Uniunii Tineretului Comunist (1982), Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1994), Marele Premiu „Ion Vinea" al Academiei Române şi Academiei „Carpatica" (toate în 1996). În anul 2000, cu prilejul Festivalului Internaţional de Poezie „Nichita Stănescu" (desfăşurat la Ploieşti între 29 şi 31 martie) un juriu format din academicienii Eugen Simion, Nicolae Breban şi Adam Puslojic a acordat Marele Premiu de Poezie „Nichita Stănescu" (ex-aequo) poeţilor Traian T. Coşovei şi Ioan Flora. De asemenea, a primit premiul „Autorul anului 2002", decernat de A.P.L.E.R., pentru volumul de poezie *Vînătoarea pe capete* (Editura „Libra", Bucureşti, 2002), Ordinul „Meritul Cultural", în grad de ofiţer, categoria A („Literatură") şi Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti pentru volumul *Greva căpşunelor* (2004), premiul pentru jurnalism literar al revistei *Tomis* (2005) şi premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti, pentru volumul de critică literară *Poeţii marilor oraşe* (2008) • A încetat din viață la 1 ianuarie 2014.

„Iubesc deosebit de mult pe Traian T. Coșovei, în versurile căruia găsesc o imensă și înaltă puritate dură."

Nichita Stănescu

„Trei mi se par a fi caracteristicile acestei lirici atrăgătoare și nu lipsite de profunzime: tonul sărbătoresc, arta spectacolului și o surdă, incurabilă melancolie."

Nicolae Manolescu

„Un spadasin, evident, un leader al pshihologiei generației sale bucureștene, îmi amintește de eroii lui Lermontov, acei ofițeri ruși, tineri genialoizi, ce inventaseră existențialismul ca atitudine culturală cu un secol înainte de apariția acestui cuvînt."

Nicolae Breban

„Poezia e singura declaraţie de dragoste pe care nu ţi-o iei înapoi…”

Dragul meu Traian, ai debutat, aşa după cum tu însuţi mărturiseşti, cu poeme, în două prestigioase reviste culturale româneşti – „România Literară” *şi* „Luceafărul” – *la 24 de ani, în anul 1978, bucurîndu-te de girul a două personalităţi remarcabile ale literaturii noastre contemporane: profesorul, criticul şi istoricul literar* Nicolae Manolescu *şi poetul* Grigore Hagiu. *Debutul tău a propus, atunci, prin prospeţimea, incisivitatea, spiritul de frondă, originalitatea şi tonul rebel al discursului liric, o altă viziune asupra poeziei româneşti a momentului. Ai declanşat un fel de seism, clătinînd din temelii – fără a produce victime! – mediile literare şi nu numai. Criticii vremii, dar nu numai ei, unii meduzaţi de încîntare alţii afişînd o scrobeală doctorală, s-au grăbit să-ţi găsească imediat locul, să-ţi depisteze rădăcinile poetice, să-ţi identifice maeştrii, să te gratuleze, să te desfiinţeze, în mai puţine cuvinte, să te suie pe-o masă de disecţie declanşînd o lecţie de anatomie sui generis, în cel mai neaoş stil românesc cu putinţă: pentru unii erai vîrf de lance al revoltei juvenile, talentat, cu suflet tandru, sentimental şi delicat, retractil şi singuratic, sensibil şi nonconformist, dezinvolt, inteligent şi ironic, un jucăuş inventiv, un subtil orchestrator al versurilor şi un rafinat cunoscător al discursivităţii lirice. Pentru alţii – nu puţini! – nu erai decît un ucenic ascultător la rostirea mai nouă a lui Nichita Stănescu, care trebuia să-şi mai reprime pofta de-a pălăvrăgi, un antisentimental, un furios, un demistificator mediocru, teribilist şi lipsit de prejudecăţi, ale cărui producţii erau ca o supă reîncălzită la muzeul literaturii. Cine erai, tu, de fapt, Traian T. Coşovei? De unde apăruseşi şi ce voiai tu?*

Eram un copil, care trăise sau locuise într-o casă plină de cărţi – tatăl meu era scriitor şi publicist – care învăţase să

scrie şi să citească înainte de a merge la şcoală, eram un adolescent care, student fiind la Facultatea de Filologie, avusese şansa de a-l cunoaşte îndeaproape pe Nichita Stănescu, eram un tînăr care a fost membru fondator al „Cenaclului de Luni", bun prieten cu Florin Iaru şi Ion Stratan şi, care, în fine, hotărîse că nu se mai poate scrie la nesfîrşit aşa cum se scria pe la mijlocul anilor '70. Eram un tînăr aspirant la **Poezie**, care descoperise continentul liric american, care şi-a dat lucrarea de diplomă cu poezie americană contemporană („Generaţia Beat"), fiind singurul student înscris la catedra de literatură universală, la profesorul Dan Grigorescu. Un tînăr care a debutat în acelaşi an la cele mai prestigioase reviste literare al vremii, „România Literară" şi „Luceafărul", care, în 1978, a cîştigat premiul de debut la două edituri („Cartea Românească" şi „Albatros") cu două manuscrise care nu semănau absolut deloc unul cu celălalt: *Ninsoarea electrică* şi *1, 2, 3 sau...* şi care a primit Premiul de debut al Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Ninsoarea electrică*... Care, la momentul debutului, avea trei cărţi terminate, dacă punem la socoteală şi volumul *Cruciada întreruptă*. Îmi amintesc că, într-un singur număr al prestigioasei reviste „Echinox", numele meu era menţionat de şaptesprezece ori. Eram bine pregătit pentru lupta literară, ce avea să ducă la instaurarea unei noi sensibilităţi. Într-adevăr, după debutul meu, nu s-a mai putut scrie ca pînă atunci... Au început să recunoască toţi acest „amănunt" de istorie literară.

La un an de la acest debut fulminant îţi apărea Ninsoarea electrică*, primul volum, care a şi primit Premiul Uniunii Scriitorilor (secţiunea debut). „Gluma" deja se îngroşa. Iar cronicile n-au întîrziat să apară. Şi calde, şi reci: mulţi critici te considerau acum un poet adevărat, care crea stări de spirit, reflectînd traumatisme sufleteşti, poemele tale aveau un aer grav-amuzat, propunînd o retorică dezinvoltă, o frazare pe spaţii largi, o exuberanţă a asociaţiilor, un sarcasm liric şi o alternare a registrelor stilistice cu schimbări de efect în plan semantic. Alţii, în schimb, vedeau*

doar o poetică teribilistă şi superficială, grandilocventă şi arţăgoasă, o agresiune larvară a limbajului asupra sentimentului, un prozaism aluvionar şi o demagogie literară în registrul epuizat al înstrăinării, un torent de palavre care îneacă poezia (n-am mai pus ghilimele de rigoare în acest ,,montaj" de aprecieri, autorii lor, care vor citi aceste rînduri, se vor recunoaşte, de bună seamă). Cît de bine îi făceau tînărului de 25 de ani, care erai, aceste ,,duşuri scoţiene"? Ce efect au avut ele asupra evoluţiei tale poetice ulterioare?

Critica literară – cu cîteva excepţii – a fost luată pe nepregătite. Eu mi-am văzut de treabă. Anul următor (1980) am publicat *1,2,3 sau...* apoi, în 1982, mi-au apărut antologia *Aer cu diamante*, care a fost manifestul nostru poetic (Florin Iaru, Ion Stratan, Mircea Cărtărescu şi subsemnatul) şi *Cruciada întreruptă*, volum care a obţinut premiul pentru poezie al Uniunii Tineretului Comunist. M-a onorat faptul că în acest eveniment a fost „implicat" şi academicianul Şerban Cioculescu. Era încă o perioadă de deschidere culturală...

Închizînd acest triptic, pentru a trece apoi către alte spaţii ale convorbirii noastre, voi mai aminti faptul că, pînă la apariţia volumelor tale, 1, 2, 3 sau… *şi* Cruciada întreruptă, *ţi s-au pus rapid şi o serie de etichete, care de care mai colorate şi sprinţare (teribilist, rebel, zurbagiu, un fel de Mircea Dinescu al anilor '80, un vîrf de lance al noului val, insurgent ludic etc.), după care, imediat, au început, chipurile, să ţi se găsească filiaţiile – fiind plasat în trena lui Marin Sorescu, după care ai fost văzut la braţ cu Mircea Dinescu şi Nichita Stănescu, ulterior ai bîntuit prin preajma lui Geo Dumitrescu şi Leonid Dimov, ca să ajungi, în acest inedit traseu, să cochetezi cu Urmuz şi Gellu Naum, după care, via Arghezi, să ajungi în Franţa, tocmai în ograda poetică a maestrului Baudelaire, pentru ca, în sfîrşit, dar nu în ultimul rînd, prezenţa să-ţi fie semnalată la cules de… fire de iarbă, peste ocean, undeva pe pajiştile patriarhului*

Whitman – precum şi alte sfere de influenţă (cum că ai fi prizat doze mai mari sau mai mici de ambrozie şi nectar, venind de la „producători" de primă mînă: damnata generaţie a beatnicilor americani, avînd în primele rînduri pe Ferlinghetti, talonat de Corso, Ginsberg, Kerouac, Snyder ori Whalen, de care te ocupaseşi cu asupra de măsură în lucrarea de licenţă cu care ţi-ai încheiat studiile universitare). Nu te agasează aceste fanteziste şi dese, mult prea dese alăturări ale creaţiei tale de cele ale atîtor nume mari şi nu te surprinde faptul că extrem de puţini exegeţi ai tăi au vorbit/vorbesc, prea rar şi cam cu prea mulţi bemoli la cheie, de reala valoare a operei originale „made in Coşovei"?

Ți-am spus că, inițial, critica literară a fost surprinsă… Nu avea mijloace de receptare. Această „tatonare" a spiritului critic a făcut ca, la prima carte, să am aproape douăzeci de cronici, ceea ce e destul de mult pentru un volum de debut. Între timp, am avut marea şansă de a-i cunoaşte personal pe Ion Caraion, Grigore Hagiu, Leonid Dimov (în casa căruia am fost invitat prin intermediul colegului Ion Bogdan Lefter), pe Mircea Dinescu ori pe Virgil Mazilescu. E foarte important pentru un tînăr să cunoască astfel de scriitori în persoană. Numai că, decisive, pentru mine, au fost întîlnirile cu Nichita Stănescu şi Nicolae Breban. S-au şi „disputat" pe mine, nu pentru că Breban nu l-ar fi iubit pe Nichita Stănescu, ci pentru simplul fapt că Breban nu suporta ideea de a bea vodcă... Voia să mă menajeze, să nu mă las ispitit. Ani de zile, în casa romancierului Nicolae Breban, am băut ceai rece, fără zahăr! Dar ce spectacol de idei! Altminteri, să ştii, atmosfera era încins-vesel-explozivă, în acei ani. Îmi amintesc că la restaurantul Uniunii Scriitorilor a venit unul mai în vîrstă la mine şi m-a înjurat vreun sfert de oră. Nu înţelegeam ce se întîmplă, pentru că nu-l cunoşteam pe-atunci. Şi nici nu-i pricepeam vehemenţa. Ei, bine, am aflat. Omul era tare „supărat" din două pricini: de la vodcă şi de la o afirmaţie de-a mea făcută pe vremea cînd aveam cinci, şase ani. Întrebat, atunci (la Sinaia, la Pelişor, cred că

eram) ce vreau să fiu cînd o să cresc am răspuns: scriitor. Ce ţinere de minte avea omul... Şi-l enerva şi acum !
Dincolo de anecdotică, de multă vreme, chiar de la debut, există un stil, cum spui tu, „made in Coşovei". Chiar eu am încercat să mă rup de acest stil de teama clasicizării premature… De fiecare dată, cu fiecare carte, a rezultat un alt stil dar tot „made in Coşovei". Asta e !

În dialogurile purtate cu dragul nostru prieten Ion Stratan, l-am întrebat deseori despre starea de spirit numită „Cenaclul de Luni" şi despre acea prelungire a ei, coagulată, ceva mai tîrziu, odată cu apariţia volumului vostru Aer cu diamante. *Inevitabil, n-am cum să nu-ţi adresez şi ţie o întrebare asemănătoare: ce-a reprezentat pentru tine acea perioadă de început a ascensiunii, care, nu de puţine ori, s-a dovedit a fi dificilă? Cum s-a întrupat acel volum, care a însemnat, practic – cel puţin pentru mine, un simplu cititor de poezie – o schimbare cvasi-radicală a discursului poetic de pînă atunci?*

Prietenia cu Ion Stratan (cel mai bun, cel mai apropiat, cel mai creativ şi cel mai sensibil prieten al meu, ca un frate) şi apariţia antologiei *Aer cu diamante*, aparţin aceluiaşi moment de consolidare a poziţiei noastre (mă refer la nucleul bucureştean al „Generaţiei '80") în cadrul literaturii române contemporane. Nu uita că eram destul de vulnerabili pe vremea aceea, cînd poliţia politică acţiona şi în domeniul culturii. Iniţial, noi numeam „generaţie" grupul nostru de patru prieteni, apoi „Cenaclul de Luni", condus de profesorul şi criticul literar Nicolae Manolescu, căruia îi datorăm foarte mult, apoi tot ce însemna în ţară – la Cluj, la Iaşi, la Sibiu, la Timişoara – nevoia, dorinţa de libertate, de expresie. Fără să exagerez, după decembrie '89, şi noi ar trebui să fim consideraţi revoluţionari! *Aer cu diamante* a fost manifestul nostru poetic. După un an a apărut şi antologia *Cinci* şi „echipajul" optzecist era aproape complet. Vorbesc despre noi, despre bucureşteni. *Aer cu diamante* a fost ideea mea, cu toate că titlul l-a dat Florin

Iaru. Aş vrea să fac o precizare, pentru istoria literară: din acest volum trebuia să facă parte şi Matei Vişniec. Poetul stătea în gazdă, prin Piaţa Rosetti, la un subsol. L-am aşteptat aproape trei ore să vină acasă. Eram împreună cu Mircea Cărtărescu. N-aveam bani de-o bere, eu nu mai aveam ţigări, aşa că după aproape trei ceasuri de aşteptare, i-am zis lui Mircea: „Asta e! Aşa a fost să fie!" De mare ajutor ne-a fost graficianul Tudor Jebeleanu, care ne-a ajutat enorm. Eram în criză de timp pentru că devenisem „suspecţi"... Nimeni nu ştia ce pregătim. Mie îmi era teamă să nu ni se dea la „topit" cartea şi îmi amintesc că ne-am certat după ce – uşor tiranic şi nevrotic – i-am pus să scrie autografe pe vreo sută de exemplare... Asta însemna cinci sute de autografe. Sigur că s-au supărat pe mine. Dar, a doua zi, m-am dus la poştă şi le-am expediat pe toate în Bucureşti şi în provincie. Din clipa aceea, nu mai era nimic de făcut. Cartea pornise pe drumul ei. Nu mai aveau ce să ne facă... Să ne aresteze... Bineînţeles că a stîrnit un scandal enorm, chiar şi printre membrii „Cenaclului de Luni", care se simţeau frustraţi... Treaba lor, în definitiv ne plătisem cartea (că era la Editura „Litera") pe banii şi pe riscul nostru. Am auzit că, acum, e vreo cîteva sute de euro un exemplar. Şi, cînd te gîndeşti că eu am tras la sorţi, dintr-o căciulă, exemplarul numărul unu! S-a făcut dreptate... Cartea asta a schimbat radical expresia poetică contemporană. Era clar că apăruse o nouă sensibilitate, o nouă Generaţie.

Aţi fost numiţi, pentru a folosi sintagma mentorului şi profesorului vostru Nicolae Manolescu, „Promoţia '80": Mircea Cărtărescu, Ion Stratan, Florin Iaru, Mariana Marin, Alexandru Muşina, Romulus Bucur, Ion Bogdan Lefter, Bogdan Ghiu, *pentru a-i aminti pe cei mai apropiaţi inimii tale. Cum vezi acum, privind înapoi, de la „altitudinea" celor 25-30 de ani depuşi în straturi peste acea perioadă, apelînd la lentilele unei sincerităţi nepomădate, panorama acelei epoci? Ai ceva să-ţi reproşezi? Ai ceva să le impuţi prietenilor şi colegilor tăi de generaţie ori profesorilor*

şi/sau criticilor voştri? Ce s-a întîmplat de atunci şi pînă azi cu poezia românească? Cum se simte ea?

I-ai uitat pe *Matei Vişniec*, *Magda Cîrneci*, *Elena Ştefoi*, *Doru Mareş*, *Călin Vlasie*, *Viorel Padina*, *Radu Călin Cristea* şi încă mulţi alţii. Dacă îi considerăm, pe bună dreptate, şi pe cei de la Iaşi, Cluj, Sibiu, Braşov, Craiova, Timişoara, Constanţa, Satu Mare, un lucru e limpede: „Generaţia ’80” este pe val, în plină acţiune. „Cenaclul de Luni” mi se pare că a fost ieri… Nici un ştiu cînd a trecut timpul. Sigur, scriitori profesionişti am rămas cîţiva… Aşa cum ne-am trezit cu o grămadă de nume care susţin vehement că sînt „Generaţia ’80”. Noi am reuşit să „păcălim” poliţia politică şi să afirmăm dreptul la libertate de expresie, libertate de care se bucură (uneori fără să ştie) cei mai tineri autori ai promoţiei 2000.

Anul trecut, în acel miez sumbru de octombrie, a dispărut tragic, inexplicabil şi absurd, pentru noi toţi cei care l-am cunoscut şi iubit, bunul nostru prieten Ion Stratan. Te preţuia nespus. În inima lui ocupai un loc privilegiat. În ultimii 7-8 ani îl întîlneam, cu rare excepţii, zilnic. Nu cred să fi plecat vreodată din primitoarea sa casă, fără să-mi fi vorbit despre tine, despre voi, fără să-mi arate fotografii ori să-mi depene amintiri despre, aşa cum îi plăcea să spună, „bătrînii urşi din timpurile de demult”. A fost extrem de afectat de moartea lui Madi Marin. Cum la fel de afectat a fost de dispariţia lui Călin Angelescu şi a lui Ioan Flora. Dincolo de măruntele şi inerentele asperităţi, prietenia voastră a fost profundă, a durat, cum se spune. Se bucura cînd îi telefonai, era în al nouălea cer cînd îi trimiteai cîte un volum nou, cu dedicaţie. Le păstra pe toate, cu sfinţenie, alături de cărţile lui, rînduite la vedere, în mica bibliotecă din liliputana-i sufragerie. Erai primul căruia-i trimitea, la rîndu-i, volumele care-i veneau de la tipografie. Spune-mi, Traian, ce a însemnat Nino pentru tine? Cum a început şi cum s-a întrupat prietenia voastră?

Cînd am aflat tragica veste, am vrut să scriu: „Generaţia ’80 a murit!” Dar mi-am dat seama că Ion Stratan a marcat atît de profund poezia contemporană, încît numele lui şi opera sa vor rămîne puternic ancorate în noi, în sufletele noastre. Nino, cum îl alintam noi, a fost cel mai pur, cel mai bine „distilat” produs al generaţiei noastre. Cînd eram tineri, unii ne persiflau şi ne numeau, în derîdere, „cei patru Beatles”. Nouă ne-a plăcut ideea. Ne-am dat şi nişte nume. După mine, ar fi aşa: Nino Stratan era John Lennon al grupului nostru literar... Florin Iaru ar fi fost Ringo Starr, veşnic pus pe glume nevinovate... Cărtărescu e leit-poleit George Harrison... Şi aşa mai departe, pînă la Paul McCartney. Ne jucam bine rolurile. Desigur, astea erau glume de tinereţe, dar tinereţea a trecut. Ceea ce vreau să spun, este că nu am fost niciodată încrîncenaţi, rigizi ori acuzînd o falsă sobrietate. Noi ne-am bătut joc doar de epoca sumbră, concentraţionară, în care am fost obligaţi să trăim. Nici nu ştiu ăia cît de liberi ne-a făcut Poezia, aspiraţia la libertatea de expresie. Noi – şi asta i se datorează şi lui Ion Stratan – nu am fost niciodată cobaii vreunui sistem politic. Dovada? Ia, vezi, cîţi dintre noi s-au aventurat în politică, în mlaştina asta colcăitoare? N-am vrut să fugim din ţară, n-am vrut să trădăm limba română care este – cum spunea Nichita Stănescu – patria noastră, n-am vrut să demisionăm din „funcţia critică a Culturii”! Sîntem ultima **Generaţie** care mai crede în valorile perene. Acum e libertate de expresie la orice colţ de stradă, la orice gură de metrou! Mulţi nu au ce face cu ea... Dispariţia tragică a lui Ion Stratan, a Marianei Marin, a lui Călin Angelescu şi a lui Ioan Flora au lăsat un mare gol în sufletele noastre. Eu cu Nino vorbeam aproape zilnic la telefon, ne citeam poeme, făceam glume... Ca şi Nino, eu stau luni de zile în casă, mai ales iarna, cînd e frig şi mohorît. Citesc şi, uneori, scriu... Mi-e indiferentă lumea de afară, care se închină verbului „a avea”! Nu ştiam că atîţia oameni o să moară, ca să vedem la televizor atîta curvăsărie în direct. Cred că asta l-a mîhnit şi pe Ion Stratan. Structura lui fragilă, sensibilă, a cedat.

Deseori discutam cu el despre poezie. Devenea parcimonios, eliptic chiar, atunci cînd îl rugam să-mi spună cîte ceva despre poezia lui. În schimb, îi făcea mare plăcere să-mi vorbească despre poezia voastră. Despre a ta, îndeosebi. Mi-a spus la un moment dat: „Coşovei este un poet ornant, baroc şi sentimental. Am îndrăznit să spun într-un articol despre unul din volumele sale, că este un poet rococo, cu o bună regie în ceea ce priveşte sentimentul în poezie (…). Nu bîrfim dacă spunem că Traian scrie o poezie sentimentală pe placul multora. Sentimentul lui este unul explicit, de tip minulescian." *Mi-au plăcut mult aceste cuvinte, mai presus de orice, ele părîndu-mi-se extrem de exacte faţă de tot ceea ce citisem pînă atunci despre poezia ta. Drept pentru care i-am cerut permisiunea să le reproduc într-una dintre convorbirile noastre apărută ulterior în revista* „Axioma". *A acceptat fără rezerve, nu înainte de a mai face cîteva mici modificări. Era extrem de sever cu propriile-i consideraţii, nelăsînd nici un cuvînt s-o ia razna. Nedorind să lase loc altor interpretări în afara celor pe care le gîndise. Se apleca extrem de concentrat şi îndelung asupra tuturor cuvintelor şi abia după ce era pe deplin mulţumit de felul cum ,,sună" ele, numai atunci le aşternea pe hîrtie. Invariabil, mă întreba:* „Merg, bătrîne urs?" *Te-aş ruga să-mi vorbeşti despre poezia lui Nino, despre cum simţi tu că a evoluat ea, despre estetica şi nu în ultimul rînd despre filozofia ei, chiar rugîndu-te să te detaşezi, pe cît îţi este cu putinţă, de faptul că ţi-a fost prieten…*

Ion Stratan a fost nu numai unul dintre cei mai importanţi poeţi români şi europeni (şi ştiu bine ce spun cînd afirm asta), dar şi un spirit critic, lucid, analitic şi sintetic, o rază imaculată care a străbătut ceţurile unor vremi revolute. A fost un mare inovator, un căutător de aur care a descoperit diamantul reflexivităţii elegiace. Noi speram să fie criticul literar al generaţiei noastre. Nu vreau să fiu patetic, dar aceşti patru oameni care au schimbat poezia au fost şi rămîn prieteni apropiaţi, bînd şi mîncînd, visînd şi fumînd la aceeaşi masă, chiar dacă unul dintre ei lipseşte. Acea

antologie colectivă a enervat şi pentru faptul că făcea dovada unei prietenii literare cum nu s-a mai văzut de pe vremea lui Eminescu, Creangă şi Slavici. Să spună cineva că nu-i aşa! În ce mă priveşte, nu pot desprinde creaţia, opera lui Ion Statan de viaţa sa. El a trăit şi a scris aşa cum respira. Poezia lui are „vechime", adică este adînc ancorată în rădăcinile culturii noastre naţionale, păstrîndu-şi autenticitatea şi spiritul inovator. Stratan a fost un descoperitor de sensuri pe care le-a extras chiar din fiinţa sa, vai, trecătoare. Ion Stratan este urmaşul legitim – poetic vorbind – al lui Nichita Stănescu.

Faceţi parte din una dintre cele mai puternice grupări poetice postbelice. Că le place sau nu unora – faptul contează mai puţin în economia dialogului nostru –, eşti unul dintre poeţii importanţi ai momentului. Ai radiografiat, aproape cu o precizie chirurgicală, în cele două volume ale tale – Pornind de la un vers *şi* Hotel Urmuz – *trupul robust al poeziei româneşti a ultimilor decenii. Pentru mine, cele două cărţi, par a forma un singur tratat asupra fenomenului nostru poetic contemporan, văzut din interior, de unul dintre strălucitii săi reprezentanţi. Ai scris cu o empatie indelebilă şi cu o acribie pe care nici nu o bănuiam, despre antecesori, despre congeneri, dar şi despre tinerii care vin din urmă. Cum se prefigurează, dragul meu Traian, evoluţia în următorii ani a fenomenului poetic românesc ?*

Este evident că întotdeauna se vor naşte valori noi. Se prefigurează o generaţie a anilor 2000 cu un puternic impact. Mai ales social şi moral. Am avut şi voi avea întotdeauna încredere în tinerii care vor redescoperi dragostea şi poezia. Oricum, trebuie reinventate!

Mircea Cărtărescu a scris în ultima vreme mai mult proză. Nino cerceta cu aplicaţie, în ultimul timp, teritorii adiacente prozei, pe care el le numea „texte postmoderne, încercări ale unui tip de proză «fără centru», ale cuvîntului care circulă tranzitiv în lumea metaforelor şi oglindindu-se în stil

(...)". *Terminase un volum,* Concertul de Crăciun, *pe care mi-l citise în manuscris. Nu ştiu care este acum soarta acestei cărţi. Tu, împreună cu soţia ta, prozatoarea Ştefania Coşovei, aţi scris* Les années folles du socialisme*, „o carte bicefală, prin care petrecerile cuplului (erosul şi domesticitatea, bufonadele şi automatismele, dorlotările reciproce, ironia iubitoare şi, în general, amestecul de giumbuşluc şi sarcasm) rezumă şi temele poeziei", cum o caracteriza criticul* Dan C. Mihăilescu. *Pentru tine, proza e pe cale de a deveni o preocupare de sine stătătoare sau ea reprezintă numai un „poligon" de testare prin experiment/explorare a unor noi spaţii poetice?*

Cartea despre care vorbeşti, *Les années folles du socialisme*, e o carte unică în literatura română contemporană. O lecţie de sinceritate, care se păstrează în limitele convenţiei româneşti. E un mini-roman, un exerciţiu de recuperare a trecutului. Ştefania şi Traian, fiecare cu trecutul lui… Real, inventat, iluzoriu? Nu aş spune că este o carte „bicefală", pentru că mi-a spus Breban, după ce a citit-o: „86% e Ştefania şi, restul, dumneata, domnu' Coşovei!" Nu sînt sigur că voi scrie vreodată proză, nu am răbdarea să construiesc. Poezia e spontană, ţine de o stare de spirit. Dar am încredinţarea – după ecourile critice favorabile şi după apariţia romanului *Deziluzii / Iluzii* (nominalizat la Premiile USR) şi a volumului *Diferenţa de a fi*, că doamna Ştefania (cum îmi place să o alint) va reprezenta ceva în proza română contemporană. Eu rămîn ce-am fost… romantic! În ceea ce priveşte manuscrisul de proză al lui Nino, nu ştiu nimic. Ar trebui să se ocupe cineva de el, să-l editeze. Nu este o surpriză pentru mine, Nino scria proză încă din vremea studenţiei… Mi se pare că a şi citit la cenaclu, poate la „Junimea", la profesorul Crohmălniceanu, nu mai ţin minte. Ar fi o apariţie interesantă. Ion Stratan a fost generos cu literatura română, aşa cum a fost generos cu prietenii. Îmi amintesc – că tot sîntem la capitolul amintiri – că a luat odată un premiu literar şi mi-a trimis prin mandat poştal un milion de lei. Seara, mi-a dat un telefon, la care s-a scuzat

cîteva minute că atît a putut să-mi trimită. Dar eu nu cerusem nimic şi habar nu aveam că Nino luase acel premiu! Aşa era el, imprevizibil şi risipitor.

Pentru că am amintit despre proza prietenului tău Mircea Cărtărescu şi pentru că femeia, spiritul feminin este o prezenţă sine qua non în opera oricărui creator – şi nu numai! –, mi-aş permite să folosesc titlul celui mai recent volum al său, de data aceasta ca întrebare: de ce iubim femeile, Traian Coşovei?

Nu ştiu de ce iubeşte (dacă iubeşte) Cărtărescu femeile. Nici măcar nu ştiu de ce le iubesc eu! Un singur lucru e limpede: nu „iubim" aceleaşi valori pe care le-am putea descoperi în feminitate. Eu nu mi-am pus niciodată întrebarea asta.

Cel mai proaspăt volum al tău de versuri se numeşte Greva căpşunelor. *Multora, acest titlu, mai cu seamă pentru un volum de versuri, li s-ar părea năstruşnic, dacă nu chiar şocant. Cum la fel li s-ar putea părea şi* Mickey Mouse e mort, Patinează sau crapă, Percheziţionarea îngerilor, Lumină de la frigider, Poemele siameze *sau chiar* Ninsoarea electrică. *Spune-mi, dragul meu Traian, aceste titluri pe care tu le dai cărţilor tale – dincolo de importanţa pe care o simt vizavi de lumina pe care ele o aruncă asupra poemelor din interior – se înscriu, fără doar şi poate, într-o anume estetică personală, care pe anumiţi exegeţi ai tăi i-a cucerit dintru început iar pe alţii, i-a iritat la culme. Ce urmăreşti, de fapt, alegîndu-ţi asemenea titluri?*

E vorba despre „greva", „moartea" sau „percheziţionarea" unui timp irecuperabil şi a unui sentiment ce ţine de imaculata perioadă a copilăriei. Titlurile cărţilor mele sunt nişte metafore. *Greva căpşunelor* este expresia unei spaime: aceea ca simţurile, emoţiile, sentimentele să nu intre într-o grevă care să te lase fără amintiri, fără senzaţia de viaţă trăită. Fără trecut.

Am vorbit despre poezie, despre proză, despre literatură în genere. Benedetto Croce, într-una din lucrările sale, dezvolta ideea cum că literatura înseamnă expresie. Şi tot el mergea mai departe spunînd că, dacă literatura are la bază cuvintele, atunci şi limbajul este un fenomen estetic. Care este, pornind de la aceste idei, limbajul tău poetic, deci estetica poeticii tale?

Nu îmi teoretizez poezia. Scriu dintr-un impuls, tot aşa cum cel care coseşte iarba o face fără să pună întrebări. Te scoli noaptea din somn, aprinzi lumina, te uiţi în oglindă şi ai de ales: ori coseşti iarba la lumina lunii, ori scrii despre cum ţi-ai imagina să coseşti iarba. Chiar cînd sînt singur acasă, mă tem de întrebări. Şi ştii de ce? Pentru că n-o să afli niciodată răspunsul la care te aştepţi. Răspunsul convenabil. Mie mi-e frică de moarte şi cînd întreb pe cineva, toţi schimbă vorba… Adică schimbă vorba despre moarte… Nu ştiu care ar fi fost răspunsul lui Ion Stratan. N-am îndrăznit niciodată să-l întreb. Chiar moartea lui e o întrebare.

La urma urmelor, ce este poezia, Traian T. Coşovei?

Poezia e singura declaraţie de dragoste pe care nu ţi-o iei înapoi.

Îţi mulţumesc, dragul meu Traian T. Coşovei pentru gîndurile împărtăşite, pentru amabilitatea şi sinceritatea care au conferit căldură şi lumină convorbirii noastre. La bună vedere!

(ianuarie - februarie 2006, Ploieşti - Bucureşti)

Moartea este o lipsire de cuvînt

O carte despre dragostea de viaţă, despre existenţă şi metafora acesteia, despre prietenia literară, despre o generaţie şi destinul ei – avînd în centru un personaj-poet – iată miza unei lucrări-document, construite în jurul operei, spiritului şi vieţii prea scurte a lui Ion Stratan. La 1 octombrie anul acesta[1], poetul ar fi împlinit 54 de ani, dar n-a fost să fie aşa!

O frumoasă şi tulburătoare carte – prin întrebările pe care le ridică la nivelul unei generaţii – a scris Bogdan Stoicescu, *Convorbiri la lumina gîndului*. Alcătuită sub forma unor dialoguri cu poetul Ion Stratan, cu prietenii apropiaţi ai acestuia, cu colegii lui de generaţie, *Convorbiri la lumina gîndului* închide între coperţi o metaforă existenţială şi o întrebare general profundă asupra sensului vieţii poetului. Spunea Ion Stratan în 1999: „Marea teoreticiană a literaturii, Susan Sontag, spune că poezia contemporană este, pur şi simplu, o declaraţie de dragoste. Deci, consideră că după poezia de cunoaştere, după aceea experimentalist-formală, după cea gramaticală, după cea socială, poezia la sfîrşit de mileniu este declaraţie de dragoste."

Meritul indiscutabil al lui Bogdan Stoicescu este acela de a nota detalii semnificative, de a pune întrebări şi de a-şi asculta cu atenţie interlocutorii (Ioan Vieru, Mihai Vasile, Ioan Mihai Cochinescu, Florin Dochia şi subsemnatul) în încercarea de a trasa conturul sensibil al unei generaţii şi de a crea portretul unuia dintre reprezentanţii ei străluciţi: Ion Stratan. În acest sens, sînt importante reperele critice ce însoţesc dialogurile. Iată cîteva: „Ion Stratan – spirit deschis, cu alonjă intelectuală, fermecător în paradox şi în lacrimă, speranţă dintîi a poeziei noastre." (Nichita Stănescu); „Poeziile îi sunt laconice, invenţia e fonologică şi morfologică mai degrabă decît lexicală, iar sintaxa trăieşte din elipse. Ceea ce arată la Stratan vocaţia modificării structurilor limbii, la nivelul nucleelor şi al

[1] 2009 – n.m. Bogdan Stoicescu

imenselor forţe ce sălăşluiesc în ele." (Nicolae Manolescu); „Poet deplin constituit, imprevizibil, refuzînd imobilitatea unui tipar textual, Ion Stratan joacă la *Ruleta rusească*, precum la un instrument din care încearcă – şi reuşeşte – să scoată un sunet din trecutul de demult" (Traian T. Coşovei); „Poezia lui Ion Stratan se articulează în secvenţele unei epopei scripturale, ale unei Iliade a semnelor, pe parcursul căreia anecdotica cotidiană cea mai banală se transformă pe neaşteptate în alegorie a actului textual." (Octavian Soviany).

Nu avem de-a face cu o întristată colecţie de ferpare, ci cu mărturii vii despre unul dintre cei mai importanţi poeţi ai „Generaţiei '80". Impresionante sînt chiar intervenţiile lui Ion Stratan, care răspunde dezinvolt, plin de spirit, în convorbirile purtate cu Bogdan Stoicescu, în ultimii ani ai vieţii poetului. De exemplu, răspunsul la întrebarea „Ce loc ocupă femeia în viaţa ta?": „Eu am o teorie disjunctă între creier şi fratele trup. Nu sînt un tip senzual. Sînt un cerebral. Sînt şi un ideatic, dar stările mele sînt afective. Femeia, dragostea sînt atmosferă. Este o înlesnire a vieţii. O grijă. Este grija pe care femeia o acordă bărbatului singuratic, care atunci cînd scrie are nevoie de linişte, de-o cafea, de-o ţigară. Femeia este un bun conducător de poezie"; sau despre prieteni: „Ei sînt pentru mine aproape totul. Stau şi tremur ca o frunză cînd aştept să vină un prieten, mă întristez ca o mătrăgună cînd întîrzie, mă usuc şi cad ca o frunză după ramură cînd nu vin, mă îngălbenesc cînd îmi spun la telefon că au uitat să vină şi înfloresc atunci cînd îi văd"; sau despre moarte: „Eu nu mă gîndesc la moarte ca la o privaţiune de real (...). În primul şi în primul rînd, pentru mine moartea este o lipsire de cuvînt"; ori, într-o încercare de autoportret: „Eu sînt cărţile mele. Cred că sînt 16. Ţin la ele, chiar ca la nişte copii pe care îi mai întrebi din cînd în cînd ce mai fac, deschizîndu-le şi răsfoindu-le."

În ceea ce ne priveşte, am îndrăznit şi noi să adugăm cîteva trăsături acestui portret: „Nu pot desprinde creaţia, opera lui Ion Stratan de viaţa sa. El a scris aşa cum respira. Poezia lui are vechime, adică este adînc ancorată în rădăcinile culturii

noastre naţionale, păstrîndu-şi autenticitatea şi spiritul inovator. Stratan a fost un descoperitor de sensuri, pe care le-a extras chiar din fiinţa sa, vai, trecătoare. Ion Stratan este urmaşul legitim – poetic vorbind – al lui Nichita Stănescu.” (2009)

Traian T. COŞOVEI

mihai
vasile

Mihai Vasile

S-a născut la 27 noiembrie 1951 • Încă din adolescenţă, scrie versuri şi proză, în paralel, ocupîndu-se de pictură şi grafică. Însă este atras, în mod irezistibil, de lumea teatrului (în care debutează, ca actor, la doar 9 ani!) • Textele îi apar, începînd cu anul 1971, în reviste precum „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „Cronica”, „Ramuri”, „Vatra” • **1980**. La echinocţiul de toamnă, fondează, împreună cu un grup de prieteni şi colaboratori, Teatrul „Equinox”, imaginat ca „un spaţiu de interferenţă al artelor: teatru, dans, film, muzică, literatură, arte vizuale” • **2005**. Teatrul „Equinox”, păstorit de Mihai Vasile, a împlinit 25 de ani de activitate neîntreruptă. În această perioadă, alături de colegii săi, el a pus în scenă peste 150 de spectacole de teatru, dans, teatru de gest. A realizat mai multe filme (poeme şi eseuri cinematografice, documentare). A conceput două mari proiecte-program, derulate timp de peste 25 ani: „Teatrul mitologiei româneşti” şi „Teatrul poeziei − Poezia teatrului” • A susţinut mai multe ateliere de teatru în România şi în străinătate • A primit mai multe premii pentru unele dintre spectacolele şi filmele sale, la festivaluri din ţară şi străinătate • **2006 – prezent**. Iniţiază (în anul 2006) Festivalul Artelor „Nichita la Echinocţiu”, ajuns la ediţia a 11-a • În paralel cu susţinuta activitate teatrală, desfăşoară şi un intens travaliu publicistic (eseuri şi lucrări de cercetare în domeniile antropologiei teatrale, mitologiei şi tradiţiilor populare, asupra teatrului şi artelor vizuale în general), materializat într-o serie de lucrări, apărute la editura „Libertas” din Ploieşti: *Mic dicţionar de termeni teatrali* (trei ediţii: 2005, 2007 şi 2012), *Şaptezeci şi şapte* (2007, poeme şi proze), *Lecţia de anamneză. Dialoguri despre teatru* (2009), *Prahova* (album; tehnoredactare, prezentarea artistică şi fotografii, trei ediţii, în 2007, 2010 şi 2014),

Sonatele lunii (2011, proză) • S-a ocupat, nemijlocit, de aparţia unei serii importante de lucrări în cadrul editurii amintite (devenită, ulterior, „Mythos”), îngrijind, printre altele, *Tratatul de caligrafie* de Ioan Mihai Cochinescu, *Casa părăsită*, *Crimele din Strada Cerului* şi *Cafeaua cu sare II* (toate de Ion Stratan), *Palimpsest. Clar obscur în relaţia literară dintre Nichita Stănescu şi Ion Stratan* de Andreea Mihalcea şi Elena Enişor, *Venirea fiului* de Dan David, *Călător în Ţara Equinoxului* de Roland Ménard, Albumul memorial *Nichita Stănescu*, *Foc căzut din stele* de Gheorghe Ene (ultimul poet-ţăran român autentic), *Nichita azi*, carte despre ediţiile festivalului Nichita Stănescu între anii 1984-1990, *Mărturii teatrale* de Mihai Apostol, *Convorbiri la lumina gîndului* de Bogdan-Lucian Stoicescu (prima ediţie) • A fost redactor-şef al revistelor „AteLier 21”, „Orpheus” (2002-2006), în prezent redactor-şef al revistei „Labirint” • Sub pseudonimul Vamir, a expus lucrări de artă plastică (grafică, tapiserie, artă monumentală) şi fotografică, în saloane naţionale şi internaţionale, multe dintre acestea fiind prezente în colecţii particulare din ţară şi străinătate • Conduce departamentul de teatru–arte vizuale al Centrului Judeţean de Cultură Prahova şi este profesor la clasele de artă dramatică şi foto-film la Şcoala de Arte din Ploieşti.

„Mihai Vasile este un remarcabil om de teatru, un regizor absolut extraordinar. El a creat o trupă de tineri actori, foarte înzestraţi, care studiază foarte serios noile forme de expresie scenică. Altfel spus, el a transformat Teatrul Equinox într-un adevărat „falanster" teatral."

Roland Ménard

„Domnul Mihai Vasile este, în cea mai înaltă măsură, un artist al creaţiei şi nu al interpretării cuvîntului şi gestului. Armura care cade în spectacolul său este timp al timpului, istorie a fiinţei, arheologie tragică a sentimentului. Vocile actorilor răsună în memoria clipelor noastre trăite în chipul lor fraged, se aşază între creier şi gînd, între inimă şi iubire, între sens şi muzicalitate. Sînt onorat pentru faptul că soarta mi-a oferit privilegiul de a asista la spectacolele Domniei sale. Sîntem contemporani cu absolutul."

Ion Stratan

„Cantonat permanent într-un anonimat bine lucrător - un alt fel de *xeniteia*? – Mihai Vasile explorează cu o tenacitate excepţională cele mai profunde şi dificile zone ale poeticului nichitian, dezvăluindu-ne acum o nouă faţetă a personalităţii sale artistice poliedrale. (…) ceea ce ne propune Mihai Vasile nu este, de fapt, o expoziţie – în accepţiunea obişnuită a cuvîntului – ci un excurs metafizic în 56 de trepte, pe care, fără teama de a greşi, le-aş numi 56 de foto-poeme. Sau, de ce nu, chiar picto-poeme, deoarece majoritatea lucrărilor pe care el ni le aduce în faţa inimii, pot fi numite chiar aşa."

Bogdan-Lucian Stoicescu

„Teatrul Equinox şi Centrul Dramatic Mythos – locuri într-o biografie...”

Avec l'age,
l'art et la vie
ne font qu'un.
Braque

Spune-mi cîteva lucruri despre tine…

Altădată, poate ţi-aş fi spus că viaţa mea este de fapt Teatrul „Equinox” şi că despre această perioadă ar trebui să vorbesc mai mult, ca şi cum restul n-ar fi existat… Ar fi nedrept nu numai pentru mine ci, mai ales, pentru memoria unor oameni, ale căror traiectorii s-au intersectat cu destinul meu. De exemplu, este de-a dreptul interesant faptul că m-am născut, la propriu, în mijlocul Bărăganului, în dimineaţa primei zăpezi a anului 1951. După ce o noapte întreagă mama s-a chinuit să mă nască, tatăl ei, un om aprig şi dintr-o bucată, a înhămat caii la căruţă, a luat-o pe mama şi a culcat-o în fînul cald, l-a aşezat pe tatăl meu de-a dreapta sa iar pe bătrîna moaşă a pus-o de veghe lîngă mama. Astfel, cînd încă nu răsărise soarele, căruţa mergea la pas către maternitatea din Slobozia unde, în mod normal, trebuia să vin pe lume. N-a fost să fie aşa, pentru că mama (sau eu ?) n-a mai aşteptat… M-am născut – mi-a povestit mama mai tîrziu – cu faţa în sus, în gerul dimineţii, în paiele din căruţă, urlînd (vorba lui Yoshi Oida) primul şi cel mai curat „A” din viaţa mea… Povestea ar fi trebuit să fie simplă. Dar n-a fost aşa, pentru că a trebuit să mă nasc aproape singur, deoarece pe drum, de frig, bunicul şi cu moaşa se cam ameţiseră tot trăgînd dintr-o sticlă cu vin, tatăl meu, tînăr şi la prima sa întîmplare de felul ăsta, tremura tot iar mama… trebuia să mă nască. Lucru care s-a şi întîmplat şi, după ce au făcut ce aveau de făcut, s-au întors acasă şi m-au pornit în viaţă… Ţi-am povestit asta, pentru că la fel de miraculoasă a fost intrarea mea în teatru. Părinţii mei au

fugit, pe cînd eu aveam doi ani, din Bărăgan. Era perioada anilor cincizeci, cînd tinerii ţărani, cărora li se luase obiectul muncii – pămîntul –, au migrat spre alte zări. Din oraş în oraş, au ajuns şi la Ploieşti, unde tata a găsit de lucru ca tîmplar iar mama – o excelentă croitorească – lucra acasă pentru vecini. Aşa a pătruns în casa noastră din margine de oraş o tînără actriţă evreică, cu aerul ei special şi misterios, ca să comande mamei mele o rochie pentru seara unei premiere. Aveam, cred, opt ani, atunci cînd femeia aceasta tînără şi cu ochi mari, care-i povestise mamei mele despre ororile războiului şi despre cei pe care-i pierduse prin lagărele Europei, ei bine, această tînără femeie i-a cerut mamei să mă lase s-o însoţesc în seara aceea la teatru… Surprinsă, mama mea a spus „da". Am fost. Am văzut. Şi-am rămas… Din acel moment, viaţa mea s-a întemeiat pe acea magie a scenei, pe care am resimţit-o acut atunci, magie pe care şi astăzi o caut, mă amăgesc că am întîlnit-o, o caut iar şi iar, ca pe o morgana…

Acum spune-mi şi despre „Equinox"...

„Equinox"-ul s-a născut din nevoia (dorinţa?) de a face teatru în stare de libertate. Pînă în anul înfiinţării teatrului „Equinox" (1980), avusesem parte, ca actor, numai de regizori care-şi impuneau propria viziune, fără să ţină cont de opţiunile şi aşteptările noastre, ale actorilor. Nu reuşisem să fac mare lucru în teatru. Am luat, atunci, decizia de a crea un teatru sau un loc teatral în care actorii să fie materia vie a spectacolului iar teatrul să fie pus în conexiune cu artele vecine, tocmai pentru că el putea absorbi tot ceea ce putea deveni, semn al unei comunicări complexe. Aşa s-a născut acest loc al interferenţelor, al conexiunilor artistice în care teatrul a fost, şi este şi astăzi, cel care pune în mişcare o mulţime de oameni din diverse sfere ale artelor. După un început uşor ezitant s-au creat direcţii şi perspective, s-au susţinut stagiuni teatrale, s-au creat filme, s-au deschis expoziţii, s-au testat sincretisme, s-au născut noi necesităţi de exprimare… Deceniul optzeci a fost perioada în care a

trebuit să facem un „dans cu lupii”, pentru a putea scăpa de cenzură şi de securitate… N-a fost simplu…

Era o perioadă dificilă…

Aşa este. Cu toate acestea însă amintirile acelor vremuri sînt încă foarte vii, atît în memoria noastră, a celor care le-am petrecut pe scenă, cît şi în a spectatorilor noştri de atunci. Îmi aduc aminte că mica noastră sală de spectacol era de fiecare dată plină pînă la refuz. Ne dedam cu toţii, cei de pe scenă, dar şi cei din sală, unui exerciţiu de libertate… În acea perioadă au „înmugurit” cele două mari proiecte ale teatrului nostru, în paralel cu o foarte susţinută activitate în domeniul filmului de scurt metraj…

Despre această susţinută activitate cinematografică – a cărei certă valoare era îndeobşte recunoscută, nu neapărat din cauza premiilor obţinute – te-aş ruga să-mi vorbeşti. Ştiu că arta filmului ocupă un loc aparte între pasiunile vieţii tale…

Pînă în 1989, pot spune că Ploieştiul, prin Studioul de teatru şi film „Equinox”, aşa cum se numea la vremea aceea instituţia noastră, a fost una dintre „capitalele” scurt-metrajului românesc… În „Almanahul Superlativelor”, editat de revista „Contemporanul”, în anul 1987, printre alte momente de „vîrf” ale anului respectiv, figura şi filmul nostru, *Nichita azi*. De altfel, pelicula a reuşit să obţină, imediat după realizarea ei, cîteva premii importante, atrăgînd atenţia profesioniştilor din domeniu, care au scris elogios despre el în revistele de specialitate. Printre ei: Andrei Blaier, Călin Căliman, Valerian Sava, Dumitru Solomon, Florin Velicu, Eva Sîrbu… Filmul *Nichita azi* a venit după ce alte două filme (*Echinox* şi *H*), care reuşiseră şi ele să impună „Şcoala de la Ploieşti” a „Equinox”-ului printre cele mai importante din ţară… Lucrul acesta s-a adeverit un an mai tîrziu, cînd filmul *H*, produs în 1985, participă la prestigiosul Festival internaţional de la Bruges,

unde obţine premiul special al juriului, a doua mare distincţie a concursului. Am reuşit, cu echipa de atunci (actori, scenografi, operatori), să aducem publicului teatrului nostru şi acest rezultat al creaţiei noastre. Îmi aduc aminte cu emoţie de premierele filmelor noastre sau de galele pe care le organizam, aducînd şi alte pelicule ale colegilor noştri din ţară.

Ce fel de greutăţi aţi întîmpinat pînă în '89?

Destule şi dintre cele mai diverse. Aşa cum scriam într-un articol cu ceva vreme în urmă, teatrul nostru a întîlnit în drumul său oameni şi/sau instituţii, care s-au decis greu dacă să-l sprijine, să-l ignore sau să-l interzică… Prefer să nu mai amintesc nimic despre lucrurile acestea. Au trecut. Au devenit, aşa cum se spune, istorie.

Totuşi, un moment de răscruce în viaţa teatrului vostru a existat…

Da. În anul 1990. Atunci s-a pus problema existenţei sale. Însă el a continuat să trăiască. Cu unele schimbări inerente ale echipei, dar a supravieţuit şi a ajuns aşa cum îl ştii azi, după un şir lung de „bătălii", adică de festivaluri naţionale şi internaţionale, două stagiuni pe an, de primăvară şi de toamnă, decade ale teatrului. Cert e faptul că am reuşit să creăm o şcoală de teatru nu numai pentru cei de pe scenă, dar mai ales pentru public. Noi ne-am propus să înfiinţăm această veritabilă şcoală a spectatorului, nu doar prin susţinerea de spectacole, ci şi a unor ateliere de teatru, colocvii, vizionări ale unor importante realizări montate pe scenele lumii. Lucrul acesta ne-a ajutat să existăm ca trupă, mai ales prin a nu da curs gusturilor îndoielnice la care este predispus publicul de astăzi. La întrebarea ta aş răspunde că fiecare spectacol sau întîlnire cu publicul poate fi un moment de răscruce. De aceea, pregătim cu mare minuţie acest moment al întîlnirii cu el şi nu numai în ceea ce priveşte calitatea spectacolului.

Tipul de spectacole pe care şi l-a propus Teatrul „Equinox” încă de la început iese, fără doar şi poate, din sfera convenţionalului. E clar că prin tot ce voi oferiţi publicului sînteţi departe de ceea ce în mod generic se numeşte „teatru de repertoriu”. E vorba de o rezistenţă şi, în acelaşi timp, de o opţiune?

Dacă este vorba de rezistenţă, ne putem referi aici doar la rezistenţa în timp. Teatrul este o artă efemeră. El nu rămîne decît în conştiinţa colectivităţii, atunci cînd este „rezistent”. Această materie… inefabilă se dovedeşte a fi, în acelaşi timp, şi un puternic liant între oameni. Eu cred că tocmai de aceea teatrul nu va muri niciodată. Pentru că oamenii au nevoie de acest „loc” al Marii Întîlniri. Este ca o religie. Cu condiţia, evident, de a fi ceea ce a fost lăsat să fie. O artă! Teatrul pe care-l facem noi aici, încearcă din răsputeri să… reziste tocmai acestei tentaţii de a face concesii. Nu întîmplător cele două mari proiecte ale teatrului au devenit şi programe-manifest, dacă vrei, ale teatrului nostru.

Aveţi, asta e clar, un public al vostru. Pe măsura trecerii timpului, tot mai numeros. Crezi că toţi cei care trec pragul sălii „Studio”, vin întotdeauna dintr-o plăcere nedisimulată sau mai vin şi „din curiozitate”, sau să vadă, pur şi simplu, ce mai e nou pe la „Equinox”?

E flatant să ştii că oamenii se interesează de ceea ce faci. Eu cred că am „construit” un public, deşi e riscantă o asemenea afirmaţie, deoarece nu poţi şti niciodată cu certitudine cine este în sală. Mulţi vin la spectacolele noastre ca şi cum s-ar duce să vadă un trapezist la circ. Ei zic: „Mă duc să văd şi animalele, dar mă duc să văd şi trapezistul ăla!” Vezi, tu, cu umblatul ăsta „pe sîrmă” al nostru, deocamdată stăm bine. Eu sper că noi, cei din „Equinox”, vom rămîne normali şi că nu-l vom dezamagi pe Domnia Sa, Publicul. Dar nici nu intenţionăm să-i „mestecăm” noi hrana. Pentru că, din pricina asta, oamenii care vin la noi îşi pot pune întrebări.

Cred că arta modernă este – dacă ar fi să dau o definiţie – acea artă care te determină, permanent, să-ţi pui întrebări. Este o perpetuă confruntare între „emiţător" şi „receptor". Asta trebuie să fie teatrul. În caz contrar, îl băgăm la muzeu. Şi, eventual, facem din el o... dioramă.

O altă însuşire a trupei pe care o conduci este, cred eu, o mare omogenitate. Toate „angrenajele" acestui mecanism funcţionează perfect, conferind implicit o funcţionare ireproşabilă ansamblului...

Într-adevăr. Este o calitate a teatrului pe care-l facem noi. Nu are vedete. Vedeta este trupa. Pentru că Teatrul este ideea. Aici este comunicarea noastră continuă şi de-o fecunditate extraordinară cu publicul. Este exact ceea ce spune şi Peter Brook: „Teatrul este întîlnirea magică dintre două grupuri: unul care face teatru şi celălalt care îl receptează". Dacă magia nu s-a întîmplat, apar ridicolele criterii critice. Aşa cum spunea un minunat susţinător al Teatrului „Equinox" în vremuri grele, regretatul profesor – un pedagog şi un excelent umorist – *Eugen Stănescu-Cloşca*, în 1990, cu doar un an înainte de a muri, referindu-se la spectacolele noastre: „Asta-mi place la Equinox: nu înţeleg tot, dar mă vrăjeşte! Nu mai pot băga mîna în buzunar să văd dacă mai am bani de-un kil' de roşii! Nu mai am cînd!!!" Cam asta trebuie să facă orice operă de artă modernă.

Cred că am asistat pentru prima oară la un spectacol „made in Equinox" prin anii '85 -'86. Au urmat apoi alte cîteva. Vizionarea lor a avut ca efect naşterea mai multor întrebări la care nu întotdeauna găseam răspunsuri care să mă mulţumească. Dincolo de faptul că am fost frapat de noutatea celor văzute, mi-am pus de atunci deseori întrebarea dacă un asemenea gen de spectacol nu cumva se adresează – din punct de vedere al actului artistic şi nu numai – unui public realmente avizat...

Răspunsul este foarte simplu şi, deci, foarte corect. Ca orice operă de artă, un spectacol are mai multe niveluri de lectură. Peter Brook vorbea despre democraţia artei. Şi cînd vorbea, o şi aplica. Îşi punea într-un anume fel scaunele în sala de spectacol pentru ca spectatorii aşezaţi în lojă să vadă cam acelaşi lucru cu spectatorii de la balcon. Greu de crezut şi de înfăptuit aşa ceva. Dar el îşi „croia" în aşa fel spectacolele, încît oriunde te-ai fi aflat în sală, să vezi acelaşi lucru. Aşa şi cu nivelele de lectură ale spectacolului: trebuie ţinut cont de aceste nivele de lectură ale spectacolului şi nu de publicul din sală. Ţinînd cont de aceste nivele de lectură ale spectacolului ai, în fond, grijă de „igiena" spectacolului. Putem fi, ca indivizi, minunaţi pe dinlăuntru şi decrepiţi pe dinafară. Şi lumea ne ia ca decrepiţi, noi fiind, de fapt, minunaţi! Iar minunăţia de dinlăuntru nu va ieşi niciodată la suprafaţă – fiind „Iisuşi" pe dinlăuntru, sîntem modeşti şi ne lăsăm duşi în „leprozerii" – pentru că lumea nu ne-a lecturat şi pe dinlăuntru. Şi atunci noi sîntem aceia care trebuie să avem grijă şi de această viaţă a spectacolului.

Am vorbit de nenumărate ori, dragul meu Mihai, despre educaţia prin teatru. Ai avut semnale din partea spectatorului tînăr – dar nu numai a lui – vizavi de ceea ce aţi încercat voi să-i transmiteţi?

Primul lucru care adevereşte faptul că am avut dreptate este reacţia publicului în timpul spectacolului. Este linişte în sală. O linişte desăvîrşită şi binefăcătoare. Este vorba, cred, despre un respect faţă de actul teatral în sine, dar şi faţă de acest loc care a devenit, pe măsura trecerii timpului, un fel de sanctuar. Actul teatral are nevoie de o mare intimitate, precum cel confesional. Revenind la întrebarea ta, evident că semnale ne vin continuu. Pe diverse căi. Faptul că teatrul nostru editează reviste în care dezbatem în fel şi chip resorturile artelor contemporane, îi ajută pe spectatori – şi nu numai pe ei – să înţeleagă mai bine eforturile noastre. Spun, de multe ori, discipolilor mei, că nu este suficient ca artiştii să facă eforturi, uneori incredibile, pentru a-şi

desăvîrşi arta, în timp ce la capătul gestului lor nu se află nimeni sau, mai grav, se află cineva care a învăţat meseria de spectator după ureche… Din păcate, în România, nu există un public profesionist de teatru. Pentru că meseria de spectator se învaţă. Şi cred că, în general, starea de receptor al artei nu este la îndemîna oricui. Această stare trebuie învăţată, are abecedarul ei. Evident că, undeva, cineva ori ceva poartă răspunderea pentru această pană de comunicare. Nu ştiu dacă trebuie să arătăm cu degetul spre şcoală sau spre familie. Cred, mai degrabă, că sistemul instituţionalizat de cultură poartă o mare parte din vină. Am fost în cîteva ţări europene şi-am constatat un lucru: instituţiile de cultură, teatrele, filarmonicile sînt deschise toată ziua, nu numai în orele de spectacol. La noi, şi bisericile sînt închise ziua… Pe urmă, în Franţa, de exemplu, nu cred să fie vreun teatru care să nu aibă, pe lîngă producţia de spectacole şi sistemul atelierelor (de teatru sau de dans, ba chiar şi de arte plastice şi vizuale). Acolo, oamenii nu învaţă numai să se dedea practicării unei arte. Învaţă ceva mai mult. Respectul pentru opera de artă prin înţelegerea ei.

Spectacolele voastre se desfăşoară, fiecare, într-un spaţiu teatral anume, privit ca un altfel de spaţiu, înlăuntrul căruia publicul participă. Din acest punct de vedere, cum tratezi tu această implicare a publicului în spectacolele voastre?

Grecii definesc prin acest spaţiu, două noţiuni: aceea de *loc* dar şi pe aceea de *spaţiu*. Ne-am putea întreba: adică un *loc-spaţiu*? Există un adevăr în teatru: locul, locul în care se întîmplă. Locul înseamnă tot spaţiul teatral. Adică scena, culisele, sala… O parte dintre spectacolele mele au adus publicul foarte aproape de actul teatral. Am jucat, cum se spune, în respiraţia lui. Stare binefăcătoare de ambele părţi, căci intimitatea creată face ca actul de comunicare să fie direct, fără intermedii… Aşa cum spuneam mai înainte, spectacolul, în mod special cel de teatru, are şi valenţe educative, dar mă grăbesc să adaug că, nu în sensul strict

pedagogic, pentru că ar fi insuficient. Spectacolul şi mesajele pe care el le transmite îi învaţă pe oameni să asculte şi să vadă, să fie în perfectă consonanţă cu secunda în care sub ochii lor se produce artă iar ei să fie conştienţi de lucrul acesta. Pe frontispiciul teatrului nostru stă un adagiu scris cîndva de Nichita Stănescu. Îl reproduc acum, aici, pentru că el este esenţial pentru ceea ce înseamnă receptarea actului artistic: „Nu trebuie mai ales să înţelegem, − / trebuie, mai ales, să fim; (...)".

Dragul meu Mihai, aş vrea acum să mutăm − evident, fără a abandona total subiectul numit teatru, nici n-am avea cum, de altfel – pentru că tot ai amintit de poezie prin rostirea numelui lui Nichita Stănescu, convorbirea noastră din „teritoriile" artei dramatice în cele ale poeziei. Asta pentru că de mai bine de 15 ani, la „Equinox" se derulează două importante proiecte: Teatrul mitologiei româneşti *şi* Teatrul poeziei − Poezia teatrului. *Asupra acestuia din urmă aş vrea să zăbovim puţin. Aşa cum ai amintit mai devreme, împreună cu actorii tăi, aţi „disecat", în aceşti ani, mai multe texte poetice aparţinînd unor nume importante ale literaturii române şi nu numai: mă gîndesc la* Mihai Eminescu, Eugen Jebeleanu, Nichita Stănescu, Magdalena Ghica, Geo Bogza *şi, mai recent,* Lucian Vasilescu *dar şi* Shakespeare, Hugo, Lorca, Borges, Prévert *şi, în sfîrşit, dar nu în ultimul rînd,* Roland Ménard, *de acesta din urmă legîndu-te, în ultimii ani, dincolo de o colaborare cu totul specială şi o statornică prietenie. Mă refer la spectacolele voastre* Poarta Infernului *(a cărui premieră mondială absolută, în prezenţa autorului, a avut loc aici, la Ploieşti, în sala Teatrului „Equinox") şi* Poarta lui Roland, *ambele folosind texte ale sale dar şi la faptul că ai editat două dintre scrierile sale.*

De *Roland Ménard* mă leagă şi ne leagă, pe noi cei de la „Equinox", amintiri dintre cele mai vii. Am avut uriaşa şansă de a mă împrieteni cu unul dintre cei mai interesanţi

intelectuali parizieni. Actor, dramaturg, poet, plastician, Roland Ménard a făcut totul cu o precizie uluitoare. Noi n-am făcut decît să fim spectatorii acestei personalităţi remarcabile. Am jucat în premieră mondială *Poarta Infernului*, am scris şi am jucat un colaj bilingv din creaţia sa dramatică şi poetică, numit *Poarta lui Roland*, am editat două cărţi din creaţia sa, *Mască şi memorie* şi piesa de teatru *Hippo-Nepo*, am publicat o parte din creaţia sa în revistele „Atelier 21" şi „Orpheus". Revenind la cele spuse de tine mai devreme, aş vrea să remarc faptul că aplecarea noastră către spaţiul poetic a fost programatică. Am găsit, sau mai bine zis am regăsit, în acest teritoriu, resursele originare ale teatrului. Sigur, cea mai mare parte a poeziei, în general, nu se poate înscena. Ea a fost scrisă pentru a fi citită în intimitatea fiecăruia dintre noi. Există însă şi o oralitate, o cantabilitate care poate să nască imagine teatrală… Poate cel mai însemnat lucru pe care l-am făcut în această zonă a fost şirul de spectacole de teatru, de teatru-dans sau filmele realizate pe texte din creaţia lui Nichita Stănescu.

Am fost, ca simplu spectator, martor la două reprezentaţii − parte integrantă a ciclului pomenit − pe care le-aş numi, fără teama de-a greşi, memorabile: Bufonul şi moartea *şi* La multă vreme după potop. *Ambele, folosind versuri alese de tine din creaţia lui Nichita Stănescu. Scriai, cîndva, despre poezia sa:* „Universul său poetic este, practic, nelimitat. Problema noastră, a celor care intrăm în această… zonă, este cum să faci să nu-l trădezi? Cum să faci să nu operezi cu trufia celui care crede că recrează poezia, redînd-o în imagini…". *Eu cred că, în cazul tău, nu există nici unul dintre riscurile despre care aminteai. Dintr-un simplu motiv: pentru că, tu însuţi scriind poezie, în adevăratul sens al cuvîntului, te afli, deja, cu „arme şi bagaje", în interiorul acelei „zone". Cu alte cuvinte, eşti perfect acomodat cu procesul plăsmuirii imaginilor, folosind ca „materie primă", carnea poemelor. Drept pentru care l-aş întreba acum pe poetul (şi nu pe regizorul!) Mihai Vasile, ce*

înseamnă pentru el poezia, în general, şi aceea a lui Nichita, în special? Cum ai descoperit tu aceste valenţe dramatice mirabile în profunzimile poeziei unuia dintre cei mai citiţi şi iubiţi poeţi români?

Drumul către poezia sa a fost ca un ritual de iniţiere. Poezia lui Nichita Stănescu are o oralitate evidentă, asta şi datorită felului inconfundabil cu care el îşi rostea versurile. Este însă aici o capcană. În ea au căzut mulţi. Dincolo de oralitatea sa, cuvintele şi sonorităţile au un **ceva** care ţine, mai degrabă, de arhetip. Ca să recreăm în ordine teatrală poezia sa, ne-am întors la datele tragediei greceşti sau la sonorităţile arhaice româneşti, pentru că Nichita Stănescu propune un anumit tip de „scenografie" mitică…

Să mai zăbovim o secundă în aceste extrem de dragi mie luminişuri ale poeziei, pentru a vorbi şi despre prietenul nostru comun, Ion Stratan şi despre poezia lui. Amîndoi am avut privilegiul − şi şansa! − de a-l cunoaşte de timpuriu. O bună periodă de timp, 10-15 ani, începînd de prin '80, voi doi aţi fost foarte apropiaţi. Aş îndrăzni să spun că v-a legat chiar un anumit tip de prietenie. Ce a însemnat pentru tine, pentru omul şi artistul Mihai Vasile, întîlnirea cu Ion Stratan? Cu universul său poetic? Care crezi tu că este locul poeziei sale în istoria literaturii române?

Mărturisesc că Nino a fost, pentru mine, la începutul prieteniei noastre, mai puţin poetul cît, mai ales, mărturisitorul lui Nichita Stănescu. Şi asta nu pentru că mi-ar fi povestit cine ştie ce întîmplări sau că mi-ar fi deschis ochii asupra unui anumit aspect al poeziei maestrului său. Nu. Nino avea un fel tare **sfios** de a vorbi despre Nichita Stănescu. În timp, Nino reuşise magistral să „tacă" despre Nichita Stănescu. Reluînd o zicere dragă lui Nichita, aş spune că mă uitam în ochii lui Nino, care au privit în ochii lui Nichita… Pe urmă, s-a dezlănţuit în relaţia noastră poetul Ion Stratan. S-a dezlănţuit şi pentru că, fiind cel mai nichitian din generaţia sa, Nino s-a luptat din

răsputeri cu umbra maestrului. Lui i-a fost, pesemne, cel mai greu iar rezultatul acestor zbateri a fost o poezie viguroasă, bine aşezată. Pentru mine, Nino Stratan a însemnat mult, dar şi întîlnirea cu teatrul nostru a însemnat mult pentru el. Mi-aduc aminte că, pe la mijlocul anilor ’80, Nino se furişa în întunericul sălii noastre de repetiţii şi asista într-o linişte şi o discreţie totale la studiile noastre de mişcare sau de text. Îmi mărturisea, deseori, că venea la noi pentru a-şi încărca bateriile. Discuţiile pe care le aveam uneori noi cu el, după aceste evadări ale sale în întunericul sălii noastre, erau atît de pasionale, atît de pline de frenezie, încît, cred şi acum că au fost adevărate schimburi de umori… Nino a avut întotdeauna un respect sfielnic faţă de teatrul nostru. Ne considera (a şi spus-o, în cîteva rînduri) nişte veniţi din altă lume. Noi, la rîndul nostru, îl priveam cu veneraţie. Atunci, în acei ani, Nino era pentru noi **poetul.** El era vocea unui anumit fel de a fi poet. Eram tare mîndri de prietenia lui… Cît despre locul lui în istoria literaturii române… Nu ştiu. Este prematur să vorbim acum despre lucrul acesta. Sigur este faptul că această istorie nu-l va neglija.

Ştiu că intenţionai, la un moment dat − aş vrea să cred că nu ai abandonat ideea − de comun acord cu Nino (la cîteva dintre discuţiile voastre fiind şi eu de faţă), să porneşti un spectacol pe versurile sale. Din păcate, pe el timpul nu l-a mai aşteptat. Ai de gînd să întrupezi, cîndva, acest proiect? Ori încă nu a sosit clipa cînd acele **fiinţe vii***, cum numeşti tu cuvintele, să se întîlnească, să-şi (re)găsească ritmul interior, pentru a se armoniza în acel tot indisolubil şi coerent, numit spectacol?*

În ultimii ani am pornit cu el două proiecte. Poate că sună pretenţios. Reformulez: două gînduri. Unul, era, într-adevăr, un spectacol iar un altul era acela de a face o carte dintr-un ciclu de douăsprezece poeme ale sale, numit de el *Casa părăsită*…

Volum pe care, în aceste zile, îl pregăteşti pentru tipar…

Acum, după ce ne-a părăsit atît de brusc, îmi este greu să mă repliez pe aceste intenţii. Am găsit, însă, puterea de a lucra (vai, de unul singur!) la cartea sa, pe care o vom lansa la prima ediţie a Festivalului artelor „Nichita la echinocţiu", din martie anul acesta. Evident că nu voi putea scăpa de obsesia de a face un spectacol din creaţia sa. Va fi însă greu. Spre deosebire de Nichita Stănescu, Ion Stratan era mai puţin gestual. Poezia sa se deda detaliului. Urma să ne aplecăm împreună asupra acestor aspecte, pentru că avusesem discuţii serioase despre acest gînd al nostru. Mi-amintesc chiar că era dispus să scrie noi texte pentru a adapta universul său poetic la spaţiul nostru scenic…

Un alt spectacol care pe mine m-a marcat profund – aparţinînd aceluiaşi ciclu – a fost Sanatoriul de boli discrete*, pe versurile formidabile ale lui Lucian Vasilescu, sturlubaticul meu coleg din minunaţii ani ai gimnaziului şi liceului. Spectacolul tău l-a impresionat mult şi pe Nino. Îmi amintesc că am vorbit cu el, de multe ori după aceea, despre acest eveniment. Nu ştiu dacă în totalitate viziunea ta scenică – text / lumină / gest / sunet – a fost aceea care l-a decis să-ţi încredinţeze versurile sale pentru un viitor spectacol. Ceea ce mi-a mărturisit, în repetate rînduri, a fost faptul că, dacă îl impresionează ceva vizavi de ceea ce faci tu, de arta ta în general, e uriaşa putere cu care ai penetrat, ajungînd dincolo de sensul aparent al cuvintelor, în febrila căutare a acelei* **arheologii tragice a sentimentelor***… Pentru că, însăşi estetica sa poetică, filozofia întregii sale creaţii – aşa cum le-am simţit eu, încă de la prima sa carte – se închide, pentru a se redeschide iar şi iar, ciclic, avînd întotdeauna ca punct de plecare,* **tragicul***. Nu ştiu în ce măsură îmi vei da sau nu, dreptate…*

Exact. Nino a moştenit, direct şi fără intermediari, de la Nichita Stănescu, „pofta de tragic". O poftă aproape

grecească. Nu era nimic morbid în solilocviile sale despre moarte. În ceea ce priveşte spectacolul „Sanatoriul de boli discrete", lucrurile stau cumva altfel. Îl cunoşteam pe Lucian Vasilescu încă din vremea studenţiei sale. Îi cunoşteam umorul aspru, îi ştiam zbaterile sale în teritoriul poeziei. Dar, citindu-i cărţile apărute de-a lungul anilor '90, am avut alte reacţii la universul propus de el. Pe urmă, Lucian Vasilescu a cunoscut îndeaproape teatrul nostru, a scris cronici la spectacolele noastre în anii '80, atunci cînd se scria puţin despre teatrul alternativ, pe care îl reprezentam noi. Cred că lucrul acesta a avut importanţa lui în decizia mea de a scrie un spectacol plecînd de la cărţile sale de poezie. Da, îmi aduc bine aminte de reacţia lui Nino la spectacolul acesta. Era un amestec de uluială şi frăţească invidie. Nino, care nu prea credea că un spectacol de teatru ar face bine poeziei, a avut, atunci, poate, revelaţia sonorităţii poeziei sale. Trebuie să-ţi spun că, în anii '80, spectacolele de teatru poetic, inspirate sau bazate pe lirica lui Nichita Stănescu, răsăreau ca ciupercile după ploaie. Am discutat în multe rînduri cu Nino despre acest fenomen. Era dezamăgit. Îmi spunea, cu amărăciune, că nu şi-ar încredinţa nicicînd cărţile pe mîna unor astfel de „făcători" de spectacole. De aici poate şi reticenţa pe care a avut-o atunci cînd, la un moment dat, i-am propus să gîndim împreună un asemenea spectacol…

Am vorbit mult despre arta ta în dialogul avut cu poetul şi prietenul Ioan Vieru. Aşa că, nu voi mai intra în amănunte, pentru că există riscul să mă repet. Anul acesta împlineşti o vîrstă rotundă: 55 de ani. Ne cunoaştem de mai bine de două decenii şi, realmente, am senzaţia că, de cele mai multe ori, cele 24 de ore ale unei zile nu îţi prea ajung: ore cu discipolii tăi, repetiţii cu actorii, spectacole, expoziţii de artă fotografică, volumele la care scrii, cărţile altora, pe care le întrupezi, revistele pe care le coordonezi (şi la care am bucuria şi privilegiul să-ţi fiu colaborator), atelierele cu cei mai tineri învăţăcei ai tăi şi, în sfîrşit, dar nu în ultimul rînd, familia… Sper să nu-mi fi scăpat ceva! Scriam mai de

mult despre tine că viaţa şi arta ta sînt una, greu de disociat. Spune-mi, dragul meu Mihai, simţi uneori, pe „umeri", apăsarea anilor unei vieţi, nu întotdeauna uşoare? De unde îţi procuri „kerosenul" necesar acestei frenetice şi îndelungi combustii?

Da. E greu de răspuns. Cred, mai degrabă, că totul vine de la faptul că am învăţat, încă din copilărie, să muncesc. Neodihna mea se trage din acest „păcat" al lucrului dus pînă la capăt. În această alchimie mai este amestecat încă un element important. Şi, anume, faptul că gîndesc pozitiv. Teatrul pe care-l facem noi, de exemplu, necesită o sumă de soluţii, de la cele artistice pînă la cele tehnice. Asta şi în condiţiile în care teatrul nostru nu este finanţat de nimeni. Dacă nu aş gîndi că trebuie să fac cutare sau cutare spectacol sau proiect, totul s-ar duce pe apa sîmbetei, aş sta şi m-aş jelui (aşa cum fac mulţi, din păcate!) şi nu mi-ar ieşi nimic din ceea ce am gîndit. „Kerosenul" de care vorbeşti, îmi este la îndemînă mereu. Este în mine, în colegii mei de teatru, în felul din ce în ce mai interesant în care elevii mei abordează problematica spectacolului. Este, de asemenea, în voi, prietenii mei şi ai teatrului nostru, este – de ce nu ? – în spectatorii care umplu sala noastră pînă la refuz, atunci cînd jucăm. Pînă la urmă, ca să-l citez pe Lucian Vasilescu, „Ce-i viaţa? O maşină! Şi Dumnezeu la pompa de benzină!" Familia? Familiile, poate vrei să spui! Mi-a dat Dumnezeu şansa să am (pe rînd) două soţii minunate şi trei copii, de care sînt tare mîndru. Fiul meu cel mare este, cînd şi cînd, light-designer-ul teatrului iar fiica mea mai bîntuie, uneori, prin spectacolele mele, cu vocea ei minunată. Chiar a cîntat în finalul spectacolului „Sanatoriul de boli discrete", atît de pasional, încît Lucian Vasilescu a fost gîtuit de emoţie. Soţia mea, care este şi coregrafa teatrului nostru, este aproape tot timpul alături de mine, atunci cînd fiul nostru cel mic, Alexandru, îi dă acest răgaz…

Care este locul – dacă mai există pe undeva – pe care îl ocupă prietenii în viaţa ta? Cine sînt ei? În ce fel te

catalizează în tot ceea ce întreprinzi? Şi, la antipod, cine-ţi sînt duşmanii, pentru că oricine, pentru a fi om întreg, trebuie să aibă şi aşa ceva, nu?

Aşa cum ţi-am spus mai devreme, ei înseamnă enorm pentru mine. Asta şi pentru că în ultimii ani am pierdut foarte mulţi prieteni. Pe unii i-am pierdut pentru că nu mai vorbeau aceeaşi limbă cu mine, pe alţii i-am pierdut fizic, ducîndu-se liniştiţi sau răzvrătiţi la cele de Dincolo… Dar cei cu care am rămas, puţini, e drept, sînt adevăraţi. Ne-am verificat în timp şi în situaţii complexe prietenia. Am rezistat. Despre duşmani nu-ţi pot spune mai nimic. Nu-i văd. Îi simt uneori. Dar cred că m-au muşcat destul. Cred că s-au săturat de oasele mele. Le doresc digestie liniştită!

Apropiindu-ne de finalul convorbirii noastre şi pentru că sîntem foarte aproape de cumpăna dintre anul care a trecut şi cel care a început, am să te întreb, inevitabil, cu toate că îţi intuiesc răspunsul: ce ai făcut în anul care a trecut şi ce ai de gînd să faci în noul an?

Anul trecut am făcut ce-am ştiut eu mai bine. Promit cu mîna pe inimă că, în noul an, voi face la fel.

Care sînt, totuşi, neîmplinirile tale, ale voastre, ale equinoxiştilor, dincolo de toate izbînzile şi bucuriile generate de acestea, ca rezultat al unui asemenea travaliu, deloc facil?

Ar fi cîteva. Deloc notabile. Mai degrabă, le-aş numi tristeţi. Ele sînt generate de haosul din preajma noastră, de absenţa reperelor şi modelelor reale. Vezi, tu? Eu lucrez cu cîteva zeci de tineri, zilnic. E stupefiant să constaţi că nu au auzit de cutare scriitor român notabil, doar pentru că nu ştiu ce minţi creţe l-au scos din programa şcolară. E stupefiant cînd aceşti tineri îmi spun că au colegi de liceu (nu puţini!), care ascultă manele sau îşi povestesc, la şcoală, unii altora,

telenovelele văzute în ajun. Păi şi astea ar fi nişte neîmpliniri. De care mă simt şi eu responsabil.

Nu-mi rămîne altceva decît să-ţi şi să vă doresc cît mai puţine tristeţi în tot ceea ce faceţi. Îţi mulţumesc, Mihai Vasile, pentru cuvintele şi gîndurile tale şi, prin tine, tuturor colegilor şi colaboratorilor care-ţi sînt aproape.

(decembrie 2005 - ianuarie 2006, Ploieşti)

***

La exact zece ani de la această convorbire, l-am rugat pe prietenul Mihai Vasile (editorul, şi atunci, şi acum, al acestei cărţi) să-mi răspundă la cîteva întrebări, care să aducă în actualitate „lucrarea" domniei sale din acest răstimp. Nu i-a fost simplu să-mi răspundă, pentru că...

...Pentru că, între timp, ar fi trebuit ca, vorba lui Nichita, „doar timpul să se fi întîmplat între timp"... Ah, de-ar fi fost aşa, ţi-aş fi răspuns, dragul meu prieten Bogdan Stoicescu, cu acest minunat adagiu nichitian... Dar, tot vorba lui, aproape hamletiană: „dar n-a fost, n-a fost aşa..." Ai fost şi tu, ca şi ceilalţi foarte mulţi prieteni şi admiratori ai Teatrului „Equinox", martor la una dintre nemerniciile acestei epoci. Un personaj ciudat şi controversat (ca să folosesc nişte eufemisme) al politicii locale, venit cu zeci de ani în urmă, ca să se transforme într-un mic dumnezeu al ţinuturilor prahovene, a decis, cu de la sine putere, să dea miraculoasei noastre săli de teatru o altă întrebuinţare. A transformat-o în sală de şedinţe. Pur şi simplu! A fost, astfel, scos din rostul lui de zeci de ani Teatrul „Equinox", un adevărat centru animat şi plin de energii creatoare al culturii româneşti. Personajul? Unul care crede că dacă toarnă cu nemiluita statui pretutindeni, unde nici cu gîndul nu gîndeşti… Uite, am să-ţi spun o poveste. În anul 1971, apărea la Editura „Univers" o carte care avea să schimbe

multe lucruri în generaţia noastră. Se numea *Planeta maimuţelor* iar autorul ei, Pierre Boulle, era un nume total necunoscut cititorilor români din acel timp (nu-i vorbă, că nici azi nu sînt mulţi cei care au auzit de el!). Nu micul roman care dă titlul cărţii m-a tulburat atît de mult. Se făcuse, deja, un film, cu Charlton Heston, în rolul principal, pe care-l şi văzusem, pînă la apariţia cărţii în limba română. Ci suita de proze scurte din cea de a doua parte a cărţii. Era acolo una al cărei conţinut ţi l-aş rezuma (iertat să-mi fie gestul, pentru că, poate, o ştii). Se numeşte „Un sfînt enigmatic". Iat-o (într-o reamintire aproximativă, pentru că nu am mai citit-o de cîteva decenii): într-o leprozerie, aflată undeva, departe de orice aşezare umană, se trăia relativ liniştit. Leprozeria era un fel de „patrie", sub forma unui munte, care avea la poale pe cei mai puţin afectaţi de boală şi, în trepte, către vîrf, pe cei mai bolnavi. Într-una din zile, unul din locuitorii acestei ciudate aşezări zăreşte în depărtare, undeva în cîmpie, un mic nor de praf, iscat de copite de cai. Se creează o mică tulburare, pentru că putea fi orice, dar mai ales ceva rău. Norul se apropia iar cînd a devenit vizibil, oamenii au distins silueta unui călăreţ singuratic. Acesta descălecă, intră în mica patrie a leproşilor, declarîndu-se un „sfînt tămăduitor" al bolii lor. Începe, astfel, o nebunie şi o frenezie mistică, care îi cuprinse pe toţi. El însuşi, „sfîntul" adică, este cel mai pătimaş. Îi îmbrăţişează pe toţi cei întîlniţi în cale, oficiază ritualuri, atingîndu-i pe bieţii bolnavi cu mîinile, cu chipul său bărbos şi întunecat, cu respiraţia sa greoaie. Lucrează zi şi noapte, urcînd cu mare zel către vîrf, oficiind, fără osteneală, aceste stranii ritualuri, pentru toţi cei întîlniţi în cale. Ajunge, în sfîrşit, sus, la cel mai bolnav dintre ei, iar acesta, cu un geamăt lugubru, îi respinge atingerea. Omul simţise: subţiat pînă la esenţă de boala lui, **ştia**. „Sfîntul" enigmatic îşi dă seama şi coboară, în grabă, mulţumit că şi-a îndeplinit misiunea pentru care venise. Nu peste mult timp, oamenii din leprozerie încep să moară în chinuri cumplite... „Sfîntul" le dăduse ciuma bubonică, boala care a răpus 75 de milioane de oameni în secolul al XIV-lea! De mult timp

îmi dă tîrcoale această paralelă între personajul politic despre care ţi-am vorbit, şi acest personaj al lui Pierre Boulle. Ca şi eroul din carte, mînat de aceeaşi patimă bolnavă, omul nostru naşte statui, „creează" istorie, acordă cu ghiotura premii şi distincţii oamenilor de cultură şi artă preferaţi de el, găzduieşte şedinţe academice, se înconjoară de personalităţi ale culturii şi ştiinţei, doar-doar s-o găsi şi pentru el un locşor în... istorie, în acelaşi timp, însă, demolînd lucruri stabile, valoroase şi verificate în timp, aşa cum a fost, bunăoară, Teatrul „Equinox". Ce mai era de făcut în acea toamnă a anului 2013, la fix 33 de ani de la fondarea Teatrului „Equinox"? Nimic! Abandonul! Astfel, într-un moment de disperare, am desfiinţat teatrul...

Da... Un moment trist pentru ploieşteni...

Şi pentru noi. Pentru mine, în special. M-am dăruit total acestui proiect. Tot ceea ce am trăit în aceşti 33 de ani a fost legat indisolubil de viaţa şi evenimentele artistice ale acestui teatru... Mii de tineri au plecat în viaţă legaţi definitiv de experienţele spirituale pe care le-au avut în acest teatru, de tot ceea ce şcoala, societatea, familia chiar, nu le-a putut oferi: libertatea de a se exprima, libertatea de a imagina, de a practica la modul real o artă (teatru, film, dans, arte vizuale, literatură). Ca să nu mai vorbesc de zecile de mii de spectatori care au fost, timp de peste trei decenii, martorii unui adevărat „fenomen", aşa cum l-au numit importanţi oameni de teatru şi de film din România şi din lume (Marin Sorescu, Dumitru Solomon, Andrei Blaier, Călin Căliman, Valerian Sava, Valentin Silvestru, Victor Parhon, Roland Ménard, Gérard Martin, Roland Timsit, Richard Finch, Paolo Nicolini, Edithe Neimane, ca să numesc doar pe cîţiva dintre ei) Şi, iată, totul s-a năruit într-o noapte... Greu, foarte greu de suportat.

A venit, în schimb, ziua unei alte hotărîri...

Da. Decizia mea de a nu mai face teatru, de a mă retrage în celelalte arte pe care le-am profesat o viaţă întreagă, în

paralel cu teatrul (filmul, literatura, fotografia, artele plastice), a surprins şi îndurerat pe foarte mulţi, în special pe actorii mei, care, iată, se vedeau, dintr-o dată, fără ţelul creaţiei lor: o scenă, un regizor, o idee de teatru. Devenisem total apatic. Nu-mi mai păsa de nimeni şi de nimic. Am avut o perioadă foarte grea, iar indiferenţa asta era rezultatul unei crize, din care parcă nu mai ieşeam. Mi s-a oferit, la un moment dat, un alt spaţiu pentru a face teatru. L-am refuzat, fără să-l văd măcar. Ştiam vag locul. Nu mă interesa. Obsesia că pierdusem mirifica noastră sală, mă făcea să cred că oricare alt spaţiu în care să fac teatru este doar o trădare... În fine, la insistenţele actorilor mei şi ale unor prieteni apropiaţi, am văzut locul. Era fosta cantină a deţinuţilor de pe vremea cînd Palatul era al Justiţiei (prima destinaţie a acestei clădiri din mijlocul Ploieştilor). Totul era alb, un alb de spital sau, mai degrabă, de closet public. Mirosea greu. Aerul stătut, cu iz de mucegai, nu mă inspira deloc. Am refuzat, încă o dată. La ceva timp, însă, am cerut cheile încăperilor. Mi-am petrecut o noapte acolo şi, cu o voinţă de care nu credeam că voi mai fi în stare vreodată, am luat la pas fiecare colţişor, am „examinat" fiecare centimetru cub şi, spre dimineaţă, am găsit cu cale că se poate face ceva, acolo, în spaţiul acela...

Aşa s-a născut Centrul Dramatic „Mythos"...

Iniţial, nu avea nici un nume. Era doar un loc şi atît. Îmi era tare greu să spun că, acolo, în încăperile alea mici, în raport cu sala mare a „Equinox"-ului, se putea face teatru. Mă străduiam să cred că noi forme de artă se vor preta acestor spaţii. A trebuit să-mi schimb radical ideile şi felul meu de a gîndi teatrul şi celelalte arte pe care „Equinox"-ul le găzduia cu generozitate, cît şi acea componentă care făcuse din „Equinox" un spaţiu magic: educaţia prin artă a tinerei generaţii – cursurile mele de actorie, regie de teatru şi film, artă fotografică. Cu o anume încetineală, şovăind, am început să schiţez acea arhitectură spirituală, care să facă din aceste spaţii, atît de incerte, un loc cultural, un loc al

întîlnirii cu arta, în general. Astfel încît, în momentul în care m-am decis definitiv că **acesta** poate fi un astfel de loc, am dat o altă înfăţişare gîndurilor mele. Aşa s-a născut ideea unui laborator de creaţie artistică, astfel încît am dat şi un nume, ceva mai complex acestui loc. El se numeşte Centrul de Cercetare, Documentare, Practică Teatrală şi Cinematografică „MYTHOS" şi, iată că, la nici doi ani de la înfiinţarea sa, a devenit un loc animat, frecventat tot timpul de tineri artişti şi spectatori, de oameni care au nevoi artistice şi culturale diverse, un loc în care se produc spectacole de teatru, filme, artă plastică şi fotografică, găzduieşte recitaluri muzicale, lansări de carte, expoziţii, colocvii şi dezbateri.

Aş spune că Festivalul Artelor „NICHITA LA ECHI-NOCȚIU" are, aici, o altă alură şi o altă anvergură, propunînd un alt mod de exprimare artistică.

Aşa este! De fapt, drept să-ţi spun, festivalul a fost şi el unul dintre motivele puternice care m-au făcut să accept acest loc. Mă gîndeam că îl trădez şi pe Nichita, necontinuînd acest mic miracol artistic care, iată, acum cînd stăm de vorbă, şi-a încheiat cea de a zecea ediţie.

Cum a fost naşterea fizică, reală, a Centrului?

Grea. Fără prea mulţi bani la dispoziţie. Noroc cu foştii mei studenţi, care au plecat în lume şi care au nişte salarii mai mari, încît au putut să contribuie financiar. Dar şi cu sprijinul unor instituţii locale... În fine, cert e că, în doar o lună de zile, muncind pe rupte, împreună cu puţinii actori care mi-au rămas fideli, am realizat ceea ce se vede astăzi. Renăscut din cenuşă, spiritul „Equinox"-ului s-a întrupat în spiritul noii idei de artă contemporană, care este Centrul Dramatic „MYTHOS".

În aceşti zece ani de la ultima noastră discuţie s-au întîmplat multe lucruri, în plan artistic personal. Ai realizat cîteva spectacole în premieră absolută, ai realizat cîteva

filme, ai scris nişte cărţi, ai „moşit" naşterea alora... Ce-mi poţi spune despre toate astea?

Hm. Lucruri obişnuite. Care, desigur, au istoria lor. Pentru mine, a realiza un spectacol sau un film nou face parte din viaţa mea de zi cu zi. Nu vreau să minimalizez lucrurile, însă, atunci cînd este gata un „ceva" nou la care lucrez, uneori pînă la epuizare, am sentimentul că nu-mi mai aparţine, mă detaşez de el astfel încît rămîne acolo, undeva, departe. Desigur că, memorabile pentru mine, autorul lor, rămîn cele trei spectacole din proiectul „Teatrul Poeziei", şi anume, *Măreţia frigului*, de Nichita Stănescu şi *Muzeul întîmplărilor de ceară*, de Lucian Vasilescu (care, între timp, au devenit şi filme), *IOV sau Lungul drum al nopţii către zi* de Matei Călinescu, dar şi spectacolul pe care l-am oferit sutelor de prieteni, cu ocazia împlinirii vîrstei de 60 de ani, *Pădurea de meri sălbatici*, în care am jucat alături de studenţii mei de la clasele de actorie din acel an... Aşa cum spectacolele din celălalt proiect important al nostru, „Teatrul Mitologiei Româneşti", au continuat să încînte şi să deschidă noi orizonturi către mirifica lume a tradiţiilor ancestrale ale poporului nostru. Vorbesc aici de VIA LVCIS, Meşterul Manole, TORNA UMBRA... şi atît de multe altele... Destinul a făcut ca aceste două mari lucrări ale vieţii mele, Teatrul „Equinox" şi Centrul Dramatic „Mythos" să fie două locuri într-o biografie, două puncte de reper atît pentru mine cît şi pentru alte cîteva zeci de mii de oameni care au rezonat la această propunere a mea de a fi şi de a face artă... În afară de asta, sînt tare mîndru că am putut revitaliza fosta Editură „Libertas" (un nume care nu mai corespundea deloc noilor noastre intenţii editoriale), dîndu-i o nouă înfăţişare şi, bineînţeles, un nou nume, Editura „Mythos", care şi-a propus şi a realizat un nou standard editorial, noi proiecte, mult mai adecvate perioadei pe care o trăim acum. Am publicat şi nişte cărţi. Poate nu sînt cele mai importante cărţi pe care am visat să le public; poate că pe acelea nici nu le-am scris încă… Poate că voi avea vreodată timp şi pentru acestea. Mi-am adunat, însă, între

coperte literatura pe care am scris-o în anii şaptezeci într-un volum care chiar aşa s-a numit – „Şaptezeci şi şapte", cu volumul „Lecţia de anamneză. Dialoguri despre teatru" am încercat, prin interviurile date ori dialogurile purtate, să refac, într-un fel, drumul creaţiei mele teatrale iar în „Sonatele lunii" să public trei proze care au fost la origine altceva (un proiect al unei piese de teatru şi două scenarii de film care, dacă nu s-au materializat ca atare au devenit… carte).

Aş vrea, în final, să ne aducem aminte puţin de minunatul nostru prieten comun, Ion Stratan. Recitind dialogul de acum zece ani îmi spuneai că începuseşi împreună cu Nino proiectul unui spectacol pe textele sale. S-a materializat cumva proiectul acela?

Da şi nu... În primul rînd aş vrea să-ţi vorbesc despre cărţile lui Ion Stratan pe care le-am îngrijit şi editat. Totul a început în anul 2009 cînd o întîmplare şi o amintire au născut o carte care şi astăzi mi-e dragă. Amintirea era aceea că prin anul 1998 m-am întîlnit pe stradă cu Nino care mi-a spus printre altele că se duce la Biblioteca Judeţeană „Nicolae Iorga" să consulte „Respirări"-le lui Nichita Stănescu. El donase, în anii optzeci toate cărţile sale cu autograful lui Nichita acestei biblioteci. Nimic neobişnuit pînă aici... După moartea sa, am alcătuit, prin 2007, o încăpere la etajul doi al Palatului Culturii din Ploieşti, unde îi omagiam pe cei doi poeţi, iar cînd am consultat volumul „Respirări" al lui Nichita Stănescu, pe care l-am împrumutat de la amintita bibliotecă, am fost de-a dreptul surprins de un capitol al acestei cărţi („Dintr-un abecedar marţian") plin cu însemnările fugare ale lui Nino pe marginile paginilor, făcute în acel an 1998... Erau acolo, în acele însemnări, alte... respirări. Cele ale lui Ion Stratan. Se dumirea, polemiza sau se exalta la textele maestrului său. Era ca o pagină de istorie literară care se desfăcea sub ochii mei. Pentru că îmi era imposibil să comentez eu faptul acela, am rugat două tinere scriitoare să-l comenteze într-un studiu, pe cît posibil, mai amănunţit. Astfel s-a născut „Palimpsest.

Clar-obscur în relaţia literară dintre Nichita Stănescu şi Ion Stratan" de Andreea Mihalcea şi Elena Enişor... În anul 2013 am strîns proza sa poematică într-un volum care s-a intitulat „Crimele din Strada Cerului", iar în toamna acestui an am reeditat, în alte condiţii grafice şi tipografice, volumul al doilea din „Cafeaua cu sare. Paradoxuri şi parafraze"...

Despre spectacol... Ce să-ţi spun? Dacă Nino ar mai fi trăit sînt convins că am fi făcut împreună un lucru memorabil. Unul dintre primele spectacole ale „Centrului Dramatic MYTHOS" a fost un eseu teatral plecînd de la nişte poeme ale sale. Spun eseu, pentru că am şovăit îndelung dacă să-l transform în spectacol de teatru. Am fost extraordinar de surprins să constat că publicul a reacţionat incredibil la el, şi-atunci am convenit, împreună cu actorii mei, să-l lăsăm aşa, adică un spectacol-lectură care, şi astăzi este aplaudat îndelung de cei care-l văd...

Am spus şi cu alte prilejuri că doar moartea prietenului nostru mă împiedică să gîndesc teatral creaţia sa literară. Pesemne că trebuie să mai treacă o vreme pînă cînd golul lăsat de el în amintirile mele să se mai estompeze ca să pot gîndi şi realiza, corect şi fără „patemi", spectacolul acela...

Îți mulțumesc, Mihai, pentru acest sine qua non upload, dumiritor, cred eu, pentru mulți dintre aceia care vor avea răbdarea să se aplece asupra acestor rînduri. La bună vedere!

(ianuarie 2016)

ioan
vieru

Ioan Vieru

S-a născut la 6 mai 1962, în Târgu Neamţ • A debutat în revista „Cronica” (1977) şi „Luceafărul” (1980, cu o prezentare făcută de Dorin Tudoran) • Este membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al PEN Club • Din anul 1994, conduce revista „Contrapunct” • A publicat volumele de versuri: *Căile şoimului* (Editura „Eminescu”, Bucureşti, 1990), *Cearcăn* (Editura „Eminescu”, Bucureşti, 1991), *Coloana oficială* (Editura „Cartea Românească”, Bucureşti, 1994), *Abisul mîinilor* (Editura „Timpul”, Iași, 1994), *Zidul din turn* (antologie, cu o prefaţă de Al. Paleologu, Editura „Moldova”, 1996), *Transparenţă cu Pietà* (Editura „Moldova”, 1997), *Peisaj confiscat* (antologie, cu o prefaţă de Gheorghe Grigurcu, Editura „Helicon”, Timișoara, 1996; ediţia a II-a, 2006), *Capodopera cinematografică* (Editura „Universal Dalsi”, București, 1998), *Crinul regal* (colecţia „Poeţi români contemporani”, cu o prefaţă de Dorin Tudoran, Editura „Eminescu”, 1999), *Zilele fluxului* (antologie, cu o prefaţă de Ion Stratan, Editura „Premier”, Ploiești, 2000; ediţia a II-a, 2006), *Intervalul răbdării* (Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 2003), *Arhiva din spatele asasinilor* (...), *Locuri prin care trece frontiera misterului* (antologie, cu o prefaţă de Liviu Antonesei, postfață de Gheorghe Grigurcu, Editura „Tipo-Moldova”, 2014).

„Cuvintele lui Ioan Vieru se încordează, se îndoiesc de sine, alternează eufonii secrete, răsar ca o floare în mijlocul apei, îşi dăruiesc unul altuia miresme.”

Ion Stratan

„Sfielnică, delicată, profundă, calmă şi translucidă, asemeni apelor liniştite ale unui lac de munte, clădită din versuri sigure şi zvelte aidoma coloanelor templelor greceşti, poezia lui Ioan Vieru nu poate fi descoperită decît cu ochiul lăuntric. Citită şi recitită, văzută şi revăzută cu **nerv optic:** *să fi dus ei / transparenţa asta / atît de departe / încît au anihilat / nervul optic / al momentelor / tot mai exacte // albul oaselor împrăştie norii / noi nu.*”

Bogdan-Lucian Stoicescu

„Între credinţă şi poezie nu există nici o diferenţă...”

Spune-mi, dragul meu Ioan Vieru, ce reprezintă poezia pentru tine?

Pentru că ne aflăm la Ploieşti, aş vrea să-ţi spun o poezie pe care am publicat-o pe cînd eram elev, în revista „Cronica” din Iaşi, dedicată lui Nichita Stănescu. Un text care i-a plăcut mult dragului nostru prieten Ion Stratan şi care se numeşte chiar aşa, „Poezia”: „O mai mare ucidere nu poate avea loc / pentru că începi să nu mai învii / şi laşi urme pe care le completezi cu tine / pînă la capătul poemelor.*”* Asta, relativ, gîndeam eu pe la 14–15 ani despre poezie. Inevitabil, conştientizam ceea ce înseamnă o anumită situare a unui scriitor, în devenire, într-o lume în care rupturile, separările, direcţionările, erau o fatalitate. Întregul lumii se află în altă parte, ca un demiurg. Aici a fost şi a rămas agresiunea, actualitatea ei.

Cu toate că prin acest răspuns mi-ai anticipat parţial următoarea întrebare, am să reformulez ceea ce doream să aflu de la tine în continuare: dacă-ar fi să dai o definiţie mult mai concisă poeziei – deşi nu ştiu în ce măsură se poate ea defini, într-o manieră cît mai exhaustivă şi condensată, totodată – dincolo de ceea ce, cu sensibilitate, ai gîndit în poemul tău, care ar fi aceasta?

Ceea ce am încercat eu să propun în acel poem din adolescenţă, nu este tocmai o definiţie a poeziei. Este mai mult un gînd despre poezia dintr-o ţară totalitară. Eu nu cred în ideea pe care cîndva poetul spaniol Lorca o susţinea şi care făcuse în epocă mare vîlvă, că poezia nu se poate defini. Eu cred – şi nu ştiu dacă sînt în rezonanţă cu poeţii sau teoreticienii de astăzi –, că poezia poate fi definită prin ceea ce crede fiecare dintre noi despre poezie. Putem defini poezia şi trebuie să definim poezia. Se înţelege, ar trebui să

definim poezia plecînd de la Homer, Horaţiu şi Dante, ajungînd la Baudelaire sau Elliot ş.a.m.d. Deci, a defini poezia nu reprezintă un fapt de care să fim timoraţi, să ne fie teamă. Chiar trebuie să avem curajul unor definiţii şi, în egală măsură, al abandonării acestor definiţii. Pentru că definiţiile, pînă la urmă, creează un fel de implicare, de conştientizare. Ce este, în fond, pentru mine, poezia? Este un mod de a face lumea posibilă prin ea însăşi sau, mai exact spus, de a face cultura posibilă în lume, însăşi supravieţuirea lumii ca paradigmă a vieţii. E vorba despre acea cultură care s-a născut dintr-un sentiment al poeticităţii. Dacă m-ai întreba în ce cred, ţi-aş spune: cred în sinceritatea credinţelor celuilalt. Între credinţă şi poezie nu există nici o diferenţă.

În virtutea a ceea ce mi-ai spus acum, crezi că, în vreun fel, poezia poate schimba faţa lumii?

Faţa lumii nu se schimbă după poezie, ci într-un paralelism legat de poezie, ca material necreat. Faţa lumii se schimbă în fiecare clipă, noi ne schimbăm în fiecare clipă. Într-un sens care ţine de indestructibila unitate a lumii. Fiorul poeziei nu este altceva decît conştiinţa purităţii sau receptarea a ceea ce este „real" în profunzimile, doar aparent sondabile, ale lumii, ale limbajului. Poezia este o stare de rezonanţă cu ceea ce însemnăm noi şi divinitatea în această ecuaţie a cosmosului, a implicării noastre în lume, care, în final, nu înseamnă altceva decît o anume egalizare a răspunsurilor. Este vorba despre o punte între un neant şi altul. Ajungem la ideea că nu există decît această **stare de rezonanţă**, la care fac tot mai mult şi des trimitere cultura occidentală şi cea orientală de la începuturi şi pînă în prezent. **Nu poezia schimbă lumea**. Lumea este atît de diversă şi provocatoare, încît poezia este obligată să lucreze în străfundurile fiinţei cu o precizie stranie. Dincolo de nişte propoziţii, este un nonsens, un abuz a vorbi despre poezie în poezie, cum s-a întîmplat şi se mai întîmplă.

Mi-ai mărturisit că ai scris acel poem purtînd titlul „Poezia”, cînd erai foarte tînăr. Să prelungim acest gînd din poemul tău de tinereţe: cum te simţi dimpreună cu poemele tale – după ce ai părăsit oraşul natal, stabilindu-te în Bucureşti, „cel mai mare oraş de provincie al ţării”, cum ar spune Traian T. Coşovei – într-un loc de o cu totul altă factură spirituală (şi nu numai), dar în care te-ai desăvîrşit ca poet şi te-ai împlinit ca personalitate culturală?

Această deplasare dintr-un loc în altul a născut în mine o stare conflictuală, maturizantă. Eu m-am născut pe meleagurile unde s-a ivit pe lume Creangă. Într-un loc din nordul României, cu rezonanţă extraordinară la cultură, la valorile umane, la tot ceea ce înseamnă spiritul românesc şi omenesc. Ei bine, de-a lungul anilor, am făcut o „navetă” între acel loc şi Bucureşti. Altfel, multe rînduri ar fi fost litere moarte. Una din marile şi constantele mele pasiuni a fost şi a rămas călătoria. Vezi tu, deplasarea aceasta între un loc şi altul, eu am făcut-o, parcă, aflîndu-mă pe o mare teribil de agitată, avînd ca fundament afinităţi culturale, intelectuale, solidarităţi discrete, eforturi, dificultăţi foarte mari. E foarte interesant să te conectezi la polii opuşi ai lumii, pînă la urmă, prin verb, prin creaţie, prin această stare de a fi în expresie. Bucureştiul mă mai tulbură prin aerul interbelic, călinescian, lovinescian, prin *Craii de curtea veche* ori dramele balcanice ale istoriei moderne…

Să înţeleg că, pentru tine, conceptul de provincie, înţeles sub toate aspectele sale, practic nu există...

Aşa este. Sînt momente cînd mă simt la fel de bine în Bucureşti, cum la fel de bine mă simt şi în preajma codrilor seculari ai Moldovei. Spre exemplu, la Iaşi, sînt intelectuali de cea mai bună calitate, în toate domeniile. Am simţit întotdeauna aceste spaţii ca fiind complementare într-un punct al individualizării. N-aş putea spune că există, undeva, provincie iar altundeva, un centru al lumii. Îmi displace profund acest tip de referinţă. Pentru mine, există

numai şi numai spaţii complementare. Aş putea în orice moment să plec din ţară. Am rămas, poate, pentru că n-am vrut să se încheie experienţa românească.

În acest spaţiu complementar al vieţii tale – oraşul Bucureşti – ţi-ai început activitatea – după '90 – la revista „Contrapunct". Trebuie să vorbim acum şi despre această perioadă şi revistă, pentru că, indiscutabil, ele reprezintă un punct nodal, definitoriu, al vieţii şi creaţiei omului şi scriitorului Ioan Vieru. Pentru că în redacţia acestei publicaţii ai avut şansa şi privilegiul, pe de o parte, de-a cunoaşte şi colabora cu nume de prestigiu ale vieţii literare româneşti şi nu numai – numele poetului şi prietenului nostru comun, regretatul Ion Stratan, figurînd undeva în primele rînduri – iar pe de alta, tu ai avut o contribuţie majoră privind concepţia, menţinerea şi impunerea uneia dintre cele mai solide şi respectate reviste culturale româneşti contemporane. Din aceste puncte de vedere te-aş ruga să-mi spui ce înseamnă pentru tine revista „Contrapunct".

Revista „Contrapunct" a fost una dintre cele mai interesante reviste apărute după '90 în România şi pentru faptul că ea s-a aflat în centrul întîmplărilor lumii româneşti post-revoluţionare, la Bucureşti. Eu, sincer vorbind, nu mi-am dorit să lucrez neapărat într-o redacţie. În fond, aceasta îmi era meseria şi, fără doar şi poate, trebuia să fiu şi eu prezent undeva. La începutul anilor '90, revista „Contrapunct" a fost un fel de năvod în care se aflau tot soiul de vieţuitoare. A fost o revistă de tip „jurnal", dezavantajată, evident, de politica Uniunii Scriitorilor, care de la bun început a dorit subminarea ei. Mare parte din generaţiile „clasicilor în viaţă" voiau o presă aservită lor, fapt realmente regretabil. Ulterior, dosarele de la Securitate au explicat nişte gesturi. Nu vreau să intru în amănunte.

Motiva, în vreun fel, Uniunea Scriitorilor, atitudinea pe care o avea faţă de revista „Contrapunct"?

Cred că, prin faptul că toţi cei care constituiau atunci revista ,,Contrapunct", reprezentau şi doreau altceva. Cel puţin aşa era în momentul acela.

Totuşi, dincolo de toate aceste vicisitudini, revista ,,Contrapunct" a supravieţuit, depăşind momentele grele ale existenţei sale.

În noua conjunctură, m-am trezit într-o bună zi cu revista pe umerii mei. Deşi nu aveam înclinaţii în zona responsabilităţilor manageriale, a trebuit să fac în aşa fel încît revista să apară. Pot spune că atît datorită unor simpatii din partea celor care au fost alături de mine, dar şi pentru că eu am continuat să-mi văd de o anumită condiţie în ceea ce priveşte raporturile cu confraţii, revista a supravieţuit, de cele mai multe ori spre binele multor scriitori.

Înţeleg, din cele ce mi-ai spus pînă acum, că, în momentul în care ai ajuns tu, în redacţia revistei exista o anume orientare a politicii editoriale, pentru ca după momentul în care ai preluat efectiv conducerea ei, să se producă o schimbare aproape radicală, din punct de vedere conceptual, inclusiv privind viziunea grafică, dar şi ca politică editorială, în general. Dacă la începuturi revista excela printr-o anumită incisivitate a articolelor – indiferent de subiectele abordate – acum ea explorează cu totul alte teritorii ale literaturii şi artelor vizuale. Constat o anumită esenţializare şi o benefică limitare a ariei de investigaţie culturală pe care ,,Contrapunct" o oferă cititorilor. Revista a devenit, datorită acestor calităţi, dar şi a multor altor infinitezimale aspecte, o revistă cu adevărat europeană, rămînînd însă în spiritul ei, românească. Adică şi-a schimbat complet faţa, cum se spune. Dintr-o revistă cu un pronunţat caracter polemic ea s-a transformat, aş îndrăzni să spun, într-o publicaţie singulară în peisajul publicistic actual, elevată, propunînd o estetică elitistă, bine controlată şi de cea mai bună calitate.

Dacă multe reviste au dispărut, ,,Contrapunct" a continuat să apară. Cred că a continuat să apară şi datorită faptului că eu am crezut, pur şi simplu, că ea trebuie să apară. Reţine, te rog, un lucru: eu puteam să fac altceva decît să mă ocup de această revistă, care mi-a înghiţit multă energie şi timp. Ea nu a fost un lucru extraordinar de benefic în plan personal. A doua chestiune ar fi următoarea: revista are o faţă europeană, cum bine ai remarcat. Am considerat că această faţă este firească şi face parte din programul, dacă-i pot spune astfel, generaţiei '80 şi, în acelaşi timp, din aşteptările intelectualităţii româneşti din ultimii 50 de ani. Mă interesează ce se întîmplă în spaţiul românesc, inevitabil, dar mă interesează ce se întîmplă şi în lume. Asta însă fără a pedala asupra unui anumit aspect: pe cel european sau pe cel românesc. Lucrurile cred că sînt într-o dialectică firească. Problema este că, la Budapesta, se plătesc 500 de euro pe un grupaj de poezii iar aici revistele culturale de-abia apar.

Cum a fost primită noua orientare a revistei de către cei de la Uniune ?

Evident că nici această nouă orientare a revistei n-a convenit unor ,,corifei" ai Uniunii. Eu însumi, în aceşti ani, am fost supus unor „întîlniri de lucru", ca să nu le spun altfel, care în anii '50 ar fi fost cu mult mai tolerante. Bine că revista, în spiritul ei, a rezistat. Bine că a rezistat însăşi Uniunea.

În toată această perioadă te-ai bucurat, totuşi, de sprijinul unor colaboratori de primă mînă, care au făcut ca revista voastră să arate bine şi pe dinlăuntru dar şi pe afară. Ei, prin tuşa extrem de personală a fiecăruia în parte şi a tuturor la un loc, au imprimat o individualitate şi o personalitate distinctă publicaţiei, conferindu-i, printr-un indiscutabil rafinament al rostirii şi mobilitate a gîndirii, evidenţiate de remarcabila supleţe grafică, acea recognoscibilitate şi singularitate de care pomeneam mai

devreme. Şi-mi place, realmente, revista voastră şi ca obiect estetic, nu numai din pricina conţinutului. Este şi o publicaţie colecţionabilă, nu din categoria acelora pe care, după ce le-ai parcurs, le poţi folosi la împachetat sau la şters geamurile. Întotdeauna mi-a plăcut să am sub ochi şi să ţin în mînă o carte frumoasă, o revistă frumoasă. E bine că apar multe reviste, e loc sub soare pentru toată lumea. Din nefericire, multe dintre aceste publicaţii, seamănă atît de tare unele cu altele, încît de multe ori uiţi de ele de îndată ce le-ai închis. Multe îmi par a fi simple documente de moment, extrem de perisabile, la limita chiar a unei toxicităţi, aidoma unor alimente de proastă calitate, cu termenul de garanţie expirat. Revista ,,Contrapunct" mi se pare, dincolo de ce ţi-am spus pînă acum, un rafinat spectacol „multimedia", de cea mai bună calitate. Revenind la colaboratorii tăi de care aminteam, printre ei s-a numărat şi prietenul nostru comun, Ion Stratan. În ce conjunctură l-ai cunoscut pe Nino, care a fost alături de tine, poate nu singurul, aidoma unui liant, în ambele perioade de existenţă ale revistei voastre?

Dragă Bogdan Stoicescu, îmi place că tu gîndeşti foarte frumos, ca un parlamentar european. Chiar ţi-aş dori o carieră de om politic! La modul cum gîndeşti tu, ai fi de un real folos României. Să-ţi mai spun un lucru: nu prea există multă lume care gîndeşte aşa, din cei cu mofturi foarte mari. Dar să trecem mai departe. Cît despre liantul de la revista ,,Contrapunct" despre care vorbeai, evident că materialul de bază a fost reprezentat întotdeauna de către cei care, prin valoarea scrisului, se află într-o oarecare dificultate, timpul avînd mereu nişte priorităţi, nu întotdeauna pozitive. Ei bine, peste aceşti oameni, în această ţară, s-au aflat permanent sute de impresari, funcţionari, inspectori, miniştri. Care sînt cu mult mai ,,importanţi" decît creatorii înşişi. Mă întreb eu, astăzi, cum de un Mozart, un Beethoven, un Baudelaire nu se află în conul de umbră al inspectorilor culturali din perioada respectivă. Chiar mi se pare un miracol, după confruntarea cu modelul românesc...

Ei bine, la „Contrapunct”, la un moment dat, au dispărut din redacţie criticii şi publiciştii, rămînînd o mînă de oameni: Ion Stratan, Mariana Marin, Hanibal Stănciulescu. Adică, echipa principală a revistei. S-au vînturat foarte multe nume – multe dintre ele extrem de interesante – persoane onorabile, de altfel, oameni inteligenţi, foarte bine orientaţi, dar care au plecat, pentru că aveau alte priorităţi. Creatorii însă, adică oamenii de primă mînă, au rămas, am fost înghesuiţi într-un singur birou, în timp ce alte redacţii îşi măreau spaţiul locativ. În acest context, prin forţa lucrurilor, a trebuit ca eu să preiau conducerea revistei.

Dar nu în acest context l-ai cunoscut pe Nino…

Nu. Pe Nino l-am cunoscut chiar imediat după ’90, undeva, la o cafea, la „Casa Scînteii”, după ce un text al meu apăruse în revistă. Nino mi-a arătat foarte multă simpatie, eu fiind foarte „sensibil”, pentru că ieşisem din comunism „rănit”: avusesem, ca şi el, probleme de adaptare. Apropierea noastră s-a făcut aproape spontan, într-un soi de camaraderie, după cum s-a văzut ulterior. Au fost aproape 16 ani de convieţuire la revistă şi în prietenia noastră, nu am făcut rău absolut nimănui, ba chiar am dat o deschidere unora sau altora prin eforturile noastre. Am foarte puţini prieteni. Ion Stratan a fost unul dintre ei. Nu este cazul să spun cît de profunde au fost sentimentele mele pentru el. Ştiu că m-a preţuit foarte mult...

Revenind la „Contrapunct”...

Presa culturală românească de astăzi funcţionează, încă, după modelul „Literaturnaia Gazeta”. Adică o presă care trebuie să „prindă” tot. Inclusiv matrimonialele sau mai ştiu eu ce...

... cancanuri şi mariaje!

Da, cancanurile şi mariajele din visele scriitorilor. Eu n-am mers niciodată pe această idee. Ideea de „Literaturnaia Gazeta" mi se pare de-a dreptul înfiorătoare. O revistă literară nu este o revistă a poporului. Este o revistă a unui grup de autori şi cititori, care nu militează pentru schimbarea lumii. Literatura nu înseamnă schimbarea lumii şi nici o „redută" de luptă politicianistă sau mai ştiu eu ce. O revistă literară există prin autenticitatea ei, prin buna credinţă, prin valorile pe care le promovează. Iar aceste valori nu sînt pe culmile dezvoltării multilaterale. La noi, în România, în cultura română, nu există ceea ce se cheamă un **spirit dialectic**. Lucrurile sînt într-o permanentă extrapolare şi într-o arătare de muşchi. O colonie… Mizerie… Aroganţă…

Revista voastră nu face nici un fel de partizanat faţă de ceea ce putem constata în general. Ea promovează – mai sînt cîteva publicaţii, nu multe – un tip de obiectivitate, care mie, unuia, îmi face bine. Am descoperit în „Contrapunct" numele unor scriitori mai puţin cunoscuţi (români, dar mai cu seamă străini), însă extrem de valoroşi. Din păcate, cu excepţiile de rigoare, constat că din paginile revistelor literare a cam dispărut critica pur sînge, în dauna unor cronici de întîmpinare ultra elogioase ale producţiilor unor scriitori, unii din ei aflaţi pe val, de-ţi vine să întrebi ce se întîmplă în România: se scriu numai cărţi excepţionale? Ori editurile vor să-şi vîndă producţia de carte, nu cu orice preţ ci, mai ales, cu preţuri foarte piperate? Am observat că nu aţi promovat nume în vogă şi bine aţi făcut. Revista voastră este, într-un fel, singulară şi prin aceea că, pînă anul trecut, ea a fost gîndită şi concepută de doi poeţi valoroşi ai unei generaţii de scriitori – celebra de-acum „generaţie optzecistă" *(cu sinceritate îţi spun, cu riscul de a-mi atrage anumite antipatii, nu-mi prea place cum sună), intrată de mult în legendă – ea însăşi extrem de valoroasă. Cu toate că, la o revistă, directorul şi redactorul-şef încetează – oare? – să mai fie poeţi, devenind editori-administratori. Cum s-au împăcat editorii Ioan Vieru şi Ion Stratan?*

Nici Nino şi nici eu nu ne-am considerat la revistă, niciodată lideri. Am fost, realmente, nişte editori care au încearcat să meargă în politica lor editorială, pe direcţia autenticităţii, onestităţii. Revista „Contrapunct" este un mic releu de transmitere a unor lucruri şi atîta tot. Deci, nu are acele pretenţii care fac dintr-o publicaţie, la un moment dat, un fel de „tobă de tinichea". Mi-ar plăcea ca în presa noastră să predomine mult mai mult perspectiva calmului. Dacă trăim şi înţelegem literatura prin nişte experimente de cuvinte, de fraze, avînd convingerea că putem accede la nemurire, la procesul de schimbare a lumii, sîntem pe un drum înfundat. Eu cred că, la aceste lucruri, la bucuria artistică, putem accede, mai curînd, printr-o anumită rezervă faţă de lume, faţă de formulele din comerţul cultural care se generalizează.

Cînd ţi-am spus că revista este condusă de doi poeţi, m-am gîndit, în primul rînd, la spiritul pe care voi l-aţi imprimat publicaţiei, ca o prelungire a eului vostru poetic, pe de o parte iar pe de alta, la coerenţa esteticii pe care voi aţi propus-o şi care, dincolo de texte, de imagini, de haina grafică şi de multe alte amănunte de „laborator", este foarte bine individualizată. Şi asta datorită anumitor, să le spun aşa, însuşiri culturale comune care vă apropie. Plecînd, evident, de la faptul că nu sînteţi doi poeţi populari, ale căror creaţii să fie trîmbiţate prin te miri ce „întîmplări literare". Sînteţi două personalităţi distincte, retrase, a căror combustie se petrece în linişte şi intimitate, fără fast şi jocuri de artificii. Filozofiile propriilor voastre creaţii poetice intersectîndu-se deseori, pentru că însuşi „uneltele" voastre de lucru sînt asemănătoare ca, de altfel, şi „materiile prime", dar şi modurile lor de folosire şi prelucrare: acţionaţi la nivel semantic, polisînd cuvîntul nu pentru a-i da strălucire, ci, mai ales, pentru a-l folosi apoi la întruparea unor metafore şi imagini, care mai degrabă absorb decît reflectă lumina. Asta pentru că însăşi poezia voastră, în ermetismul ei, nu caută eliberarea imediată a energiilor strînse în „chingile tropilor", cum ar spune Nino,

ci transmiterea lor graduală, după o anumită chimie numai de voi ştiută. Dincolo de toate acestea, au existat, între voi, de-a lungul anilor, momente de ,,desincronizare" privind direcţia urmată de revista ,,Contrapunct"?

Au existat, desigur şi oarecari divergenţe. Am avut cîteva discuţii, legate mai mult de anumite intoleranţe: Stratan avea o deschidere mai mare spre un gen de anticomunism dur, eu fiind un pic mai tolerant, mai blînd. Au fost perioade cînd lucrurile se inversau. De multe ori eram paradoxali în opţiunile politice, cum, de altfel, e bine să fim, în general. Am crezut întotdeauna că e corect ca lumea să „respire" în jurul nostru, nu puteam sancţiona pe nimeni în mod definitiv. Problema revistei a fost legată mai mult de capacitatea ei de a evada, măcar din cînd în cînd, din suficienţă. Trăim într-o lume în care depindem de foarte, foarte multe variabile. Conflictele noastre foarte dure, de-a lungul anilor, au fost cu **scriitorii-vedete** din perioada comunistă, care, ulterior, au ridicat „ranga" asupra noastră, în modul cel mai necruţător. Nu ştiu cum poţi să ridici ranga asupra unor crini! Pentru că noi, nici de departe, nu făceam politica literară cu care se obișnuiseră ei şi pe care o făceau, o fac şi o vor face în continuare.

Pentru că ai pomenit de crini... Nino avea de gînd să tipărească un volum – nu ştiu însă dacă manuscrisul mai există; mi-l arătase, la un moment dat, citindu-mi-l, aproape în întregime – care purta titlul ,,Criminalii şi crinii". Nu ştiu în ce măsură se gîndea la ceea ce mi-ai spus tu.

Nu e exclus, pentru că în tematica poemelor lui un loc important îl deţine problema violenţei şi non-violenţei, privite prin spectrul ontologic, un spectru cu o trimitere exactă la stările de fapt.

Vorbeşte-mi, te rog, despre aceia împreună cu care elaborezi viziunea grafică şi artistică a revistei, adică aceia care, de fapt, vă exprimă vizual estetica?

De toate probleme grafice ale revistei se ocupă o extrem de originală plasticiană, *Marilena Preda-Sânc*, profesor la Academia de Arte, un alt editor de bază al revistei. Faţa grafică a „Contrapunct"-ului reprezintă un fel de refugiu european într-o ţară bîntuită de tot felul de anateme, de orgolii, de nebunii, inclusiv grafice. Încercăm să mediem nişte contrarii, chiar prin intermediul acestei feţe grafice. Ea face parte, probabil, chiar din conţinutul ideologic al revistei.

Să revenim la poezie. A ta şi, indirect, a lui Nino, pentru că sferele voastre de influenţă poetică au interferat de-a lungul anilor, inevitabil, influenţîndu-se. Potenţîndu-se.

Din întîlnirea noastră a ieşit un fel de stabilitate, de perspectivă în imediat. O simbioză a calmului, a mersului mai departe pe drumurile proprii. Pentru că, atît Nino cît şi eu, am dorit întotdeauna un climat firesc, integrator şi nu unul de aroganţă, de manipulare, de ierarhizare a valorilor pentru a ne justifica nişte idei sau nişte lipsuri. Cu Nino a fost o întîlnire ca dintre două ape, care a generat forţă interioară, seninătate în momentele grele, iubire de lume.

Îmi spuneai cu ceva timp în urmă că ai fi interesat – aşa cum şi Nino ar fi fost – ca unele dintre poemele tale să constituie obiectul unei transgresări din spaţiul poetic în cel teatral. Mă gîndesc la prietenul nostru comun, regizorul Mihai Vasile, cel care a îndrăznit – chiar înainte de '89 – scoaterea din volume a versurilor unor mari poeţi români şi aducerea lor pe scenă, prin mijlocirea actorilor teatrului „Equinox", în cadrul unui proiect excepţional conceput de el, numit „Teatrul poeziei". El a reuşit, într-un mod foarte personal, unic aş îndrăzni să spun, să exploreze şi să găsească acele resurse dramatice şi nu numai, ale unui text

poetic. Eugen Jebeleanu, Nichita Stănescu, Lucian Vasilescu, Jaques Prévert ori Roland Ménard sînt doar cîteva dintre numele unor poeţi ale căror texte, de-a lungul anilor, au devenit scenarii dramatice şi de rostire teatrală, de-o manieră extrem de originală, într-o formulă de interferenţă a artelor vizuale: gest, lumină, sunet, text. Crezi că poezia ta ar reuşi să părăsească pagina de hîrtie şi să devină ,,erou principal" într-un asemenea gen de spectacol?

După poezia mea s-a făcut un spectacol extrem de reuşit, zic eu, care se numeşte ,,Zidul din turn" (după titlul unui volum al meu, din 1997) şi care a fost foarte bine primit la cîteva festivaluri europene şi în Statele Unite. Atunci, nu mă interesa foarte tare tipul acesta de conlucrare cu un artist. Am fost puţin luat prin surprindere. Realmente, nu mă interesa. Nu ştiu nici acum în ce măsură mă interesează. Însă, cunoscîndu-l, prin tine, pe Mihai Vasile, mi s-a părut a fi un tip extraordinar, care m-a cucerit. Nu ştiu exact ce face Mihai Vasile, am fost la el la teatru, unde mi-a spus în cîteva cuvinte ceea ce se întîmplă acolo. Pe scurt, mi s-a părut un tip unic. Dacă voi aţi încerca acest experiment, am convingerea că ar ieşi ceva. Ar fi, cred, un tip nou de experienţă pentru mine, pînă la urmă. Reflectînd, însă, la ceea ce mi-a transmis Mihai Vasile despre teatrul său, cred că este un lucru deosebit, care mă duce cu gîndul spre experimentele moderne ale teatrului englez şi spre cele ale teatrului francez de poezie. Mă bucur nespus că în spectacolele teatrale imaginate de Mihai Vasile nu este vorba despre derizoriul în care a căzut acel teatru, care iese în stradă, la McDonald's, peste tot. Chiar că aşa ceva nu mă interesează deloc. Mă interesează, eventual, nişte voci autentice, care să se audă într-o sală goală. Fiindcă, vezi tu, tipul ăsta de artă, care se duce în stradă sau acolo unde se spală vase şi unde se mănîncă, pe mine nu mă interesează. Absolut deloc. Cineva spunea, la un moment dat: domnule, nu mai arde tămîie acasă, tămîia se arde la biserică! Cu alte cuvinte, du-te la biserică pentru acele lucruri care se fac

numai acolo şi nicăieri altundeva. Fiindcă una e să asculţi muzică, să asculţi poezie, teatru sau un simplu text, chiar şi într-o limbă străină, pe care nu o cunoşti deloc, într-un amfiteatru în Grecia, de exemplu şi alta e să asculţi ceva asemănător la Arenele Romane din Bucureşti. Diferenţa e ca de la cer la pământ. Nu pentru că te afli în Grecia, ci pentru faptul că sînt lucruri care nu se pot întîmpla decît într-un loc anume.

Într-un anume fel, spiritul tău democratic acţionează exclusiv la anumite nivele, manifestîndu-se doar în anumite situaţii speciale?

Nu sînt de acord cu o democratizare excesivă, cu anarhia. Îţi voi spune, poate, ceva stupefiant: nu pot ţipa în gura mare că sînt un democrat! Nu ştiu cît de democrat sînt. Sînt democrat la nivelul gîndurilor şi ideilor, dar nu pot fi democrat în sensul distrugerii omului, distrugerii individualităţii, distrugerii sensurilor. Nu. Cum nu sînt de acord cu amestecul acesta al genurilor în artă. În ceea ce priveşte teatrul poetic, mi se pare o cale excelentă de a menţine interesul pentru esenţialul din poezie, din proză, din teatru. Astăzi, toată lumea a început să scrie teatru, poezie, proză, eseuri. Există chiar cursuri de specialitate. Eu cred că poate să scrie teatru cineva care gîndeşte ani de zile la teatru, care trăieşte prin şi pentru această artă. Cred în vocaţia clădită în această luptă cu contrariile vieţii cotidiene. În această ,,călire" se află, de fapt, capacitatea de a emite acele idei, acele mesaje cheie.

Trebuie să-ţi fac o mărturisire în această clipă, gîndindu-mă la tot ceea ce mi-ai spus pînă acum. Ceea ce m-a atras de la bun început la ceea ce propunea publicului Mihai Vasile, încă din anii '80, a fost originalitatea copleşitoare a formulelor şi viziunilor lui de exprimare ale actului dramatic. Pentru că nu este, de fapt, teatru ceea ce face el, împreună cu actorii săi. Eu sînt un cititor de poezie oarecare şi un spectator de teatru obişnuit. Proiectele

dramatice realizate de Mihai au avut darul de a-mi întări convingerea că un scriitor adevărat de teatru nu scrie pentru ca textul respectiv să fie lecturat ca un roman, bunăoară, ci numai pentru a fi rostit într-o conjunctură specială, într-un loc anume şi nu altundeva, beneficiind de o atmosferă specială: lumină, muzică, gest şi, nu în ultimul rînd, chiar un public aparte. Asta în primul rînd. Apoi, Mihai a realizat, aşa cum aminteam mai devreme, un gen cu totul deosebit de spectacole, plecînd de la o serie de texte ale unor autori care, aparent doar, n-aveau legătură cu teatrul propriu-zis sau, mai corect spus, cu arta dramatică. Ce-a făcut el? Ei bine, nici eu nu ştiu prea bine de ce, dar el a descoperit, pur şi simplu, valenţe teatrale extraordinare ale acelor texte, ba mai mult, mergînd mai adînc, ale unor fraze şi cuvinte cu care erau acestea construite. A descoperit, aş spune fără teama de a greşi, chiar anumite sonuri ale cuvintelor, prin ,,ruperea" lor în silabe / sunete, pe care le-a prelungit în muzică, în mişcare, în gest, amplificîndu-le sau atenuîndu-le, după caz, pentru a obţine efecte scenice uneori miraculose. Toate acestea, evident că n-ar fi fost posibile fără actorii săi, care, prin tot ceea ce fac, dovedesc o profundă înţelegere a multiplelor şi complexelor sensuri şi nuanţe ale respectivelor texte/cuvinte. Aşa cum ştiu ei să rostească aceste cuvinte, ştiu să le şi tacă, bunăoară. Pentru că, de multe ori, în spectacolele lui Mihai, „tăcerile" cuvintelor dar şi acelea dintre cuvinte sînt la fel de importante ca însăşi rostirea lor. Antrenorul de îngeri *este un astfel de spectacol, clădit pe versuri de Nichita Stănescu şi care face parte, alături de altele asemenea lui, din ,,Teatrul poeziei", un ciclu imaginat şi realizat de Mihai de-a lungul a cîtorva ani buni. Iată de ce te-am întrebat dacă te-ai gîndit că versurile tale ar putea constitui punctul de plecare pentru un asemenea tip special de reprezentare.*

Dragul meu Bogdan, încă o dată îţi spun, eu nu ştiu exact ce face Mihai Vasile. Iată, acum de la tine am mai aflat cîteva lucruri în plus, dar, ca totul să fie limpede, el mi se pare un

tip genial! Cu alte cuvinte, e un profesionist total, care creşte precum iarba verde. Precum frunzele în arbori. E un tip autentic. Îl iubeşte pe Shakespeare, iubeşte teatrul antic şi pe Brecht. Acestui domn copt îi funcţionează perfect toate mecanismele fundamentale ale apropierii de textul artistic.

Lucruri asemănătoare cu ceea ce face Mihai se mai petrec prin ţară, dar mai ales prin Occident. Acest gen de manifestări, nu foarte la îndemîna publicului larg, obişnuit mai ales cu formele clasice, oficiale, de spectacol, este îndeobşte numit teatru „underground", un termen cu care eu nu sînt de acord decît pînă la un punct. Teatrele acestea underground sînt de fapt nişte instituţii private extrem de solide şi profesioniste, care nu promovează decît lucruri foarte serioase şi de o înaltă ţinută artistică. Ceea ce fac ele acoperă, practic, toată aria artelor vizuale, de la muzică şi dans la arte plastice şi film, nu numai teatru...

Totul trebuie să devină particular, privat. Cultura, mai cu seamă, trebuie să devină particulară, o condiţie a existenţei sale. Pe mine mă îngrozeşte această confiscare „statală". Cultură de tip statal. Scriitorii sînt traduşi pe bani publici. Se ştie, traducerea reprezintă iniţiativa unei edituri şi la revedere! Nu că vin eu cu viză de la preşedintele României şi, gata, sînt tradus pe nu ştiu unde! Sau că vin bani de la Guvernul României pentru a fi tradus. Acesta este un sistem sovietic, ceauşist, necinstit. S-a înfiinţat acest Institut Cultural Român. Ce e ăsta? Este o ruşine! Se preiau formulele trecutului, nimic altceva. Un scriitor trebuie să fie oxigenul unei naţii, nu masca ei.

Şi pentru mine e surprinzătoare această opţiune a domnului Patapievici, gîndindu-mă numai la revolta domniei sale din anii '90 împotriva a tot ceea ce ţinea de instituţia statală şi nu numai...

...Da' ce, tu, eu, Nino, şi mulţi, mulţi alţii, n-am fost revoltaţi?

Oooo, ba da, şi încă cum. Dar, la el, revolta căpătase la un moment dat accente vecine cu anarhismul şi de o radicalitate extremă în rîndurile inteligheţiei româneşti a momentului. Adu-ţi aminte numai de acele fulminante scrisori adresate domnului Paleologu, în care el punea la zid, pe bună dreptate însă cu o violenţă de limbaj fără precedent, toate aceste forme instituţionalizate ale culturii şi nu numai. Deci, cu atît mai mare îmi e mirarea ca el să accepte, acum, la 15 ani de-atunci, stingînd motoarele principale ale revoltei sale, tocmai postul antecesorului său, domnul Augustin Buzura, acela care, din acest fotoliu comod de preşedinte al Institutului Cultural Român, a servit felii de cultură românească – pe care domnia sa le considera comestibile, pe bani publici şi nu puţini – membrilor unor aşa-zise medii intelectuale din Europa sau de prin te miri ce alt colţ uitat de lume...

Dragul meu Bogdan, avem rezerve faţă de Malraux. Faţă de Sartre sau faţă de Augustin Buzura, că tot l-am pomenit indirect. Scuză-mă, şi nu avem rezerve faţă de tot felul de activişti care ne invadează? Aceştia nu sînt în stare să facă altceva decît să preia posturile miliţienilor din trecut şi să devină ei diriguitorii fondurilor.

Tonul tău este surprinzător de radical pentru un poet. Ce bine ar fi bine dacă tot mai mulţi ar împărtăşi acum opinii ca ale tale...

Opiniile mele sînt, într-adevăr, mai radicale, dar m-am săturat de acest tip de poziţii sociale. Dacă am ajuns să-l neg pe Buzura, care a ocupat un post în ierarhia timpului, ca să-i iau locul, înseamnă că, într-adevăr, sînt discutabil. Deocamdată, România are instituţii care servesc un grup sau altul, ca într-o dictatură. O asemenea ţară nu are cum să „exporte" cultură.

Îmi pari a fi şi chiar eşti, spre surprinderea mea, cu mult mai revoltat decît era Nino în convorbirile pe care le aveam cu el. Cu voia ta, să schimbăm puţin registrul. Nu de altceva, dar riscăm să nu mai terminăm curînd, subiectul fiind şi pentru mine realmente obsedant. Te consideri, din punctul de vedere al esteticii tale poetice, mai aproape de generaţia '80 – nu agreez deloc, repet, teoria acestor aşa-zise generaţii literare: şaizeciştii, optzeciştii, nouăzeciştii etc. – sau te simţi legat de o cu totul altă stare de spirit culturală?

Nici eu nu cred în generaţiile literare. Asta e o prostie pe care au cultivat-o critici precum Laurenţiu Ulici. Chestia asta cu generaţiile a fost accentuată, pentru a mai reduce sonorul, pentru a ne mai dirija pe anumite paliere. Există o ordine necesară, admirabilă şi binevenită, dar nu cred în această sistematizare forţată, pentru ca unii să aibă material didactic. Eu cred într-un spirit viu şi imprevizibil al culturii, într-o progresie istorică inevitabilă a spiritului uman. Biologic vorbind, evident că aparţin unei generaţii. Dar eu cred că lucruri care i-au plăcut lui Rimbaud, n-au cum să nu ne placă şi nouă, într-o oarecare măsură.

Înţeleg că vrei să vorbim, în continuare, de rolul nefast – din anumite puncte de vedere – al criticii şi istoriei literare româneşti?

Critica literară românească – excluzînd cărţile de memorialistică, de prospecţiune politică etc. – în căderea ei ideologică, a transformat literatura română într-un material didactic. Adică, într-un „insectar" sui-generis. Este ceva îngrozitor. Nu cred că aşa se poate sistematiza o literatură şi educa gustul literar. Cred, mai curînd, într-o colecţie de citate, decît într-un amalgam deturnant, care se numeşte **istorie literară**. Mă gîndesc că singurul caz de revoltă în ceea ce se numeşte istoria literaturii – n-aş putea să mă pronunţ cu ce rezultate – mi se pare a fi reprezentat de George Călinescu. El a încercat să scrie o altfel de istorie

literară: s-a apropiat de De Sanctis, s-a apropiat de francezi şi italieni, a vrut altceva. A mers spre un expresionism al evaluării, al lumii. A avut un alt tip de viziune. Evident că tipul de istorie călinesciană nu mai este la ordinea zilei. Lumea a evoluat, inclusiv romanul. Ceva însă a rămas.

Cu voia ta, aş vrea să vorbim puţin despre – îi zic aşa deocamdată – „Generaţia '80". În 1982, anul apariţiei volumului Aer cu diamante*, eram student la Politehnică. Nu ştiam mai nimic din culisele sau despre mondenităţile vieţii literare româneşti. De altfel, nici nu mă prea interesau aceste chestii. Citeam, evident, multe dintre cărţile şi revistele care apăreau, fiind cît de cît la curent cu noutăţile. Aveam cîţiva prieteni, studenţi la filologie, cu care mă întîlneam, dar nu frecventam nici un cenaclu literar. Comentam, ne miram atunci cînd era cazul, mergeam la lansări de cărţi, la vernisaje, la concerte, îi cunoşteam pe mulţi dintre scriitori, plasticieni ori muzicieni. Scriam, însă publicam rar, deşi nu duceam lipsă de oferte. În schimb, ascultam foarte multă muzică. Coordonam, împreună cu un coleg de facultate, Valerian Stoicescu – care în acea perioadă începuse traducerea din rusă a romanului* Picnic la marginea drumului *al fraţilor Strugaţki şi care avea să apară de-abia în anii '90 la „Nemira" – un club de audiţii muzicale în Politehnică, la „Polizu". Ascultam, aşadar, foarte multă muzică bună, de toate genurile (de la simfonic şi jazz la rock şi progresivă), mergeam la concerte, prin Club „A", eram la curent cu ultimile apariţii în domeniu. Cumpăram discuri, făceam schimburi. Eram un fan al spectacolelor lui Pittiş, „Poezia muzicii tinere", pe care el le ţinea în sala de la Grădina Icoanei. Ascultam emisiunile lui Cornel Chiriac, apoi pe acelea ale lui Andrei Voiculescu de la „Europa Liberă", citeam cronicile şi rubricile muzicale din publicaţiile româneşti şi străine. Îmi cumpăram cărţi despre muzică. Am o arhivă serioasă în acest sens, la un moment dat chiar gîndindu-mă să încep lucrul la un dicţionar de termeni, genuri şi personalităţi muzicale. Dar asta e o altă problemă... Într-o bună zi, am*

observat volumul – atenţie unde – în vitrina librăriei ,,Mihail Sadoveanu", de pe bulevardul bucureştean General Magheru (lîngă cinematograful ,,Scala"). Nino Stratan nu-mi spusese nimic despre apariţia lui. Deci, într-o librărie din capitala unei ţări cu regim securisto-comunist văd un volum purtînd titlul Aer cu diamante. *Imediat mi-am spus, nu fără surprindere, că nu-i în regulă ceva, gîndul ducîndu-mă, pe dată, la celebra piesă a ,,Beatles"-ilor, ,,Lucy In The Sky With Diamonds", cu care şi ei avuseseră ceva probleme, datorită alăturării iniţialelor substantivelor (LSD), care nu era altceva decît sigla drogului făcut celebru de generaţia flower-power. M-am întrebat: ce carte e asta? Am intrat şi-am cumpărat-o rapid. În clipa aceea, am văzut numele celor patru, printre care figura şi acela al prietenului meu Ion Stratan. Am plecat urgent acasă, chiulind de la cursurile din ziua aceea. Am terminat-o de citit în cursul aceleiaşi după-amieze, începînd cu versurile şi încheind cu prefaţa. Citind, eram stăpînit de strania senzaţie că majoritatea poemelor sînt adaptările extrem de reuşite ale textelor cîntecelor aparţinînd unor mari muzicieni englezi ori de peste ocean. Era ceva cu totul nou pentru cititorul de poezie care eram pe atunci. Apoi, imediat, m-am dus şi-am mai cumpărat un volum, pe care l-am dăruit unui bun prieten, care şi ăsta, după lectură, a fost tulburat. Îmi amintesc cum, peste cîteva zile, la o bere, într-o grădină de vară, am luat cartea şi am citit-o unui grup de amici. După lectură, toţi au rămas tăcuţi. Apoi, ne-am spus, în naivitatea noastră, mai în şoaptă, mai cu glas tare, că avea să se întîmple ceva… Chiar din '82,* Aer cu diamante *a devenit pe loc un „manifest", graţie sintagmelor epocii venind dinspre acel tip de critică literară îndoctrinată: ,,manifestul generaţiei '80" sau ,,manifestul unei noi generaţii literare". De la bun început, imediat după ce am terminat de citit ultima filă a acestei aşa-zise cărţi, prin ochii minţii mele căptuşite cu lecturile celui care eram atunci, cu experienţele şi trăirile acelei miraculase vîrste tinere, am simţit-o nu ca pe-o carte ci, mai degrabă, ca pe o* ***revistă*** *altfel: cu alte cuvinte, ca pe prima revistă de*

poezie cu adevărat liberă pe care mi-era dat s-o ţin în mîini. N-am perceput-o ca pe un volum, în sensul obişnuit al cuvîntului. Ce cuprindea ea? Un fel special de editorial („Bilete de papagal"), scris de Nicolae Manolescu, un critic foarte bun şi foarte la modă în epocă; era prezent cu grafica, fotografia şi desenele sale, Tudor Jebeleanu (pe care îl mai întîlnisem ilustrînd şi alte volume), care propunea o viziune artistică inedită, cu totul altceva decît ceea ce văzusem eu prin cărţile de poezie de pînă atunci (poate cu excepţia graficii pictorului Sorin Dumitrescu din Epica Magna *şi* Operele imperfecte *ale lui Nichita Stănescu, dar acolo era, totuşi, altceva); erau, apoi, cei patru poeţi despre care auzisem foarte puţine lucruri (cu excepţia lui Nino, evident) cu textele lor formidabile, vii, proaspete, deşuchiate pe alocuri, neinhibate, nonconformiste, fanteziste, mustind de-o ironie fină, care mă duceau cu gîndul la unele poeme cîntate de trupe sau de interpreţi de „dincolo" dragi mie* (Grateful Dead, The Soft Machine, Steppenwolf, Jefferson Airplane, Ten Years After, Janis Joplin, Bob Marley, Beatles *pe alocuri, însă mai ales* Joan Baez, Leonard Cohen *ori* Bob Dylan *şi alţii asemenea lor) şi pe care le ştiam pe de rost. Atunci m-am gîndit că acest* Aer cu diamante *prevesteşte ceva. Nu ştiam prea bine ce, dar era, oricum, ceva de bine. Se întrezărea ceva. Se produsese, parcă, o breşă în sistem. Se spuneau acolo, pe şleau sau mai voalat, nişte adevăruri ale unei generaţii, în faţa cărora păliseră toate minciunile vremii. Brusc, m-am simţit solidar cu ei. Mi se părea că am aceleaşi gînduri şi trăiri. Nu mă mai săturam privind fotografia de pe ultima copertă: patru pletoşi/mustăcioşi/bărboşi, zîmbind sfidător/feciorelnic, în blugii ăia tociţi, căţăraţi pe o bătrînă locomotivă cu aburi, umăr la umăr, într-o atitudine dezinhibată, total nonconformistă. Doar pe Nino îl cunoşteam la acea vreme iar el părea a fi cel mai sobru dintre ei, în costum, cu cămaşă albă, fără cravată şi descheiat la nasturele de la gît. Citindu-le apoi volumele care le-au apărut ulterior, recitindu-le, am înţeles că tinerii poeţi ştiu totul şi ceva în plus despre poezie (şi nu numai!),*

nefăcînd nimic să ascundă acest lucru, dimpotrivă, arătîndu-se cu degetul, unii pe alţii, ei fiind noile burice al poeziei şi ale lumii. Dar o făceau într-un mod extraordinar, cu aplomb şi cu o candoare bine controlată, dovedind cu argumente imbatabile că realmente au talent şi sînt cultivaţi. Cine citea printre rînduri, mai ales versurile lui Nino, simţea pe bune şi revolta despre care aminteam mai devreme. Versurile lor, atunci, mi-au oferit cîteva grade de libertate în plus şi mi-au repus la loc multe din cele pe care le pierdusem… Tu te simţeai, în vreun fel, ca făcînd parte din grupul lor, poetic vorbind? Şi tu ştiai tot sau era vorba doar de-un teribilism specific acelei vîrste post-adolescentine?

Da. Ştiam tot şi ceva în plus. Iartă-mă că redeschid această paranteză. Ceva în plus, cu alte cuvinte, simţeam că literatura română contemporană, cu excepţiile de rigoare, era un fals. Şi, dacă lumea aceea era falsă, cum puteam accepta aşa ceva? De altfel, totul era fals. Politica, ştiinţa, totul era fals. Pentru ce învăţam noi? Să intrăm la facultate! Ca după asta, să devenim nişte marionete. Mă bucur că ai intrat în materia de fond privind literatura contemporană. Vezi tu, paradoxul regimului comunist – fapt pentru care eu, multă vreme, m-am ţinut departe de generaţia ’80 şi o să mă mai ţin şi de-acum în colo, poate definitiv – era acesta: permitea apariţia unor tineri creatori pentru a da, prin ei, în cap, celor mai în vîrstă. Deci, aceşti tineri au apărut pe nişte căi, care conveneau regimului. Dacă sistemului nu-i convenea nişte lucruri, nu li se dădea drumul. Să fie foarte clar. Am, practic, experienţa aceasta, fiindcă cenzura comunistă mi-a blocat vreo şapte ani cartea de debut. Cum de apăreau, totuşi, cărţile unora? Apăreau datorită vicleniei unui regim care se autodevora, ceea ce s-a întîmplat, evident, în ’89. Foarte bine ai spus, numind acea carte o „revistă liberă”. E chiar foarte bine spus, pentru că, la un moment dat, aici erau accente literare autentice, indiscutabile, dar erau şi unele accente facile. Eu trăiam mai mult în istoria literaturii române, în segmente, în fragmente,

în cuvintele acestora şi mai puţin mă implicam în solidaritatea de grup! Apariţia unui volum precum *Aer cu diamante*, sigur că nu putea fi privit de un om ca mine, cu 7-8 ani mai tînăr ca actanţii, decît cu simpatie, însă fără patetisme. Mie mi s-a părut ceva normal. Poate că această carte n-a fost un lucru firesc. Anormal mi se părea, în ea, un alt lucru: că un poet deja consacrat, cum era Traian T. Coşovei, care debutase sub cele mai bune auspicii, a acceptat să facă parte din acest grup. Traian a făcut un lucru de o mare generozitate, apărînd în acest volum. La vremea respectivă, Traian era deja un poet, el avea un volum foarte bun sau două, mă rog, nu mai ştiu exact (Traian avea, la acel moment, chiar trei volume apărute: *Ninsoarea electrică* (1978), *1, 2, 3 sau…* (1980) şi *Cruciada întreruptă* (1982) – n.m. B.-L.S.), era afirmat în presa literară, era în toate jocurile, era în cărţi. Ceilalţi, nu. Aici, cred eu, trebuie subliniat meritul lui Coşovei... Atunci, Ceauşescu, şi prin aceste lucruri şi-a prelungit cu aproape 10 ani existenţa politică. Vreau să-ţi spun că, tot pe atunci, ştii şi tu, apăreau sau apăruseră lucrările unor scriitori „maturi", care făcuseră ceva vîlvă: *Cel mai iubit dintre pămînteni*, care e o carte excepţională, *Biblioteca din Alexandria* sau *Pumnul şi palma*, romane mediocre, teziste. Acestea au fost comenzi politice... Dar, în acelaşi timp, trebuia să i se permită şi „tinerei generaţii" să se „exprime". Colegii noştri nu au apărut la o editură oficială, ci la „Litera", unde se publica în regie proprie. Deci, cartea o tipăriseră pe bănuţii lor. Ideologii vremii şi-au spus, probabil: să-i lăsăm să scrie şi altceva ca să dăm impresia unei slăbiri a chingilor, a unei oarecari democratizări. Pentru că eu însumi eram uimit cum de-mi apăreau nişte poeme în anumite reviste, în timp ce realitatea era tot mai imposibilă. Regimul se gîndea, cu siguranţă, să creeze o altă generaţie de scriitori, care să-i blocheze pe cei mai în vîrstă. Cred că şi asta a fost una dintre strategiile politicii totalitare.

Paradoxal, însă mi se pare, în virtutea a ceea ce-am discutat pînă acum, că impactul pe care l-a avut Aer cu

diamante *în mediile literare şi nu numai, de-atunci şi pînă în ziua de azi, n-a mai fost egalat de nici unul din volumele ulterioare ale celor patru. Dar nici de ale altora…*

Dragul meu, această carte a stat sub un efect de conjunctură. Au prins un tren. A fost atunci creat un moment pentru a lovi vechile generaţii. Nicolae Manolescu fiind un critic extrem de versat, un om de o mare inteligenţă, un „jucător" ca nimeni altul, era de departe numărul unu în politica literară a vremii, în critica literară. El a prins momentul şi i-a aruncat în apă. Şi toţi au devenit înotători.

Nicolae Manolescu a fost atunci exact ca acel genial manager al „Beatles"-ilor, care i-a simţit foarte bine pe cei patru, aruncîndu-i în perfectă cunoştinţă de cauză în groapa cu lei a lumii muzicale, văzînd în ei, nu în ultimul rînd, şi o găinușă, care avea să facă o groază de ouă de aur. Mai tîrziu, ascultînd eu şi alte trupe contemporane „Beatles"-ilor, cu mult peste valoarea acestora din toate punctele de vedere, am înţeles cît de important este să ai pe cineva în spatele tău, exact atunci cînd trebuie, care să aibă geniu (comercial, dar nu numai) şi care să-ţi valorifice producţiile, chiar dacă acestea nu sînt, la rîndul lor, geniale…

Foarte bună observaţia ta…

Domnul Manolescu i-a intuit perfect: i-au crescut şi lui acţiunile la bursa literară de pe urma lor, şi toată lumea…

…a avut de cîştigat! A cîştigat şi regimul şi toată lumea. Şi chiar cenzura, care nu închidea niciodată, întîmplător, un ochi pentru nimeni, cu atît mai mult la o editură unde îţi plăteai apariţia unei cărţi. L-ar fi închis, poate, la o editură profesionistă, dar în nici un caz la „Litera", unde regimul era mai prudent. Pentru că aici încercau să publice oameni cu probleme, nu numai de ordin stilistic…

Pe Nicolae Manolescu îl citisem, pînă la apariţia volumului celor patru, sporadic şi mai mult prin reviste. După care am început să-i caut şi să-i citesc cărţile, stăpînit fiind de convingerea că marele merit în apariţia acestui volum îi aparţine în cea mai mare măsură lui… Am citit volumele domnului Manolescu chiar înainte de a citi toate celelalte cărţi – care apăruseră sau aveau să apară în continuare – ale celor patru. Şi n-am încetat să-mi spun multă vreme de atunci: dom'le, Manolescu ăsta e un tip genial! Alături de cei patru, plus Tudor Jebeleanu, Manolescu îşi consolidase şi statutul de vedetă!

Aşa este. Şi, în plus, Manolescu şi-a prelungit şi el cu încă 10 ani acest statut de vedetă, aruncînd nişte tineri în lumea tulbure a acelui timp. Istoricul literar, care este, va supravieţui, însă, timpurilor!

I-a aruncat în lumea tulbure de atunci dar mai cu seamă în braţele deschise ale literaturii române a anilor '80!

Singura vedetă dintre cei patru, înainte de apariţia acestui volum, era doar Traian T. Coşovei. Nino Stratan are cele mai valoroase texte ale acestui volum, din punct de vedere politic. Pentru că, vezi tu, în literatura română a anilor '80 se scriau texte tari, chiar mult mai tari decît ale lor: cum ar fi, de exemplu, poemele lui Liviu Ioan Stoiciu. Dar mai erau şi alţii la fel de buni pe scena vieţii literare. O literatură adevărată se naşte şi într-un moment istoric propice. După '90, în condiţii de libertate totală, s-a dovedit, dacă mai era cazul, faptul că nu poţi fi scriitor decît dacă eşti cu adevărat. Într-o perioadă totalitară, lucrurile sînt mai complicate. De aceea, literatura scrisă, afirmată, confirmată în condiţiile unei dictaturi de 45 de ani, pentru mine, nu înseamnă nimic. Este un fruct al propagandei. Însă această literatură, trebuie lăsată pentru redescoperire. Degeaba vii tu, criticul X, şi-mi spui mie că Alexandru Ivasiuc a fost un scriitor prost sau unul extraordinar. Nu ştiu, vom vedea. Cert este că nu ştiu cine va mai citi Ivasiuc. Fiind un scriitor care are o reală

îndemînare dar care, practic, nu mai contează. Eşti scriitor numai în condiţii de libertate. A te afirma în perioada roşie, însemna să încalci elementara normă de la care începe evoluţia spiritului: libertatea. Ceea ce nu înseamnă că, în acea perioadă, n-au fost şi cîţiva scriitori remarcabili. Şi, printre ei, cîţiva poeţi foarte buni. Restul… Unii dintre noi, astăzi, îl denigrează pe Paul Goma. Că nu e scriitor, că a deraiat de la normele civilizaţiei şi dialogului, bla, bla, bla… Paul Goma este, totuşi, un scriitor. Aşa cum este el… Dar eu votez cu Paul Goma, din principiu. Nu sînt de acord cu afirmaţiile lui în totalitate. Dar cu starea de spirit numită Paul Goma, da.

Pentru că l-ai amitit pe Paul Goma. El este, ca scriitor, după umila mea părere, cu nimic mai prejos ca Soljeniţîn. Pe Soljeniţîn l-a făcut celebru, ca scriitor, mai ales faima uriaşă generată de atitudinea sa socială. Pe Paul Goma nu acest lucru l-a făcut un mare scriitor. Paul Goma a fost un bun scriitor înainte de a fi un luptător pentru drepturile omului. Cînd Paul Goma a ajuns la Paris, nimeni nu ştia de scriitorul Goma. El a devenit acolo respectat ca scriitor, datorită talentului său nativ, după ce mediile occidentale au încetat să-l mai glorifice ca fost dizident anticomunist.

Problema cred că se pune în felul următor. Despre Paul Goma se va mai vorbi. Pentru că Paul Goma reprezintă o idee eternă, care este lupta pentru libertate din punctul de vedere al unui scriitor. Faptul că el, în scrierile sale, practică un fel de cronică a vieţii sociale şi/sau literare. Asta mi se pare chiar foarte interesant. Şi mai vreau să-ţi spun un lucru. Am studiat problema de pe margine, cum se spune, pentru că nu sînt nici critic şi nici istoric literar. Ştiu, însă, unele lucruri din spatele uşilor închise ale vieţii noastre literare. Ceea ce spune şi scrie Paul Goma, nu e chiar pură ficţiune. Paul Goma scrie un fel de jurnal. Foarte mulţi neagă, pentru că se văd reduşi la tăcere prin luările sale de poziţie. Eu cred că un scriitor adevărat, trebuie să aibă puterea să se întrebe dacă Paul Goma este, prin întrebările sale, prin suferinţa sa,

un geniu. Nu degeaba se spune că adevărul umblă cu capul spart...

Nu cred că de acolo, de la Paris, Paul Goma şi-a propus să distrugă literatura română şi pe reprezentaţii acesteia, care n-au avut curajul să spună lucrurilor pe nume, aşa cum le-a spus el sau, mă rog, în felul fiecăruia, dar să le spună pe şleau.

Dragul meu Bogdan, cînd Paul Goma va fi recuperat de confraţii români ca un scriitor adevărat, de-abia atunci România nu va mai fi o colonie. Însă, tare mi-e teamă că România va rămîne pe termen lung tot o colonie: cu tarele ei culturale, politice, cu aceste încrengături dubioase între unii şi alţii, o lume nici occidentală, nici orientală, aşa cum, deseori, discutam şi cu Ion Stratan: o lume fără identitate. Care nu se îndreaptă nicăieri. Şi care, este, aşa cum definea preşedintele Poloniei comunismul: o lume care merge înapoi. Pentru că, spre stupefacţia mea şi a multora din ţara asta, România şi acum merge tot înapoi. De ce n-avem puterea să recunoaştem că Paul Goma este un scriitor, este colegul nostru, şi că trebuie să fim fericiţi că există un asemenea om. Evident că au fost şi alţii care au luptat în felul lor pentru a-şi publica textele: fugind din ţară sau fiind dizidenţi pe faţă, în propria lor ţară. Paul Goma a descoperit un lucru fundamental: **spectrul libertăţii**. În afara acestuia, nu există, de fapt, literatură. Este orice altceva, dar nu literatură. Tocmai de aceea cred că Goma trebuie acceptat şi, cu orice riscuri, adus în cultura română. El este, în prezent, un exilat. Acest exil reprezintă o ruşine pentru scriitorii români. Dovadă că literatura sa va fi marginală, atîta timp cît noi, aici, în România, vom discuta cu rezerve despre Paul Goma. Nu înţeleg aceste rezerve sau cauzele sînt cu adevărat grave. Evident, pe de altă parte, a fi rămas în România n-ar fi fost un lucru chiar aşa de plăcut.

Eu cred că Paul Goma nu are nevoie de reconsiderare. Există opera sa, se aude tot timpul vocea sa – din păcate

cvasi-singulară – şi care, de aproape 30 de ani, e la fel de vie. Cred că Paul Goma, prin întreaga sa existenţă şi operă, n-a făcut altceva decît să ne pună în faţă o oglindă. Nouă românilor, în general şi scriitorilor, în special. Din păcate, ceea ce noi vedem reflectat din oglinda pe care Paul Goma ne-o pune tot timpul în faţă, nu prea ne convine. Dar am impresia că el însuşi nu se piteşte în spatele oglinzii, ci stă în faţa ei, tocmai pentru că el nu are de ce să se teamă, privindu-se în ea.

Eu cred că trebuie să discutăm despre cărţile lui Paul Goma, fără a implica tribunalul. Faptul că unii scriitori făceau un fel de navetă în Occident îi face complici total cu fostul regim şi nu mai au dreptul să vorbească, pe tema moralităţii lor politice. Ar trebui să părăsească şi funcţiile publice, să se retragă şi să lase democraţia şi viaţa, inclusiv pe cea culturală, să funcţioneze normal.

Nu speram, dragul meu Ioan Vieru, ca, spre finalul acestei convorbiri, să atingem şi subiectul Paul Goma, deşi eu cred că a vorbi despre românul Paul Goma ar trebui să devină absolut firesc pentru toţi aceia care mai simt româneşte. Aşa cum am auzit că, despre holocaust, tinerii noştri vor studia în manualele de istorie, mă întreb cînd, în aceleaşi manuale, dar şi în cele de literatură, se va vorbi despre cei 60 de ani de comunism, despre Paul Goma şi nu numai despre el. Dacă tot s-a murit în acel tragic '89, cîştigîndu-se acest drept fundamental, care este libera exprimare, pentru care Paul Goma pătimeşte şi acum în exilul său parizian, nu ştiu de ce se mai tărăgănează (re)aducerea acestui important scriitor român la locul care i se cuvine în cultura română. Asta cu condiţia să avem convigerea că tot ce, cu un termen generic, numim comunism a dispărut definitiv din România. Personal, încă nu am, pe deplin, această convingere. Nu ştiu...

Privind căderea comunismului din România, dragul meu Bogdan, e un fapt la care noi mai trebuie să medităm ceva

mai vizibil. Eu cred că încă n-a căzut comunismul din România.

Spune-mi, Ioan Vieru, care sînt raporturile tale cu tinerii scriitori?

Am o relaţie conservatoare. Mă delimitez de un anume spirit, care cultivă suprafeţele şi nu profunzimile, consumismul de cultură, artificiul, experimentul de faţadă. Această tînără generaţie română este deja o victimă a celor care, pînă la urmă, lovesc în Paul Goma.

Cît am reuşit eu să stau printre ei, am avut prilejul să cunosc tineri de calitate, din păcate nu foarte mulţi, care înţeleg destul de bine multe dintre rosturile lumii în care trăiesc. Însă, mai cred că e nevoie şi de o schimbare a unei generaţii de profesori ai lor...

Aşa este. A fi profesor înseamnă a fi o persoană care să-şi accepte rolul episodic, de a se afla într-un firesc flux al vieţii. La noi, mulţi dintre profesori sînt un fel de **stăpîni ai timpului**. Aşa a fost în istoria noastră, a României, ca sistem închis. Sîntem, încă, o ţară închisă, visăm lucruri elementare.

Ce-ai recomanda, totuşi, tinerilor scriitori români?

Arghezi a fost întrebat la un moment dat, în vremea confuză de după al doilea război mondial, ce recomandă el tinerilor români. Răspunsul lui a fost: să-şi ia un bilet de tren şi să plece în Europa! Ce-aş recomanda eu, tinerilor? Pur şi simplu să meargă în străinătate, pentru a sta un timp acolo, să înveţe să vadă, să simtă. Trebuie să mergem acolo. Fără acest pas în exterior, nu vom face nimic. Degeaba vorbim de estetică, de valori, de ecologie. De aici nu înţelegem absolut nimic. Ce se întîmplă acolo n-are nici o legătură cu ce se trîmbiţează aici. Am fost prea mult timp rupţi de civilizaţia integrală. Trebuie făcut un pas ontologic, nu doar

unul intelectual. Problema, cred eu, e de-a avea în noi o revoltă, ca aceea a lui Paul Goma. Acei tineri intelectuali care vor vedea diferenţele între o Românie blocată în metehnele ei seculare şi vestul care s-a mişcat, care a trebuit să găsească soluţii, vor izbuti. Pentru că acesta este sensul evoluţiei. Le recomand să călătorească pe termene lungi iar aceia dintre ei care au profesii de vîrf şi doresc să studieze chestiuni delicate, să părăsească pentru un timp România. Pînă la urmă, nu văd cum ai putea să faci muzică, precum băiatul tău, sau literatură de vîrf în România, cînd nu ai bani să-ţi plăteşti curentul. Nu se prea poate, cel puţin deocamdată. Macedonski, în epoca lui, a vrut să rupă puţin barierele acestei Românii conservatoare, încercînd să publice în Franţa, să se afirme acolo. Este un poet de mare valoare. Evident, a întîmpinat mari dificultăţi. Dar măcar a încercat. Trebuie încercat, asta e ideea. Încercarea dă farmec tuturor aspectelor vieţii.

Ioan Vieru, cu speranţa de-a fi izbutit împreună coagularea măcar a unora dintre gîndurile care nu ne dau pace şi dintre care, de ce nu, măcar unele ar merita dezvoltate într-o convorbire viitoare, îţi mulţumesc pentru aceaste după-amieze încîntătoare şi întremătoare pe care mi le-ai acordat, pentru gentileţe şi răbdare.

(ianuarie 2006, Ploieşti - Bucureşti)

ioan
mihai
cochinescu

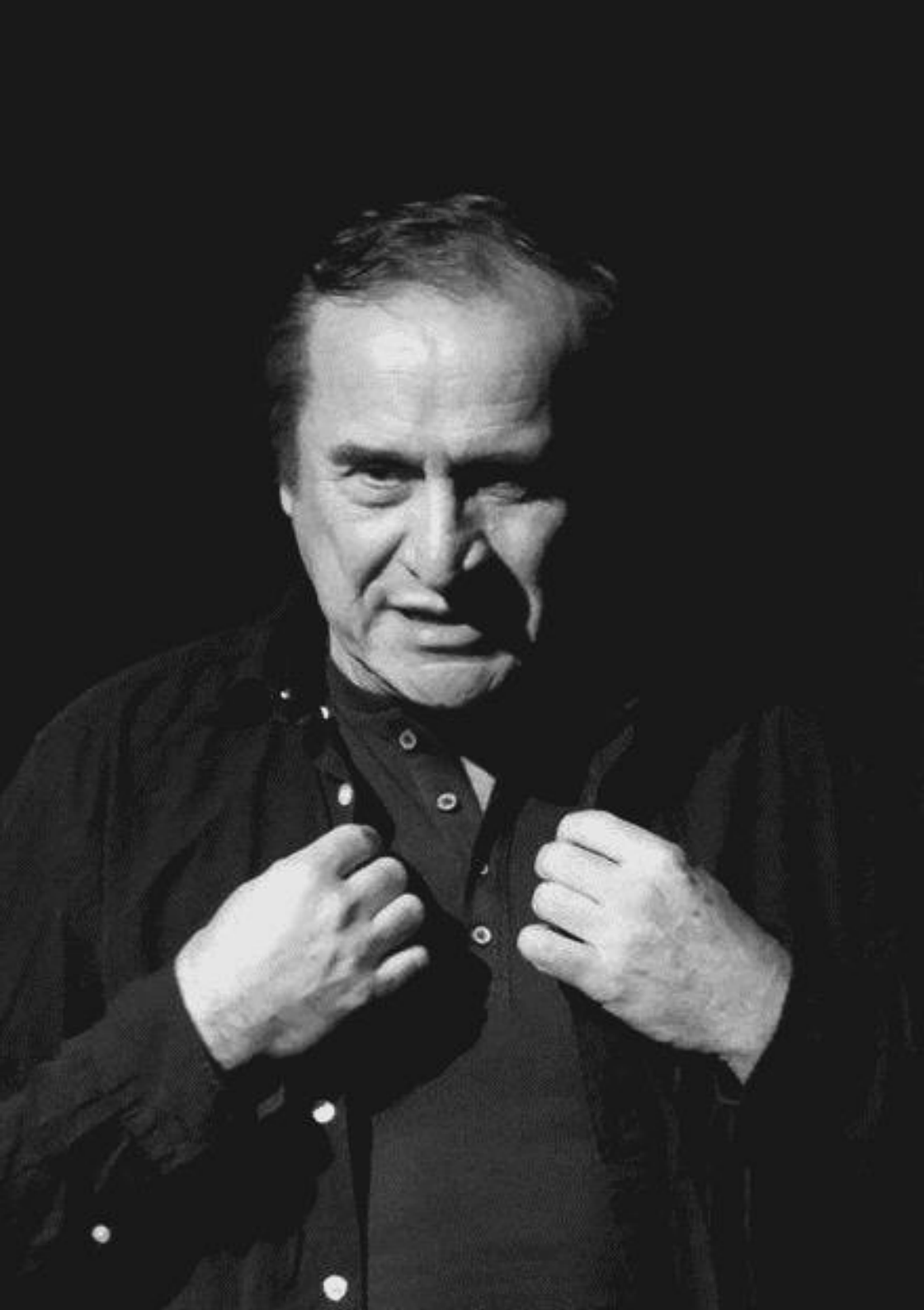

Ioan Mihai Cochinescu

S-a născut la 16 aprilie 1951, în Timişoara • Prozator, eseist, estetician. Absolvent al Liceului de Muzică „Ion Vidu", din Timişoara (1970) • Realizează, în timpul liceului, filme artistice şi documentare de scurt metraj. Filmul *Cînd oamenii se joacă* a fost premiat pentru scenariu şi regie (Bucureşti, 1969 şi Hiroşima, Japonia – Marele Premiu şi Medalia de Aur, 1975) • Absolvent al Conservatorului de Muzică „Ciprian Porumbescu", din Bucureşti, Facultatea de Compoziţie-Muzicologie (1974) • Între anii **1974-1978**, este profesor de chitară clasică la „Liceul Pedagogic" din Ploieşti • Din **1978** pînă în prezent, este profesor de estetică şi pian la Colegiul de Artă „Carmen Sylva", din Ploieşti • Participă, în anii '80, la activitatea unor cenacluri literare bucureştene cunoscute, precum „Junimea" (condus de criticul literar Ov. S. Crohmălniceanu), „Cenaclul de luni" (condus de criticul literar Nicolae Manolescu) şi Cenaclul „I.L. Caragiale", din Ploieşti • Membru al Asociaţiei Artiştilor Fotografi din România (din 1982) • Participă cu lucrări de artă fotografică la expoziţii şi concursuri în ţară, dar şi în Franţa, Brazilia, Polonia ş.a. (1982-1986), obţinînd premii importante • Membru al Uniunii Scriitorilor din România (din 1993), membru fondator şi preşedinte al „Societăţii pentru Literatură Ploieşti" (1990 − prezent), membru fondator (1994) şi membru în Consiliul de Conducere (1996) al ASPRO („Asociaţia Scriitorilor Profesionişti din România") • Debutează editorial cu romanul *Ambasadorul* (Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1991). Considerată „cartea anului", volumul obţine „Premiul Academiei Române", „Premiul Uniunii Scriitorilor" şi „Premiul «Liviu Rebreanu»" • În **1993**, apare *Rock & Depeche. Filmul unui roman* (Editura „LiberART", Ploieşti) • În **1996**, apar *Visul de iarnă al Isabellei* şi *Insula* (ambele la Editura „RAO"), proze scurte din anii '80 • În anul **2001** publică *Tratatul de caligrafie* (Editura „Nöel

Computers", Ploieşti, 2001; eseuri publicate între 1990 şi 1991, în revista „Contrapunct") iar în 2006 apare ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, la Editura „Libertas", din Ploieşti, cu o prefaţă de Ov. S. Crohmălniceanu şi mai multe desene ale autorului; tot în 2006, îi apare *À la recherche des rues perdues* (traducere în limba franceză de Ioana Emilia Drăgoi, Editura „EditArt", Ploieşti) şi *Tratatul de alchimie. Muzica şi alchimia* (ediţie bilingvă, traducere în limba engleză de Emese G. Czintos, Editura „Libertas", Ploieşti) • În **2007**, apare *Tratatul despre sublim* (Editura „Libertas", Ploieşti) • În **2009**, publică volumul *Vivaldi în Veneţia−portret baroc în spirit concertant* (Editura LiberART, Ploieşti) • În **2010**, Editura „Cartea Românească" din Bucureşti îi publică ediţia a doua a romanului *Ambasadorul* • În anul **2014**, la „Didactica Publishing House" apare volumul pentru copii *Micul veneţian* (istorioare din copilăria lui Antonio Vivaldi, cu ilustraţii de Sidonia Călin) • În anul **2015**, tot la „Didactica Publishing House" şi tot împreună cu graficiana Sidonia Călin, scoate volumul *Oul care zboară* (întîmplări din copilăria lui Constantin Brâncuşi, colecţia „Şi ei au fost copii") • Este deţinătorul unui doctorat în estetică al Universităţii Naţionale de Muzică din Bucureşti (2005), cu teza „Barocul muzical veneţian – Antonio Vivaldi".

„Aş spune că, dacă «Ambasadorul» este «Veacul de singurătate» al lui Cochinescu, această carte, «Visul de iarnă al Isabellei» este «Eréndira» şi nemiloasa sa bunică. Cam aceasta este relaţia dintre cele două cărţi ale sale. Ele nu pot fi comparate una cu cealaltă pentru că sînt domenii diferite şi miza lor este complet diferită. «Visul de iarnă al Isabellei» este cartea extraordinară a unui artist extraordinar şi a unui om extraordinar."

Mircea Cărtărescu

„«Ambasadorul» este una dintre cele mai ciudate şi mai strălucite producţii ale ultimei etape de istorie."

Zoe Dumitrescu-Buşulenga

„Sîntem şi ceea ce visăm, nu doar ceea ce întîmplăm…”

Peste puţin timp, la 16 aprilie anul acesta, împlineşti 55 de ani. La fel de tînăr, la fel de optzecist ai rămas, Ioan Mihai Cochinescu. Ce zici că mai faci?

Atîţia ani zici tu că au trecut? Păi, foarte frumos şi duios au trecut (pentru că – nu-i aşa? – est timp, foarte duios şi Anastasia trecea). Dacă sunt la fel de tînăr? Cred că da, cred că am rămas la fel de tînăr! O fi bine aşa? N-o fi bine aşa? Habar nu am. Uite că nu mi-am pus problema, pe bune. Parcă ieri-alaltăieri priveam (copil fiind, cu fruntea lipită de geam, fascinat şi înspăimîntat deopotrivă) tancurile sovietice care uruiau asurzitor din şenile pe străduţa pavată cu pietre cubice din spatele casei noastre sau pe bulevardul care ducea din centru spre Gara de Nord a Timişoarei, defilările de 7 noiembrie, 1 Mai şi 23 August, cu portretele-gigant ale lui Marx, Engels, Lenin, Stalin şi Gheorghiu-Dej. În fond, mai sînt numai 145 de ani pînă la două sute, cînd voi putea privi retrospectiv cu mai multă maturitate (precum *Patriarhul* lui Marquez) şi chiar cu mai mult umor, această fotografie otrăvită de cianuri speciale în sepia, imagine incredibilă, grotescă, expediată destul de cinic de memoria mea, către o memorie care tocmai acum se construieşte. Am ajuns să gîndesc deja cu un fel de stranie detaşare temporală, „contemporaneitatea” unor vremuri cu care nu puteam fi contemporan în mod obiectiv, cum ar fi perioada interbelică. În fond, cîţi ani separau maladia fascistă de anul naşterii mele? Numai zece-doisprezece. Războiul al Doilea Mondial se isprăvise. Cînd? Cu doar şase ani în urmă. Mi-e imposibil să nu mai fiu la fel de optzecist, **de vreme ce nici n-am fost** (şi te rog să laşi scris aşa cum am zis acest metasofism, să-i enervăm pe critici, din prima!). Eu, în anii ’80, eram doar un artist trist, timid şi solitar, invitat printre optzeciştii bucureşteni să le citesc textele mele şi să ne amuzăm cu toţii, copilăreşte, de invenţiile alea într-atît de

inocente, graţioase şi inofensive, însă nu am reuşit niciodată să mă identific cu programul lor literar, pe care îl găseam, pe atunci, mult prea sofisticat. În nişte dicţionare literare am citit despre mine că aş fi un scriitor optzecist, dar eu îţi spun că nu este adevărat. Nu am aparţinut niciodată unui grup sau curent literar bine definit. Afirmaţia ar putea fi totuşi ok, optzeciştii au fost nişte tineri continuu neliniştiţi, teribilişti, revoluţionari, poate că în sensul ăsta eram şi eu optzecist. M-ai întrebat ce mai fac. Pentru a fi în tonul bancului acela de demult (pe care îl evocam şi altădată, răspunzîndu-i lui Nino la cîteva întrebări într-o discuţie mai veche), cu tipul ieşit din puşcăria politică după 20 de ani şi care, pe primul întîlnit de pe stradă, l-a oprit şi i-a zis: „Auzi, întreabă-mă şi pe mine ce mai fac?" iar omul aşa a făcut şi l-a întrebat: „Ce mai faci?", îţi răspund şi eu ţie, chiar în acelaşi fel: „Eh, aşa şi-aşa."

Într-o succintă prezentare la volumul Tratatul de caligrafie *se poate citi că viitorul prozator, eseist şi estetician Ioan Mihai Cochinescu, după ce absolvă Liceul „Ioan Vidu" din Timişoara, apoi Facultatea de compoziţie-muzicologie din cadrul Conservatorului „Ciprian Porumbescu" din Bucureşti – timp în care realizează filme artistice şi documentare de scurt-metraj, pelicula* Cînd oamenii se joacă*, fiind premiată pentru scenariu şi regie la Bucureşti şi Hiroshima (Japonia), obţinînd Marele Premiu şi Medalia de Aur – ajunge la Ploieşti. Timişoreanul Ioan Mihai Cochinescu a rămas în acest oraş numai pentru a fi mai aproape de prietenii optzecişti bucureşteni şi cenaclurile lor intrate în legendă, din motiv de repartiţie ori din cauza unei / unor femei frumoase sau din toate aceste pricini laolaltă sau/şi a altora neştiute de mine?*

Pentru mine (studentul care eram în anii '70-'74, în Bucureşti), Ploieştiul avea un *aer*, şi anume acel aer care, dacă te aflai în tren către Predeal, în cel mai profund somn, te trezeai datorită mirosului puternic de gaze al rafinăriilor şi, de asemenea, era oraşul în care nu fusesem niciodată

pînă la repartiţie. Devenind, în 1974, profesor într-un liceu de fete (Liceul „Pedagogic" din Ploieşti), la numai 23 de ani, trebuie să-ţi spun că mi-am luat meseria de dascăl foarte în serios şi am predat chitara clasică, vioara, mandolina, acordeonul şi pianul, vreo cinci-şase ani, acolo. Am înfiinţat chiar şi o formaţie de muzică folk, pe-atunci, şi aveam un succes destul de mare, pentru că fetele din trupă erau nu numai foarte talentate, dar şi foarte frumoase. Mă purtam şi cu prietenie, dar şi foarte sever, uneori, cu elevele mele, pentru că nutream faţă de ele, cam cu exagerată responsabilitate, un fel de sentiment de frate mai mare, autoritar. După 1980, am devenit profesor de estetică şi pian la „Liceul de Artă" din Ploieşti, unde profesez şi astăzi. Deşi sînt timişorean, am rămas definitiv în Ploieşti, pentru că aici mi s-au născut cei trei minunaţi copii, pentru că aici eram aproape de prietenii mei scriitori şi artişti ploieşteni, dar şi de scriitorii optzecişti din Bucureşti şi, nu în ultimul rînd, pentru că, într-adevăr, aici am cunoscut cele mai frumoase femei din viaţa mea (care, în mare parte, mi-au pozat cu deplină prietenie şi incredibilă generozitate pentru lucrările mele de artă fotografică din acei ani).

Membru al Uniunii Scriitorilor, fondator şi membru în Consiliul de conducere al Asociaţiei Scriitorilor Profesionişti, membru al Asociaţiei Artiştilor Fotografi. Implicat pînă peste cap în viaţa literară şi artistică românească şi nu numai: expoziţii de artă fotografică, premii în ţară şi străinătate; lecturi în cenacluri celebre, devenite, deja, istorie literară – „Junimea" (condus de Ovidiu S. Crohmălniceanu), „Cenaclul de Luni" (la „timonă" fiind redutabilul critic literar şi profesor Nicolae Manolescu), Cenaclul „I.L. Caragiale" din Ploieşti. Îţi ajungeau, Mihai, cele 24 de ore ale unei zile? Cum trăiai tu atunci? Spune-mi, ceva, despre ritmul frenetic în care îţi petreceai orele vieţii în acea vreme. Cum se împăcau, laolaltă, scriitorul, muzicianul, cineastul, artistul fotograf, în fiinţa ta? Cum comunicau, cum colaborau, cum se înţelegeau ei?

Nu ar fi suficient spaţiul unei cărţi pentru a descrie spiritul acelor ani. Să nu uităm că, nu numai noi, dar toţi prietenii noştri scriitori (şi nescriitori) eram foarte tineri: Ion Stratan, Mircea Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter, Mircea Nedelciu, Traian T. Coşovei, Hanibal Stănciulescu, Florin Iaru, Dora Stănescu, Doru Mareş, Laura Covaci, Călin Angelescu, Niti şi Violeta Cordoş, Ileana şi Mihai Vasile, Arthur Teodorescu, Puiu Damian, Sorina Ianculescu, Reli Ionescu, Florentina Gavrilă, Dana Chirvasă, Florin Manole, Dan Mocănescu, Romea Cantemir, Anton Tănăsescu, Ioan Vintilă-Fintiş, Doru Bogdan, Ştefan Frîncu, Costin Lupu, Martin Culcea, Gabi şi Florin Dochia şi atît de mulţi alţii. Artiştii plastici, constituind o adevărată boemă ploieşteană, erau şi ei mult mai tineri: Dan Strîmbu, Sergiu Rugină, Vintilă Făcăianu, Dan Platon, Ovidiu Paştina, Corneliu Tache, Marcel Bejgu, Victor Munteanu, Nicolae Kruch. De neuitat (şi de neînlocuit) este prietenul şi artistul fotograf David Friedmann. Unii dintre aceştia au plecat în stele, între timp. Ziua şi noaptea nu însumau pe atunci 24 de ore, pentru nici unul dintre noi. Cu adevărat, era un timp dilatat einsteinian, pentru a genera spaţialitatea necesară ideilor care pur şi simplu explodau nuclear. Trăiam fiecare clipă cu intensitatea ultimei clipe, pentru că erau vremurile unei dictaturi care părea că nu se va termina niciodată. Scriitorul, muzicianul, cineastul, artistul fotograf erau unul singur în fiinţa mea, pentru că numai aşa puteam să rezist presiunii, ideii că niciodată nu voi fi publicat, din cauza binecunoscutei cenzuri a epocii. Într-adevăr, lucram şi noaptea (mai ales fotografiile foarte mari, formele *fotoplane* şi *fotospaţiale*, inventate de mine prin anii ’80-’82) şi nu prea îmi amintesc dacă dormeam. Mă gîndesc acum la anii aceia şi încerc să construiesc (exerciţiu de pură fantezie) o alternativă mai aşezată, mai patriarhală, a anilor mei de tinereţe: mi-e imposibil să nu ajung însă exact în acelaşi punct de unde am pornit, real vorbind.

Ca o prelungire a întrebării anterioare, prin natura artistică poliedrală a personalităţii tale accentuate, cum ar spune doctorul Karl Leonhard, ai cunoscut o serie importantă de individualităţi. Cine au fost aceia care, într-un fel sau altul, ţi-au marcat destinul de om şi artist?

Primul om extraordinar care a avut în copilăria mea o puternică influenţă a fost tatăl meu, care scria, cu multă uşurinţă, versuri, cuplete satirico-umoristice (în stilul celor ale celebrilor Constantin Tănase, Vasilache sau Vasile Tomazian) şi proză; era nu doar un muncitor şi un inventator extraordinar, dar şi un actor şi un regizor de comedie extraordinar (a montat, prin anii ’50, cîteva piese pe scena ,,Teatrului de Stat” din Timişoara şi pe scena ,,Clubului muncitoresc al Întreprinderii de Tramvaie” din Timişoara). Bunica (Băbuca) din partea mamei avea o imaginaţie debordantă şi născocea, seară de seară, poveşti picante, chiar deşuchiate aş zice acum, cu acel umor ardelenesc inconfundabil. I-am dedicat de altfel o mică povestioară, pe care revista pentru copii ,,Luminiţa” mi-a şi publicat-o, prin anii ’65 - ’66, cînd eu aveam paisprezece ani (povestirea se numea ,,Bunica” şi e importantă pentru mine, pentru că este prima proză care mi s-a publicat într-o revistă de mare tiraj). Mama, posedînd o memorie incredibilă, o moştenea în sensul acesta pe Băbuca şi de la dumneaei am moştenit, la rîndul meu, un adevărat cult pentru detalii. Fratele meu, Nicu, a fost cel care m-a format intelectual (la propriu), adică m-a obligat să citesc şi să comentez de timpuriu, aproape o mie de cărţi foarte serioase (proză şi filosofie). Am avut profesori de limba şi literatura română excepţionali, la Liceul de Muzică ,,Ion Vidu” din Timişoara: profesorul Ioan Pop şi profesoara Ana Deac. De la profesorul meu de vioară, Daniel Györgyevits, am învăţat să... desenez şi să pictez (aveam vreo opt-nouă ani) şi la el în casă am văzut primul film cinematografic (mut), proiectat cu un aparat cu film pe 16 mm. Tot el mi-a dat să mănînc prima banană, care mi s-a părut foarte scîrboasă la gust şi, chiar în ziua de azi ezit destul de mult pînă să mănînc un

astfel de fruct. Cineastul timişorean Dragoş Sandu m-a învăţat să scriu scenarii de film, să compun decupajul regizoral în manieră clasică (modelul fiind valoroasa şcoală sovietică: Eisenstein – Dovjenko – Pudovkin –Tarkovski), m-a obligat să văd anual cîte două sute de filme de artă, semnate: D. L. W. Griffith, Erich von Stroheim, F. W. Murnau, Chaplin, Buster Keaton, Michelangelo Antonioni, Federico Fellini, Luchino Visconti, Bernardo Bertolucci, Roberto Rossellini, Vittorio de Sica, George Duning, Akira Kurosawa, Kaneto Shindo, Ingmar Bergman, Alain Resnais, Jean-Luc Godard, Jean Renoir, Jean Demy, Orson Welles, Luis Buñuel, Andrzej Wajda, Jerzy Kawalerowicz şi mulţi alţii (iar eu eram un adolescent de numai cincisprezece–şaisprezece ani pe atunci). M-a învăţat să regizez un film, să-l filmez cu mîna mea, să-l montez şi să-i fac post-sincronul (sunetul), să-i compun muzica. În anii studenţiei, l-am cunoscut pe celebrul cineast italian Vittorio de Sica. O puternică influenţă au avut asupra mea marii maeştri care mi-au fost şi profesori: muzicologul de excepţie George Bălan (creatorul musicosophiei), compozitorii Dan Constantinescu, Myriam Marbé şi Dan Buciu, teoreticianul Victor Giuleanu, etnomuzicologul Emilia Comişel, dirijorii D.D. Botez, Silvia Giban-Secrieru şi Marin Constantin, muzicologul Grigore Constantinescu, esteticianul Alexandru Leahu. Am fost destul de norocos, nu crezi?

Într-adevăr, e o chestie şi norocul ăsta... Sigur că e nevoie şi de un dram de noroc. E foarte adevărat. Dar ştii cum se mai spune: norocul şi-l mai face şi omul... Tu ai avut şi norocul – dincolo de tot ce mi-ai spus – să-l afli de timpuriu, printre toţi aceştia şi pe „Bătrînul Urs”, Ion Stratan. Ce fel de prieten ţi-a fost el? Cît de mult a însemnat el pentru inima ta? Cît ai stat, cu sau fără el, pe insula numită poezie?

Ion Stratan a fost cel care m-a adus „de mînă”, ca să zic aşa, în grupul optzeciştilor („Cenaclul de Luni”, condus de profesorul Nicolae Manolescu) de la Casa Studenţilor

„Grigore Preoteasa” din Bucureşti. Deşi am trăit tot felul de întîmplări împreună, care mai de care mai hazoase, deşi era îndrăgostit de absolut toate modelele mele foto, nu eram prieteni foarte apropiaţi. Îl vizitam foarte rar iar distinsa şi blajina sa mamă, care ţinea foarte mult la mine, mă ruga să-l vizitez mai des. Dar doamna Stratan ne iubea pe noi toţi, apropiaţii băiatului ei şi cred că tuturor ne cerea acelaşi lucru, cu egală disperare. Nino afişa un fel de admiraţie exagerată faţă de mine, pe care niciodată nu o luam în seamă (deşi ar fi trebuit să-mi dea de gîndit, cel puţin proiectul său ultim, de roman, pentru că în acest sens el afirma absurditatea că eu aş fi maestrul său în materie de proză şi ar fi urmat, după finalizarea sa, să-l citesc şi să-i fiu un critic necruţător – dar cine putea să ia în serios un astfel de compliment, cînd el însuşi era, realmente, un uriaş maestru al literaturii române contemporane?). La fiecare vizită a mea, îmi dăruia cîte ceva: un obiect drag (de exemplu, un mic pian-cutiuţă muzicală, chinezesc), o carte sau chiar cîte un trofeu primit la vreun festival sau concurs de poezie. Nu înţelegeam gestul. Priveam minute în şir obiectele acelea, odată întors acasă şi căutam să le găsesc o semnificaţie esoterică. Acum înţeleg, însă, că, pur şi simplu, îmi arăta ce prietenie înaltă şi luminoasă îl stăpînea, vizavi de mine. Dar pentru că nu am înţeles acest lucru decît abia acum, după plecarea sa, cel mai corect ar fi să afirm că Ion Stratan a ocupat, într-adevăr, un loc important în inima mea (descriptibil în cîteva cuvinte destul de stîngace, după cum se vede) şi atît. Nu pot să afirm că eram prieteni. Dacă i-aş fi fost prieten adevărat (dacă mulţi dintre noi i-am fi fost prieteni adevăraţi), Nino mai trăia şi astăzi. Eu nu i-am fost prieten şi, iată, de durere-şi-de-dor-de-prieteni, a şi murit. Insula numită poezie avea strălucire pentru mine, numai datorită lui şi numai datorită celorlalţi poeţi optzecişti care învăţaseră, la rîndul lor, lecţia de strălucire de la Nichita şi Ion Barbu, dar care acum, nu se ştie de ce, se feresc să recunoască acest lucru. Nino a fost un poet la fel de mare ca Nichita sau ca Ion Barbu. Egal de mare cu aceştia, cum sunt egal de mari între ei Vivaldi, Bach sau Händel. Cînd se vor

cerne razele solariene din versurile sale prin sita cea deasă a Îngerului-Care-Nu-Poate-Minţi, se va scrie şi în dicţionare (fără patimă, fără invidie) acest adevăr foarte simplu.

Spui, în textul „Evadare din limba minţii mele" din Tratatul de Caligrafie: „Împlinind 40 de ani, mi-am dat seama dintr-o dată că datorez totul acestei limbi interioare". *E vorba de limba interioară a minţii tale. La 40 de ani, ai debutat editorial cu romanul* Ambasadorul*, tipărit de Editura „Cartea Românească". Nu ştiu dacă acest roman a fost scris tot în limba interioară a minţii tale sau în altă limbă, dar el a fost declarat „Cartea Anului", în 1991, luînd şi trei prestigioase premii literare: al Academiei Române, al Uniunii Scriitorilor şi „Liviu Rebreanu". De altfel, despre* Ambasadorul*, un alt prieten al tău, pe numele lui Mircea Cărtărescu, poet remarcabil şi, în ultima vreme, un prozator de succes, spunea că este unul dintre cele mai mari romane postbelice. Parafrazîndu-l pe Flaubert, te întreb: l'Ambassadeur, c'est toi? Vorbeşte-mi, te rog, despre romanul tău...*

Oui, bien sûr que l'*Ambassadeur* c'est moi. Tot ceea ce scriu sînt eu. Este o carte autobiografică, de la primul la ultimul ei cuvînt, de vreme ce acestea două dimpreună cu toate celelalte, mi-au mobilat visele, vreme de aproape zece ani. Sîntem şi ceea ce visăm, Bogdan, nu doar ceea ce întîmplăm. *Ambasadorul* este o carte pe care sînt foarte bucuros că am scris-o eu. Cu puţin ghinion, o putea scrie altcineva şi aş fi fost, toată viaţa, supărat pe mine dacă aş fi fost atît de leneş, încît n-aş fi primit cum se cuvine un dar atît de preţios de la Înger. Mircea Cărtărescu (la fel cum făcea şi Nino) mă flatează cu prietenie, din cînd în cînd, afirmînd că *Ambasadorul* este una dintre cărţile cele mai importante de după război. Le vorbeşte chiar şi studenţilor săi despre această carte. Poate nu e atît de important că este una dintre cele mai bune cărţi scrise după război, ci important este să rămînă vie în conştiinţa spiritualităţii contemporane (Mircea s-a străduit, de curînd, să o

promoveze la Editura „Humanitas”, în ideea reeditării ei, dar fără succes, din păcate). Au fost destul de mulţi oameni de litere importanţi cărora cartea mea le-a mers la suflet: Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Mircea Iorgulescu, Iosif Sava, Ov.S. Crohmălniceanu, Nicolae Breban, Laurenţiu Ulici, Eugen Simion, Dan C. Mihăilescu, Tania Radu şi mulţi alţii. Au fost şi unii care nu au putut trece de primele pagini sau de primul capitol iar altora nu le-a plăcut deloc (de exemplu, lui Gabriel Liiceanu nu i-a plăcut, cum am aflat destul de recent). Asta arată, însă, că este o carte care trăieşte, dacă şi la distanţă de 15 ani de la apariţia ei, stîrneşte interesul. Uite, vreau să-ţi spun ceva, în premieră absolută! Cartea asta este o construcţie specială, muzicală, de la un cap la altul. *Ambasadorul* se poate cînta, fără exagerare. Adevărul ăsta nu l-am mai spus nimănui, pînă acum. Deja e conţinută partitura muzicală, printre semnele grafice care o compun. Totul este să găsim cîndva dirijorul, orchestra potrivită, sopranele, corurile, soliştii instrumentişti. Pînă una-alta, însă, *Ambasadorul* se poate lectura şi asemenea unui roman obişnuit. Dar, dacă s-ar cînta! Îţi imaginezi, Bogdan, cum ar fi dacă s-ar cînta *Ambasadorul*?

După ce am lecturat prima oară romanul tău, să ştii că am fost frapat de profunda lui muzicalitate. Cum ar fi dacă s-ar cînta? Ei, uite că la asta chiar nu m-am gîndit! Poate că s-ar auzi ca „Jesus Christ Superstar” al lui Tim Rice şi Andrew Lloyd Weber, ori ca o altă la fel de celebră operă rock, numita „Tommy” a celor de la „The Who”. Eu m-am întrebat altceva: cum ar fi să fie ecranizat, deoarece mi se pare a fi şi extrem de filmic. Probabil te-ai gîndit şi tu la asta. Pentru că această convorbire a noastră va intra în volumul meu care poartă subtitlul „despre fragilitatea vieţii, iubire, prietenie şi alte închipuiri” şi care se vrea a fi, mai presus de orice, o exhortaţie către prietenie, dar mai cu seamă iubire, te-aş ruga să-mi spui cum se văd aceste trăiri prin lupa inimii tale?

Pînă nu demult îmi era destul de clar care este diferenţa dintre prietenie şi iubire: prietenia era un sentiment de reciprocitate afectivă necondiţionată iar iubirea era sentimentul suprem de generozitate necondiţionată. Acum încep să înţeleg că prietenia este o necesitate vitală. Cu alte cuvinte, în afara prieteniei, se poate muri. Iubirea, pe de altă parte, în mod absolut, s-ar putea să fie ceva ce nici nu există, decît în sens unic: de la Dumnezeu către noi. Pentru că noi nu avem capacitatea de a iubi într-atît de adevărat. Ai observat cu cîtă uşurinţă îşi spun „te iubesc" personajele din filmele americane? Expresia a devenit ca un fel de salut, un automatism, ca „poftă bună", „ce mai faci?", „hello", „cool" sau „închis pentru inventar". Dacă e să raportez întrebarea ta la trăirile mele de pînă acum, ţi-aş răspunde fără ezitare că prietenia a fost acea stare de afectivitate care m-a ajutat cel mai mult în momentele de cumpănă. Dar nu cred că îmi trebuiesc mai mult decît degetele de la o singură mînă, pentru a-mi inventaria prietenii adevăraţi. Iubirea este, dimpotrivă, starea care m-a descumpănit cel mai mult. Fiecare clipă de iubire este dublată, în memoria mea, de proiecţia unui film, care conţine durerea, pentru că fiecare clipă de iubire pare că m-a rănit, dincolo de aparenţa fericirii.

În oraşul tău natal a început, ceea ce cu un termen generic încă mai numim, Revoluţia Română. Acele evenimente au lăsat urme indelebile în memoria ta afectivă şi nu numai, dovadă stînd cele cîteva texte, excepţionale, zic eu, numite de tine „Memorii computerizate". Ce sperai atunci, în acele clipe, că se va întîmpla cu România şi ce e acum? S-a întrupat vreunul din visele tale?

Speram ca domnul Brucan să se înşele în previziunea sa pe care cu toţii am înfierat-o, la vremea respectivă: să nu fie necesari, adică, douăzeci de ani pentru ca România să devină altceva decît fusese în timpul comunismului. Şi, uite că acum putem afirma cu certitudine că, nu numai că domnul Brucan a avut dreptate dar, pesemne că sînt necesari

încă alţi douăzeci de ani, pentru ca România să devină o ţară europeană, de tip occidental. Visam ca elitele culturale din România să construiască, nu să distrugă cultura autohtonă. Din nefericire, aceste elite s-au împărţit în grupuri de interese politice divergente, care acum îşi aruncă unele altora cuvinte înveninate de la tribune mai mult sau mai puţin oficiale. Mulţi dintre gînditorii sau scriitorii respectabili din trecut (oameni care chiar au avut de suferit din pricina regimului totalitar) au devenit, pur şi simplu, oameni de afaceri şi eu privesc cu tristă uluire către această zădărnicie existenţială. Unii dintre ei se îndreaptă către vîrsta de şaptezeci-optzeci de ani şi se comportă de parcă acum ar fi descoperit chiar secretul vieţii fără de sfîrşit: magia succesului datorat banilor şi privilegiilor dictate de noua poziţie socială în care au avansat. Alţii vînează posturi de conducere guvernamentale sau îşi doresc să ajungă senatori sau deputaţi. Unde sînt, totuşi, marii scriitori români de după ’89? Unde sînt, vreau să zic, operele lor? Habar n-am. Revin la Mircea Cărtărescu (pe care, deja, l-am amintit, cam abuziv, în convorbirea aceasta, recunosc). El pare a fi singurul scriitor optzecist autentic, rămas în proiectul unei culturi în devenire. Pe el s-a mizat marele pariu editorial românesc (iar Editura „Humanitas” a şi cîştigat pariul, în sensul acesta). Ok, ăsta este un lucru foarte bun. Dar nu e, totuşi, mult prea puţin, pentru literatura română actuală? Ce se întîmplă cu toţi ceilalţi scriitori? Nu se mai scriu cărţi mari? Nu mai există poeţi, dramaturgi sau romancieri mari în România? Şi, dacă există, de ce nu sînt mediatizaţi? De ce nu se mai vînd cărţile lor, dacă nu „pe sub tejghea”, ca odinioară, cel puţin la vedere, pe tarabele de acum (pentru că librăriile au cam dispărut), dar cu cît mai mare tam-tam? Nu mai avem surle şi trîmbiţe pentru evenimentele literare? Ce se întîmplă cu pictorii şi sculptorii noştri? Ce se întîmplă cu compozitorii noştri? Cine a mai ascultat, de exemplu, în ultimii 20 de ani, o lucrare muzicală scrisă de un compozitor român contemporan, pe scenele filarmonicilor din ţară? (aminteşte-ţi că repertoriul săptămînal al unei filarmonici conţinea, altă

dată, obligatoriu, o lucrare muzicală românească contemporană, de regulă, în primă audiţie). Continuu să visez, după cum vezi, Bogdan, pentru că nici unul dintre visele mele nu s-a împlinit, de fapt.

În 1993 ţi-a apărut la propria editură, „LiberArt" din Ploieşti, Rock & Depeche. Filmul unui roman *iar peste trei ani, la Editura Rao,* Visul de iarnă al Isabelei*, cuprinzînd proze scurte scrise în anii '80. După o „tăcere" de cinci ani, la Editura „Nöel Computers" din Ploieşti, ai scos* Tratatul de caligrafie*, volum reunind eseurile tale publicate în revista „Contrapunct", între 1990 şi 1991, precum şi o serie de texte inedite, însoţite acestea de mai multe viziuni grafice ale excepţionalului artist Cristian Anghel. Perioadă în care, aşa cum mărturiseai într-unul din textele tale, ai evadat din limba minţii tale, cîntînd. Adică transgresînd din spaţiul cuvintelor în acela al sunetelor, ocupîndu-te de universul sonor închipuit de Antonio Vivaldi, travaliul tău materializîndu-se, de-a lungul unor ani buni de studiu temeinic şi cu sistemă, într-o teză de doctorat. Cum au coabitat, în această lungă perioadă, scriitorul şi muzicianul, vegheaţi din umbră de profesorul Cochinescu?*

Barocul muzical veneţian şi personalitatea lui Antonio Vivaldi reprezintă nu numai subiectul tezei mele de doctorat, ci şi o temă de reflecţie, de meditaţie filosofică, în sensul deschis şi descris de musicosophia lui George Bălan. Pe vremea studenţiei mele, profesorul Bălan avea un discurs absolut hipnotizant, incendiar, despre semnificaţiile adînci ale fenomenului muzical, înţeles ca principală componentă a spiritului uman. Dar, pe-atunci, noi eram şi foarte tineri şi foarte proşti. Nu înţelegeam decît micile zvonuri sau bîrfe legate de opţiunile sale homosexuale, pe care, de altfel, „Biroul Organizaţiei de Bază" (Doamne, ce sintagmă a sintagmelor comuniste!) le şi condamna vehement (cu „mînie proletară", parcă aşa era formula de înfierare critică în faţa colectivului). Mai tîrziu, citind, învăţînd, am înţeles cum se cuvine, din fericire, calea deschisă de el în direcţia

redescoperirii omului, ca fiinţă profund muzicală. Am cotrobăit prin bibliotecile Veneţiei, prin arhive, printre zidurile Serenissimei mîncate de timp, de invidii, de vanităţi şi am descoperit în personalitatea ilustrului muzician veneţian Antonio Vivaldi dezlegarea unora dintre misterele alchimice care mă bîntuiau de peste douăzeci de ani. Scriitorul care sînt acum, datorează absolut totul muzicii, dar îmi este greu să explic acest adevăr, deoarece, la fel ca şi metafizicile enunţate anterior (prietenie, dragoste, iubire), nici acesta nu are cuvinte.

Răspunsul tău mi-a declanşat o nouă întrebare. Ai stat în ultimii ani, timp îndelungat, prin biblioteci din ţară şi nu numai. Borges spunea, la un moment dat, parafrazîndu-l pe Emerson, că biblioteca este un cabinet magic în care există multe spirite vrăjite, care se trezesc cînd le chemăm. Adică doar atunci cînd un volum îşi întîlneşte cititorul, se produce actul estetic. În caz contrar, cartea moare. Ce reprezintă, pentru tine, Mihai, Biblioteca? Va fi ea, vreodată, devorată de voracele Internet? Va pieri cartea în această confruntare?

Eu pot să-ţi răspund, la fel ca atunci cînd am fost întrebat dacă va muri fotografia, din cauza tehnologiei digitale. Nu va muri, pentru că omul are în natura lui, printre altele, bucuria de a atinge. O fotografie poate fi admirată foarte bine pe un display performant, conectat la un PC sau un Mac, dar vei avea întotdeauna dorinţa de a zăbovi, privind-o ca pe un obiect de sine stătător, cu proprie materialitate. La fel stau lucrurile şi în privinţa cărţilor. Nu e nici o mare filosofie în descifrarea magiei lecturii. Sigur că da, o carte înseamnă, înainte de toate, autografia autorului ei, inserată mai mult sau mai puţin vizibil printre rîndurile care o compun, pagină cu pagină. Înseamnă, de asemenea, o poveste şi nevoia noastră de poveste. Înseamnă nevoia noastră de însuşire a unui limbaj care să descifreze limba inventată în poeme. Nu vreau să detaliez aceste aspecte. O să-ţi spun ce cred eu despre obiectul care se numeşte carte.

Atingerea unei cărţi poate fi asemuită (exagerînd, desigur) cu un soi de fetişism. E obiectul după care tînjeşti, vrei să o priveşti, să te laşi sedus de ea (nu te-ai surprins niciodată răsfoind absent filele unei cărţi, cu un fel de duioşie sau melancolie?), vrei să reiei pasaje, dintre care pe unele vrei chiar să le adnotezi. Cartea are chiar şi un amestec de parfumuri alambicate, extrem de sofisticate. Întîi şi-ntîi, mirosul de lacuri, cerneluri tipografice şi mirosul hîrtiei. Nu de puţine ori, ea împrumută parfumul lectorului, care îi este stăpîn sau stăpînă (mirosul încăperii în care a stat, poate al bibliotecii, poate al sufrageriei, poate al dormitorului, al biroului sau chiar al metroului; mirosul veştmintelor, mirosul parfumului folosit de stăpîn sau de stăpînă, mirosul vinului băut sau mirosul tutunului fumat de stăpîn sau de stăpînă). O carte îţi poate evoca, astfel privind lucrurile, chiar propria iubită, care te-a părăsit sau de care, dimpotrivă, abia te-ai îndrăgostit. Stăpînul e lectorul sau ea este stăpîna? Nu ştim. E un mister. Internetul va deveni, cu încetul, doar baza de date la care ai acces aproape instantaneu şi aproape nelimitat în privinţa informaţiilor aduse la zi şi va rămîne ceea ce este, chiar perfecţionîndu-se în acest sens: un mijloc rapid de comunicare. Internetul este o maşinărie destul de primitivă (dacă o privim cu ochii omului mileniului patru, de exemplu), care va cădea în uitare în clipa în care se va inventa altceva, mai performant. Nu va lua locul bibliotecii, niciodată. Biblioteca este un spaţiu esoteric, special, destinat rafinării spiritului uman, nu doar prin educaţie, ci şi cu ajutorul obiectelor numite cărţi. Să-ţi mărturisesc ceva: în uriaşa sală de lectură a Bibliotecii „Marciana" din Veneţia, tot răsfoind manuscrise vivaldiene şi ascultînd microsunetele acelea care compun atmosfera lecturii (şoapte, paşi pe pardoseala de marmură, scaune mişcate, foi răsfoite şi chiar foşnetul stilourilor ori creioanelor, caligrafiind pe hîrtie), dimpreună cu încă o sută de lectori necunoscuţi, am adormit cu capul pe o partitură. Ce spui de una ca asta? Cred că a fost un somn de doar cîteva zeci de secunde, dar a fost extraordinar. Pentru că, în

timpul acelui somn, am visat cartea pe care o scriu în mintea mea, chiar acum.

Poate că n-a fost chiar un somn, ci doar o scurtă stare cataleptică – în sensul bun al cuvîntului – în care Bunul Dumnezeu ţi-a trimis, sub o formă numai de el ştiută, cartea... Dar ce voiam să te întreb în continuare... În oraşul Ploieşti nu există decît o singură librărie, o bibliotecă publică, o sală de teatru, o filarmonică, un cinematograf, cîteva muzee, o aşa-numită galerie de artă, locuri vizitate de relativ puţină lume. Ce se întîmplă: oferta culturală propusă publicului de aceste instituţii este mult prea firavă în lupta cu televiziunile şi/sau Internetul sau cu alte mijloace de informare, este influenţa nefastă a Bucureştiului, lipsa de interes a conducerilor acestor instituţii sau chiar nepriceperea lor în trezirea interesului pentru actul spiritual elevat sau toate acestea la un loc, alături de multe altele? Ce se întîmplă cu viaţa culturală a oraşului nostru, care fierbe de ani buni la un foc atît mic, încît la cea mai mică adiere el se poate stinge?

Se mai întîmplă şi lucruri culturale, ca să zic aşa, în Ploieşti: e bine că există o filarmonică, foarte bună, cu buni solişti, cu buni dirijori, cu bun repertoriu şi, mai ales, cu un bun şi constant public. E bine că există un teatru de stat, cu actori foarte buni, profesionişti, care şi el îşi are spectatorii săi fideli. Există şi un teatru, unic, extraordinar, însufleţit de regizorul Mihai Vasile. Există muzee, case memoriale, Palatul Culturii, Biblioteca „Nicolae Iorga", Liceul de Artă. Ceea ce este rău, am spus ceva mai devreme. Am sentimentul şi eu, ca şi tine, că focul care întreţine viaţa culturală ploieşteană este prea mic şi că, într-adevăr, se poate stinge la cea mai mică adiere a vîntului. Vorbind de curînd cu unul dintre consilierii Primăriei pe tema aceasta, mi-am dat seama că ar trebui să existe o preocupare de mai mare forţă din partea conducătorilor urbei, privind potenţialul cultural prahovean. O implicare nehistrionică, o mîndrie reală. Dacă ai inventaria numele personalităţilor

culturale reale ploieştene, ai vedea că se poate umple o mare sală de spectacole cu ei, ceea ce nu-i de ici de colo. Ploieştiul este un caz fericit, pentru că aici se întîmplă mult mai frecvent evenimente culturale de bună calitate decît în alte părţi ale ţării. Dar eu îmi menţin părerea că, la vîrful piramidei, prevalează, în continuare, factorul politic, care implică o luptă surdă (şi absurdă?) pentru putere şi înavuţire. Cultura este, drept consecinţă, trecută în decor sau în cel mai fericit caz, în vitrină.

Ca o continuare la întrebarea de mai sus, l-aş întreba acum pe artistul fotograf Cochinescu, dar şi pe cineastul cu acelaşi nume, ce străzi, ce parcuri, ce clădiri, ce monumente, ce locuri şi peisaje ar putea fi luate în „colimatorul" aparatelor sale, pentru a deveni fotografii sau filme? Cît de atrăgători ţi se par locuitorii acestui oraş, priviţi prin lentilele ocularului? Produc destulă fascinaţie femeile pentru a fi prinse în rama unui portret? Au – locurile ca şi oamenii – suficientă viaţă pentru a însufleţi chiar şi o fotogramă?

Aş inventaria, dacă aş avea priceperea, toate clădirile vechi din Ploieşti (Casa Căsătoriilor, Muzeul Ceasului, Muzeul de Artă, Muzeul Memorial „Paul Constantinescu" şi multe alte imobile obişnuite, vechi de peste o sută de ani) şi le-aş face fotografii. Dacă aş fi Primar, le-aş renova, le-aş achiziţiona pentru patrimoniul local, le-aş transforma în lăcaşe de cultură, unde s-ar putea desfăşura zilnic tot felul de întîlniri artistice (cam aşa cum făceau odinioară marii boieri români). Cred că aş închide total circulaţia rutieră din centru şi aş găsi căi ocolitoare pentru autoturisme şi transportul de călători. Între Muzeul de Artă şi Catedrală, n-aş mai da liber circulaţiei, poate doar maşinilor pentru aprovizionare, ambulanţelor, poliţiei şi pompierilor. Ar dispărea, astfel, în acest mare perimetru, gropile din asfalt şi poluarea, ar apărea, în schimb, mai multe spaţii verzi, s-ar plimba lumea liniştită, ar apărea terase de vară, ca în centrul Belgradului şi al celor mai multe oraşe europene. Aş iniţia cel puţin patru

mari serbări populare pe an (gen carnaval), în centrul astfel degajat, adică una pe anotimp. Aş avea grijă de tot ce înseamnă moştenire culturală, tradiţie arhitectonică etc. În faţa Palatului Administrativ, ar trona un mare foişor, unde ar cînta, vara, o fanfară. Vrei să-ţi mai zic? La ce bun? Ne şi ascultă cineva? În legătură cu acele posibile fotografii făcute oamenilor acestor locuri: da, sînt oameni cu fizionomii interesante iar femeile, în mod special, sînt cu adevărat mai frumoase decît în alte locuri din România, pentru că au o expresivitate deosebită a ochilor, a gurii, a feţei. Au un corp armonios. Globalizarea va face, din păcate, unele retuşuri negative şi în această direcţie, pentru că se mănîncă din ce în ce mai nesănătos în ultimul timp, poate ai observat. Mi-ar părea rău să rămînem, într-o zi, doar cu amintirea acelor frumoase femei din trecut, înlocuite de prototipul american robust, al tinerelor consumatoare de pizza, cola şi hamburger.

Ai fost, de-a lungul anilor, profesor de chitară clasică, vioară, pian şi acordeon la Liceul Pedagogic. Din 1978, predai estetica şi pianul la Liceul de Artă din Ploieşti. Te afli, o bună parte din timpul vieţii tale, între cei tineri şi foarte tineri. Şi tu ai trei copii. Ce mai fac tinerii noştri, Mihai Cochinescu? Cum evoluează ei? Au habar pe ce lume trăiesc? Cum te înţelegi tu cu ei? Care va fi viitorul lor?

Tinerii de azi sînt făcuţi din material bun, Bogdan. Dar societatea ce le oferă? În afară de cei cîţiva norocoşi (printre care, din fericire, se numără şi copiii noştri), care se află în situaţia de a trăi decent, marea majoritate a tinerilor din România trăiesc fără nici o perspectivă de a-şi întemeia familii sănătoase, de a avea copii, de a avea propriul apartament sau propria casă. După absolvirea facultăţii, tinerii primesc un salariu de aproximativ 200 de euro pe lună (dacă au norocul să fie angajaţi). Cum îţi poţi întemeia o familie cu aceşti bani? Nici un guvernant actual nu vrea să ştie! Predau estetica, de aproape trei decenii, în Liceul de Artă din Ploieşti. În tot acest interval m-am obişnuit cu un

tip de dialog, foarte deschis, cu tinerii care se află în ultimul an de liceu şi în pragul intrării în viaţă (iar după terminarea liceului, cei mai mulţi mi-au devenit prieteni şi mai buni, odată dezlegate barierele impuse de relaţia destul de severă elev-profesor; cu unii dintre ei corespondez pe internet şi discutăm chiar pe messenger, îmi cer sfaturi, se mîndresc cu realizările lor, cu recitaluri şi concerte). Aceşti tineri gîndesc bine şi mai ales frumos (ar trebui să-ţi citesc cîteva dintre lucrările, testele şi referatele lor şi vei rămîne cu adevărat impresionat de romantismul intim care îi animă, dincolo de manifestările teribiliste exterioare). Sînt, de fapt, la fel cum eram şi noi la vîrsta lor. Nu ştiu de ce se mediatizează atît de frecvent şi atît de insistent un fel de prototip al adolescentului actual, ros de patima drogurilor, sexului, al inculturii sau al violenţei. Ce-i drept, acelaşi tip de mediatizare se aplică şi dăscălimii române, de parcă România ar fi bîntuită numai de profesori violatori, beţivi şi corupţi. Este o mare nedreptate. În proporţie de peste nouăzeci la sută, tinerii elevi şi dascălii lor sunt chiar ok, Bogdan. Nu trăim în junglă, nu sîntem un popor de delincvenţi. Ceea ce nu se face acum, nu stă în puterea tinerilor, ci în puterea guvernanţilor: o reconsiderare rapidă a responsabilităţii pentru viitor. Am sentimentul că maturii din vîrful elitei politice nu fac nimic altceva decît să-şi asigure un trai îndestulător, lor şi familiilor lor. Nimeni nu mai pare a fi dispus să gîndească în interesul dezvoltării propriei naţiuni. Dacă ar fi gîndit atît de iresponsabil, după încheierea celui de-al doilea război mondial, germanii de pildă, nu s-ar mai fi ridicat niciodată ca naţiune. O să-mi spui că a existat planul Marshall, bine, e adevărat, au fost ajutoare financiare importante. Dar germanii au înţeles că trebuie să pună mîna pe lopeţi, cazmale şi tîrnăcoape şi au reconstruit totul, printr-un uriaş efort colectiv, prin muncă. Au pus preţ pe educaţie, în primul rînd. Şi-au motivat tinerii, care sînt maturii de azi şi care au adus la rîndul lor Germania acolo unde vedem că este: în demnitate. Ce se face, la noi, de 20 de ani încoace pentru tineri? Eu afirm că, din păcate, nimic.

Ce înseamnă pentru scriitorul Mihai Ioan Cochinescu, muzica şi, deopotrivă, celelalte forme de manifestare ale artelor vizuale? Ce mai face proza românească contemporană? Cum se simte ea? E cumva sufocată de prea mult experiment şi artefact? Ce prozatori tineri îţi sînt pe plac?

Muzica poate fi şi zgomot uneori („psophos", în sensul primitiv, de rumoare, al cuvîntului cel vechi grecesc al lui Pithagora), aşa că nu vreau să fiu ipocrit şi să spun că muzica e tot timpul, totul pentru mine. În orice caz, nu orice muzică. Uneori, nu reuşesc să mă armonizez nici cu muzica subtil-spirituală a barocului, nici cu cea teluric-sufletească a romanticilor. Asta arată cît de puţin pregătit sînt pentru înţelegerea rostului pe care îl am pe acest pămînt. Din fericire, am o relaţie foarte bună cu stelele, pe care le văd în nopţile de vară pe cerul deschis deasupra unui spaţiu al meu, pe care tu îl cunoşti, deja, şi pe care eu îl numesc „La moşie", care mă mai învaţă, din cînd în cînd, despre muzică, ce şi cum. Am momente, trebuie să recunosc, în care muzica îmi defineşte cu limpezime de cristal unele nelămuriri existenţiale şi, de aceea, îi sînt profund recunoscător. Să îţi explic ce am învăţat cînd eram copil, de la maestrul meu Kurosawa, care niciodată nu mi-a povestit nimic în cuvinte, ci mi-a arătat numai fotografii mişcate, într-o iluzie, pe celuloid. Există un tip de temporalizare a spaţiului ambiental japonez, care a fost generată, acum o mie de ani, de apariţia scrierii lor fonetice, *hiragana* (complementară ideogramelor chinezeşti) şi care a generat, la rîndul ei, o poezie a naturii. Atunci au apărut acele grădini uluitoare şi acea arhitectură a spaţiilor interioare largi, acele paravane şi uşi glisante, prezente în prozele doamnei Murasaki Shikibu şi ale doamnei Sei Shonagon, decorate la rîndul lor cu peisaje şi scene din natură, cu flori şi păsări felurit colorate, ca pentru a capta un spirit aflat în prea mare libertate şi a-l înrobi întru desfătarea personală, cea iluzorie. Apoi, din rulourile orizontale chinezeşti s-a

dezvoltat cea mai expresivă formă a *yamato-e*-ului, numindu-se *e-maki*, rulouri orizontale, care îmbinau textul cu ilustrarea sa grafică. Un astfel de *e-maki* (ilustrînd celebrul text *Genji monogatari* al doamnei Murasaki Shikibu) i se atribuie lui Fujiwara no Takazoshi, din veacul al XII-lea. Îţi spun toate nimicurile astea, pe care le-am şi mîzgălit pe o foaie de hîrtie din caietele mele de formule secrete alchimice, ca să nu uit, pentru ca să te fac atent la un anume tip de dinamizare a suprafeţei bidimensionale, pe care credeau cubiştii că au inventat-o ei, la începutul secolului XX, dar care era rafinată şi distilată de către maeştrii stampelor japoneze, încă de-acum un mileniu. Rulourile desenate, înfăşurate în mîna dreaptă şi derulate spre stînga, aveau darul de a releva privitorului o mişcare în scrierea textului (subtitrarea?) concomitentă cu desfăşurarea pictată a unei istorisiri (filmul?). Este evident că acei artizani japonezi de demult aveau conştiinţa compunerii picturale în ritmuri pur muzicale, apelînd la melodia şi armonia intrinsecă spunerii vorbelor cu voce tare sau numai în gînd (pentru că există, Bogdan, o sublimă muzică a gîndului omenesc, dar asta este o altă poveste, la fel de fascinantă), la accente, opriri (pauze de expresivitate, întîlnite atît de des în operele cinematografice ale lui Kurosawa), reveniri, augmentări şi diminuări tematice, recurenţe, detalieri în secvenţe descompuse care focalizau, către tema principală, în unghiuri frontale sau oblice, care prevestesc racursiul frescelor lui Michelangelo. Totul, pentru implicarea privitorului în complexitatea actului creator. Nu-ţi sună cunoscut? Nu e cîte ceva din John Cage, Stockhausen şi Xenakis în toate astea? Să mă opresc, totuşi, din detaliile astea de stampă-gînd-de-muzică transparentă în lumina dimineţii, pentru că am sentimentul că am avansat cam mult într-o zonă prea eterată (nu-i aşa?) şi să revin la partea a doua a întrebării tale. Adică pe pămînt. Nu am habar de ceea ce se mai întîmplă cu proza română contemporană pentru că eu, deşi nu citesc niciodată, măcar un singur ziar, mă uit, totuşi, la televizor şi nu văd nici un

tînăr prozator la orizont. Nici tînăr, nici bătrîn. Nimic. Tu vezi?

Uneori mai zăresc, undeva, pe cîte cineva, însă nu ştiu dacă tot la acelaşi orizont la care tu nu vezi nimic, sau poate e un altul. Altceva mi se pare ciudat: că pe măsură ce acel cineva se apropie dinspre orizont, venind – de multe ori cu surle şi trîmbiţe – în loc să se mărească, imaginea i se tot micşorează. Şi se tot micşorează, pînă ce, la un moment dat, dispare cu totul. Nu ştiu exact care este fenomenul. Dar asta e o cu totul altă poveste, pe care mi-ar plăcea să o reluăm într-o convorbire viitoare. Acum, spune-mi altceva. În ultima vreme – ca mulţi dintre noi, de altfel – ai devenit o prezenţă publică mai mult decît discretă. Şi cu prietenii te întîlneşti relativ rar. Este o recluziune pe care ţi-ai impus-o şi/sau este o formă de adăpostire în faţa intemperiilor sociale de tot felul? Te simţi în vreun fel agresat de tot ce se întîmplă în juru-ţi?

Da, sînt supărat pe toată lumea. Ai dreptate. Nu mă agresează în continuare decît vanitatea, ignoranţa şi lăcomia. Da, sînt foarte supărat pe tot ceea ce se întîmplă în jurul meu.

Într-o convorbire avută cu regretatul nostru prieten Nino Stratan, îi mărturiseai frust că scrii zilnic, mai mult în cap decît pe hîrtie şi asta pentru că n-ai încotro: trebuie să termini ce-ai început. Ţi-ai construit, aproape de Ploieşti, o căsuţă minunată, unde m-ai invitat într-o splendidă după-amiază de decembrie, avîndu-i alături pe prietenii noştri Ioan Vieru şi Mihai Vasile. E un loc tihnit şi primitor, care pe mine chiar că m-a predispus la scris şi visare. Ce scrii tu în acel loc magic? Ce mai pui la cale, în gînd sau pe hîrtie, acolo?

„La moşie" (micul meu spaţiu-de-univers), lîngă Ploieşti, sînt cel mai aproape de lucrurile în care cred în continuare cu adevărat. Acolo, oamenii, străzile, casele, sînt

încremenite, parcă, într-un trecut de secol nouăsprezece (micul meu timp-de-univers). Vorbesc cu fiecare fir de iarbă, de trifoi, floare sau frunză, cu fiecare brad sau mesteacăn, cu fiecare pom, pentru că eu i-am sădit, i-am udat, i-am îngrijit. Stau ţărăneşte pe un butuc din lemn de tei, beau o cană cu vin negru, lîngă un foc de vatră, împrejmuit cu pietre de rîu, pe care îl mai înteţesc din cînd în cînd, scormonind în jar cu un vătrai vechi de o sută de ani şi mă uit la căsuţa cea albă făcută de mine. Mă uit la cer. Nu scriu nimic, decît în gînd. Da, scriu în gînd, asta e adevărat. La moşie se află şi *athanorul* meu, trebuie să am grijă să nu se stingă focul, trebuie să am grijă de retorte. Nu prea am obţinut cine ştie ce aur pînă acum, dar o să treacă şi asta. Mă bucur că am acest loc, unde am observat că toată lumea se simte special, adică fiecare se simte, cumva, ca acasă. Asta e magic, într-adevăr. Să ai acum, în lumea asta atît de ciudată în care trăim, un loc pe care să-l poţi nu doar numi, ci chiar simţi: acasă.

M-ar bucura nespus dacă acest minuscul spaţiu / timp-de-univers al tău ar căpăta şi însuşirile unei interfeţe prin care ceea-ce-scrii-în-gînd ar trece pe hîrtie, pentru a se întrupa într-o nouă carte. Îţi mulţumesc mult pentru aceste gînduri şi te îmbrăţişez. La bună vedere, Mihai Cochinescu...

(ianuarie - februarie 2006, Ploieşti)

florin
dochia

Florin Dochia

S-a născut la 28 martie 1950, la Câmpina • **1967.** Devine membru al Cenaclului literar „B.P. Hasdeu” din Câmpina • **1968**. Debutează cu poeme în cotidianul ploieştean „Flamura Prahovei” • Absolvent al Facultăţii de Ziaristică, în 1980 • **1981-1992**. Este director al Casei de Cultură a municipiului Ploieşti, perioadă în care va conduce şi cenaclul literar „I.L. Caragiale”, din care a făcut parte, printre alţii, poetul Ion Stratan. Între anii 1984 şi 1990 va face parte dintr-un grup de oameni de cultură care se va ocupa de organizarea anuală a Festivalului de poezie „Nichita Stănescu” • **1992-2005.** Este administratorul şi consilierul editorial al Editurii „Mediarex” (1992-1999). Redactor-şef al periodicului „Zarva” din Câmpina (ianuarie 2000 - decembrie 2004), senior editor al revistei „Zarva” şi realizator de emisiuni la Prima TV-Câmpina şi Radio „MixFM” din aceeaşi localitate (2004-2005), co-realizator (1990 şi 2003) şi redactor-şef (din aprilie 2004 pînă în prezent) al publicaţiei de literatură şi artă „Revista Nouă” & „Urmuz” (2014-2016), editată de Fundaţia „B.P. Hasdeu”; redactor asociat al revistei „Axioma”, din Ploieşti; director al Casei de Cultură „Geo Bogza”, din municipiul Câmpina (din 2005 pînă în 2015). Publică poezie, proză, interviuri, traduceri şi recenzii în revistele: „Axioma”, „Cronica”, „Poesis”, „Poezia”, „Ateneu”, „Convorbiri literare”, „Cafeneaua literară”, „Feed-back”, „Porto Franco”, „Sinteze literare”, „Pagini literare” • **2005** – **prezent**. A publicat volumele: *Geometria singurătăţii* (poezie, Editura „Premier”, Ploieşti, 2003), *Grădina de hîrtie*, poezie, cu ilustraţiile autorului, (Editura „Premier”, Ploieşti, 2003), *Conserva de fluturi* (poezie, Editura „Premier”, Ploieşti, 2004, cu desene de Lidia Nicolae), *Puterea lui Don Quijote* (studiu aplicativ asupra surselor şi rosturilor creaţiei, interviuri cu personalităţi culturale, Editura Fundaţiei

Culturale „Libra”, Bucureşti, 2006), *33 – piatră, pasăre, duh* (poezie, Editura Fundaţiei Culturale „Libra”, Bucureşti, 2007, cu 33 de desene de Lidia Nicolae), *Şarpele dezaripat* (poezie, Editura „Princeps Edit”), *Cîntece pentru ştergerea umbrei* (poezie, Editura „Premier”, Ploieşti, 2010), *Elegii de pe strada mea* (poezie, Editura „Premier”, Ploieşti, 2011), *Prins în lumea cuvintelor, 1* (eseuri, Editura „Premier”, Ploieşti, 2012), *Elegiile căderii* (poezie, Colecţia „Biblioteca de Câmpina”, Editura „Premier”, Ploieşti, 2013), *Prins în lumea cuvintelor, 2* (eseuri, Editura „Premier”, Ploieşti, 2013), *Stare de lectură* (critică literară, Editura „Premier”, Ploieşti, 2013), *Orb pe mare* (poezie, Editura „PIM”, Iaşi, 2014, cu 10 desene de Lidia Nicolae), *Ferestre spre curtea interioară* (poezie, Editura Fundaţiei Culturale „Libra”, 2015), *Cîntece pentru Inanna / Chansons pour Inanna* (version française par Laura Şerban, cu 16 desene de Lidia Nicolae, poezie, Editura Fundaţiei Culturale „Libra”, Bucureşti, 2015), *Prins în lumea cuvintelor, 3* (eseuri, Editura Fundaţiei Culturale „Libra”, Bucureşti, 2015), *Fenomenul K* (eseuri, Editura „Detectiv Literar”, 2015) • Din 2012, este membru al Uniunii Scriitorilor din România (Filiala de Poezie, Bucureşti) iar din 2015, a fost ales preşedinte al Societăţii Scriitorilor Prahoveni •

„Termenii din volumul (*„Geometria singurătăţii”* – n.m. B.-L.S.) lui Florin Dochia sînt alăturări ale unei sublinieri a prezenţei artefactului, care e un pandant al conştiinţei critice, deci al conştiinţei de sine în construcţia poemului – acesta este sensul „geometriei” de aici – şi un – plătind tribut celui căruia trebuie să-i plătim tribut – barbian îndepărtat de efuziunile sentimentale, de lirismul sentimental pînă la acea linie delicată dincolo de care poezia poate cădea în romanţă sau în lamentaţie în afara spaţiului estetic.”

Ion Stratan

„Literatura română merge înainte: nu ştiu însă dacă ea avansează cu faţa sau cu spatele…”

Florin Dochia, aveai doar 31 de ani cînd deveneai director al Casei de Cultură a municipiului Ploieşti. Erai licenţiat în jurnalistică, publicaseşi prin gazetele acelor vremuri cînd nu oricui îi era dat s-o facă. Erau ani grei, totul era paralizat de acea politică dementă, care avea să mai tortureze încă aproape un deceniu viaţa românilor. Cum de-au avut încredere ,,tovarăşii” de la ,,muncipiu” să-ţi încredinţeze postul, avînd în vedere, pe de o parte, lipsa ta de experienţă într-o asemenea funcţie iar pe de alta, că mai scriai şi versuri, erai un fel de „călător prin nouri”, *pentru a parafraza titlul unei superbe piese a trupei ,,Sfinx” din acea vreme? Ai avut pile tari sau i-ai convins cu alte argumente, y compris acelea ţinînd de calităţile tale?*

Paradoxal, poate, tocmai faptul că eram tînăr şi aveam preocupări literare, a contat! Şi pentru că, poate, eram nou printre „culturnicii” – hai să le zicem aşa – de la comitetul de cultură. Eram ,,proaspăt”! Ion Traian Ştefănescu – secretarul cu propaganda al judeţeului – a ţinut să fiu numit eu acolo, după mai multe dialoguri îndelungi, în care m-a provocat, fără să ştiu de ce. Mi-a cerut, printre altele, un proiect pentru un parc cultural, „Constantin Stere”, pe care l-am şi făcut, dar apoi el a fost schimbat şi planul meu a rămas, undeva, printr-un sertar sau a ajuns la coşul de gunoi. La Casa de Cultură din Ploieşti fuseseră nişte probleme, pe la cenaclul literar şi el a crezut că eu le pot rezolva. De fapt, era vorba de cîţiva membri ai cenaclului care, atunci cînd beau mai mult, deveneau critici cu regimul, nu cu literatura. Altfel, erau nişte mieluşei!

Ce-ai găsit atunci la Casa de Cultură şi ce management bine temperat ai pus în aplicare, de-ai putut supravieţui în fotoliul de director mai bine de un deceniu? Cine erau

oamenii cu care lucrai zi de zi? Ce fel de cultură făceaţi voi atunci, cînd era îndeobşte cunoscut faptul că totul era dirijat de undeva, de „sus”? Aveaţi oarece grade de libertate sau eraţi nişte roboţei, care doar executau „indicăţiile” sub ochii vigilenţi ai cenzurii?

Ehe… Arta strecurării printre furcile caudine… Prezentarea gardului bine vopsit, ca să nu se vadă leopardul ascuns înăuntru! Trebuia să te mişti numai cu voie de la partid. Dar nu se uitau la esenţă, la fond, ci la formă. Dacă arăta bine pe dinafară, dacă deschideai manifestarea cu un citat din tovarăşu', ceea ce urma apoi nu mai interesa prea mult pe cei de la „ochiu' şi timpanu'”. Drept să-ţi spun, am simţit repede că sînt şi ei oameni. Dacă forma era conform cerinţelor de partid, erau mulţumiţi că în conţinut e ceva interesant, deveneau curioşi, în sensul bun al cuvîntului. Iată un exemplu: la iniţiativa lui Rodion Galeriu, am organizat o dezbatere pe tema ideilor vagi în poezia lui Nichita Stănescu. Printre participanţi, Andrei Pleşu. Sala coralei „Paul Constantinescu” a Palatului Culturii, arhiplină: n-aveai unde să arunci un ac! Aplauze, autografe etc. Masa de după, într-un separeu la restaurantul „Prahova”. Invitaţii au fost apoi conduşi cu alai pînă la Gara de Sud. A doua zi am fost luaţi la întrebări. Andrei Pleşu tocmai fusese „exilat” la Tescani, nu avea voie să publice sau să vorbească la manifestări culturale etc. Cine l-a invitat? Cine i-a dat voie să vorbească? Păi, nu l-a invitat nimeni în mod special. Am organizat manifestarea cu tema… Andrei Pleşu a venit şi el, a vrut să vorbească, a vorbit, noi de unde să ştim că îi este interzis să vorbească, cine ne-a spus nouă? Am făcut pe proştii. Sigur, şi ei ştiau că făceam pe proştii. Era un fel de complicitate acceptată de ambele părţi. Jucam nişte roluri într-o piesă repetată tot mai des. Aşa s-a făcut Festivalul „Nichita Stănescu”, din 1984, la doi ani, aşa s-a aprobat. Dar în anul „gol”, făceam Colocviile „Nichita Stănescu”, după acelaşi tipic: adică inclusiv Caietele „Nichita Stănescu”, din care dădeam spre aprobare doar mapa şi o filă cu programul – restul de 20 pînă la 100 de pagini erau

numai pentru „iniţiaţi”. Doamna Gabriela Marinescu, Constantin Manolache, Gheorghe Macsim, Ioan Dan Nicolescu, Nicolae Dumitrescu, Constantin Hârlav, Nino Stratan şi, mai cu seamă, Mihai Vasile, cu care lucram „Caietele” – el grafica, eu transcrierea textelor de pe benzi de magnetofon şi tehnoredactarea – erau nişte furnicuţe mai mult sau mai puţin anonime, care organizau totul în aşa fel încît să nu întîmpine piedici. Erau fapte de cultură care implicau nişte riscuri. Dar de asta ne dăm seama azi, atunci eram, probabil, inconştienţi. Dulce inconştienţă…

Mi-ai mărturisit că ai condus efectiv cenaclul literar „I.L. Caragiale”. Spune-mi, cum decurgea o şedinţă? Cine erau cei care-şi citeau producţiile şi cine le comenta? Aici i-ai întîlnit prima oară pe Nino Stratan şi Mihai Vasile sau altundeva? Spune-mi cîteva cuvinte despre ei... Cum erau ei atunci? Cum eschivaţi, în tot ceea ce scriaţi/făceaţi, temuta cenzură?

Pe Mihai Vasile îl ştiam de prin anii ’70, cînd lucra la Breaza şi ne întîlneam cam o dată pe lună, cei care frecventam cenaclurile de pe Valea Prahovei, Valea Teleajenului şi… Valea Dîmbului! (Ploieşti). Am participat amîndoi la preselecţia pentru examenul la jurnalistică. Cînd am ajuns la Casa de Cultură, el era deja la Biblioteca Judeţeană, cred, apoi la Centrul Judeţean al Creaţiei. Am început să colaborăm foarte bine, el se ocupa de teatru, i-am oferit scena din sala mare a Palatului Culturii. A început apoi să facă şi film. Nino venea la cenaclu, era în vogă generaţia ’80 şi „Cenaclul de Luni”. A fost o perioadă fastă pentru el şi pentru cenaclul „I.L. Caragiale”. Cînd Nino a căutat de lucru – nu putea suporta activitatea didactică −, i-am găsit un post de muncitor necalificat la bibliotecă, dar lucra ca documentarist. Însă avea de suportat umorile directorului, era o minte prea sclipitoare pentru modestia intelectuală – eufemistic spus – şefului său. Toţi am avut enorm de învăţat de la Nino. Ne-am adăpat de la erudiţia lui şi de la moralitatea lui. Nino avea o inimă mare dar era şi drastic, uneori, faţă de veleitarismul agresiv. Nino n-a

înjurat niciodată. Era de o delicateţe greu de descris. Îmi amintesc de şedinţele de cenaclu, care se deschideau cu lectura unei doamne aflată la pensie, Maria Georgescu. Citea poezioare sentimentale sau manifest patriotice, în genul lui Alecsandri, Coşbuc şi... Adrian Păunescu. Nino o lăuda în termeni care nu angajau cu nimic valoarea estetică. Ea era foarte bucuroasă şi ne aducea prăjiturele şi cozonac. Maria Georgescu asigura „cortina" cerută de „documentele de partid", apoi urma spectacolul, care era strict literar.

Nu întîmplător te-am întrebat de Mihai Vasile, pentru că abia cu un an în urmă, în 1980, împreună cu un grup entuziast de iubitori ai teatrului şi nu numai, el fondase Teatrul „Equinox". Sub ce formă colaborai cu gruparea lor? Te întreb asta, deoarece şi ceea ce se întîmpla la „Equinox" nu era deloc pe placul regimului…

Eu îmi amintesc de Teatrul „Equinox", ca atare, din vara-toamna lui 1981. Atunci s-a înfiinţat cu acest nume. Am tipărit şi afişe pentru spectacole. Poate mă înşel… Au trecut nişte decenii… Dar există, cred, nişte documente la instituţia pe care am condus-o timp de 11 ani. Oricum, nu s-a născut din nimic. Preocupări teatrale avusese Mihai şi la Breaza, cu rezultate remarcabile. Şi chiar mai înainte. Nu colaboram cu gruparea lui Mihai Vasile. Făceam parte din această grupare! Acolo se făcea teatru de avangardă, cu accentul pe mişcare-dans, pe efecte de decor şi lumină. Se făcea artă **cu** amatori, nu **de** amatori, în sensul negativ al cuvîntului, ci în sensul iubirii pentru teatrul adevărat. Am scris şi cîteva texte-scenarii pentru spectacole. Dacă era sau nu pe placul regimului… Se întîmpla cam la fel ca la cenaclu. Doar că unele spectacole erau respinse la previzionare, se scoteau scene. Dar nu pentru chestii direct ideologice, ci pentru că apăreau oameni în zdrenţe ori pentru că actorii aveau mişcări euritmice. Mihai Vasile ştia, avea grijă să pună mesajul esenţial în arrière-plan.

Ce a însemnat pentru tine, pentru împlinirea ta ca om şi scriitor, întîlnirea cu Mihai şi Nino, două personalităţi culturale puternice, distincte şi incontestabile (valoarea lor trecînd cu brio proba timpului!), care şi-au demonstrat, de la bun început, fiecare în parte şi amîndoi împreună, însuşirile remarcabile cu care Bunul Dumnezeu îi hărăzise?

A însemnat o şansă. „Grupul de la Ploieşti" (cel de atunci, nu cel de acum care, oh!, din păcate, e o palidă imagine, într-o oglindă aburită) avea ceva de spus. Cu Mihai şi Nino comunicam extrem de simplu şi uşor. Uneori, chiar fără cuvinte. Aveam aceleaşi vise, aceleaşi îndoieli… Mai erau şi alţii apropiaţi – Ioan Mihai Cochinescu, Florin Toma, Mariana Criş, Ioan Vintilă Fintiş, Costin Lupu, Dan David (David Constantinoiu). Sigur, am omis fără voie multe nume. Apoi, Nino a plecat brusc. Revenind la prezent. Cu el aveam multe proiecte comune: o carte de convorbiri despre poezia ultimelor trei decenii, apoi un volum colectiv de poeme. Colaborarea lui la „Revista Nouă" din ultimii ani începuse să fie constantă şi apreciată de cititorii publicaţiei. Ne vedeam cam de două ori pe lună, uneori mai des, stăteam pe-ndelete la taifas, era conectat la actualitatea literară şi judeca toate întîmplările vieţii culturale, lua atitudine faţă de orice nu-i plăcea, faţă de găştile, grupurile de interese ce nu priveau creaţia de literatură în sine. Pentru că scria cu dificultate, din cauza degetelor atinse de boală, înregistram textele sale – cel mai adesea dialoguri – şi le transcriam la computer, ca apoi el să le revadă şi să le dea bun de tipar. Încă mai am nişte casete cu vocea lui. Am şi recomandarea pe care mi-a dat-o pentru intrarea în Uniunea Scriitorilor, pusă pe hîrtie de mîna lui. Bogdan, şi mie Nino îmi lipseşte tare mult... Cum lipseşte şi literaturii…

N-aş vrea să zăbovim asupra momentului '89, al aşa-zisei revoluţii, decît numai dacă tu crezi că merită să aminteşti ceva legat de biografia ta. Mi-ai spus că te-ai implicat serios, împreună cu Nino şi Mihai, dar şi cu alte persoane − mai mult sau mai puţin reprezentative − în organizarea,

începînd cu 1984 şi pînă în 1990, Festivalului de poezie ,,Nichita Stănescu". La multe dintre aceste manifestări am participat şi eu, atunci cînd îmi permitea timpul. Ca simplu invitat iar după '90, de cele mai multe ori în ,,interes de serviciu", ca jurnalist. Am scris, de-a lungul anilor, nu o dată, cu peniţa înmuiată într-un nedorit venin, constatînd cu amărăciune şi tristeţe, deteriorarea ireversibilă − în special după anii '90 − a calităţii − sub toate aspectele − festivalului care, acum, e pe cale să sucombe înecat într-un ruşinos şi de neimaginat festivism şi spirit de gaşcă. Iată ce scria prietenul nostru comun, Mihai Vasile (în anul 2003, în eseul său, ,,Un festival numit dorinţă"), îndurerat, despre un festival care, pentru români, în general şi ploieşteni, în special, ar fi trebuit să însemne cu totul altceva: ,,(...) Anii nouăzeci, cu tumultul şi zgomotul lor, au născut alte reacţii la instituţia Nichita Stănescu. Au apărut noii proprietari. Unii erau dintre cei refuzaţi înainte, alţii s-au trezit cu aripile lui în poală, căzute ca o pomană din cer, la care nici nu visaseră. Cînd s-au mai dezmeticit, au început să împartă prada; la început, în linişte şi metodic, apoi, din ce în ce mai mîrîit, mai îndîrjit. Festivalurile deveneau monedă de schimb, lumină de neon peste gesturi, prilej de mocnite răfuieli, loc de stătute (pînă atunci) vanităţi... Doar din cînd în cînd, mai plutea peste noi umbra vreunui înger trimis de el către gîndul nostru... (...) Să ucizi amintirea vie a unui poet, tocmai ridicîndu-i strîmbe şi de neînţeles statui, tocmai vorbind vrute şi nevrute despre el şi, mai ales, despre viaţa lui, despre pămînteana sa viaţă...". *O soartă asemănătoare cu cea a acestui festival, din păcate, o au sau au avut-o − pentru că altele îşi trăiesc ultimele clipe iar multe au murit de mult! − şi alte manifestări de gen de aici sau de aiurea. Florin Dochia, ca fost şi actual manager cultural, deci un om cu multă experienţă în această privinţă, ce crezi că se întîmplă?*

Despre revoluţie… În zilele acelea, noi am crezut că este revoluţie… Am crezut că se va trage în noi… Ne-am ascuns nopţile pe după jaluzelele redacţiei gazetei ,,Prahova

Liberă" (pe care am făcut-o cu Ioan Dan Nicolescu, Florin Toma, Constantin Hârlav, Dumitru Constantin şi alţi cîţiva, puţini), ca să nu fim văzuţi de „lunetiştii" de la hotelul „Berbec". Nu era nici un lunetist. Trăiam o mare ficţiune. Dar credeam în ea… Despre Festivalul „Nichita Stănescu", ţi-am spus deja. Mai multe se pot afla din documente sau din memoriile pe care, poate, le va scrie unul sau altul, cîndva. Cuvintele lui Mihai mi se par un crud adevăr. N-aş putea-o spune mai bine. Dacă îţi aminteşti, ca beneficiar al premiului „Opera prima" în 2004, în cuvîntul meu, am ţinut să spun că premiul este şi al celor care au făcut primele festivaluri, din 1984 pînă în 1989. O simţeam ca pe o recunoaştere a travaliului entuziast pentru a-l cinsti pe poet. Acum, totul este de tip administrativ. Să se bifeze încă o „acţiune". Ce rămîne în urma unei asemenea întîmplări? Cîteva cuvinte de circumstanţă spuse de aceiaşi şi aceiaşi abonaţi la invitaţii. Am fost, în ultimii ani, la alte asemenea evenimente, în ţară, în centre culturale de tradiţie. Ei bine, acolo se întîmplă altceva! La Ploieşti, doar se bifează ceva. Te rog să iei cuvintele mele ca pe o simplă şi tristă apreciere subiectivă.

Cu puţin înainte de începutul noului mileniu, te-ai retras din zarva Ploieştiului pentru a fonda revista „Zarva" în oraşul tău natal, unde ai declanşat o frenetică activitate gazetărească, revenind, de fapt, la profesiunea ta de bază, aceea de ziarist. Ai scris zeci de articole în care ai abordat subiecte variate. Ai realizat, în paralel, o serie de emisiuni la radio şi televiziune, aflîndu-te permanent în priză directă cu realitatea imediată. N-ai neglijat, însă, latura culturală a preocupărilor tale: scrii proză şi poezie, faci cronică literară şi recenzii, iei interviuri, traduci, numele tău fiind întîlnit cu regularitate în prestigioase reviste culturale din ţară. Conduci o excelentă publicaţie literară, „Revista Nouă", al cărei co-fondator eşti (vorbesc despre noua ei serie, evident!) şi, din vara anului trecut, te ocupi şi de destinele Casei de Cultură „Geo Bogza" din Câmpina, ca director. Şi, în sfîrşit, dar nu în ultimul rînd, eşti, pînă

acum, autorul a trei volume de poeme. Risipei se dedă florarul... Cum se vede spectacolul − jalnic, de multe ori − literaturii române contemporane, de aici, de la Câmpina, Florin Dochia: cu detaşarea celui aflat la vîrsta deplinei maturităţi, privind printr-un ochean întors sau implicat profund şi cu febrilitate în ritmul sincopat al acestei „sarabande" ?

M-am retras la Câmpina prin 1998, de fapt m-am întors acasă, „pe plaiul natal", după nişte experienţe de comerţ cu cartea şi de editare de carte. Am constatat, pe-atunci, că nu-s făcut pentru afaceri. Întoarcerea acasă a fost benefică. Am revenit pe un drum întrerupt cîteva decenii. M-am reîntors la creaţia literară dar nu de acolo de unde rămăsesem, ci de pe altă poziţie. Prietenul meu Viorel Cernica, un fenomenolog dintre cei mai autentici ai gîndirii filozofice româneşti actuale, ar zice că am avut vreo douăzeci de ani de „ajunare", de pregătire. Trecusem printr-o facultate în care avusesem privilegiul întîlnirii cu nişte profesori de excepţie – Dan Grigorescu la literatură comparată, Ion Ianoşi şi Victor Ernest Maşek la estetică, Mircea Gherghinescu la operatorie şi estetica imaginii de film, Gheorghe Bulgăr la limba română, Victor Frunză (refugiat din 1978 sau 1979 în Danemarca) la creaţie jurnalistică. Cînd am reînceput să scriu poezie, am luat-o, să zicem aşa, de la capăt, de la un **alt** capăt. Dacă există legături cu ceea ce scrisesem pînă la treizeci de ani, acestea sînt firave. Apoi, din 1990, legătura mea cu cartea a augmentat. Trăiam, inerent, în mijlocul fenomenului, al relaţiei autor-editor-cititor. Să nu uit: în ianuarie-martie 1990 am scos cu nişte bani de la defunctul Comitet de Cultură, două numere din „Revista Nouă", seria a doua (prima, se ştie, a fost a lui Hasdeu, în secolul al XIX-lea). Numele realizatorilor pot fi aflate din caseta tehnică a revistei de atunci. Cît am lucrat la „Zarva", am scos un supliment, „Revista Nouă", i-am zis seria a treia, împreună cu Constantin Trandafir şi Viorel Cernica. Este postat şi pe internet, în mare parte. Din aprilie 2004, „Revista Nouă" apare de sine stătător, editată de „Fundaţia Hasdeu" şi

„Cercul literar «Geo Bogza»” al Casei Municipale de Cultură din Câmpina, cu fonduri private şi subvenţie de la Consiliul Local. Are 32−40 de pagini şi colaborări dintre cele mai onorante, din toată ţara. Avem şi un avantaj nesperat pentru un oraş mic, precum al nostru: aici se desfăşoară, de şapte ani, în fiecare noiembrie, „Galele Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România” (APLER). E ceva, să ai o dată pe an, cîteva zeci de scriitori, timp de trei zile, la Câmpina. Astfel că, din iulie 2005, „Revista Nouă” este membră a APLER. Iar impactul în lumea literaturii o situează, azi, printre cele mai apreciate douăzeci de reviste cu profil literar din ţară. Nu e opinia mea, e a altora, a cititorilor avizaţi (şi avizi). Cum se vede literatura de la Câmpina, se poate afla lecturînd „Revista Nouă”. Se vede cu luminile şi cu umbrele ei. Cu precaritatea experienţelor multor tineri furioşi, dar lipsiţi de simţ axiologic. Cu negările, reconsiderările de opere şi autori consacraţi de istoria literară. Mai puţin cu certurile diferitelor grupuri de interese mai mult extraliterare. Cu polemicile, certurile adesea fără sens, fără folos pentru literatură, bune doar pentru revistele de scandal. Spuneam altundeva, întrebat despre cum văd eu că ar merge literatura (eu, acesta, un mic cititor-consumator de literatură): literatura română merge înainte, nu ştiu însă dacă merge cu faţa sau cu spatele. Adică, eu cred că mai sînt ape de ales, va trebui să mai avem ceva răbdare şi… speranţă! Mai în suferinţă mi se pare a fi critica literară, judecata literaturii, cu deosebire aceea de întîmpinare, cu maeştrii deceniilor trecute, aproape retraşi în „turnul de fildeş” şi urmaşii, cei tineri de azi, încă nematurizaţi pe deplin.

Ai debutat editorial tîrziu, în 2003, la 53 de ani − cînd alţi scriitori au în spate, deja, o operă − volumul tău, Geometria singurătăţii – *despre care te-aş ruga să-mi spui cîteva cuvinte în continuare – primind premiul* „Opera prima” *al festivalului* „Nichita Stănescu”, *din acelaşi an. Ce te-a determinat să aştepţi atîta timp?*

Cu o expresie sentimentaloidă: ale vieţii valuri! Înainte de 1990, se ajungea greu la stadiul editorial iar eu sînt mai degrabă timid. Abia după revenirea mea la Câmpina, m-am „adunat" cu mine însumi şi am scris cîteva zeci de poeme pe care i le-am dat criticului literar Constantin Trandafir, semnate cu un pseudonim feminin (spiritul ludic: voiam să-l derutez!). A fost uimit că există cineva la Câmpina care scrie aşa (de bine, zicea domnia sa) şi să nu-i fie cunoscut(ă). Pînă la urmă, a trebuit să-i mărturisesc cine le-a scris. Şi, astfel, a început noua mea aventură poetică, puţin înainte de cincizeci de ani. Volumele au venit firesc, cum s-a putut financiar, în urma unei colaborări generoase şi foarte prieteneşti cu poetul Marian Ruscu, editor şi al revistei „Axioma" din Ploieşti. Ce m-a determinat să aştept atîta timp? Păi, nimic nu m-a determinat să mă grăbesc. Am încă trei volume gata, scrise în ultimii trei ani, unul încă la ilustrator (minunata Lidia Nicolae): *33 – piatră, pasăre duh*, *Şarpele dezaripat* şi *Cîntece pentru ştergerea umbrei* (ilustrat de Elena Dinu, o foarte tînără pictoriţă din Năvodari). Vor apărea, poate, într-o zi. (N.B. − între timp, toate volumele au apărut)

Te întrebi, în debutul unui poem din cel mai recent volum al tău, Conserva de fluturi*: „Doamne, de ce ai dat vieţii mele / Traiectoria glonţului?" Te-ai gîndit, vreodată, dacă acest glonţ care desenează traiectoria vieţii tale, şi care îşi continuă drumul, a fost tras dintr-o puşcă cu lunetă de un ţintaş de elită, va ajunge sau nu în cercul din mijlocul ţintei, adică acolo, unde, de fapt şi-ar dori oricine să ajungă?*

Da. Numai că eu văd centrul la margine. La marginea eonului divin, marginea interioară, pe care Poezia o extinde continuu. Acesta este ţelul meu (al Poeziei, după credinţa mea), să adaug Creaţiei divine. Creaţia divină ne-a dat o realitate pe care tindem continuu s-o cunoaştem cît mai bine, cît mai extins şi profund, prin mijloacele ştiinţelor. Poezia nu este, în esenţă, doar cunoaştere, decît la nivel superficial. Ea este creaţie care se adaugă Creaţiei. Numai

Poezia adaugă realitate nouă realităţii date de la începuturile lumii. Lumea materială este numai o formă (din multe altele) a energiei iniţiale. De fapt, totul este o formă de manifestare a energiei. Cea mai înaltă formă de manifestare a energiei este gîndul. Poezia este gînd. Dar oamenii nu ştiu să transmită direct gînduri. De aceea, poezia este limbaj, este cuvînt. Ea există de la început, pentru că la început a fost Cuvîntul, comanda iniţială: „Să fie!". Poezia este aceea care se supune perpetuu acestei comenzi, ea face să fie. Astfel că ea este, repet, şi din această pricină, *singura* cale de extindere şi de împlinire a lumii, a eonului divin. Poezia este uimire în faţa a ceea-ce-există, este cunoaştere, dar numai la primul nivel. La nivelul al doilea este creaţie, este aducere, luminare pentru cunoaştere a ceea-ce-(încă)-nu-este. Nu a virtualului, care înseamnă posibil să fie cunoscut pentru că există deja, ci a neexistentului, care este adăugat şi împlineşte existentul. Poezia se uimeşte de Natură în general (Lume, Cosmos, Univers) şi de Natura umană. Natura în general nu poate fi schimbată în fundamentele ei, în aspectele ei, chiar şi orice imagine despre ea, care ni se pare a fi nouă, există ca posibilitate. Natura umană este destinată de la începuturi să fie calea − singura − pentru extinderea Lumii. Misterele acesteia le dezvăluie Poezia. Înţeleg prin Poezie toate artele scrisului − lirice, epice, dramatice − la graniţa şi în comunicarea directă şi discretă cu artele plastice şi cu muzica. Şi acestea sînt Poezie în măsura în care nu sînt **reproducere**, ci **producere**. Dacă nu sînt Poezie, nu sînt nimic. Cu modestele mele forţe, încerc să adaug ceva lumii existente şi atît de puţin cunoscute. Nu pe căi directe, nu se poate aşa, ci pe calea ocolită, înaltă, precum traiectoria glonţului. Sper ca ţintaşul să fi fost unul de elită. N-am de unde să ştiu… Cioran zice: „Să-ţi ratezi viaţa înseamnă să ajungi la poezie fără sprijinul talentului." Eu sper să am şi ceva talent… Un critic zicea că sînt un poet nici prea-prea, nici foarte-foarte. Un altul scria despre surprize caleidoscopice. Încerc să nu străbat, de-acum, căi cunoscute, dar „ajunarea" nu se termină niciodată, aşa că mă întîlnesc de multe ori cu poeţi care au parcurs acelaşi

drum. Dar mie mi se pare nou. Nino Stratan zicea: „eu nu scriu versuri, eu scriu drumuri...”

Pe cît de multă poezie se scrie, pe atît de puţină poezie se citeşte! E foarte grav că se tipăreşte multă maculatură. Revistele debordează de producţiile unor aşa-zişi scriitori, care au citit mai puţin decît au scris. În goana lor după bani, au mai rămas puţine edituri care, încă, ţin la prestigiul limbii române, nepublicînd toate elucubraţiile cu care sînt asediate, chiar dacă autorii vin cu bani grei (apropo de limba română, Petre Ţuţea spunea, la un moment dat, despre ea că „(...) are virtuţi complete, adică poate fi vehicul a tot ce se întîmplă spiritual în specia om. E foarte greu de mînuit. Prin ea poţi deveni vultur sau cîntăreţ de stranã.”*) Florin Dochia, de ce citeşte lumea din ce în ce mai puţină literatură în general şi poezie în special? Din pricina preţurilor cărţilor, care au devenit halucinante ori pentru că numărul vulturilor limbii române este în cădere liberă, în timp ce acela al cîntăreţilor de strană a crescut vertiginos? Se atrofiază sensibilitatea cititorilor faţă de poezie şi nu numai?*

Hm. Aş zice şi, şi, şi. Noi (adică cei de peste 30 de ani) avem experienţa vremurilor în care lectura era un refugiu de la starea precară a vieţii de fiecare zi, cu cozile de noapte pentru lapte, brînză, ouă, salam, pîine, cu programul de două ore la televizor şi antena pentru bulgari în podul casei. Azi, tentaţiile sînt multe, în primul rînd cele ale minimei rezistenţe, ale divertismentului, ale „culturii de masă” ca „valoare” în sine. În Vest s-a scris enorm pe această temă, pro sau contra. Există teorii care durează un sezon. Nu ştim cu adevărat de ce este aşa. Primul mister al lumii (după acela al Fiinţei divine) este Omul. Doar constatăm cum este şi încercăm (luptăm) să ameliorăm situaţia. Asta dacă sîntem convinşi că avem dreptate. Dar dacă nu avem dreptate? Dacă lumea merge în altă direcţie iar acea direcţie se numeşte Nicăieri? Nu avem cum şti. De aceea trebuie să lăsăm o urmă. Chiar şi cei care scriu mai mult decît citesc

(ştiu şi eu vreo cîţiva, unul a fost lăudat pentru buna asimilare a lecturii din Mario Vargas Llosa şi Marquez, dar eu ştiu că el abia de-a auzit că există Vargas Llosa, iar despre Marquez i-au povestit prietenii), chiar şi aceştia lasă o urmă. Fie şi aidoma aceleia a melcului în iarba udă.

Voi prelungi întrebarea anterioară. Am observat că sînt multe persoane cu o foarte slabă sensibilitate faţă de poezie, faţă de literatură. Mai e şi internetul care, dincolo de meritele sale de netăgăduit are, printre altele, şi ,,calitatea" de a îndepărta, mai cu seamă pe cei tineri şi foarte tineri, de cuvîntul tipărit. Mihai Vasile îmi spunea că în România nu există, de exemplu, educaţie prin şi pentru teatru. Crezi că un rol nefast îl au şi acei profesori, din păcate nu puţini, care nu simt poezia şi literatura în general, ei aflîndu-se, deci, în imposibilitate de a-şi învăţa discipolii să iubească un text sau altul?

Şcoala românească de azi e în prag de dezastru. Spun o banalitate. Din punctul de vedere al culturii generale şi al umanioarelor, ea scoate în mare majoritate semi-analfabeţi. Abia de ştiu să se semneze. Sînt rari profesorii cu har. Poate că asta vrea societatea românească de azi. Aşa este gîndit viitorul. Cu cît este mai puţin educat, cu atît poporul (devenit populaţie) poate fi manipulat mai lesne. Nu mai există **educaţie**, nu numai **educaţie prin teatru**, dragă Mihai Vasile! Devenim, pe zi ce trece, sclavii simulacrelor, ai erzaţului, ai imaginii care rămîne pe retină mai puţin decît trecerea în zbor a unui fluture (cum se spune undeva, într-un text vechi: „urma peştelui în apă, urma păsării în zbor, urma şarpelui pe piatră, urma bărbatului în femeie".). Magia internetului este magia instrumentului devenit scop în sine. Pălăvrăgeala de birt devine pălăvrăgeală globalizată. Cultura de masă o îneacă pe cea adevărată, de elită. Războiul se duce şi în acest spaţiu virtual. Se mai pierde cîte o luptă. Dar războiul nu poate fi pierdut, pentru că ar însemna pierderea Omului. Pierderea de sine, animalizarea. Cineva spunea că Nietzsche l-a ucis pe Dumnezeu dar nu a

spus nimic despre diavol, aşadar acesta este încă viu, printre noi. Eu aş întreba: aţi văzut o monedă cu o singură faţă? Doar curba lui Moebius, dar aceasta este geometrie, adică, etimologic, măsurarea pământului, a materiei. Nu există o geometrie a spiritului, decît ca joc, ca semnificaţie secundă, ca dezvăluire de mister prin ascundere. Vezi şi titlul primului meu volum.

Se mai poate constata un lucru îngrijorător: oamenii nu se prea mai iubesc. Iar despre scriitori, ce să mai vorbim… Înainte de '89, îşi mai citeau unii altora cărţile. Acum, dacă deschizi orice revistă literară sau de cultură, aproape că e imposibil să nu îi „auzi" cum se ceartă, cum se bălăcăresc. Uneori, aceste fronde de-a surda, care mi se pare că nu fac bine nimănui − cititorului, îndeosebi −, se transformă în adevărate războaie iscate de orgolii nemăsurate, de simpatii politice, de găşti mai mult sau mai puţin literare, de grupuri de interese (că tot e la modă sintagma), de bătut cu pumnul în piept etc. etc. etc. Pînă acum, revista voastră de la Câmpina s-a ţinut departe de aceste „teatre de operaţiuni". Cum aţi reuşit? Ce se întîmplă, de fapt? Ce-i în spatele tuturor acestor manifestări belicoase dincolo de ce-ai pomenit?

Sînt patimile umane. E lupta pentru ciolan, care nu putea ocoli nici un palier al societăţii româneşti (omeneşti?). „Revista Nouă" nu este o publicaţie dedicată vieţii literare, ci literaturii şi artelor surori. Respingem manifestările maniheiste, de care ne împiedicăm la tot pasul. Ne dorim să descoperim valoarea perenă. Aceea ce ţine de spirit şi nu de biologic. De libertatea spiritului şi nu de temniţa trupului material. Şi se mai întîmplă ceva… Ne place sau nu ne place, trăim vremuri interesante. Lumea se schimbă abia perceptibil. Nu în lucrurile „mici", cele ce ţin de istorie (o invenţie strict umană, alte fiinţe nu au istorie), ci în cele esenţiale, ce ţin de conexiunile universale, de saltul la un alt nivel al fiinţei gînditoare. Este ceva ce s-a pierdut şi trebuie recîştigat de la începuturile Omului. Poate că aceasta este

legătura cu divinul. O legătură intrinsecă, nu una superficială, mimată. Există un curent de gîndire pe care l-am descoperit de curînd şi la care ader: **trans-modernismul**. Spre a nu fi confundat cu **postmodernismul**, se cuvine a sublinia că acesta din urmă a şi dispărut din discursul serios despre cultură şi civilizaţie, pentru că s-a dovedit că nu era decît o altă denumire dată **modernismului tîrziu**. Transmodernismul este **altceva**! Este ceva nou, cu un paradox, aş spune o recuperare a ceva ce n-am avut niciodată, noi, oamenii, pentru că n-am ştiut că avem, n-am ştiut cum să avem. Iată, pînă la anul 325 (Conciliul de la Niceea), am trăit conform logicii aristotelice bivalente, apoi, de la 1789, ne-am întors la ea, am restaurat-o. De la 1989, revenim, treptat, la terţul inclus. Care este acesta? Te las pe tine să-l afli, să-l intuieşti. Sînt cîteva cărţi despre transmodernism, una dintre ele, pe care o recomand călduros, este cea a lui Theodor Codreanu, între altele, un eminescolog dintre cei de vază. Sigur că „postmodernii" pătimaşi o ţin gaia-maţu', în continuare, dar cine să-i mai asculte? Codreanu zice undeva: „aspectul postmodern n-a fost decît o scurtă perioadă de crepuscul exacerbat al modernismului." Lumea se schimbă şi noi odată cu ea…

Nici moartea cîte unui confrate nu-i prea mai interesează pe dragii noştri „creatori". Am făcut parte amîndoi dintr-un mic grup de scriitori din redacţia revistei „Axioma", care s-a deplasat în acea zi nedorită de nici unul dintre noi, la Muzeul Literaturii, pentru a-l conduce pe ultimul drum pe dragul nostru Nino. Extrem de puţini colegi şi/sau prieteni de-ai săi erau prezenţi. Scria Gabriel Liiceanu într-un text al domniei sale, despre prietenul său Ernest Bernea (din volumul Declaraţie de iubire*, o carte pe care ar trebui s-o citească cît mai mulţi dintre aceşti scriitoraşi şi nu numai ei!):* „Cineva iese, prin moarte, din viaţa noastră. Dar dacă o face nu este pentru a intra altfel, şi mai bine, în noi? Fiecare om înseamnă în viaţa noastră exact atît cît păstrăm din el după moartea lui. În fapt sîntem locuiţi de cei dispăruţi şi dacă fiinţa noastră se întîmplă să aibă temelie, amplitudine

şi forţă este pentru că din adîncul ei are cine să urce periodic spre noi din trecut.” *Te-aş întreba − punîndu-ţi lupa acestui gînd în dreptul inimii − cît de mult ai fost tu locuit de Ion Stratan? De poezia lui? De spiritul lui?*

Sînt locuit de spiritul lui Nino. Nu-l pot rupe din mine. Cărţile lui mi-au stat totdeauna pe noptieră. Îmi amintesc nişte cuvinte de-ale lui: „pînă cînd vom avea o cheie pentru a deschide uşa şi o altă cheie pentru a o închide, vom folosi aceeaşi cheie; pînă cînd vom avea un soare care să răsară şi un altul care să apună, vom folosi acelaşi soare*”*. Apusul lui Nino înseamnă răsăritul aceluiaşi Nino. Nu avem alt Nino. Fiecare răsărit este, totuşi, mereu nou. Aş vrea pentru Nino o posteritate discretă, plină de iubire. Iubirea adevărată este discretă. Statuile împietresc vieţile. Piedestalele depărtează sufletul de suflet.

Să schimbăm puţin registrul. Conduci o revistă şi o instituţie de cultură. Pentru a-ţi întrupa proiectele, ai nevoie de cel puţin două lucruri: bani şi colaboratori de calitate. Se pare că, pînă în momentul de faţă, ai reuşit − cu inerente dificultăţi − în micul oraş Câmpina, să te descurci, în ambele privinţe. Uşor pragmatic, te-aş întreba: cum faci rost de bani şi cine-ţi sînt colaboratorii? Îţi oferă doar Câmpina aceste „resurse” sau cauţi şi în exterior?

Cu banii este greu. Foarte greu. Sîntem cu salariile în urmă. Clădirea are nevoie de reparaţii generale. Subvenţia acoperă doar parţial necesităţile unui act de cultură decent. Apoi, Câmpina nu mai este aceea din tinereţea mea. Din punctul de vedere al nevoilor culturale ale locuitorilor. Atacul furibund şi sub centură al (tele)divertismentului în contra culturii, cît de cît formatoare de personalităţi şi conştiinţe, necesită mijloace pe care societatea actuală de la noi nu le are. Apoi, mai este reminiscenţa maselor de oameni strînse să asiste la mega-spectacole educative. Cultura care rămîne se face pe grupuri mici, reunite de aspiraţii şi nevoi comune. Casa de cultură se află între ciocan şi nicovală. Nu numai

aceasta de la Câmpina. Am strîns cîţiva prieteni pe lîngă mine şi încercăm să mişcăm lucrurile. Avem un ansamblu folcloric foarte bun, a reprezentat judeţul la festivităţile de la Alba Iulia, pe 1 Decembrie. Încercăm să revitalizăm trupa de teatru. Cenaclul literar merge binişor, dar e destul loc şi de mai bine. Sînt sigur că există resurse în Câmpina, trebuie numai (re)descoperite.

Ajunşi în acest punct terminus, îţi spun cu mîna pe inimă că în această convorbire a noastră am cercetat împreună şi anumite „teritorii" unde, sincer, nu speram să ajungem. Aş fi bucuros dacă într-un viitor dialog – pe care mi-l doresc a nu fi prea îndepărtat – să zăbovim mai mult asupra anumitor idei care merită a fi augmentate şi, în acelaşi timp, cercetate mai în profunzime. Revenind la poezie, îmi aduc aminte o definiţie mai puţin obişnuită dată acesteia de Borges (unul dintre scriitorii mei de suflet). Spunea el: „Poezia este întîlnirea cititorului cu cartea, lectura cărţii, descoperirea cărţii. Există altă experienţă estetică şi anume momentul (uimitor, de asemenea) în care poetul concepe opera, în care el descoperă sau inventează opera." *Te-aş ruga, dragul meu Florin Dochia, pentru final, să-mi spui ce reprezintă poezia pentru tine? Cum te simţi tu în acele inefabile momente cînd îngerul poeziei te ia sub aripele lui?*

Păi, vezi, într-un fel, am răspuns mai sus. Aş sublinia, însă, un cuvînt din textul lui Borges: **inventează** (opera). Inventează, adică aduce ceva nou, ce n-a mai fost, ce n-a mai existat. Momentul creaţiei este, pentru mine, fast şi dureros. Rup ceva din mine ca să îmbrac ceva ce inventez, ceva ce n-a mai fost. Creaţia este suferinţă, mai bine aş spune, bucuria suferinţei. Descriu această bucurie a suferinţei după puterile mele, cu speranţa că reuşesc s-o transmit cititorului potenţial. Am avut bucuria primirii unor mărturisiri ale unor oameni obişnuiţi, care s-au regăsit pe ei înşişi în poeme de-ale mele, au găsit o realitate, alta decît aceea pe care o cunoşteau, o realitate pe care o aşteptau să fie, să se (în)fiinţeze. Cuvintele mele descriau trăiri de-ale

lor pe care ei nu le ştiuseră înţelege, necum puse în cuvinte. Poezia este revelaţie. Este calea regală spre divin.

Nu-ţi pot dori decît ca traiectoria vieţii şi a poeziei tale să urmeze negreşit această cale regală. Îţi mulţumesc, Florin Dochia.

(decembrie 2005 - ianuarie 2006, Ploieşti - Câmpina)

„...mîine, bătrîne, plecăm în Vietnam!”

Cartea lui Bogdan Stoicescu mă duce cu gîndul, păstrînd proporţiile, la un volum de dialoguri între Sábato şi Borges, care se deosebeşte de obişnuitele cărţi de interviuri sau convorbiri ce conţin întrebări solicitate de obicei de un autor mai tînăr, în care atitudinea celui chestionat poate fi condescendentă. E ca o înfruntare de şah între parteneri extrem de valoroşi care, tocmai de aceea, joacă onest faţă de adversar şi mai ales faţă de sine. Rezultatul e o carte pe care cu greu ai putea-o uita. La fel se întîmplă şi cu *Convorbirile* pe care ni le propune Bogdan Stoicescu.

Bogdan Stoicescu, el însuşi un scriitor deloc de neglijat, însă extrem de exigent cu sine, îşi asumă în această carte rolurile de interlocutor, de critic avizat şi mai ales de Prieten. Pentru că Bogdan este „un bun conductor de prietenie”, lucru de care am avut privilegiul de a mă convinge cîţiva ani buni. În plus, toţi cei prezenţi în carte, Bătrînul Urs Nino, poeţii Traian T. Coşovei, Ioan Vieru şi Florin Dochia, prozatorul Ioan Mihai Cochinescu şi regizorul Mihai Vasile, sînt prieteni între ei şi, sper eu, nesăbuit, poate încă şi prietenii mei. Meritul incontestabil al acestei cărţi este de a fi o „carte a întîlnirilor admirabile”, care ne dovedeşte că Nino nu a plecat, poate doar pînă la colţ, după ţigări, poate la Biblioteca „Iorga”, desigur, cu taxiul, să-l vadă mai repede pe Bogdan. Cartea aceasta este, cred, cea mai frumoasă ne-uitare dăruită poetului, în aceşti ani. Nu mă pot împiedica să nu-mi imaginez cum ar fi comentat Nino plăcuţa amplasată de edili pe blocul în care poetul a locuit în ultimii ani: „m-au municipalizat, bătrîne…”, i-ar fi spus el, poate, lui Bogdan sau lui Traian. Nu mă pot împiedica să nu-mi imaginez cum ar fi sărbătorit Nino lansarea cărţii lui Bogdan, cu toţi cei dragi alături: Anca, Vlăduţ, cu vioara lui fermecată, Leni şi Valter Paraschivescu, Nelu şi Paula Mărculescu, Mihai

Cochinescu, Ştefania Coşovei, în fum de trabuc şi nesfîrşite beri, pentru că „mîine, bătrîne, plecăm în Vietnam”… Cu Ioan Vieru ar fi sărbătorit în altă zi, pe îndelete, la un hamburger, la Sinaia sau Azuga. Cred că această carte l-ar bucura enorm pe Nino, el care se veştejea ca florile de piatră seara, atunci cînd prietenii nu-l căutau.

Nu în ultimul rînd, găsesc aici o veritabilă pledoarie în favoarea poeziei şi a literaturii, a artei în general, pe care Bogdan Stoicescu o promovează echidistant şi cu gratuitatea care îi stă bine oricărui demers cultural.

Convorbiri la lumina gîndului este, aşadar, o carte la „şase mîini”, la şase corzi, dar, desigur, ştiţi de la Paco de Lucia ce se poate face cu şase corzi!

Letiţia ILEA

Măiestria interlocuţiei

Pe Bogdan Stoicescu l-am cunoscut în august 2000. Venisem la Ploieşti să spun cîteva cuvinte despre Nae Ionescu, răspunzînd unei invitaţii primite din partea Bibliotecii Judeţene „N. Iorga". Nu mai frecventasem de mult mediile „oamenilor de cultură şi odihnă", preferîndu-le pe cele clericale ortodoxe, mult mai realiste şi mai puţin zgomotoase.

În aula bibliotecii judeţene din Ploieşti, atunci, în august 2000, am întîlnit un primar cultivat, cu lecturi şi deprinderi de om instruit, respectiv, un public plăcut, alcătuit din multe femei frumoase, cu priviri inteligente şi expresive, nestrăine de ironie… Aşa se şi cuvenea, întrucît I.L. Caragiale, adînc cunoscător al feminităţii, spre deosebire de marea majoritate a scriitorilor români, nu putea proveni decît dintr-un asemenea oraş.

Am cunoscut, tot atunci, şi ne-am întreţinut îndelung ulterior, un domn încă tînăr, rasat, cu barbă bine tăiată şi voce baritonală, pe nume Bogdan Stoicescu. Un intelectual cu păreri proprii, nicidecum însuşite de la alţii, în contul modei sau al snobismului. Peste vreo doi ani, Bogdan Stoicescu îi lăsa o impresie identică prietenului şi colegului meu Tudorel Urian.

Între timp, am avut prilejul să îl şi citesc pe Bogdan Stoicescu, îndeosebi în „Axioma", una dintre cele mai bune reviste culturale româneşti, substanţială şi discretă, întocmai ca Bogdan Stoicescu. Mi-a plăcut devotamentul său elevat şi consecvent pentru Ploieşti, oraş în care a zăbovit şi un împărat al Rusiei. În albumul despre Ploieşti, comentariile succinte ale lui Bogdan Stoicescu, care însoţesc ilustraţia, aşa cum însoţeşte glasul crainicului un documentar BBC, mă împing să redeschid cu plăcere această rafinată bucoavnă. M-au bucurat cîteva traduceri, deopotrivă cu

cronicile literare semnate de Bogdan Stoicescu. În convorbirile sale tipărite în volum se simte modestia, adică superioritatea smerită a omului de carte care îndeamnă interlocutorii să desprindă sensuri. Din această categorie face parte şi devotamentul pe care Bogdan Stoicescu l-a arătat cîtorva colegi şi prieteni, scriitori remarcabili, în frunte cu poetul cu tragic destin Ion Stratan, un poet strălucit.

Răposatul Alexandru Paleologu şi-a intitulat o carte *Interlocuţiuni*. Bogdan Stoicescu are măiestria interlocuţiei: pot garanta pentru această calitate, amintindu-mi de dialogurile noastre risipite în eter; alţii au avut şansa ca dialogurile lor să fie înregistrate şi tipărite. „Interlocutorismul“ constituie un aspect, o faţetă din poliedrul omenesc şi intelectualicesc Bogdan Stoicescu.

Pentru a-l aprecia şi gusta, în scris ori faţă către faţă pe Bogdan Stoicescu, este imperioasă împărtăşirea convingerii lui Baltasar Gracián, potrivit căreia „partea cea mai frumoasă a culturii e politeţea”.

Dan CIACHIR

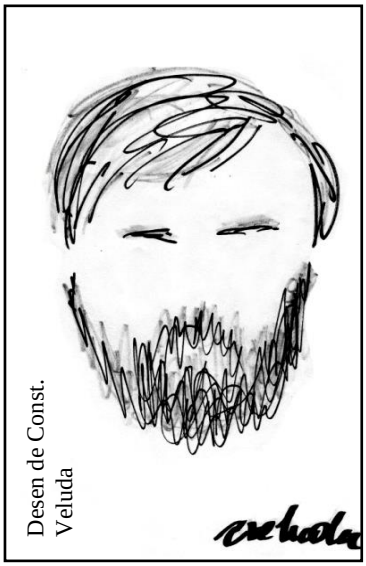

Desen de Const. Veluda

Bogdan-Lucian Stoicescu

S-a născut la 20 aprilie 1958, în Piteşti • Absolvent al Colegiului Naţional „Mihai Viteazul”, din Ploieşti şi al Facultăţii de Inginerie Chimică, Universitatea Politehnică Bucureşti • Între 1984 şi 1993 este inginer chimist • **1990-1998.** A fost co-fondator şi a condus periodicele „Muntenia”, „Curierul de Prahova”, „Goool”, „Vocea Prahovei”, „Concurentul” şi al revistei naţionale „Judo Sport Magazin”. A fost redactor-șef al săptămînalului „Cheia Succesului” • A fost realizator de emisiuni şi director de programe la „Radio Prahova”, la studioul teritorial de televiziune CIN-SOTI, din Ploieşti • Fondează şi conduce Asociaţia Cultural-Ştiinţifică „Athenaeum”, editura omonimă şi „Clubul de Jazz şi audiţii muzicale «Cornel Chiriac»” al asociaţiei (din 1994) • Din **1998**, s-a repliat la Biblioteca Judeţeană „Nicolae Iorga”, din Ploieşti (în cadrul secţiei de documentare, informare bibliografică şi metodică), loc în care îşi desfăşoară activitatea şi în prezent, ca bibliograf, şi unde a avut privilegiul să-l aibă coleg, din **1999** pînă în **2005**, pe prietenul său, poetul Ion Stratan • A iniţiat colecţia „Cărticica de buzunar” (sub egida Bibliotecii Judeţene „Nicolae Iorga” din Ploieşti), ocupîndu-se nemijlocit, în cadrul acesteia, de editarea mai multor volume, printre care: *Cafeaua cu sare*. *Paradoxuri şi parafraze* de Ion Stratan; *I.L. Caragiale – cele mai frumoase scrisori* (antologie îngrijită de Constantin Hârlav); *Între «Ce-ţi doresc eu ţie…» şi «Vai de biet român, săracul!»* (o selecţie din publicistica eminesciană, ediţie realizată şi prefaţată de acad. Dimitrie Vatamaniuc); *I.L. Caragiale – În Nirvana, Ironie, Două note* (antologie, argument şi note de Constantin Hârlav); *Zilele fluxului* de Ioan Vieru (antologie de versuri, cu o prefaţă de Ion

Stratan); *I.L. Caragiale – File din carnetul unui vechi sufleor* (ediţie anastatică, cuvînt înainte şi note de Nicolae Bârna) • Editor, redactor de carte şi concepţie grafică, pentru o serie de volume, printre care: *Istoria Universităţii din Cernăuţi – întrunirile academice române „Bucovina" şi „Moldova" (1880 – 1938)* de Eugen Pitei, acad. Eugen Trebici şi prof. univ. dr. Dragoş Rusu; *Biserica ploii* de Ion Stratan (versuri); *Figuri şi forme geometrice* de arh. Eugeniu Damian; *Pierderi de energie cinetică în reţele de palete*, de prof. univ. dr. ing. Manuela Elena Georgescu • În anul **2003**, a fost co-fondator al Asociaţiei Culturale „Jazz Forum 03" • A fost secretar general de redacţie al revistelor „Orpheus", „Atelier 21" şi colaborator al periodicului „Labirint" • Distincţii: Diploma de Onoare şi Medalia, acordate de Societatea „Memorial «Nichita Stănescu»", Consiliul Judeţean Prahova, Prefectura Judeţului Prahova şi Primăria Municipiului Ploieşti, pentru ataşamentul faţă de cultura românească şi poezia lui Nichita Stănescu (1999); Diploma de Onoare, conferită de Prefectura şi Consiliul Judeţean Prahova, cu prilejul sărbătoririi a 150 de ani de la naşterea poetului Mihai Eminescu, pentru slujirea culturii româneşti (2000); Diploma de Onoare, conferită de Societatea „Memorial «Nichita Stănescu»", cu prilejul celei de-a XXIII-a ediţii a Festivalului Internaţional de Poezie „Nichita Stănescu", pentru slujirea culturii româneşti (2001) • Este autorul volumului *Convorbiri la lumina gîndului* (Editura „Libertas", Ploieşti, 2006) şi al textelor albumului *Ploieşti* (2007), realizat împreună cu artistul fotograf Valentin Craina • A publicat proză, eseuri, cronică literară, muzicală şi plastică, interviuri şi traduceri în revistele: „Axioma", „Atelier 21", „Orpheus", „Repere", „Orion", „Revista Nouă", „Dilema veche", „Altphel", „Ploieştii" etc. • Sub semnătură proprie, are în pregătire volumele *Întoarcerea lui Radu Tudoran* (bio-bibliografie), *Autoportret neterminat. Texte, închipuiri şi alte razne* (publicistică) şi *Viaţa obişnuită a tînărului Toma. Manual de folosire* (proză) • A absolvit o serie de cursuri de specializare, în domeniile biblioteconomiei, documentaristicii, bibliologiei şi ştiinţelor informării • Din anul **2014**, se ocupă, în calitate de redactor-şef, de editarea revistei „Gazeta Cărţilor" a Bibliotecii Judeţene „Nicolae Iorga", din Ploieşti • Este autorul blogului http://cuvinte-sunete-imagini.blogspot.ro/ (din 2008)

Un altfel de colofon...

Prima ediție a volumului
Convorbiri la lumina gîndului. Despre fragilitatea vieţii, iubire, prietenie şi alte închipuiri
a fost dată spre tipărire în luna martie a anului 2006, în chiar ziua Echinocțiului de primăvară, la numai o zi de la împlinirea a exact şase luni de cînd cel cu care a fost pus la cale, **Ion Stratan** – *Nino,* cum îi spuneam noi, apropiații săi – şi-a început călătoria cea fără de sfîrşit pe apele liniştite şi strălimpezi ale Poeziei...
Volumul a apărut în chiar zilele primei ediții
a *Festivalului Artelor „Nichita la Echinocțiu"*
(23-30 martie 2006), la Editura „Libertas" din Ploiești,
ca rod al strădaniilor – pentru mulți abnorme –
ale diriguitorului acesteia,
domnul *Mihai Vasile* –
nume indisolubil şi definitiv legat de lumea şi viața culturală prahoveană, în general, şi ploieșteană, în special – cel care a fost, de altfel, şi realizatorul machetei artistice, graficii coperților şi redactării.

Iată că, acum, la 10 ani de la prima ei ieşire în lume, același om şi prieten de nădejde, Mihai Vasile (fără de a cărui susținere şi imbold, acest proiect, cine ştie dacă şi cînd s-ar fi reîntrupat), a fost acela care mi-a propus reeditarea cărții, într-o ediție *ne varietur*, revăzută şi augmentată, beneficiind de o nouă viziune grafică a coperților, închipuită de excepționalul designer şi artist fotograf *Valentin Craina*, alt prieten drag şi vechi colaborator. Drept pentru care, n-am cum a nu-i mărturisi, cu mîna pe inimă, lui Mihai Vasile – omul care, cu o generozitate neînțeleasă de foarte mulți, se jertfeşte pe sine, ajutîndu-i pe alții, veşnicul neliniştit, cu temperament vulcanic şi rafinatul artist, luptătorul exemplar, cu suflet de copil, fără de care viața mea ar fi fost cu mult mai săracă –, în ciuda tuturor vicisitudinilor timpurilor pe care le-am traversat, de foarte multe ori, umăr la umăr, că-i port o indelebilă prețuire şi-o nesmintită admirație.

Decisiv, însă, a fost faptul că această carte nu s-ar fi putut scrie fără gîndurile şi trăirile – întrupate în cuvinte
de-o frustă sinceritate
şi-o chirurgicală preciziune – celor cinci dragi prieteni, harnici şi neostoiți truditori la casa cuvîntului ziditor, care, cu o mare

generozitate, au acceptat necondiționat să-mi fie interlocutori:
Traian T. Coşovei, *Mihai Vasile*, *Ioan Vieru*,
Ioan Mihai Cochinescu și *Florin Dochia*.
Lor, chiar dacă, acum, la împlinirea a 10 ani de la apariția cărții,
unul dintre ei, dragul meu Train T. Coşovei,
nu ne mai este, fizic, alături, plecat fiind
cu mult prea mare grăbire din această lume (la 1 ianuarie 2014),
să-și ocupe locul la acea *Cină de Taină a Poeților* (alături de bunii
săi frați întru poezie Ion Stratan, Ioan Flora, Călin Angelescu,
Mariana Marin, Alexandru Mușina, Cristian Popescu...),
le mulțumesc și pe această cale, le sărut frunțile senine
ale inimilor, asigurîndu-i de toată gratitudinea mea.

Domnului *Constantin Marin*, care, de mai bine de 25 de ani,
îmi este înger păzitor într-ale scrisului – şi nu numai! – prietenia,
dragostea şi devoţiunea mea, pe totdeauna...

Domnului *Dragoş Grigorescu*, director al Centrului Judeţean de
Cultură Prahova şi al Editurii „Mythos”, precum şi entuziastei
dumisale echipe, cordiale mulţumiri, alături de cele mai alese
sentimente de consideraţie.

Lui *Sorin Dumitraşcu*, directorul Tipografiei „GrafoANAYTIS”
din Ploieşti şi talentatul meşter tipograf al acestei cărţi,
cele mai bune gînduri şi afectuoase sentimente de prietenie.

Pe toţi aceia pe care, nu o singură dată, m-am bizuit de-a lungul
vieţii − oameni rari, tocmai din pricina acestui fapt − şi care
au amprentat, într-un fel sau altul, scrisul meu şi devenirea mea,
îi asigur de întreaga mea recunoştinţă.

Mamei mele, pentru tot ce înseamnă dumneaei pentru mine,
cu speranţa unor zile mai bune, aceleaşi, dintotdeauna,
nestrămutate sentimente...

Tatălui meu, in memoriam.

Bogdan-Lucian Stoicescu

Ilustraţii

Martie 1983. Ion Stratan îi dăruieşte lui Nichita Stănescu o cămaşă de soldat

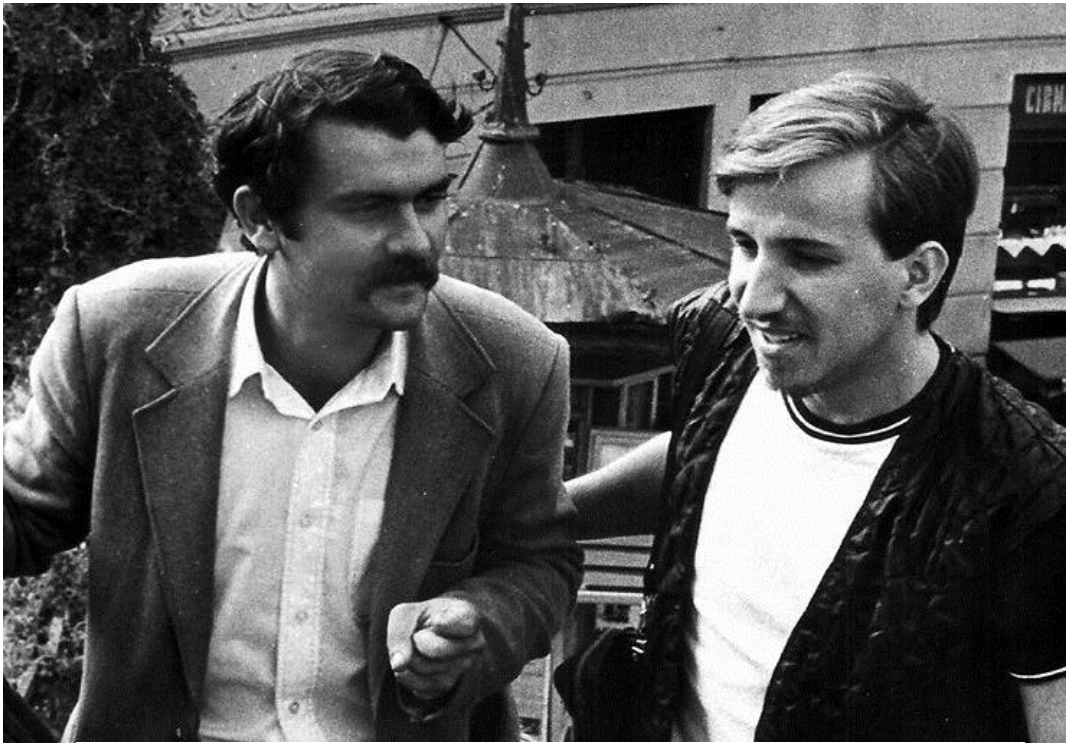

Ion Stratan, alături de bunul său prieten, Traian T. Coşovei, la începutul anilor '80

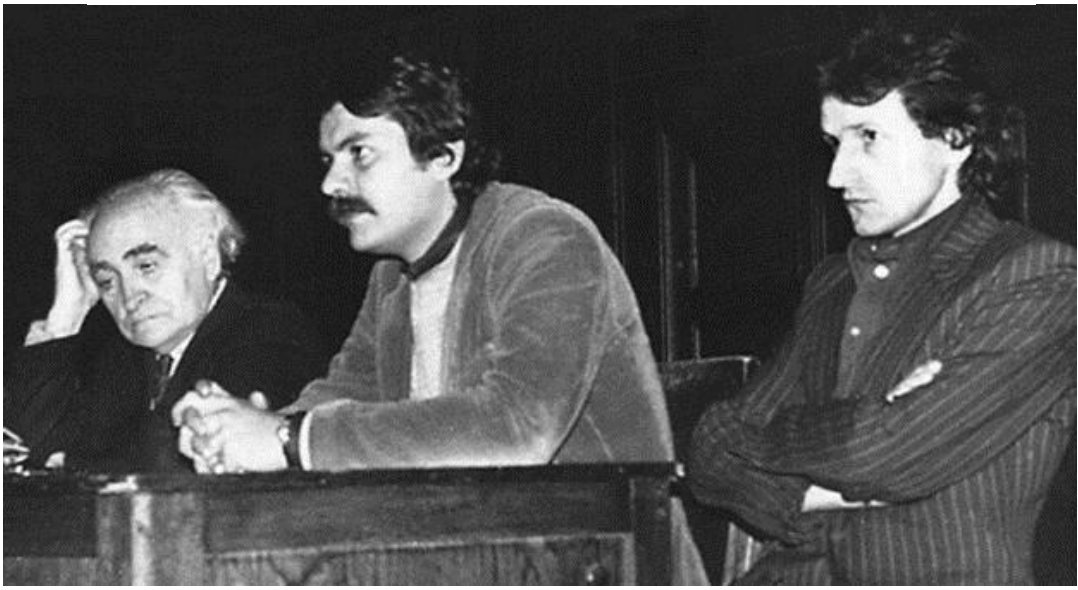

Poeţii George Moroşanu şi Ion Stratan, alături de regizorul Mihai Vasile, la deschiderea Cenaclului „Orfeu” al Bibliotecii Judeţene „Nicolae Iorga” din Ploieşti, în anul 1984

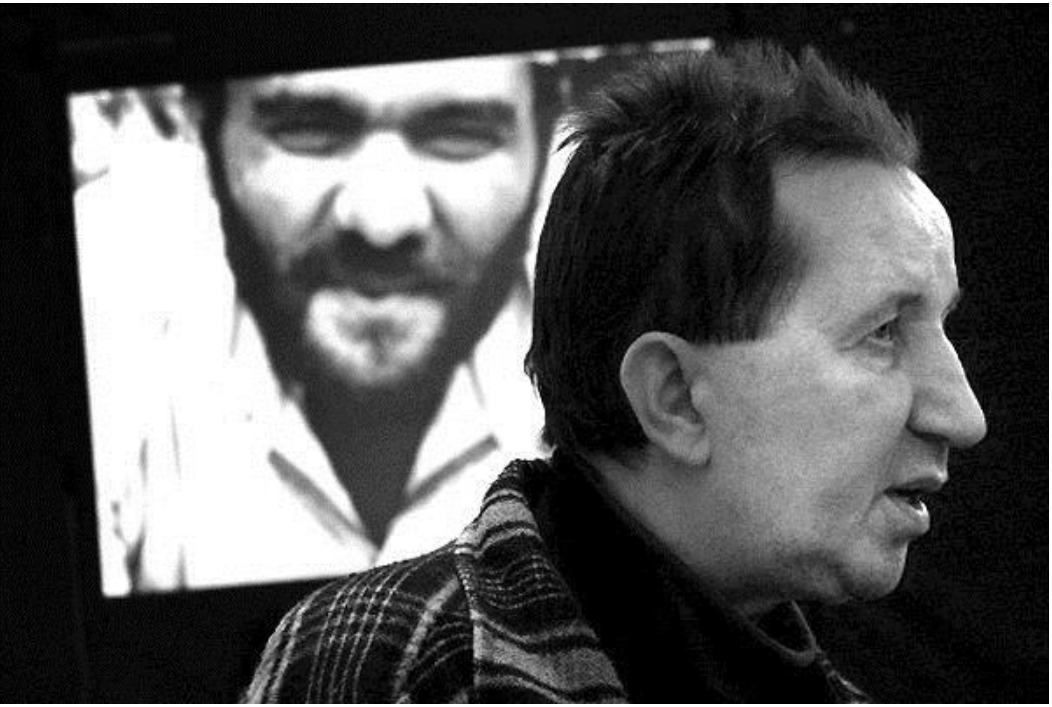

Traian T. Coşovei vorbind despre prietenul său, Ion Stratan

Ion Stratan şi Ioan Vieru în anul 2003

Ion Stratan, Florin Dochia şi Ioan Mihai Cochinescu, la o şedinţă
a Cenaclului „I.L. Caragiale”, în anii '80

Bogdan-Lucian Stoicescu, în vizită la Ion Stratan, pentru unul dintre
dialogurile din această carte

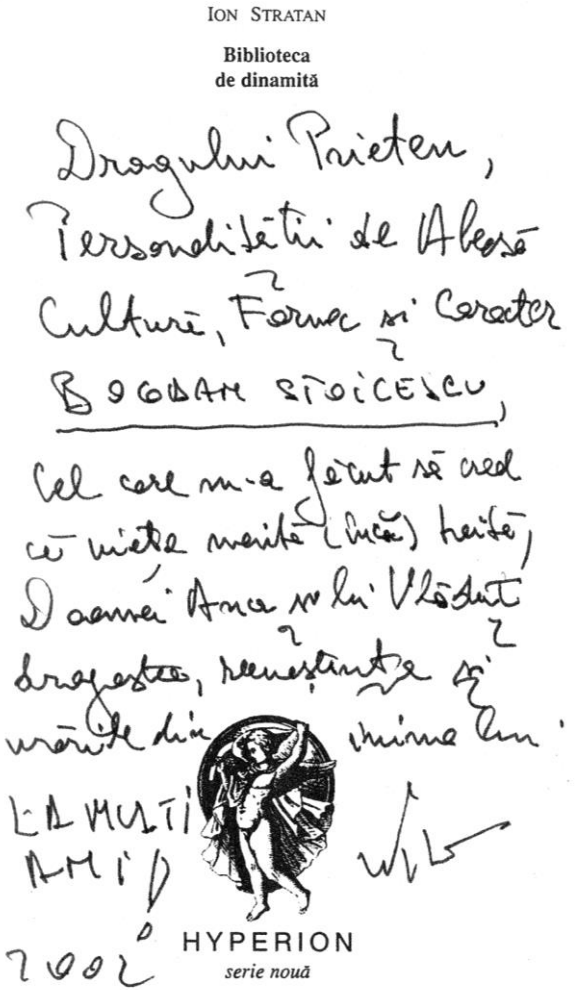

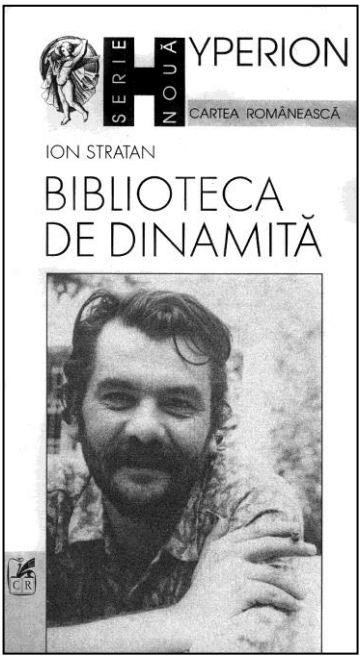

„Dragului Prieten, Personalității de Aleasă Cultură, Farmec și Caracter, BOGDAN STOICESCU, cel care m-a făcut să cred că viața merită (încă) trăită, Doamnei Anca și lui Vlăduț dragostea, recunoștința și urările din inima lui Nino. La mulți ani! 2002”

Dedicația a fost oferită lui Bogdan-Lucian Stoicescu, pe pagina de gardă a volumului *Biblioteca de dinamită,* antologie, Editura „Cartea Românească”, București, 2001 (cu o prefață de Călin-Andrei Mihăilescu, postfața de Octavian Soviany)

Cuprins

Frunze / pag. 9
Acasa poetului / pag. 10

Convorbiri 1. Ion Stratan / pag. 14

„Eu sînt cărţile mele…” / pag. 19
„Frumuseţea va mîntui lumea” / pag. 31
„Poetul este un fel de asistent social” / pag. 33
„Expresivitatea şi opiniile artiştilor
nu iau niciodată concediu” / pag. 40
Interviu cu final deschis / pag. 51

Lipsirea de cuvînt / pag. 66
Mormîntul său zburător / pag. 73
Le roy est mort / pag. 76

Convorbiri 2 / pag. 77

„Poezia e singura declaraţie de dragoste pe care nu ţi-o iei înapoi…” / Traian T. Coşovei / pag. 84

Moartea este lipsirea de cuvînt... / Traian T. Coşovei / pag. 97

„Teatrul Equinox şi Centrul Dramatic Mythos – locuri într-o biografie...” / Mihai Vasile / pag. 105

„Între credinţă şi poezie nu există
nici o diferenţă...” / Ioan Vieru / pag. 133

„Sîntem şi ceea ce visăm, nu doar ceea ce întîmplăm…” / Ioan Mihai Cochinescu / pag. 167

„Literatura română merge înainte: nu ştiu însă dacă ea avansează cu faţa sau cu spatele…” / Florin Dochia / pag. 195

„...mîine, Bătrîne, plecăm în Vietnam!” / Letiţia Ilea / pag. 213

Măiestria interlocuţiei / Dan Ciachir / pag. 215

Bogdan-Lucian Stoicescu. Bio-bibliografie / pag. 217

Un altfel de colofon / pag. 218

Ilustraţii / pag. 221